

**Cynulliad Cenedlaethol Cymru
The National Assembly for Wales**

**Cofnod y Trafodion
The Record of Proceedings**

**Dydd Mawrth, 16 Tachwedd 2010
Tuesday, 16 November 2010**

Cynnwys
Contents

3	Cwestiynau i'r Prif Weinidog Questions to the First Minister
30	Datganiad a Chyhoeddiad Busnes Business Statement and Announcement
37	Datganiad am Ymateb Llywodraeth Cynulliad Cymru i'r Adroddiad ar yr Adolygiad o'r Tribiwnlysoedd sy'n Gweithredu yng Nghymru Statement on the Welsh Assembly Government's Response to the Review of Tribunals Operating in Wales Report
45	Budd-dal Tai Housing Benefit
69	Adroddiad Blynyddol Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru The Annual Report of the Older People Commissioner
84	Effaith Gymdeithasol yr Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant The Social Impact of the Comprehensive Spending Review
107	Cyfnod Pleidleisio Voting Time

Yn y golofn chwith, cofnodwyd y trafodion yn yr iaith y llefarwyd hwy ynndi yn y Siambr.
Yn y golofn dde, cynhwyswyd cyfieithiad.

In the left-hand column, the proceedings are recorded in the language in which they were
spoken in the Chamber. In the right-hand column, a translation has been included.

*Cyfarfu'r Cynulliad am 1.30 p.m. gyda'r Llywydd (Dafydd Elis-Thomas) yn y Gadair.
The Assembly met at 1.30 p.m. with the Presiding Officer (Dafydd Elis-Thomas) in the Chair.*

Y Llywydd: Trefn ar gyfer cwestiynau i'r Prif Weinidog. **The Presiding Officer:** Order for questions to the First Minister.

Cwestiynau i'r Prif Weinidog Questions to the First Minister

Ail-leoli Is-adrannau

The Relocation of Divisions

1. Trish Law: *Pa gynnydd y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn ei wneud tuag at ei hymrwymiad yn Cymru'n Un i ail-leoli is-adrannau Llywodraeth y Cynulliad i'r cymoedd. OAQ(3)3224(FM)*

1. Trish Law: *What progress is the Welsh Assembly Government making towards its One Wales commitment to relocate Assembly Government divisions to the South Wales Valleys. OAQ(3)3224(FM)*

The First Minister (Carwyn Jones): As you know, the Merthyr Tydfil office opened in October 2006, relocating 391 Assembly Government posts and creating 60 new positions.

Y Prif Weinidog (Carwyn Jones): Fel y gwyddoch, agorodd swyddfa Merthyr Tudful yn Hydref 2006, gan adleoli 391 o swyddi Llywodraeth y Cynulliad a chreu 60 swydd newydd.

Trish Law: I have raised this issue several times in the Chamber, and I make no apology for raising it again. I believe that the health division should be relocated to Blaenau Gwent, the birthplace of the founder of the national health service, Aneurin Bevan, and the spiritual home of the NHS. I am delighted to see bits of the National Assembly being devolved to different parts of Wales, but there is nothing for Blaenau Gwent. Yesterday was the one hundred and thirteenth anniversary of the birth of Nye Bevan in Tredegar in the heart of Blaenau Gwent, and how fitting it would be if you would announce plans to put the health department where Nye Bevan would have wanted it, in Blaenau Gwent. Will you consider this proposition, First Minister?

Trish Law: Rwyf wedi codi'r mater hwn yn y Siambr droeon, ac nid wyf yn ymddiheuro am ei godi eto. Credaf y dylid symud yr is-adran iechyd i Flaenau Gwent, ardal enedigol sylfaenydd y gwasanaeth iechyd gwladol, Aneurin Bevan, a chartref ysbrydol y GIG. Rwy'n falch o weld rhannau o'r Cynulliad Cenedlaethol yn cael eu datganoli i wahanol ardaloedd yng Nghymru, ond nid oes dim i Flaenau Gwent. Ddoe roedd hi'n union gant un deg a thri o flynyddoedd ers geni Nye Bevan yn Nhredegar yng nghanol Blaenau Gwent, ac oni fyddai'n addas pe baech yn cyhoeddi cynlluniau i leoli'r adran iechyd yn yr union fan y byddai Nye Bevan yn dymuno iddi fod, sef Blaenau Gwent? A wnewch chi ystyried y cynnig hwn, Brif Weinidog?

The First Minister: I understand your position, Trish. The difficulty is that relocating the health department would involve either renting a building or building a new one, and, unfortunately, the money will not be available over the next few years to do that, although I understand, of course, the sentiments behind your question.

Y Prif Weinidog: Rwy'n deall eich sefyllfa, Trish. Yn anffodus, fodd bynnag, ni allem adleoli'r adran iechyd heb naill ai rentu adeilad neu godi un newydd, ac, yn anffodus, ni fydd arian ar gael i wneud hynny yn ystod y blynyddoedd nesaf, er fy mod, wrth gwrs, yn deall y teimladau sydd y tu ôl i'ch cwestiwn.

William Graham: While I warmly welcome Trish Law's suggestion of devolving Assembly Government departments to

William Graham: Croesawaf awgrym Trish Law ynglŷn â datganoli adrannau Llywodraeth y Cynulliad i Flaenau Gwent yn

Blaenau Gwent, the First Minister will know that rather than relying on the public sector, it would be helpful to grow the private sector in the Gwent valleys. You will know that the number of business start-ups is particularly low in both Blaenau Gwent and Merthyr Tydfil and Rhymney. However, companies such as Penn Pharmaceuticals Services Ltd and BKF Plastics Ltd in Tredegar show that it can be done in a most successful manner. What is your Government doing to encourage better growth in the private sector?

The First Minister: We are not doing it by relocating Assembly Government divisions to the Valleys, but we certainly have strong links with a number of companies. You have mentioned two important companies, and there is also General Dynamics in Oakdale. Those are important employers, not just in the Gwent valleys, but beyond. I share your desire to see the private sector grow in Wales; we want to see that develop over the next five to 10 years in particular, and beyond, and we are fortunate in having such good companies in much of the Gwent valleys. Those are companies that we want to see expand in the future and that we want to work with very closely.

Jeff Cuthbert: I very much welcome the Labour-led Welsh Government's commitment to the Valleys, with the Merthyr Tydfil office to which you have referred. Key portfolios, such as housing, local government and social justice, and the Welsh European Funding Office, are based there. There are also longstanding premises at Bedwas and Trethomas, dealing with other vital aspects, such as the economy and education. We know that, in 2002, less than a quarter of Welsh Assembly Government posts were based outside of Cardiff, but now almost 50 per cent are. Do you agree that the Welsh Assembly Government is succeeding in bringing the full breadth of its services close to the people of Wales, particularly in the Valleys, therefore avoiding the need for people to have to get on a bus to find work?

The First Minister: Yes I do, Jeff. It was an important part of the 'One Wales' agreement

fawr, ond bydd y Prif Weinidog yn gwybod y byddai'n fanteisiol sicrhau twf yn y sector preifat yng nghymoedd Gwent, yn hytrach na dibynnu ar y sector cyhoeddus. Byddwch yn gwybod mai prin iawn yw'r busnesau newydd sy'n cael eu sefydlu ym Mlaenau Gwent a Merthyr Tudful a Rhymni. Er hyn, mae cwmnïau fel Penn Pharmaceuticals Services Ltd a BKF Plastics Ltd yn Nhredeggar yn dangos bod modd gwneud hynny'n llwyddiannus iawn. Beth y mae eich Llywodraeth yn ei wneud er mwyn annog mwy o dwf yn y sector preifat?

Y Prif Weinidog: Nid ydym yn gwneud hynny drwy symud is-adrannau Llywodraeth y Cynulliad i'r Cymoedd, ond mae gennym yn sicr gysylltiadau cryf â nifer o gwmnïau. Cyfeiriasoch at ddau gwmni pwysig, a rhaid cofio hefyd am General Dynamics yn Oakdale. Mae'r rheini'n gyflogwyr pwysig, yng nghymoedd Gwent a thu hwnt. Rwyf innau'n awyddus i weld y sector preifat yn tyfu yng Nghymru; mae arnom eisiau gweld hwnnw'n datblygu yn y pum i 10 mlynedd nesaf yn fwyaf arbennig, ac ar ôl hynny, ac rydym yn ffodus bod gennym gystal cwmnïau yn llawer o gymoedd Gwent. Mae'r rheini'n gwmnïau yr hoffem eu gweld yn ehangu yn y dyfodol ac yr hoffem weithio mewn cysylltiad agos iawn â hwy.

Jeff Cuthbert: Rwy'n falch iawn fod Llywodraeth Cymru, dan arweiniad Llafur, yn dangos ymrwymiad i'r Cymoedd, â'r swyddfa y cyfeiriasoch ati ym Merthyr Tudful. Mae portffolios pwysig, fel tai, llywodraeth leol a chyfiawnder cymdeithasol, a Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru, wedi eu lleoli yno. Mae swyddfeydd ers tro hefyd ym Medwas a Threthomas, sy'n ymdrin ag agweddau pwysig eraill, fel yr economi ac addysg. Gwyddom fod llai na chwarter swyddi Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi'u lleoli y tu allan i Gaerdydd yn 2002, ond erbyn hyn mae'r ganran bron yn 50 y cant. A ydych yn cytuno bod Llywodraeth Cynulliad Cymru'n llwyddo i ddod â'i holl ystod o wasanaethau yn nes at bobl Cymru, yn enwedig yn y Cymoedd, a thrwy hynny'n osgoi'r angen i bobl deithio ar fws i gael gwaith?

Y Prif Weinidog: Ydwyf, Jeff. Rhan bwysig o gytundeb 'Cymru'n Un' oedd y dylem

that we should move jobs outside of Cardiff. The figures speak for themselves. We wanted to ensure that we were fully able to provide services across the whole of Wales, and I believe that we have demonstrated that.

The Leader of the Welsh Liberal Democrats (Kirsty Williams): First Minister, industrial action by Arriva Trains Wales workers is proposed for the end of this week and for later in the month. These strikes will no doubt have a huge impact on travel across Wales and on the two remaining Wales home internationals. What have you done to bring together Arriva Trains Wales and union officials to ensure that they reach an amicable solution?

The First Minister: Okay, we have a question about trains following one on Assembly Government divisions in the Valleys. In terms of Arriva, I am aware of the action that is proposed and I would urge Arriva and ASLEF, the train drivers' union, to come together as quickly as possible to resolve their differences. I understand that the two planned dates are 19 November, which would affect the Wales versus Fiji game, and 26 November, which would not affect the Wales versus New Zealand game. However, it is important that where the public rely on services such as trains, both employers and employees work as much as possible to ensure that their differences are resolved.

Kirsty Williams: First Minister, I am glad to hear that you are aware of the potential for disruption to the travelling public on Friday. It is disappointing to hear that you have not done anything about that. Every year, your Government puts over £100 million into the Arriva Trains Wales franchise. It would be negligent of you not to use your obvious influence in this situation to try to broker a solution ahead of the proposed disruption. The workers have legitimate concerns, as do the thousands of rugby fans and commuters who rely heavily on Arriva Trains Wales. What do you plan to do to ensure that as many Welsh supporters as possible make it to the stadium on Friday night to support our team?

symud swyddi o Gaerdydd. Mae'r ffigurau'n siarad drostynt eu hunain. Roedd arnom eisiau sicrhau ein bod yn gallu darparu'r holl wasanaethau ym mhob rhan o Gymru, a chredaf ein bod wedi dangos hynny.

Arweinydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru (Kirsty Williams): Brif Weinidog, mae gweithwyr Trenau Arriva Cymru'n bwriadu cynnal gweithredu diwydiannol ddiwedd yr wythnos hon ac yn nes ymlaen yn y mis. Mae'r streiciau hyn yn siŵr o gael effaith aruthrol ar deithio ledled Cymru ac ar y ddwy gêm ryngwladol gartref sydd gan Gymru ar ôl. Beth yr ydych wedi ei wneud er mwyn dod â swyddogion Trenau Arriva Cymru a swyddogion yr undebau at ei gilydd er mwyn cael ateb cyfeillgar i'r broblem?

Y Prif Weinidog: Iawn, mae gennym gwestiwn am drenau yn dilyn un am is-adrannau Llywodraeth Cymru yn y Cymoedd. O ran Arriva, yr wyf yn ymwybodol o'r gweithredu arfaethedig a byddwn yn annog Arriva ac ASLEF, undeb y gyrywyr trenau, i ddod at ei gilydd cyn gynted ag y bo modd i geisio datrys yr anghydfod. Deallaf mai'r ddau ddyddiad dan sylw yw 19 Tachwedd, a fyddai'n effeithio ar gêm Cymru yn erbyn Ffiji, a 26 Tachwedd, na fyddai'n effeithio ar gêm Cymru yn erbyn Seland Newydd. Serch hynny, lle mae'r cyhoedd yn dibynnu ar wasanaethau fel trenau, mae'n bwysig bod cyflogwyr a gweithwyr yn gwneud cymaint o waith ag sy'n bosibl er mwyn datrys unrhyw anghydfod.

Kirsty Williams: Brif Weinidog, rwy'n falch o glywed eich bod yn ymwybodol o'r posibilrwydd o amhariad ar wasanaethau i deithwyr ddydd Gwener. Trueni nad ydych wedi gwneud dim ynglŷn â hynny. Bob blwyddyn, mae eich Llywodraeth yn rhoi dros £100 miliwn i fasnachfaint Trenau Arriva Cymru. Byddech yn esgeulus pe na baech yn defnyddio eich dylanwad amlwg yn y sefyllfa hon i geisio datrys yr anghydfod cyn yr amharu arfaethedig. Mae gan y gweithwyr bryderon dilys, ac mae hynny'n wir hefyd am y miloedd o gefnogwyr rygbi a chymudwyr sy'n dibynnu llawer ar Drenau Arriva Cymru. Beth y bwriadwch ei wneud er mwyn sicrhau bod cynifer o gefnogwyr Cymru ag sy'n bosibl yn cyrraedd y stadiwm

nos Wener i gefnogi ein tîm?

The First Minister: It is Arriva's responsibility to run the train service. If it fails to do so, we will take the matter up with the company, as we have done in the past. However, what this has to do with question 1 I have no idea.

Y Prif Weinidog: Cyfrifoldeb Arriva yw rhedeg y gwasanaeth trenau. Os yw'n methu â gwneud hynny, byddwn yn mynd ar drywydd y mater gyda'r cwmni, fel yr ydym wedi gwneud yn y gorffennol. Fodd bynnag, mae'n ddirgelwch i mi beth sydd a wnelo hyn â chwestiwn 1.

Kirsty Williams: What it has to do with question 1 is the fact that it is inconceivable that you as First Minister have done little to bring both sides in this dispute together. This is not just about rugby, as industrial action will have a huge and potentially lasting impact on retailers during the crucial run-up to Christmas. Last year at Christmas, almost 1 million people a week came to Cardiff to shop. I will ask you again: will you call both sides in to your office to try to resolve this dispute before Friday?

Kirsty Williams: Mae a wnelo hyn â chwestiwn 1 oherwydd ei bod yn gwbl anhygoel nad ydych chi fel Prif Weinidog wedi gwneud nemor ddim i ddod â'r ddwy ochr yn yr anghydfod hwn at ei gilydd. Nid rygbi yn unig sydd dan sylw, oherwydd bydd gweithredu diwydiannol yn cael effaith aruthrol a pharhaol o bosibl ar adwerthwyr yn ystod y cyfnod hollbwysig cyn y Nadolig. Y Nadolig diwethaf, daeth bron i 1 miliwn o bobl yr wythnos i Gaerdydd i siopa. Gofynnaf ichi eto: a wnewch chi alw'r ddwy ochr i'ch swyddfa i geisio datrys yr anghydfod hwn cyn dydd Gwener?

The First Minister: It is a matter for the private company and the union involved. I hope that the dispute is resolved as soon as possible. However, the issue is utterly irrelevant to the original question.

Y Prif Weinidog: Mater i'r cwmni preifat a'r undeb perthnasol yw hwn. Rwy'n gobeithio y bydd yr anghydfod yn cael ei ddatrys cyn gynted ag y bo modd. Fodd bynnag, nid yw'r mater yn berthnasol o gwbl i'r cwestiwn gwreiddiol.

The Presiding Officer: Order. This has arisen before, and I have pointed out previously that the convention that we have established is that it is available to the leaders of opposition parties to ask the equivalent of an open question in relation to the question that appears on the agenda. If the First Minister wishes me to consider changing this convention, I would be happy to discuss the matter with him, but not at this moment.

Y Llywydd: Trefn. Mae hyn wedi codi o'r blaen, ac yr wyf wedi dweud o'r blaen mai'r arfer yr ydym wedi ei sefydlu yw y gall arweinwyr gwrthbleidiau ofyn yr hyn sy'n cyfateb i gwestiwn agored mewn cysylltiad â'r cwestiwn sy'n ymddangos ar yr agenda. Os yw'r Prif Weinidog yn dymuno i mi ystyried newid yr arfer hwn, byddwn yn fodlon trafod y mater gydag ef, ond nid ar hyn o bryd.

Leanne Wood: First Minister, the Westminster coalition is in the midst of launching an all-out assault on some of the most vulnerable people in our society. The unemployed in particular are bearing the brunt of that coalition's regressive policy ideas. Recent research by my office found that, in some Valleys constituencies in South Wales Central, there are up to 16 people on jobseeker's allowance for every job advertised in the jobcentre. My fear is that this situation will be further exacerbated

Leanne Wood: Brif Weinidog, mae clymblaid San Steffan ar fin ymosod â'i holl nerth ar rai o'r bobl fwyaf bregus yn ein cymdeithas. Mae pobl ddi-waith yn dwyn baich syniadau polisi anflaengar y glymblaid honno yn fwy na neb. Yn ôl gwaith ymchwil a gwblhawyd yn ddiweddar gan fy swyddfa, yn rhai o etholaethau'r Cymoedd yng Nghanol De Cymru mae hyd at 16 o bobl yn cael lwfans ceisio gwaith am bob swydd sy'n cael ei hysbysebu yn y ganolfan waith. Fy mhryder i yw y bydd y sefyllfa hon yn

when the cuts to the public sector are felt. What plans does the Welsh Assembly Government have to mitigate the socially destructive policies of the Westminster coalition and ensure that the Valleys constituencies that I represent are not cast onto the scrap heap, as they were by Margaret Thatcher in the 1980s?

The First Minister: Thank you, Leanne, you are quite right to point out the economic difficulties being foisted upon Wales by decisions taken in Westminster. We have the JobMatch scheme, and that has helped many thousands of people into work in the Heads of the Valleys regeneration area, and we are keen to see that continue. Our budget tomorrow will contain our proposals for how we look to fund economic development in the years to come.

Dileu Trais Domestig

2. Joyce Watson: *A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am ymdrechion i ddileu trais domestig yng Nghymru. OAQ(3)3229(FM)*

The First Minister: We published 'The Right to be Safe' in March this year, as you will be aware. An action plan has been developed to implement this strategy and the existing domestic abuse strategy. The total funding allocated to tackling domestic abuse has been in the region of £4.4 million.

Joyce Watson: Thank you for that response, First Minister. I am sure that you will be aware that, according to the British Crime Survey, a quarter of all reported crime in the UK is related to domestic abuse. The victims of domestic abuse include children, as, in over 80 per cent of cases, children are either in the same room as where the domestic abuse takes place, or in an adjoining room, which leaves them in fear and in distress. With the International Day for the Elimination of Violence Against Women, otherwise known as White Ribbon Day, fast approaching—it is on 25 November—as well as Universal Children's Day on Friday, will you join me in encouraging men to promote the eradication of violence against women

gwaethygu eto pan deimlir effaith y toriadau yn y sector cyhoeddus. Pa gynlluniau sydd gan Lywodraeth Cynulliad Cymru i liniaru'r polisiau hyn gan glymblaid San Steffan sy'n difrodi cymdeithas a sicrhau nad yw'r etholaethau hyn yn y Cymoedd yr wyf fi'n eu cynrychioli yn cael eu taflu i'r domen wastraff, fel yr oeddent gan Margaret Thatcher yn y 1980au?

Y Prif Weinidog: Diolch, Leanne, rydych yn llygad eich lle wrth gyfeirio at yr anawsterau economaidd sy'n cael eu gorfodi ar Gymru o ganlyniad i benderfyniadau a wneir yn San Steffan. Mae'r cynllun JobMatch gennym, ac mae hynny wedi helpu miloedd o bobl i gael gwaith yn ardal adfywio Blaenau'r Cymoedd, ac rydym yn awyddus i weld hynny'n parhau. Bydd ein cyllideb yfory'n cynnwys ein cynigion ar gyfer ariannu datblygu economaidd yn y blynyddoedd sydd i ddod.

The Eradication of Domestic Violence

2. Joyce Watson: *Will the First Minister make a statement on efforts to eradicate domestic violence in Wales. OAQ(3)3229(FM)*

Y Prif Weinidog: Cyhoeddasom 'Yr Hawl i fod yn Ddiogel' ym Mawrth eleni, fel y gwyddoch. Mae cynllun gweithredu wedi cael ei ddatblygu er mwyn gweithredu'r strategaeth hon a'r strategaeth cam-drin domestig sy'n bodoli'n barod. Mae tua £4.4 miliwn wedi'i ddyrannu er mwyn mynd i'r afael â cham-drin domestig.

Joyce Watson: Diolch am yr ymateb hwnnw, Brif Weinidog. Rwy'n siŵr y byddwch yn ymwybodol bod chwarter yr holl droseddau y rhoddir gwybod amdanynt, yn ôl Arolwg Troseddu Prydain, yn gysylltiedig â cham-drin domestig. Mae dioddefwyr cam-drin domestig yn cynnwys plant, oherwydd mewn mwy nag 80 y cant o'r achosion, mae plant naill ai yn yr ystafell lle mae'r cam-drin domestig yn digwydd, neu mewn ystafell gyfagos, ac mae hyn yn achosi ofn a gofid mawr iddynt. Gan fod Diwrnod Rhyngwladol Diddymu Trais yn erbyn Menywod, neu Ddiwrnod Rhuban Gwyn fel y cyfeirir ato, yn prysur agosáu—ar 25 Tachwedd—yn ogystal â Diwrnod Byd-eang y Plant ddydd Gwener, a wnewch chi ymuno â mi i annog dynion i

and in encouraging people to buy and sell white ribbons? Will you also give an assurance that support for older people is available, as domestic abuse does not affect young people exclusively?

The First Minister: You are right, Joyce, that it is essential that men support the campaign, because men are, more often than not, the perpetrators of domestic violence. I would certainly give you my full support in promoting the campaign and its aims over the course of the next week.

1.40 p.m.

Mohammad Asghar: First Minister, it is deeply worrying that Wales has the highest prevalence of elder abuse in the United Kingdom. Figures from the UK study of abuse and neglect suggest that 6 per cent of elderly people have suffered. It is horrific to hear from Age Cymru that elder abuse is often perpetrated by people who are trusted by or have a relationship with the victim. What steps can the Welsh Assembly Government take to raise awareness of elder abuse and how to identify it, given the shocking figures that suggest that as many as 39,000 elderly people in Wales are being abused or neglected in their own homes? First Minister, what are you going to do about this?

The First Minister: We raise awareness of elder abuse. You are right to point out that it is often a hidden form of abuse and its victims are particularly vulnerable given the fact that they often cannot escape physically from their abuser because of a disability or some other reason. We have been working to ensure that, first, the knowledge and recognition of elder abuse is out there and, secondly, to find ways of rooting it out and dealing with it.

Nerys Evans: We are all too familiar with the statistic that one in four women will suffer domestic abuse in their lifetimes, which is not reflected in the conviction or

hybu diddymu trais yn erbyn menywod ac annog pobl i brynu a gwerthu rhubanau gwyn? A wnewch chi hefyd roi sicrwydd bod cymorth ar gael i bobl hŷn, gan nad pobl ifanc yw'r unig rai sy'n cael eu heffeithio gan gam-drin domestig?

Y Prif Weinidog: Rydych yn iawn, Joyce, ei bod yn hanfodol bod dynion yn cefnogi'r ymgyrch, oherwydd dynion, yn amlach na pheidio, sy'n cyflawni trais domestig. Byddwn yn sicr yn rhoi fy nghefnogaeth lwyr i chi er mwyn hybu'r ymgyrch a'i hamcanion yr wythnos nesaf.

Mohammad Asghar: Brif Weinidog, mae'n destun gofid mawr bod mwy o achosion o gam-drin pobl hŷn yng Nghymru nag yn unman arall yn y Deyrnas Unedig. Mae ffigurau o astudiaeth o gam-drin ac esgeuluso yn y DU yn awgrymu bod 6 y cant o bobl hŷn wedi dioddef. Mae'n ddychrynlyd clywed gan Age Cymru bod pobl hŷn yn aml iawn yn cael eu cam-drin gan bobl y maent yn ymddiried ynddynt neu sydd â pherthynas â hwy. Pa gamau y gall Llywodraeth Cynulliad Cymru eu cymryd i godi ymwybyddiaeth o gam-drin pobl hŷn a sut i'w adnabod, ac ystyried y ffigurau dychrynlyd sy'n awgrymu bod cynifer â 39,000 o bobl hŷn yng Nghymru'n cael eu cam-drin neu eu hesgeuluso yn eu cartrefi eu hunain? Brif Weinidog, beth yr ydych yn mynd i'w wneud ynglŷn â hyn?

Y Prif Weinidog: Rydym yn codi ymwybyddiaeth o gam-drin pobl hŷn. Rydych yn llygad eich lle wrth ddweud ei fod yn aml yn fath cuddiedig o gam-drin a bod y dioddefwyr yn fwy agored i niwed gan eu bod yn aml yn methu â dianc yn gorfforol oddi wrth y sawl sy'n eu cam-drin oherwydd anabledd neu ryw reswm arall. Rydym wedi bod yn gweithio er mwyn sicrhau, yn y lle cyntaf, bod gwybodaeth am gam-drin pobl hŷn ar gael a'i fod yn cael ei gydnabod ac, yn ail, er mwyn canfod ffyrdd o'i ddarganfod a mynd i'r afael ag ef.

Nerys Evans: Mae pob un ohonom yn gyfarwydd iawn â'r ystadegyn y bydd un o bob pedair merch yn dioddef cam-drin domestig yn ystod ei bywyd, er nad yw'n cael

reporting rates. It is vital, therefore, if we are ever to tackle domestic abuse in Wales in any meaningful way, that people have faith in the system—faith that they will get justice from the police, the Crown Prosecution Service and the court system—and faith that they will get support from the relevant services. Do you agree, therefore, that the recent revelation that a woman has been jailed for repeatedly making and dropping rape charges against her husband in Powys will do nothing to increase the number of women who will come forward to seek justice for domestic abuse and that it is worrying and unacceptable? The conviction rate for reported rape in Dyfed-Powys was below the national average in 2007. Do you agree that instead of threatening severe penalties for victims of domestic abuse who do not feel comfortable in following their complaints through the court system, Dyfed-Powys Police and other police forces should be encouraging victims not to suffer in silence and should be supporting them adequately through the process of seeking justice?

The First Minister: I cannot comment on an individual case, but you are right to say that the number of rape trials that result in conviction is very low and has been for a number of years; that much is true. It is important that the police services and the CPS examine carefully how that situation might be changed. I do not think that it is realistic to say that only 6 per cent of perpetrators are actually guilty, although only 6 per cent are found guilty. There is a significant difference between the two.

On what we have done as a Government, we have expanded the services of the all-Wales domestic abuse helpline to support victims of sexual abuse. We have expanded the perpetrator programmes, provided revenue support to domestic abuse one-stop shops, and we are continuing the publicity campaigns that are so important.

ei adlewyrchu yn y cyfraddau collfarnu neu roi gwybod am ddigwyddiadau. Mae'n hanfodol, felly, os ydym am fynd i'r afael â cham-drin domestig yng Nghymru mewn ffordd ystyrlon, bod gan bobl ffydd yn y system—ffydd y byddant yn cael cyfiawnder gan yr heddlu, Gwasanaeth Erlyn y Goron a system y llysoedd—a ffydd y byddant yn cael cefnogaeth gan y gwasanaethau perthnasol. A ydych yn cytuno, felly, na fydd y newyddion yn ddiweddar bod menyw wedi cael ei charcharu am wneud a gollwng cyhuddiadau o drais yn erbyn ei gŵr ym Mhowys dro ar ôl tro yn gwneud dim i gynyddu nifer y menywod a fydd yn dod ymlaen i geisio cael cyfiawnder am gam-drin domestig a bod hyn yn peri pryder ac yn annerbyniol? Roedd y gyfradd gollfarnu ar gyfer trais y rhoddyd gwybod amdano yn Nyfed-Powys yn is na'r cyfartaledd cenedlaethol yn 2007. A ydych yn cytuno, yn hytrach na bygwth cosbau llym i ddiodefwr cam-drin domestig nad ydynt yn teimlo'n ddigon cyfforddus i fynd â'u cwynion drwy system y llysoedd, y dylai Heddlu Dyfed-Powys a heddluoedd eraill fod yn annog diodefwr i beidio â dioddef yn dawel ac y dylent fod yn rhoi digon o gefnogaeth iddynt drwy'r broses o geisio cael cyfiawnder?

Y Prif Weinidog: Ni allaf wneud sylw ar achos unigol, ond yr ydych yn llygad eich lle wrth ddweud bod nifer y treialon trais rhywiol sy'n arwain at gollfarn yn isel iawn ac mai dyna'r sefyllfa ers blynyddoedd; mae hynny'n wir. Mae'n bwysig bod yr heddlu a Gwasanaeth Erlyn y Goron yn ystyried yn ofalus sut y gellid newid y sefyllfa honno. Nid wyf yn credu ei bod yn realistig dweud mai dim ond 6 y cant o gyflawnwyr troseddau sy'n euog mewn gwirionedd, er mai dim ond 6 y cant a geir yn euog. Mae gwahaniaeth mawr rhwng y ddau.

O ran beth yr ydym wedi ei wneud fel Llywodraeth, rydym wedi ehangu gwasanaethau llinell gymorth Cymru ar gyfer cam-drin domestig i gefnogi diodefwr cam-drin rhywiol. Rydym wedi ehangu'r rhaglenni ar gyfer y rhai sy'n cyflawni trais domestig, a rhoi cymorth refeniw i siopau-un-stop ar gyfer cam-drin domestig, ac rydym yn parhau â'r ymgyrchoedd cyhoeddus rwydd sydd mor bwysig.

Y Fforwm Cymunedau Ffydd

3. Brian Gibbons: *A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am waith y Fforwm Cymunedau Ffydd. OAQ(3)3223(FM)*

The First Minister: The faith communities forum is an important body in terms of promoting dialogue between the National Assembly for Wales, the Welsh Assembly Government and the major faith communities of Wales.

Brian Gibbons: I would agree that the faith communities forum has made a massive contribution to community cohesion in Wales. Before the forum was established, some faith leaders said that they had never met or did not know who their counterparts were in other faith groups in Wales. What role do you see the forum continuing to play in promoting a diverse and tolerant country?

The First Minister: The forum has been very useful. As someone who has chaired the forum on at least two occasions, I have found it very useful in terms of finding out the views of the different faith communities represented, but also in terms of the exchange of views that takes place around the table. It is also important in order to deal with incidents such as the invasion of Wales by the so-called Welsh Defence League back in June. We discussed that at the forum and it certainly helped in terms of ensuring that we had an appropriate response to a very small group of people who have no support among the people of Wales.

Darren Millar: First Minister, thank you for the answer that you gave to Brian Gibbons. There is no doubt that Members on this side of the Chamber support the work of the faith communities forum and recognise how important it is to involve faith communities in policy development and in discussions at all levels of government. Given the success of the faith communities forum in its work with the Welsh Assembly Government, would you join me in encouraging local authorities to set up similar fora in their areas?

The Faith Communities Forum

3. Brian Gibbons: *Will the First Minister make a statement on the work of the Faith Communities Forum. OAQ(3)3223(FM)*

Y Prif Weinidog: Mae'r fforwm cymunedau ffydd yn gorff pwysig er mwyn hybu deialog rhwng Cynulliad Cenedlaethol Cymru, Llywodraeth Cynulliad Cymru a phrif gymunedau ffydd Cymru.

Brian Gibbons: Byddwn yn cytuno bod y fforwm cymunedau ffydd wedi gwneud cyfraniad aruthrol i gydlyniant cymunedol yng Nghymru. Cyn sefydlu'r fforwm, dywedai rhai arweinwyr ffydd nad oeddent erioed wedi cyfarfod neu nad oeddent yn gwybod pwy oedd eu cymheiriaid mewn grwpiau ffydd eraill yng Nghymru. Pa rôl yr ydych yn gweld y fforwm yn ei chwarae yn y dyfodol er mwyn hybu gwlad amrywiol a goddefol?

Y Prif Weinidog: Mae'r fforwm wedi bod yn ddefnyddiol iawn. Fel un sydd wedi cadeirio'r fforwm ddwywaith o leiaf, credaf ei fod yn ddefnyddiol iawn er mwyn canfod barn y gwahanol gymunedau ffydd sy'n cael eu cynrychioli, a hefyd oherwydd y cyfnewid barn sy'n digwydd o amgylch y bwrdd. Mae hefyd yn bwysig er mwyn ymdrin â digwyddiadau fel yr ymosodiad ar Gymru gan y Welsh Defence League, fel y galwai ei hun, yn ôl ym mis Mehefin. Trafodasom hynny yn y fforwm ac yr oedd yn sicr o gymorth er mwyn sicrhau bod gennym ymateb priodol i grŵp bach iawn o bobl nad oes unrhyw gefnogaeth iddynt ymhlith pobl Cymru.

Darren Millar: Brif Weinidog, diolch ichi am yr ateb a roddasoch i Brian Gibbons. Nid oes unrhyw amheuaeth bod yr Aelodau ar yr ochr hon i'r Siambr yn cefnogi gwaith y fforwm cymunedau ffydd ac yn cydnabod pa mor bwysig yw cynnwys cymunedau ffydd wrth ddatblygu polisi ac mewn trafodaethau ar bob lefel yn y llywodraeth. Ac ystyried llwyddiant y fforwm cymunedau ffydd yn ei waith gyda Llywodraeth Cynulliad Cymru, a fydech yn ymuno â mi i annog awdurdodau lleol i sefydlu fforymau tebyg yn eu hardaloedd hwy?

The First Minister: Yes. I think that the model works very well, and local authorities might do well to consider following the same model locally.

Rhodri Glyn Thomas: Yr oeddwn yn falch o'ch clywed yn condemnio protestiadau'r Welsh Defence League, a'r English Defence League sydd hefyd wedi bod yn weithgar yng Nghymru. A wnewch fanteisio ar y cyfle i ddatgan eich cefnogaeth lwyr i'r gwaith sydd yn cael ei wneud gan fforwm cymunedau ffydd ac i'r drafodaeth y mae wedi ei chael ar ddatganiadau'r Welsh Defence League, ac i gondemnio'r Welsh Defence League yn llwyr? Gobeithiaf y byddai pob plaid a phob gwleidydd yma yn eich cefnogi yn hynny o beth.

Y Prif Weinidog: Credaf fod pob plaid wedi gwneud hynny. Pan gododd y sefyllfa ym mis Mehefin gyda'r Welsh Defence League, neu'r English Defence League—maent yr un peth yn fy marn i—yr oedd yn bwysig dros ben fod yr ymateb yn cael ei reoli nid yn unig gan yr heddlu mewn ffordd swyddogol, ond gan y rhai a oedd yn cynrychioli'r gwahanol grefyddau yng Nghymru. Mae wedi bod yn bwysig dros ben ein bod wedi gallu siarad am yr ymateb a sicrhau bod ein hymateb yn un cryf, ond yn rhesymol, wrth ystyried yr amgylchiadau, a chredaf fod hynny wedi digwydd.

Cefnogi Busnesau

4. Paul Davies: *A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am yr hyn y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn ei wneud i gefnogi busnesau ledled Cymru. OAQ(3)3227(FM)*

Y Prif Weinidog: Yr ydym yn ail-linio ein cefnogaeth ar gyfer busnes o dan 'Adnewyddu'r Economi: cyfeiriad newydd'.

Paul Davies: Mae llawer yn cytuno gydag amcan rhaglen adnewyddu'r Llywodraeth i symud i ffwrdd o grantiau ac at fenthyciadau wrth gefnogi busnesau. Fodd bynnag, mae rhai yn poeni y gall busnesau bach gael eu gadael ar ôl oherwydd y newidiadau. Er enghraifft, daeth busnes yn fy etholaeth i fy ngweld yr wythnos diwethaf. Mae perchenogion y busnes wedi gwneud cais am

Y Prif Weinidog: Byddwn. Credaf fod y model yn gweithio'n dda iawn, ac mae'n bosibl y byddai'n werth i awdurdodau lleol ystyried dilyn yr un model yn lleol.

Rhodri Glyn Thomas: I was pleased to hear your condemnation of the Welsh Defence League's protests, and the English Defence League, which has also been active in Wales. Will you take advantage of the opportunity to state your complete support for the work carried out by the faith communities forum and the discussion that it has had about the statements of the Welsh Defence League, and to totally condemn the Welsh Defence League? I hope that every party and politician here would support you in that.

The First Minister: I think that every party has done that. When the situation arose in June with the Welsh Defence League, or the English Defence League—they are one and in the same, in my view—it was very important that the response was managed not only by the police in an official manner, but by those representing the various faiths in Wales. It is has been very important that we have been able to discuss the response and to ensure that our response was strong, but also measured, in considering the circumstances, and I think that that was the case.

Support for Businesses

4. Paul Davies: *Will the First Minister make a statement on what the Welsh Assembly Government is doing to support businesses throughout Wales. OAQ(3)3227(FM)*

The First Minister: We are realigning our support for business under 'Economic Renewal: a new direction'.

Paul Davies: Many agree with the aim of the Government's economic renewal programme to move away from grants and towards loans in supporting businesses. However, some are concerned that small businesses could be left behind as a result of these changes. For example, a business in my constituency came to see me last week. The owners of the business have made a bid for a grant under

grant o dan yr hen system, ac maent yn poeni na fydd y busnes yn deilwng rhagor oherwydd y newidiadau. Mae'n debyg bod tipyn o ddryswch yn y cyfnod trosiannol hwn. A all y Prif Weinidog ddweud wrthym a fydd y system newydd yn cael ei chyflwyno dros gyfnod, ac a fydd busnesau yn y cyfamser yn gallu gwneud ceisiadau am grantiau nes eu bod wedi aeddfedu yn ddigonol?

Y Prif Weinidog: Os yw cwmni neu fusnes wedi gwneud cais beth amser yn ôl, hynny yw, cyn yr haf, byddwn yn ei ystyried. Fodd bynnag, y cyngor y byddwn yn ei roi yw ichi roi'r manylion i fi neu'r Dirprwy Brif Weinidog i ni gael gweld, wrth ystyried amgylchiadau'r busnes, beth yw'r ffordd ymlaen.

Christine Chapman: Supporting businesses and increasing employment are key to economic recovery and, for that reason, I would like to welcome the findings of an independent report, which has described the Heads of the Valleys regeneration area's JobMatch scheme as the most effective programme of its kind in the UK. The programme, run by the Labour-led Assembly Government, in partnership with Jobcentre Plus and the five local authorities in the Heads of the Valleys area, has helped over 6,000 people back into work since its launch in 2003. Following the scrapping of the young person's guarantee and the Future Jobs fund, which is worth £60 million to Wales, supports 28 projects and helps hundreds of young people into work, do you agree that we need to do all that we can to ensure that the draft budget reflects the need in Wales for real opportunities and training to be provided to the unemployed?

The First Minister: We are not going to get any help from Whitehall or Westminster: we know that. We want to ensure that, within our budget tomorrow, given the hand that we have been dealt by the UK Government, we lay appropriate resources down for the promotion of economic development and for the provision of employment for our people over the next year. When the budget is published tomorrow, I believe that people will see that that is exactly what we have done.

the old system, and they are concerned that the business will no longer qualify because of the changes. It appears that there is some confusion in this transitional period. Could the First Minister tell us whether the new system will be phased in, and, in the meantime, will businesses be able to make bids for grants until they have matured sufficiently?

The First Minister: If a company or business made a bid some time ago, that is, before the summer, we will consider it. However, the advice that I would give is to give me or the Deputy First Minister the details so that we can see, in considering the business's circumstances, what the way forward is.

Christine Chapman: Mae cefnogi busnesau a chynyddu cyflogaeth yn hollbwysig er mwyn adfer yr economi ac, oherwydd hynny, hoffwn groesawu canfyddiadau adroddiad annibynnol, sydd wedi disgrifio cynllun JobMatch ardal adfywio Blaenau'r Cymoedd fel y rhaglen fwyaf effeithiol o'i bath yn y DU. Mae'r rhaglen, sy'n cael ei rhedeg gan Lywodraeth y Cynulliad, dan arweiniad Llafur, mewn partneriaeth â'r Ganolfan Byd Gwaith a'r pum awdurdod lleol yn ardal Blaenau'r Cymoedd, wedi helpu dros 6,000 o bobl i fynd yn ôl i weithio ers ei lansio yn 2003. Ar ôl dileu'r warant i bobl ifanc a Chronfa Swyddi'r Dyfodol, sy'n werth £60 miliwn i Gymru, yn cefnogi 28 o brosiectau ac yn helpu cannoedd o bobl ifanc i gael gwaith, a ydych yn cytuno bod angen i ni wneud popeth posibl er mwyn sicrhau bod y gyllideb ddrafft yn adlewyrchu'r angen yng Nghymru i ddarparu cyfleoedd go iawn a hyfforddiant i bobl ddi-waith?

Y Prif Weinidog: Nid ydym yn mynd i gael unrhyw gymorth gan Whitehall na San Steffan: gwyddom hynny. Mae arnom eisiau sicrhau ein bod yn neilltuo adnoddau priodol yn ein cyllideb yfory, ac ystyried y cardiau yr ydym wedi eu cael gan Lywodraeth y DU, ar gyfer hybu datblygiad economaidd ac ar gyfer darparu gwaith i'n pobl yn ystod y flwyddyn nesaf. Pan gyhoeddir y gyllideb yfory, credaf y bydd pobl yn gweld mai dyna'n union beth yr ydym wedi ei wneud.

The Leader of the Opposition (Nick Bourne): Over the summer, the Welsh Assembly Government announced its plan to scrap the Flexible Support for Business brand. During the year prior to that announcement, over £0.75 million was spent on non-staff resources. In the consultation period, when you were consulting about whether or not it should be scrapped, nearly £100,000 was spent just on advertising and creative design. Is that not a waste of money?

1.50 p.m.

The First Minister: What is important is that organisations, when in existence, operate as efficiently as they can. I see no difficulty with money being spent on that basis. I am curious about one point. I understand, from this morning's Conservative press conference, that in order for you to keep your alleged promises on health, you would have to cut every other budget by 20 per cent: is that right?

Nick Bourne: I look forward to the time when you will be able to ask me questions, but that is a mathematical calculation. It should not surprise you: we did the maths a long time ago, and they are straightforward mathematical calculations. Bring on the time when you can put questions to me—I look forward to that. I also look forward to an answer to the question that I asked about the waste of advertising spending in the consultation period for scrapping a body. I cannot see how that can possibly be a sensible use of public money.

However, let us move on to the economic renewal programme. You have said that business support will be focused, 50:50, on six key strategic areas and on infrastructure, so what happens if someone comes forward with a proposal that is not within those six strategic areas? How will that be funded?

The First Minister: We will target the six strategic areas because we believe that, as far as Wales is concerned, those are the areas in which we can become world class. We are too small to do everything. That is why we

Arweinydd yr Wrthblaid (Nick Bourne): Dros yr haf, cyhoeddodd Llywodraeth Cynulliad Cymru ei chynllun i ddiddymu'r brand Cymorth Hyblyg i Fusnes. Yn ystod y flwyddyn cyn y cyhoeddiad hwnnw, gwariwyd dros £0.75 miliwn ar adnoddau ar wahân i staff. Yn y cyfnod ymgynghori, pan oeddech yn ymgynghori a ddylid ei ddiddymu ai peidio, gwariwyd bron i £100,000 ar hysbysebu a dyluniad creadigol yn unig. Onid yw hynny'n wastraff arian?

Y Prif Weinidog: Yr hyn sy'n bwysig yw bod sefydliadau, pan fônt mewn bodolaeth, yn gweithredu mor effeithlon ag y gallant. Ni welaf unrhyw anhawster ag arian yn cael ei wario ar y sail honno. Rwy'n chwilfrydig ynglŷn ag un pwynt. Deallaf, o gynhadledd i'r wasg y Ceidwadwyr y bore yma, er mwyn i chi allu cadw eich addewidion honedig ar iechyd, y byddai'n rhaid i chi gwtogi pob cyllideb arall 20 y cant: a yw hynny'n iawn?

Nick Bourne: Rwy'n edrych ymlaen at yr adeg pan fyddwch chi'n gallu gofyn cwestiynau i mi, ond cyfrifiad mathemategol yw hynny. Ni ddylai eich synnu: gwnaethom y symiau amser maith yn ôl, ac maent yn gyfrifiadau mathemategol syml. Brysied y dydd pan fyddwch chi'n gallu gofyn cwestiynau i mi—edrychaf ymlaen at hynny. Edrychaf ymlaen hefyd at ateb i'r cwestiwn a ofynnais ynglŷn â gwastraffu gwariant hysbysebu yn y cyfnod ymgynghori ar gyfer diddymu corff. Ni allaf weld sut yn y byd y gallai hynny fod yn ddefnydd synhwyrol o arian cyhoeddus.

Fodd bynnag, gadewch i ni symud ymlaen at y rhaglen adnewyddu'r economi. Rydych wedi dweud y bydd cymorth i fusnesau'n canolbwyntio, 50:50, ar chwe maes strategol allweddol ac ar seilwaith, felly beth fydd yn digwydd os bydd rhywun yn cyflwyno cynnig nad yw o fewn y chwe maes strategol hynny? Sut y bydd hwnnw'n cael ei ariannu?

Y Prif Weinidog: Byddwn yn targedu'r chwe maes strategol gan ein bod yn credu, o ran Cymru, mai'r rheini yw'r meysydd y gallwn gyrraedd safon fyd-eang ynddynt. Rydym yn rhy fach i wneud popeth. Dyna

have identified target areas. We are moving away from a culture of grants to a culture of repayable loans, because businesses, in order to be sustainable, have to see any additional help as the icing on the cake rather than as an integral part of the business model being pursued. However, far be it from me to ask questions of you, Nick, so I will make a statement: I understand that you want to cut 20 per cent off budgets elsewhere in the Assembly, and that that will cost some £1.3 billion. I am sure that you will take the opportunity to ask questions about that over the next week or so.

Nick Bourne: The second question asked and the second question not answered. The Deputy First Minister has said that they would continue to be funded, even though they were not within the six strategic areas. I do not know whether you agree or disagree with that, but you did not answer the question that I asked.

I will move on to a third question—let us see if we have better luck with this one. The Federation of Small Businesses was dismissed by you when it criticised policy; you said that it was consulted and that, as a result, it had no right to criticise policies. The FSB said that that was breathtakingly arrogant and immature. Given that you want to grow the private sector, does that not show a standoff with an important body? What are you doing to improve relations with the FSB?

The First Minister: I do not recall saying that about the FSB, which has every right to express a view about what it feels the economic direction of Wales should be. It was fully consulted, but that does not mean that we will always agree. I spoke at a well attended FSB conference in Llandudno last week, and I have spoken to many FSB members over the past few weeks to explain our policy. In a very short space of time, I believe that that policy will be accepted as the best way forward for the Welsh economy.

pam yr ydym wedi nodi meysydd i'w targedu. Rydym yn symud oddi wrth ddiwylliant o grantiau at ddiwylliant o fenthyciadau i'w had-dalu, oherwydd er mwyn bod yn gynaliadwy, rhaid i fusnesau weld unrhyw gymorth ychwanegol fel yr hufen ar y gacen ac nid fel rhan annatod o'r model busnes sy'n cael ei ddilyn. Fodd bynnag, nid fy lle i yw gofyn cwestiynau i chi, Nick, felly gwnaf ddatganiad: deallaf fod arnoch eisiau cwtogi 20 y cant oddi ar gyllidebau mewn rhannau eraill o'r Cynulliad, ac y bydd hynny'n costio tua £1.3 biliwn. Rwy'n siŵr y byddwch yn manteisio ar y cyfle i ofyn cwestiynau ynglŷn â hynny yn ystod yr wythnosau nesaf.

Nick Bourne: Yr ail gwestiwn wedi ei ofyn a'r ail gwestiwn heb ei ateb. Mae'r Dirprwy Brif Weinidog wedi dweud y byddent yn dal i gael eu hariannu, hyd yn oed pe na baent yn y chwe maes strategol. Ni wn a ydych yn cytuno ynteu'n anghytuno â hynny, ond ni wnaethoch ateb y cwestiwn a ofynnais.

Symudaf ymlaen at drydydd cwestiwn—gadewch inni weld a gawn fwy o lwc â hwn. Wfftiwyd y Ffederasiwn Busnesau Bach gennych pan feirniadodd eich polisi; dywedasoch eich bod wedi ymgynghori ag ef ac, o ganlyniad, nad oedd ganddo hawl i feirniadu polisiâu. Dywedodd y Ffederasiwn fod hynny'n syfrdanol o haerllug ac anaeddfed. Ac ystyried eich bod am weld y sector preifat yn tyfu, onid yw hynny'n dangos anghytundeb llwyr â chorff pwysig? Beth yr ydych yn ei wneud er mwyn gwella cysylltiadau gyda'r Ffederasiwn?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn cofio dweud hynny ynglŷn â'r Ffederasiwn Busnesau Bach, sydd â phob hawl i fynegi barn ynglŷn â'r cyfeiriad economaidd y dylai Cymru fod yn anelu tuag ato. Ymgynghorwyd yn llawn ag ef, ond nid yw hynny'n golygu y byddwn yn cytuno bob amser. Bûm yn siarad yng nghynhadledd y Ffederasiwn Busnesau Bach yn Llandudno yr wythnos diwethaf, o flaen nifer o bobl, ac yr wyf wedi siarad â nifer o aelodau'r Ffederasiwn yn ystod yr wythnosau diwethaf i egluro'n polisi. Credaf y bydd y polisi hwnnw'n cael ei dderbyn, mewn cyfnod byr iawn, fel y ffordd orau o symud ymlaen i economi Cymru.

Chris Franks: Ieuan Wyn Jones, the Plaid leader, has announced financial aid—*[Interruption.]* Ieuan Wyn Jones, the Plaid leader, has announced—*[Interruption.]*

Chris Franks: Mae Ieuan Wyn Jones, arweinydd Plaid, wedi cyhoeddi cymorth ariannol—*[Torri ar draws.]* Mae Ieuan Wyn Jones, arweinydd Plaid, wedi cyhoeddi—*[Torri ar draws.]*

The Presiding Officer: Order. Please do not interrupt further, or he may repeat it again. *[Laughter.]*

Y Llywydd: Trefn. Peidiwch â thorri ar draws eto os gwelwch yn dda, neu mae'n bosibl y bydd yn ailadrodd eto. *[Chwerthin.]*

Chris Franks: Ieuan Wyn Jones, who is also Deputy First Minister, has announced additional financial aid for Treorchy. What extra support can be given to small businesses and co-operatives such as the Dylan's Den after-school club in Treorchy to boost the economy of the Rhondda? Good work has been done via grants provided by the Rhondda Cynon Taf County Borough Council regeneration division to enhance shop fronts in Pontypridd, but what more can be done to support the town centre in Pontypridd and other towns? I am particularly concerned that Rhondda Cynon Taf council is considering increasing car-parking charges across the county borough.

Chris Franks: Mae Ieuan Wyn Jones, sydd hefyd yn Ddirprwy Brif Weinidog, wedi cyhoeddi cymorth ariannol ychwanegol i Dreorci. Pa gymorth ychwanegol y gellir ei roi i fusnesau bychain a mentrau cydweithredol fel clwb ar ôl ysgol Dylan's Den yn Nhreorci er mwyn hybu economi Rhondda? Mae gwaith da wedi'i wneud drwy grantiau a ddarparwyd gan adran adfywio Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf er mwyn gwella blaen siopau ym Mhontypridd, ond beth arall y gellir ei wneud i gefnogi canol tref Pontypridd a threfi eraill? Rwy'n bryderus iawn bod cyngor Rhondda Cynon Taf yn ystyried cynyddu costau parcio ceir yn y fwrdeistref sirol.

The First Minister: On co-operative work, we help to fund the Wales Co-operative Centre, with which we have developed work to take forward social enterprises. That might be an area in which co-operatives might want to seek help in the future. As for what has been happening in RCT, Parc Busnes Treorci has recently been refurbished at a cost of some £3.6 million through support from European funding, I understand that Pontypridd is receiving £10.5 million for street enhancements and building refurbishment, and we know about the redevelopment scheme that has begun on the Taff Vale centre. Therefore, much work has been done to develop Pontypridd and, as we have noted, the upper Rhondda Fawr.

Y Prif Weinidog: O ran gwaith cydweithredol, rydym yn helpu i ariannu Canolfan Cydweithredol Cymru, ac rydym wedi datblygu gwaith gyda'r ganolfan er mwyn hybu mentrau cymdeithasol. Efallai y byddai hwnnw'n faes y byddai mentrau cydweithredol yn dymuno cael cymorth ynddo yn y dyfodol. O ran beth sydd wedi bod yn digwydd yn Rhondda Cynon Taf, mae Parc Busnes Treorci wedi cael ei adnewyddu yn ddiweddar ar gost o tua £3.6 miliwn drwy gymorth arian Ewropeaidd, deallaf fod Pontypridd yn cael £10.5 miliwn ar gyfer gwella strydoedd ac adnewyddu adeiladau, a gwyddom am y cynllun ailddatblygu sydd wedi dechrau yng nghanolfan Taff Vale. Felly, mae llawer o waith wedi ei wneud i ddatblygu Pontypridd ac, fel yr ydym wedi nodi, yn rhan uchaf Rhondda Fawr.

Jenny Randerson: First Minister, your latest answer emphasises the point that I want to make on the importance of developing a whole city or town so that it is more suitable for businesses, with more support for businesses to grow there. Many cities in Britain are looking at tax increment financing

Jenny Randerson: Brif Weinidog, mae eich ateb diweddaraf yn pwysleisio'r pwynt yr wyf am ei wneud ynglŷn â phwysigrwydd datblygu dinas neu dref gyfan fel ei bod yn fwy addas ar gyfer busnesau, drwy roi mwy o gefnogaeth i fusnesau dyfu yno. Mae llawer o ddinasoedd ym Mhrydain yn ystyried cyllid

as a way of funding that sort of development: a number of cities in England have done so, and Edinburgh has recently been given the go-ahead by the Government in Scotland. I asked the Deputy First Minister a few months ago whether he was considering that for Cardiff, and he said that he was thinking about it. First Minister, I am worried that we in Wales will, once again, be behind the game. I am pleased that the Government is considering allowing tax increment financing to be undertaken by local authorities, but it is important that we get into it early in order to be able to lead the field. What is happening, First Minister?

The First Minister: I am not aware of any application having been made by any of the Welsh cities, but I will need to check that and write to you in more detail, particularly on the steps that might be taken by the Assembly Government, were such a desire to be expressed.

Sandy Mewies: First Minister, you may be aware of the devastating news that Headland Foods in Flint, in my constituency, has just issued a 90-day consultation period notice to 350 members of staff, which could lead to the loss of their jobs and the closure of the factory. I will ask you the same question that I have put to the Deputy First Minister and to the local authority: will you ensure that our Government does everything that it can, with partners, to keep those jobs in Flint, and that the workforce is given every support and assistance in the weeks to come?

The First Minister: I can give you that absolute assurance. Officials will be talking to the company to see what could be done to help the situation, and all the support that can be offered will be offered to the workers there in the event of bad news.

Alun Davies: The question refers to support for businesses throughout Wales. My interest is in the Assembly Government using creative and imaginative ways of responding to the economic crisis that will be brought about by the appalling economic cuts being

cynyddrannau treth fel ffordd o ariannu'r math hwnnw o ddatblygiad: mae nifer o ddinasoedd yn Lloegr wedi gwneud hynny, ac mae Caeredin wedi cael caniatâd yn ddiweddar gan y Llywodraeth yn yr Alban. Gofynnais i'r Dirprwy Brif Weinidog ychydig fisoedd yn ôl a oedd yn ystyried hynny ar gyfer Caerdydd, a dywedodd ei fod yn meddwl am y peth. Brif Weinidog, rwy'n bryderus y byddwn ni yng Nghymru, unwaith eto, ar ei hôl hi. Rwy'n falch bod y Llywodraeth yn ystyried caniatáu i awdurdodau lleol ymwneud â chyllid cynyddrannau treth, ond mae'n bwysig ein bod yn mynd ato'n gynnar er mwyn gallu bod ar flaen y gad. Beth sy'n digwydd, Brif Weinidog?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn ymwybodol bod unrhyw ddinas yng Nghymru wedi gwneud cais, ond bydd angen i mi wirio hynny ac ysgrifennu atoch â rhagor o fanylion, yn enwedig ynglŷn â'r camau y gallai Llywodraeth y Cynulliad eu cymryd, pe bai awydd o'r fath yn cael ei fynegi.

Sandy Mewies: Brif Weinidog, efallai y byddwch yn ymwybodol o'r newyddion drwg iawn bod Headland Foods yn y Fflint, yn fy etholaeth i, newydd roi hysbysiad ynglŷn â chyfnod ymgynghori 90-diwrnod i 350 aelod o'i staff, a allai arwain at golli swyddi a chau'r ffatri. Gofynnaf yr un cwestiwn i chi ag yr wyf wedi ei ofyn i'r Dirprwy Brif Weinidog ac i'r awdurdod lleol: a wnewch chi sicrhau bod ein Llywodraeth yn gwneud popeth sydd yn ei gallu, gyda phartneriaid, i gadw'r swyddi hynny yn y Fflint, a bod y gweithlu'n cael pob cefnogaeth a chymorth yn ystod yr wythnosau nesaf?

Y Prif Weinidog: Gallaf roi'r sicrwydd pendant hwnnw i chi. Bydd swyddogion yn siarad gyda'r cwmni er mwyn gweld beth y gellid ei wneud i wella'r sefyllfa, a phe bai'r gweithwyr yno'n cael newyddion drwg byddwn yn eu cefnogi ym mha bynnag ffordd y gallwn.

Alun Davies: Mae'r cwestiwn yn cyfeirio at gymorth i fusnesau ledled Cymru. Yr hyn yr hoffwn i ei weld yw Llywodraeth y Cynulliad yn defnyddio ffyrdd creadigol a llawn dychymyg o ymateb i'r argyfwng economaidd a fydd yn deillio o'r toriadau

made by the UK Government in London. Do you agree that the ASTUTE project—Advanced Sustainable Manufacturing Technologies project—in Swansea is an example of how we will attract and support skilled manufacturing in Wales? To grow the economy, we need to improve the skills base and ensure that manufacturing has a place in the future of the Welsh economy. The economic programme that you and the Deputy First Minister have announced will ensure that manufacturing is a part of the future economic direction of Wales, and that skilled manufacturing is a critical part of it.

The First Minister: Manufacturing is absolutely a part of the economic future of Wales. There is no point in our trying to look at low-skilled manufacturing or cheap manufacturing, because we know that other countries will always undercut us in that regard. The future of manufacturing in Wales relies on highly skilled people, high quality and high rates of pay, which will help to develop our economy even further.

Pêl-droed Ieuencid yn y Gogledd

5. Ann Jones: *A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am bêl-droed ieuencid yn y gogledd. OAQ(3)3234(FM)*

The First Minister: The Welsh Assembly Government, through Sport Wales, provides financial support to the Welsh Football Trust, part of whose role is to encourage more boys and girls to play football, which includes supporting the development of youth football in the north.

Ann Jones: I am pleased to see that the Welsh Football Trust is promoting youth football. However, for youth football to grow across north Wales, those aspiring young footballers need to have the opportunity to go to an academy to develop their skills. You may know that the Wrexham academy is under threat at the moment, because the Football Association of Wales does not feel that it ought to support it, even though it is a club in Wales, because it plays in the English

economiaidd dychrynlyd sy'n cael eu gwneud gan Lywodraeth y DU yn Llundain. A ydych yn cytuno bod y prosiect Uwch Dechnolegau Gweithgynhyrchu Cynaliadwy, ASTUTE, yn Abertawe yn enghraifft o'r modd y byddwn yn denu ac yn cefnogi gweithgynhyrchu medrus yng Nghymru? Er mwyn sicrhau bod yr economi'n tyfu, mae angen i ni wella'r sail sgiliau a sicrhau bod lle i weithgynhyrchu yn nyfodol economi Cymru. Bydd y rhaglen economaidd a gyhoeddwyd gennych chi a'r Dirprwy Brif Weinidog yn sicrhau bod gweithgynhyrchu'n rhan o gyfeiriad economaidd Cymru yn y dyfodol, a bod gweithgynhyrchu medrus yn rhan hollbwysig o hyn.

Y Prif Weinidog: Mae gweithgynhyrchu yn sicr yn rhan o ddyfodol economaidd Cymru. Nid oes diben i ni geisio edrych ar weithgynhyrchu lle nad oes angen llawer o sgiliau neu weithgynhyrchu rhad, oherwydd gwyddom y bydd gwledydd eraill bob amser yn gallu cynhyrchu'n rhatach na ni. Mae dyfodol gweithgynhyrchu yng Nghymru'n dibynnu ar bobl sydd â sgiliau da, ansawdd da a chyfraddau cyflog uchel, a fydd yn helpu i ddatblygu ein heconomi ymhellach fyth.

Youth Football in North Wales

5. Ann Jones: *Will the First Minister make a statement on youth football in North Wales. OAQ(3)3234(FM)*

Y Prif Weinidog: Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru, drwy Chwaraeon Cymru, yn rhoi cefnogaeth ariannol i Ymddiriedolaeth Bêl-droed Cymru. Rhan o rôl yr ymddiriedolaeth yw annog mwy o fechgyn a merched i chwarae pêl-droed, ac mae hynny'n cynnwys cefnogi datblygiad pêl-droed ieuencid yn y gogledd.

Ann Jones: Rwy'n falch o weld bod Ymddiriedolaeth Bêl-droed Cymru'n hybu pêl-droed ieuencid. Serch hynny, er mwyn i bêl-droed ieuencid dyfu yng ngogledd Cymru, mae angen i'r pêl-droedwyr ifanc awyddus hynny gael cyfle i fynd i academi i ddatblygu eu sgiliau. Efallai eich bod yn gwybod bod academi Wrecsam dan fygythiad ar hyn o bryd, gan nad yw Cymdeithas Bêl-droed Cymru'n teimlo y dylai roi cefnogaeth iddi, gan fod y clwb, er ei fod wedi ei leoli

pyramid.

yng Nghymru, yn chwarae ym mhyramid Lloegr.

2.00 p.m.

That will stop many young people across the north Wales coast from having the opportunity to join the academy of a league club. Will you talk to the Minister responsible for sport to see if there is anything that the Assembly or the Assembly Government can do to ensure that we have equitable opportunities for young people across north Wales to enter football?

Bydd hynny'n amddifadu llawer o bobl ifanc sy'n byw ar arfordir y gogledd o'r cyfle i ymuno ag academi clwb cynghrair. A wnewch chi siarad gyda'r Gweinidog sy'n gyfrifol am chwaraeon i weld a oes rhywbeth y gall y Cynulliad neu Lywodraeth y Cynulliad ei wneud er mwyn sicrhau bod pobl ifanc yng ngogledd Cymru'n cael cyfle teg i fynd i chwarae pêl-droed?

Will you also join me in congratulating all those involved in Show Racism the Red Card for their hard work to ensure that the message is sent that there should be no racism in our sporting ventures? It should be congratulated for the work that it has done to stop racism in football.

A wnewch chi ymuno â mi hefyd i longyfarch pawb sy'n gysylltiedig â Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth am eu gwaith caled er mwyn sicrhau bod y neges na chaniateir hiliaeth yn ein mentrau chwaraeon yn cael ei chyfleu? Dylid ei longyfarch am y gwaith y mae wedi ei wneud er mwyn atal hiliaeth mewn pêl-droed.

The First Minister: I join you in congratulating those who have been supporting and promoting the work of Show Racism the Red Card. We sometimes forget how racist sport could be, particularly in the 1970s. A lot of progress has been made since then, but that is not to say that further progress could not be made.

Y Prif Weinidog: Ymunaf â chi i longyfarch y rhai hynny sydd wedi bod yn cefnogi ac yn hyrwyddo gwaith Dangos y Cerdyn Coch i Hiliaeth. Rydym yn anghofio weithiau pa mor hiliol y gallai chwaraeon fod, yn enwedig yn y 1970au. Mae llawer o gynnydd wedi'i wneud ers hynny, ond nid yw hynny'n golygu na ellir gwneud rhagor o gynnydd.

The Wrexham academy has a fine history of promoting and developing young players. I understand that the chief executive of the Football Association of Wales has met the owner of Wrexham Football Club to discuss the matter and further discussions will take place next week. I hope that, as a result of those discussions, the situation can be resolved.

Mae academi Wrecsam wedi gwneud llawer i hybu a datblygu chwaraewyr ifanc. Deallaf fod prif weithredwr Cymdeithas Bêl-droed Cymru wedi cyfarfod perchennog Clwb Pêl-droed Wrecsam i drafod y mater ac y bydd rhagor o drafodaethau'n cael eu cynnal yr wythnos nesaf. Gobeithiaf y bydd y trafodaethau hynny'n ein galluogi i ddatrys y sefyllfa.

Mark Isherwood: At the end of October, I attended a Supporters Direct event at Wrexham's Racecourse ground, at which Alun Ffred Jones, the Minister for Heritage, was a speaker. As you may be aware, Supporters Direct works to build sustainable sports clubs based on supporter involvement and direct community ownership, based on a mutual community model. It worked with Merthyr Tydfil Football Club to reform it and to raise it from the ashes, ensuring that it was built on a strong foundation, and it is also

Mark Isherwood: Ddiwedd mis Hydref, bûm mewn digwyddiad Supporters Direct ar y Cae Ras yn Wrecsam, lle'r oedd Alun Ffred Jones, y Gweinidog dros Dreftadaeth, yn un o'r siaradwyr. Fel y gwyddoch o bosibl, mae Supporters Direct yn gweithio er mwyn adeiladu clybiau chwaraeon cynaliadwy sy'n seiliedig ar gynnwys cefnogwyr a pherchnogaeth uniongyrchol gan y gymuned, ar sail model cymunedol cyfuddiannol. Bu'n gweithio gyda Chlwb Pêl-droed Merthyr Tudful i'w ddiwygio a'i godi o'r lludw, gan

working with Rhyl Football Club. Rhyl was represented at the event, and its football in the community scheme was highlighted. I was invited to visit, which I will be doing soon, and I know that Ann is very involved in that. There are other schemes, such as that of Holywell Town Football Club, which I have been working with, to regenerate an old club and make it a successful football club and a venue for youth football in the future.

Do you agree, First Minister, that this is another example of the third sector and social enterprises leading the way? How will your Government work with this third sector organisation, not to pump money in, but to promote the support that it can provide for football clubs and sports clubs across Wales?

The First Minister: That is a very good example, Mark, of a third sector organisation working in an area in which it has expertise and doing the work that it knows well and has the capacity to do. What we should not do is to foist on third sector organisations the work of the public sector that is properly and more easily delivered by the public sector, unlike the view that has been taken in London.

Janet Ryder: You mentioned 'football', but I believe that the game that you were referring to is 'soccer'. The rugby football league does a lot of work with street rugby in Wrexham. We are all aware of the talent that has come through, in soccer and in the rugby football league, as a result of young people being able to go out and play safely on the streets. The street rugby initiative aims to encourage professional players to go back into the communities that they get their support from and to develop skills in those communities. It has had fantastic success in south Wales, where there has been a 300 per cent growth in the sport, and we are hoping to see that in the north.

Do you agree, First Minister, that it is important to put heroes from the pitch back

sicrhau ei fod yn cael ei adeiladu ar sylfaen gadarn, ac mae hefyd yn gweithio gyda Chlwb Pêl-droed y Rhyl. Roedd clwb y Rhyl yn cael ei gynrychioli yn y digwyddiad, a chyfeiriwyd at ei gynllun pêl-droed yn y gymuned. Cefais wahoddiad i ymweld ag ef, a byddaf yn gwneud hynny cyn bo hir, a gwn fod Ann yn ymwneud llawer â hynny. Mae cynlluniau eraill hefyd, fel un Clwb Pêl-droed Treffynnon, y bûm yn gweithio gydag ef, er mwyn adfywio hen glwb a'i wneud yn glwb pêl-droed llwyddiannus ac yn lleoliad ar gyfer pêl-droed ieuenctid yn y dyfodol.

A ydych yn cytuno, Brif Weinidog, bod hyn yn enghraifft arall o'r trydydd sector a mentrau cymdeithasol yn arwain y ffordd? Sut y bydd eich Llywodraeth yn gweithio gyda'r sefydliad trydydd sector hwn, nid er mwyn pwmpio arian i mewn, ond er mwyn hybu'r gefnogaeth y gall ei chynnig i glybiau pêl-droed a chlybiau chwaraeon ledled Cymru?

Y Prif Weinidog: Mae hynny'n enghraifft dda iawn, Mark, o sefydliad trydydd sector yn gweithio mewn maes y mae ganddo arbenigedd ynddo ac yn gwneud gwaith y mae'n ei ddeall yn dda ac y mae ganddo'r gallu i'w wneud. Yr hyn na ddylem ei wneud yw gorfodi sefydliadau trydydd sector i wneud gwaith y sector cyhoeddus, sy'n cael ei gyflawni'n briodol ac yn rhwyddach gan y sector cyhoeddus, yn wahanol i'r farn a fabwysiadwyd yn Lloegr.

Janet Ryder: Cyfeiriasoch at 'bêl-droed', sef gêm y 'bêl gron'. Mae rygbi'r gynghair yn gwneud llawer o waith â rygbi stryd yn Wrecsam. Rydym i gyd yn ymwybodol o'r talentau sydd wedi dod drwodd, ym myd y bêl gron ac yn rygbi'r gynghair, gan fod pobl ifanc yn gallu mynd allan i chwarae'n ddiogel ar y strydoedd. Nod cynllun rygbi'r stryd yw annog chwaraewyr proffesiynol i fynd yn ôl i'r cymunedau y maent yn cael eu cefnogaeth ganddynt a datblygu sgiliau yn y cymunedau hynny. Mae wedi cael llwyddiant aruthrol yn ne Cymru, lle gwelwyd cynnydd o 300 y cant yn y gamp, ac rydym yn gobeithio gweld hynny yn y gogledd.

A ydych yn cytuno, Brif Weinidog, ei bod yn bwysig rhoi arwyr o'r maes chwarae yn ôl ar

on the streets with the people who aspire to be professional players, to encourage those skills to come through? Whether in soccer or rugby league, all sport will benefit from that and it moves away from the idea of an elitist sportsman who thinks that he is a step apart from the community from which he gets his support and, ultimately, his wages.

Would you also join me in sending our best wishes to the Wales rugby league under-18 team, which, tomorrow night, will be playing the England Community Lions and, next week, will be playing the Australian under-18 team, and wish them every success?

The First Minister: I will do that, and I note, of course, that Wales will be playing in the Rugby League Four Nations next year. We know that this is quite a task, but a fantastic win in Albi by one point is marvellous news for Welsh rugby league. I know that there is a tremendous amount of talent coming through the ranks of rugby league and street rugby league will help to promote that. It began in Bridgend, if I am correct, when the Crusaders were based there.

We sometimes underestimate the importance of role models for young boys and girls in sport. Not every sportsperson is a role model that we would want them to emulate—particularly, but not exclusively, in football. There are some very good role models in all sports, football included. It is marvellous to see so many top professionals giving up their time to put something back into the sport that they have benefited from.

Eleanor Burnham: Representatives of Fields in Trust are in the Senedd today. In an e-mail that I have with me, they remind us that Places People Play, the legacy programme of the London 2012 Olympic Games, has been announced for Sport England. What will your Government do to try to ensure that moneys come to Wales? I understand that, in August, Sport Wales released figures showing that the average time for weekly extra-curricular activities in

y stryd gyda'r bobl a fyddai'n hoffi bod yn chwaraewyr proffesiynol, er mwyn annog y sgiliau hynny i ddod drwodd? Bydd pob camp, pêl-droed a rygbi'r gynghrair, yn elwa o ganlyniad i hynny ac mae'n symud oddi wrth y syniad o chwaraewyr elitaidd sy'n meddwl eu bod ar wahân i'r gymuned sy'n eu cefnogi ac, yn y pen draw, yn talu eu cyflogau.

A fydddech hefyd yn ymuno â mi i anfon ein dymuniadau gorau at dîm rygbi'r gynghrair dan 18 Cymru, a fydd yn chwarae yn erbyn England Community Lions nos yfory ac yna, yr wythnos nesaf, yn chwarae yn erbyn tîm dan 18 Awstralia, ac i ddymuno pob llwyddiant iddynt?

Y Prif Weinidog: Gwnaf hynny, a sylwaf, wrth gwrs, y bydd Cymru'n chwarae ym mhencampwriaeth Rygbi'r Gynghrair y Pedair Gwlad y flwyddyn nesaf. Gwyddom fod hon yn dipyn o dasg, ond mae buddugoliaeth wych o un pwynt yn Albi yn newyddion gwych i rygbi'r gynghrair yng Nghymru. Gwn fod llawer iawn o dalentau'n dod drwy rengoedd rygbi'r gynghrair a bydd rygbi'r gynghrair y stryd yn helpu i hybu hynny. Dechreuodd ym Mhen-y-bont ar Ogwr, os wyf yn gywir, pan oedd y Crusaders wedi eu lleoli yno.

Nid ydym yn sylweddoli bob amser pa mor bwysig yw modelau rôl i fechgyn a merched ifanc mewn chwaraeon. Nid yw pob chwaraewr yn fodel rôl y byddem yn dymuno iddo gael ei efelychu—ar y cae pêl-droed, ac mewn campau eraill hefyd. Mae rhai modelau rôl da iawn ym mhob camp, gan gynnwys pêl-droed. Mae'n wych gweld cynifer o chwaraewyr proffesiynol amlwg yn rhoi amser i roi rhywbeth yn ôl i'r gamp y maent wedi elwa ohoni.

Eleanor Burnham: Mae cynrychiolwyr o Feysydd Chwarae Cymru yn y Senedd heddiw. Mewn e-bost sydd gennyf yma, maent yn ein hatgoffa bod Places People Play, rhaglen waddol Gemau Olympaidd Llundain 2012, wedi cael ei chyhoeddi ar gyfer Sport England. Beth y bydd eich Llywodraeth chi'n ei wneud er mwyn ceisio sicrhau bod arian yn dod i Gymru? Deallaf fod Chwaraeon Cymru wedi rhyddhau ffigurau ym mis Awst a oedd yn dangos bod

school physical education departments—both primary and secondary—was about 18 hours in north Wales. This compares to 28 hours in urban Wales. What is your Government doing to ensure that we increase accessibility and encourage extra-curricular activities, particularly for those in rural areas, where transport is another complicating factor?

The First Minister: There is a good network of sports clubs across the whole of Wales. I am surprised that you mention the Olympics because we have been fighting for months to get a consequential from the Olympics, together with Scotland and Northern Ireland. That battle is still being fought. Any support that you could give us along those lines, Eleanor, would be warmly welcomed.

Blaenoriaethau ar gyfer Gogledd Cymru

6. Darren Millar: *A wnaiff y Prif Weinidog roi'r wybodaeth ddiweddaraf am ei blaenoriaethau ar gyfer Gogledd Cymru dros weddill y Trydydd Cynulliad. OAQ(3)3231(FM)*

The First Minister: My priorities for the third Assembly remain as stated in 'One Wales'.

Darren Millar: You have referred to your priority as being the protection of the NHS in Wales, in spite of the fact that you reject our party's pleas to protect the NHS budget. You will be aware that the Betsi Cadwaladr University Health Board has come under much criticism of late for the way in which it is communicating with members of the public, or failing to communicate with them, during the course of reviewing some of its services. The latest news from the health board is that it is going to reduce the number of beds in some community hospitals—one of which is in my constituency, in Ruthin—in order to deal with the winter beds crisis that it is expecting. Do you agree that the failure to discuss this with members of the public or their elected representatives—such as me, the local Member of Parliament or other council

yr amser a neilltuir ar gyfer gweithgareddau allgyrsiol wythnosol mewn adrannau addysg gorfforol ysgolion—cynradd ac uwchradd—yn 18 awr ar gyfartaledd yng ngogledd Cymru. Mae hyn yn cymharu â 28 awr yn ardaloedd trefol Cymru. Beth y mae eich Llywodraeth yn ei wneud er mwyn sicrhau ein bod yn cynyddu hygyrchedd ac yn annog gweithgareddau allgyrsiol, yn enwedig i'r rhai hynny mewn ardaloedd gwledig, lle mae cludiant yn ffactor arall sy'n cymhlethu pethau?

Y Prif Weinidog: Mae rhwydwaith da o glybiau chwaraeon ledled Cymru. Rwy'n synnu eich bod yn cyfeirio at y Gemau Olympaidd oherwydd rydym wedi bod yn brwydro ers misoedd er mwyn sicrhau ein bod yn cael arian canlyniadol yn sgîl y Gemau Olympaidd, ynghyd â'r Alban a Gogledd Iwerddon. Mae'r frwydr honno'n parhau. Byddai unrhyw gefnogaeth y gallech ei rhoi i ni ar y trywydd hwnnw, Eleanor, yn cael ei groesawu'n fawr.

Priorities for North Wales

6. Darren Millar: *Will the First Minister provide an update on his priorities for North Wales for the remainder of the Third Assembly. OAQ(3)3231(FM)*

Y Prif Weinidog: Mae fy mlaenoriaethau ar gyfer y trydydd Cynulliad yr un fath â'r hyn a nodwyd yn 'Cymru'n Un'.

Darren Millar: Dywedasoeh mai eich blaenoriaeth yw diogelu'r GIG yng Nghymru, er gwaetha'r ffaith eich bod yn gwrthod erfyniadau ein plaid arnoch i ddiogelu cyllideb y GIG. Byddwch yn ymwybodol bod Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr wedi cael ei feirniadu'n hallt yn ddiweddar am y ffordd y mae'n cyfathrebu ag aelodau o'r cyhoedd, neu'n methu â chyfathrebu â hwy, wrth adolygu rhai o'i wasanaethau. Y newyddion diweddaraf gan y bwrdd iechyd yw ei fod yn mynd i leihau nifer y gwelyau mewn rhai ysbytai cymuned—mae un ohonynt yn fy etholaeth i, yn Rhuthun—er mwyn datrys yr argyfwng gwelyau gaeaf y mae'n ei ddisgwyl. A ydych yn cytuno bod y methiant i drafod hyn gydag aelodau o'r cyhoedd neu eu cynrychiolwyr etholedig—fel fi, yr Aelod

representatives—is yet another failure by this particular health board to deal appropriately with the concerns of the public?

The First Minister: It is important that all LHBs make sure that they communicate what they are doing to the public, as clearly as possible. However, let me make it absolutely clear: it has been suggested that there is some kind of threat to the district general hospitals in north Wales, but there is no threat. I want to make that absolutely clear.

Let us come back to the point about protecting health spending. In England, health is not being ring-fenced. We now know that the reason why the health figures appear as they do in the budget is that social care has been thrown into the health budget, which is something that has not happened in Wales. Take that out, and there is a 0.5 per cent cut in the health budget in England. We need to add to that the fact that the NHS chief executive in England has suggested that efficiency savings of £15 billion to £20 billion need to be made next year in England. Yet, here we have the Tories who, for a long time, have been saying that capital, revenue and health spending should be increased by 3 per cent a year. That would cost £1.3 billion of the Assembly Government's budget. However, we have heard nothing from the Tories about how that would be paid for.

Sandy Mewies: First Minister, your top priority must be to ensure that the Assembly Government's draft budget can protect schools, skills and hospitals. This is an enormous task, given that the budget for next year is almost £900 million less than this year's, representing the deepest public spending cuts since world war two, courtesy of the Westminster coalition Government. First Minister, do you agree that if we were to bow to Tory demands to ring-fence the health budget, it would mean £340 million-worth of cuts in other crucial budgets that help vulnerable people, such as those for social services, housing and tackling fuel poverty?

Seneddol lleol neu gynrychiolwyr cynghorau eraill—yn fethiant arall gan y bwrdd iechyd penodol hwn i ymdrin yn briodol â phryderon y cyhoedd?

Y Prif Weinidog: Mae'n bwysig bod pob Bwrdd Iechyd Lleol yn sicrhau ei fod yn dweud wrth y cyhoedd, cyn gliried ag sy'n bosibl, beth y mae'n ei wneud. Fodd bynnag, gadewch i mi wneud hyn yn hollol glir: awgrymwyd bod rhyw fath o fygythiad i'r ysbytai cyffredinol dosbarth yng ngogledd Cymru, ond nid oes bygythiad. Hoffwn wneud hynny'n hollol glir.

Gadewch i ni ddod yn ôl at y pwynt ynglŷn â diogelu gwariant iechyd. Nid yw cyllid iechyd yn cael ei neilltuo yn Lloegr. Gwyddom bellach fod y ffigurau iechyd yn ymddangos fel y maent yn y gyllideb oherwydd bod gofal cymdeithasol wedi cael ei daflu i mewn i'r gyllideb iechyd, ac nid yw hynny wedi digwydd yng Nghymru. Tynnwch hynny ymaith, ac mae toriad o 0.5 y cant yn y gyllideb iechyd yn Lloegr. Mae angen i ni ychwanegu at hynny y ffaith fod prif weithredwr y GIG yn Lloegr wedi awgrymu bod angen gwneud arbedion effeithlonrwydd o £15 biliwn i £20 biliwn y flwyddyn nesaf yn Lloegr. Yma, fodd bynnag, mae'r Torïaid wedi bod yn dweud, ers amser maith, y dylid cynyddu cyfalaf, refeniw a gwariant iechyd 3 y cant y flwyddyn. Byddai hynny'n costio £1.3 biliwn o gyllideb Llywodraeth y Cynulliad. Fodd bynnag, nid yw'r Torïaid wedi dweud wrthym sut y byddent yn talu am hynny.

Sandy Mewies: Brif Weinidog, rhaid i chi roi'r flaenoriaeth bennaf i sicrhau bod cyllideb ddrafft Llywodraeth y Cynulliad yn gallu diogelu ysgolion, sgiliau ac ysbytai. Mae hon yn dasg aruthrol, ac ystyried bod y gyllideb ar gyfer y flwyddyn nesaf bron i £900 miliwn yn llai nag un eleni, ac yn cynnwys y toriadau gwariant cyhoeddus mwyaf ers yr ail ryfel byd, diolch i Lywodraeth glymblaid San Steffan. Brif Weinidog, a ydych yn cytuno, pe baem yn ildio i gais y Torïaid ynglŷn â neilltuo'r gyllideb iechyd, y byddai'n golygu gwerth £340 miliwn o doriadau mewn cyllidebau hollbwysig eraill sy'n helpu pobl sy'n agored i niwed, fel y rhai ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol, tai a mynd i'r afael â thlodi

tanwydd?

The First Minister: I do not think that they have thought that far, Sandy. They have only thought about one issue, which shows why they are completely unfit for Government.

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn credu eu bod wedi meddwl cyn belled â hynny, Sandy. Dim ond am un mater y maent wedi meddwl, sy'n dangos pam y maent yn gwbl anghymwys i fod yn Llywodraeth.

Gareth Jones: A wnaiff y Prif Weinidog gadarnhau mai un o flaenoriaethau Llywodraeth Cymru'n Un fydd parhau i fuddsoddi mewn gwasanaethau cyhoeddus a swyddi yng ngogledd Cymru? Hefyd, a all y Prif Weinidog ddweud wrthym pa waith sydd wedi cael ei wneud ar amcangyfrif effaith uniongyrchol y buddsoddiad hwnnw ar economi'r gogledd hyd yma, ac ar ragamcanu effaith economaidd net polisiâu Llywodraeth Cymru yn y misoedd a'r blynnyddoedd i ddod, gan ystyried, wrth gwrs, effaith economaidd niweidiol y polisiâu sy'n cael eu harddel gan y pleidiau gyferbyn yn San Steffan?

Gareth Jones: Will the First Minister confirm that one of the priorities of the One Wales Government will be to continue to invest in public services and jobs in north Wales? Could the First Minister also tell us what work has been done on estimating the direct impact of that investment on the north Wales economy thus far, and on forecasting the net economic impact of the Welsh Government's policies in the months and years to come, taking account, of course, of the adverse economic impact of the policies that are being pursued by the parties opposite at Westminster?

2.10 p.m.

Y Prif Weinidog: Mae pob prosiect a rhaglen yn cael eu hadolygu yn unigol. O ran beth fydd effaith rhaglen Llywodraeth y Deyrnas Unedig ar economi'r gogledd, mae gwaith ar y gweill i roi rhyw fath o lun i ni o'r effaith honno.

The First Minister: Every programme and project is individually reviewed. Work is ongoing to give us some sort of picture of what the impact would be of the United Kingdom Government's programme on the north Wales economy.

Cydweithredu Rhwng Gwasanaethau Cyhoeddus yn y De-ddwyrain

Collaboration of Public Services in South-east Wales

7. William Graham: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am y cydweithrediad rhwng gwasanaethau cyhoeddus yn y de ddwyrain. OAQ(3)3221(FM)

7. William Graham: Will the First Minister make a statement on the collaboration of public services in South East Wales. OAQ(3)3221(FM)

The First Minister: Collaboration is key to maximising the impact of the Welsh pound and supporting our efforts to improve public services. The public services summit on 25 November will showcase innovation and agree how to accelerate progress.

Y Prif Weinidog: Mae cydweithredu yn hollbwysig er mwyn cynyddu effaith y bunt Gymreig a chefnogi ein hymdrechion i wella gwasanaethau cyhoeddus. Bydd y gynhadledd gwasanaethau cyhoeddus ar 25 Tachwedd yn arddangos arloesi ac yn cytuno ynglŷn â sut i gyflymu cynnydd.

William Graham: Thank you very much for your answer, First Minister. You will know that certain local authorities are resistant to joint service provision. However, a good example is the South Wales Collaboration Centre in Blaenavon, which offers a practical model for effectively sharing resources. How

William Graham: Diolch yn fawr iawn am eich ateb, Brif Weinidog. Byddwch yn gwybod bod rhai awdurdodau lleol yn ymwrthod â darparu gwasanaethau ar y cyd. Serch hynny, un enghraifft dda yw Canolfan Gydweithredu De Cymru ym Mlaenafon, sy'n cynnig model ymarferol er mwyn

is your Government going to monitor the effectiveness of this particular important collaboration?

The First Minister: We are monitoring this through the local service boards and through other ways. Another example is the Gwent frailty project. It started in the Torfaen local service board, and it now involves five local authorities. However, it is absolutely essential that collaboration becomes the norm in future for the way in which local authorities operate. That will need to happen, whether the local authorities wish to work together or whether we need to encourage it further as a Government.

Veronica German: When it comes to shared services, First Minister, it sometimes seems that we put the cart before the horse, telling people that they must share their services before actually looking at the systems that are already in place to see where efficiencies can be made. There are some cases where, for example, with the delivery of some benefits, such as housing benefit, taking a back office further away from a front office instead of letting people deal with those services where the client actually needs them is not always beneficial to the citizen and the person who requires the service. It is all very well to promote collaboration, but what are you doing to ensure that any efficiency gains or cost benefits are clearly demonstrable after a new shared service or collaboration on service provision are put into place?

The First Minister: I am not sure that I fully understood the first part of the question. Going back to the point about the Gwent frailty project, it involves five local authorities, the LHB and partners in the voluntary sector. It is designed to help people to live independently by ensuring that they receive the right care at the right time. We have invested in it through the invest-to-save fund, and we can see that there is a much more seamless service for those people who are benefiting from the project than was the case before. Any savings that are made as a

rhannu adnoddau'n effeithiol. Sut y mae eich Llywodraeth yn mynd i fonitro effeithiolrwydd y cydweithredu pwysig penodol hwn?

Y Prif Weinidog: Rydym yn monitro hyn drwy'r byrddau gwasanaethau lleol a thrwy ffyrdd eraill. Enghraifft arall yw prosiect eiddilwch Gwent. Dechreuodd ym mwrdd gwasanaethau lleol Torfaen, ac erbyn hyn mae'n cynnwys pum awdurdod lleol. Serch hynny, mae'n gwbl hanfodol bod cydweithredu'n cael ei weld fel y norm yn y dyfodol ar gyfer y ffordd y bydd awdurdodau lleol yn gweithredu. Bydd angen i hynny ddigwydd, pa un a yw'r awdurdodau lleol yn dymuno gweithio gyda'i gilydd ynteu a oes angen i ni ei annog fel Llywodraeth.

Veronica German: O ran cydwasanaethau, Brif Weinidog, mae'n ymddangos weithiau ein bod yn rhoi'r drol o flaen y ceffyl, gan ddweud wrth bobl bod yn rhaid iddynt rannu eu gwasanaethau cyn edrych mewn gwirionedd ar y systemau sydd wedi eu sefydlu'n barod er mwyn gweld ym mhle y gellir gwneud arbedion. Mae rhai achosion, er enghraifft, yng nghyswllt darparu rhai budd-daliadau, megis budd-dal tai, lle nad yw mynd â chefn swyddfa ymhellach oddi wrth flaen swyddfa, yn hytrach na gadael i bobl ymdrin â'r gwasanaethau hynny lle mae ar y cleient eu hangen, o fudd bob amser, mewn gwirionedd, i'r dinesydd a'r sawl y mae arno angen y gwasanaeth. Mae'n iawn hybu cydweithredu, ond beth yr ydych yn ei wneud er mwyn sicrhau bod unrhyw enillion effeithlonrwydd neu fanteision cost i'w gweld yn amlwg ar ôl i gydwasanaeth newydd neu gydweithredu i ddarparu gwasanaeth gael ei gyflwyno?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn siŵr a wyf wedi deall rhan gyntaf y cwestiwn yn iawn. Gan fynd yn ôl at y pwynt ynglŷn â phrosiect eiddilwch Gwent, mae'n cynnwys pum awdurdod lleol, y BILl a phartneriaid yn y sector gwirfoddol. Mae wedi'i gynllunio er mwyn helpu pobl i fyw'n annibynnol drwy sicrhau eu bod yn cael y gofal iawn ar yr adeg iawn. Rydym wedi buddsoddi ynddo drwy'r gronfa buddsoddi i arbed, a gallwn weld bod gwasanaeth llawer mwy di-dor i'r bobl hynny sy'n elwa o ganlyniad i'r prosiect nag a oedd yn bodoli o'r blaen. Gellir ail-

result of sharing services can be ploughed back into local authorities' budgets. That should be an encouragement for them to share services in any event, regardless of our view here.

Y Gyllideb Ddrafft

8. Gareth Jones: *A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am gyllideb ddrafft Llywodraeth Cynulliad Cymru. OAQ(3)3219(FM)*

Y Prif Weinidog: Bydd y gyllideb yn cael ei chyhoeddi yfory.

Gareth Jones: Yn y gyllideb yfory, a allwn ddisgwyl gweld ffordd well o weithredu na'r hyn y mae'r Ceidwadwyr yn galw amdano, sef diogelu cyllideb y gwasanaeth iechyd ar draul popeth arall, yn enwedig o gofio effeithiau tebygol hynny ar lefelau'r dreth gyngor, ardrethi busnes a chyllidebau adrannau eraill pe bai Llywodraeth Cymru'n gwneud yr hyn y maent yn gofyn amdano?

Y Prif Weinidog: Ni allaf sôn am gyllideb yfory, Gareth, ond gallaf sôn am yr hyn a glywais y bore yma gan y Ceidwadwyr: yr oeddent yn dweud y byddai'n rhaid torri 20 y cant o bob cyllideb arall heblaw iechyd. Mae hynny'n golygu wrth gwrs eu bod am godi'r dreth gyngor 20 y cant a, hyd yn hyn, nid ydynt wedi rhoi unrhyw fath o ateb ynglŷn â sut y byddent yn drafftio cyllideb yfory.

Nick Ramsay: First, I wish to say to the First Minister that I realise the difficult position that he is in. Unlike your predecessor, with regard to drafting the budget, you and the Assembly Government are in the unenviable position of having to play your part in clearing up the mess left by the last shambolic UK Labour Government, which should never, ever have left you and your Government in this position. However, we are where we are. First Minister, once again I have to say that you have been quite honest about your decision to slash health spending in Wales. You have been totally open about it, and we respect you for that decision. In the run-up to your leadership election, you spoke about your noble desire to raise the bar in the debate on education and tackling poverty.

fuddsoddi unrhyw arbedion a wneir o ganlyniad i rannu gwasanaethau yng nghyllidebau awdurdodau lleol. Dylai hynny eu hannog i rannu gwasanaethau, beth bynnag yw ein barn ni yma.

The Draft Budget

8. Gareth Jones: *Will the First Minister make a statement on the Welsh Assembly Government's draft budget. OAQ(3)3219(FM)*

The First Minister: The budget will be published tomorrow.

Gareth Jones: In tomorrow's budget, can we expect to see a better way of working than what the Conservatives are asking for, which is to ring-fence the health service's budget at the expense of everything else, particularly bearing in mind the likely impact of that on council tax, business rates and the budgets of other departments, if the Welsh Government were to do what they are calling for?

The First Minister: I cannot discuss tomorrow's budget, Gareth, but I can tell you what I heard this morning from the Conservatives: they were saying that 20 per cent would have to be cut from every budget other than health. That means, of course, that they wish to increase council tax by 20 per cent and, so far, they have not given any kind of indication as to how they would draft tomorrow's budget.

Nick Ramsay: Yn gyntaf, hoffwn ddweud wrth y Prif Weinidog fy mod yn sylweddoli ei fod mewn sefyllfa anodd. Yn wahanol i'ch rhagflaenydd, o ran drafftio'r gyllideb, rydych chi a Llywodraeth y Cynulliad mewn sefyllfa ddiflas lle rydych yn gorfod ymwneud â'r gwaith o glirio'r llanastr a adawyd gan Lywodraeth Lafur flêr ddiwethaf y DU, na ddylai fyth bythoedd fod wedi eich gadael chi a'ch Llywodraeth yn y sefyllfa hon. Fodd bynnag, dyna'r sefyllfa. Brif Weinidog, rhaid i mi ddweud unwaith eto eich bod wedi bod yn onest iawn ynglŷn â'ch penderfyniad i dorri gwariant iechyd yng Nghymru. Rydych wedi bod yn gwbl agored ynglŷn â hyn, ac rydym yn eich parchu am wneud y penderfyniad hwnnw. Yn y cyfnod cyn yr etholiad i ethol arweinydd,

You spoke of the need to commit to increasing spending in that area of the budget by at least 1 per cent above the block grant allocation. Do you stand by that, or, given the difficult situation that you are in, are you reneging on that pledge? If so, how do you envisage your Government continuing to deliver on the commitments that you have made on education spending in Wales in the past?

The First Minister: The commitment was actually 1 per cent above the increase in the block, and I believe that we will deliver that, as will become clear tomorrow. When the Government in London came in, it inherited a AAA credit rating from the Government that had been in place until 2010. If we had listened to the party opposite in 2007, the banks would have closed and people's savings would have been lost, but it did not matter, because the free market was all-important. We need no lessons from the party opposite. I come back to the point that has been made: the party opposite says that we want to slash health funding, but it wants to destroy education funding and increase council tax to pay for the enormous black hole that it has identified in the budget. Let us come back to it again, so that we are quite clear. If you want to continue with your plans for health, you will have to take £1.3 billion from elsewhere in the Assembly Government budget. Tell us and the people of Wales where that money will come from.

Peter Black: First Minister, you have just confirmed to Nick Ramsay that it is your intention to raise education spending by 1 per cent above the block, as was your promise. Given that most of that money is being spent by local authorities and that you have now come out against ring-fencing, given your attitude towards the Conservatives' proposal on health, how will you ensure that that money is passed on to schools and is spent on education by local authorities?

The First Minister: We certainly do not want the situation that exists in Lib Dem-

cyfeiriasoch at eich awydd clodwiw i godi'r bar yn y ddadl ar addysg a mynd i'r afael â thlodi. Cyfeiriasoch at yr angen i ymrwymo i gynyddu gwariant yn y maes hwnnw o'r gyllideb o leiaf 1 y cant yn fwy na'r dyraniad grant bloc. A ydych yn cadw at hynny, ynteu, oherwydd y sefyllfa anodd yr ydych ynddi, a ydych yn torri'r addewid hwnnw? Os ydych, sut yr ydych yn rhagweld y bydd eich Llywodraeth yn dal i gyflawni'r ymrwymadau yr ydych wedi eu gwneud yn y gorffennol ynglŷn â gwariant addysg yng Nghymru?

Y Prif Weinidog: Yr ymrwymiad mewn gwirionedd oedd 1 y cant yn fwy na'r cynnydd yn y bloc, a chredaf y byddwn yn cyflawni hynny, fel y gwelir yfory. Pan ddaeth y Llywodraeth yn Llundain i rym, etifeddodd statws credyd AAA gan y Llywodraeth a fu mewn grym tan 2010. Pe baem wedi gwrandao ar y blaid gyferbyn yn 2007, byddai'r banciau wedi cau a byddai pobl wedi colli eu cynilion, ond nid oedd o bwys, oherwydd roedd y farchnad rydd yn hollbwysig. Nid oes arnom angen unrhyw wersi gan y blaid gyferbyn. Deuaf yn ôl at y pwynt sydd wedi cael ei wneud: mae'r blaid gyferbyn yn dweud bod arnom eisiau torri cyllid iechyd, ond mae arni hi eisiau difrodi cyllid addysg a chynyddu treth gyngor i dalu am y twll du anferth y mae wedi ei nodi yn y gyllideb. Gadewch inni ddod yn ôl ato eto, er mwyn bod yn hollol glir. Os oes arnoch eisiau parhau â'ch cynlluniau ar gyfer iechyd, bydd yn rhaid i chi gymryd £1.3 biliwn o rywle arall yng nghyllideb Llywodraeth y Cynulliad. Dywedwch wrthym ni a phobl Cymru o ble y bydd yr arian hwnnw'n dod.

Peter Black: Brif Weinidog, rydych newydd gadarnhau wrth Nick Ramsay eich bod yn bwriadu cynyddu gwariant addysg 1 y cant yn fwy na'r bloc, yn unol â'ch addewid. Gan fod y rhan fwyaf o'r arian hwnnw'n cael ei wario gan awdurdodau lleol a'ch bod erbyn hyn wedi dweud eich bod yn erbyn neilltuo, ac ystyried eich agwedd tuag at gynnig y Ceidwadwyr ar iechyd, sut y byddwch yn sicrhau bod yr arian hwnnw'n cael ei basio ymlaen i ysgolion ac yn cael ei wario ar addysg gan awdurdodau lleol?

Y Prif Weinidog: Yn sicr, nid oes arnom eisiau sefyllfa fel yr un yn Abertawe dan

controlled Swansea, where £1,000 per head less is spent than in many other authorities in Wales, do we, Peter? That is a serious concern, which has been raised by people living in Swansea, including those representing boards of governors. We will consider how the education budget should be spent tomorrow. The Lib Dems have taken a different view from the Tories on health, and I recognise that. However, we come back to the point that it has been suggested that the 1 per cent above the increase in the block grant will not be kept to, but I am confident that we will see that increase tomorrow. The rest of the budget will be published tomorrow afternoon.

Y Llywydd: Tynnwyd cwestiwn 9, OAQ(3)3235(FM), yn ôl.

Prisiau Ynni

10. David Lloyd: *A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am brisiau ynni yng Nghymru. OAQ(3)3222(FM)*

Y Prif Weinidog: Nid yw prisiau ynni yn fater sydd wedi'i ddatganoli, ond mae Llywodraeth y Cynulliad yn gweithio'n agos gyda chyflenwyr ynni ac Ofgem i sicrhau bod cwsmeriaid yn gallu manteisio ar gostau cyfanwerthu ynni a bod yr wybodaeth sydd ar gael am filiau ynni yn gwella.

David Lloyd: Diolch am yr ateb hwnnw, Brif Weinidog. Ymhellach i hynny, byddwch yn ymwybodol o fwriad Scottish and Southern Energy a Nwy Prydain i godi eu prisiau yn fuan. Byddwch hefyd yn ymwybodol o lefel echrydus tloidi tanwydd yng Nghymru yn barod. Yn ogystal, mae'n ffaith bod pobl Cymru yn talu 10 y cant yn fwy am eu trydan a'u hynni na phobl Lloegr. A ydych yn fodlon cefnogi'r galwadau ar Ofgem i gynnal ymchwiliad i'r rheswm y mae pobl Cymru yn talu mwy am eu trydan a'u hynni na'n cyfeillion yr ochr draw i Glawdd Offa?

Y Prif Weinidog: Mae hwnnw'n fater i Ofgem, ond yr wyf yn siŵr y byddai pobl Cymru yn gwerthfawrogi unrhyw ymchwiliad sy'n dangos pam mae hyn yn

reolaeth y Democratiaid Rhyddfrydol, lle mae £1,000 y pen yn llai yn cael ei wario nag mewn llawer o awdurdodau eraill yng Nghymru, onid oes, Peter? Mae hynny'n bryder difrifol, sydd wedi cael ei godi gan bobl sy'n byw yn Abertawe, gan gynnwys y rhai hynny sy'n cynrychioli byrddau llywodraethwyr. Byddwn yn ystyried sut y dylid gwario'r gyllideb addysg yfory. Mae'r Democratiaid Rhyddfrydol wedi cymryd safbwynt gwahanol i'r Toriaid ar iechyd, ac rwy'n cydnabod hynny. Serch hynny, deawn yn ôl at y pwynt bod awgrym wedi'i wneud na fydd yr addewid o 1 y cant yn fwy na'r cynnydd yn y grant bloc yn cael ei gadw, ond rwy'n hyderus y byddwn yn gweld y cynnydd hwnnw yfory. Cyhoeddir gweddill y gyllideb brynhawn yfory.

The Presiding Officer: Question 9, OAQ(3)3235(FM), was withdrawn.

Energy Prices

10. David Lloyd: *Will the First Minister make a statement on energy prices in Wales. OAQ(3)3222(FM)*

The First Minister: Energy prices are not a devolved matter, but the Assembly Government is working closely with energy suppliers and Ofgem to ensure that customers can benefit from wholesale energy costs and that the information available on energy bills improves.

David Lloyd: Thank you for that answer, First Minister. Further to that, you will be aware of the intention of Scottish and Southern Energy and British Gas to increase their prices soon. You will also be aware of the already shocking levels of fuel poverty in Wales. In addition, it is a fact that the people of Wales pay 10 per cent more for their electricity and energy than people in England. Are you willing to support the calls on Ofgem to hold an inquiry into the reason why the people of Wales pay more for their electricity and energy than our friends the other side of Offa's Dyke?

The First Minister: That is a matter for Ofgem, but I am sure that the people of Wales would appreciate any such inquiry that would show why that is the case.

wir.

Darren Millar: You will know, First Minister, that research by Consumer Focus released today shows that more than half the Welsh population is worried about paying heating bills this winter. The research also shows that vulnerable groups, and particularly those aged over 65, are so concerned about paying for their winter energy bills that they intend to cut back on their energy use to save costs. Given that there are price rises on the table from Scottish and Southern Energy and British Gas, as Dai Lloyd said, and with winter now upon us, will you outline the steps that you can take this winter to support vulnerable people in Wales to pay their electricity and gas bills?

2.20 p.m.

The First Minister: In contrast to the situation across the border, we have the home energy efficiency scheme, the budget for which is £18.5 million this year. There is also the money that is being made available for the boiler scrappage scheme. Bear in mind also the fuel poverty programme that will replace HEES in April next year, and the advantages that will accrue to people as a result.

Mick Bates: First Minister, one way in which to avoid the increase in energy prices is for individuals to generate energy themselves. I welcome the Welsh Assembly Government's microgeneration action plan, which has big targets, such as that to generate 30,000 units by 2012 and 300,000 units by 2020. However, we have not seen any figures since 2008 on how well the Government is doing at installing microgeneration. Back then, the figures showed that just 6,000 units had been installed. First Minister, can you find an update for us on the microgeneration figures, although I do not expect that now? Do you also agree that promoting microgeneration in line with your targets is a good way to reduce energy bills, greenhouse gas emissions and fuel poverty, and to contribute towards a more diverse and secure energy supply for domestic and commercial properties in Wales?

Darren Millar: Byddwch yn gwybod, Brif Weinidog, bod ymchwil gan Lais Defnyddwyr a ryddhawyd heddiw yn dangos bod mwy na hanner poblogaeth Cymru'n poeni am dalu biliau gwresogi y gaeaf hwn. Mae'r ymchwil hefyd yn dangos bod grwpiau agored i niwed, yn enwedig y rhai hynny sydd dros 65 oed, mor bryderus ynglŷn â thalu biliau ynni'r gaeaf fel eu bod yn bwriadu defnyddio llai o ynni er mwyn arbed costau. O gofio bod Scottish and Southern Energy a British Gas yn bwriadu codi eu prisiau, fel y dywedodd Dai Lloyd, ac â'r gaeaf wedi cyrraedd erbyn hyn, a wnewch chi amlinellu'r camau y gallwch eu cymryd y gaeaf hwn i gynorthwyo pobl agored i niwed yng Nghymru i dalu eu biliau trydan a nwy?

Y Prif Weinidog: Yn wahanol i'r sefyllfa dros y ffin, mae gennym ni gynllun effeithlonrwydd ynni cartref, ac mae'r gyllideb ar ei gyfer eleni yn £18.5 miliwn. Yn ychwanegol at hyn mae arian ar gael ar gyfer y cynllun sgrapio boeleri. Cofiwch hefyd am y rhaglen tlodi tanwydd a fydd yn cymryd lle'r cynllun effeithlonrwydd ynni cartref yn Ebrill y flwyddyn nesaf, a'r manteision i bobl o ganlyniad i hynny.

Mick Bates: Brif Weinidog, un ffordd o osgoi'r cynnydd ym mhrisiau ynni yw drwy gael yr unigolion eu hunain i gynhyrchu ynni. Rwy'n croesawu cynllun gweithredu microgynhyrchu Llywodraeth Cynulliad Cymru, sydd â thargedau mawr, fel yr un i gynhyrchu 30,000 o unedau erbyn 2012 a 300,000 o unedau erbyn 2020. Serch hynny, nid ydym wedi gweld unrhyw ffigurau er 2008 ynglŷn â sut hwyl y mae'r Llywodraeth yn ei gael â'r gwaith o osod unedau microgynhyrchu. Bryd hynny, dangosai'r ffigurau mai dim ond 6,000 o unedau oedd wedi cael eu gosod. Brif Weinidog, a allwch gael y ffigurau microgynhyrchu diweddaraf i ni, er nad wyf yn disgwyl hynny nawr? A ydych hefyd yn cytuno bod hybu microgynhyrchu yn unol â'ch targedau yn ffordd dda o leihau biliau ynni, allyriadau nwyon tŷ gwydr a thlodi tanwydd, ac o gyfrannu tuag at gyflenwad ynni mwy amrywiol a diogel ar gyfer eiddo domestig a masnachol yng Nghymru?

The First Minister: I do agree, and I will write to you with those figures. It is important that people avail themselves of the opportunities that exist to benefit from the provision of equipment to generate energy on a micro level. However, I will write to you with the newest figures.

Ymrwymïadau ‘Cymru’n Un’

11. Nick Ramsay: A wnaiff y Prif Weinidog roi'r wybodaeth ddiweddaraf am ymrwymïadau Cymru'n Un. OAQ(3)3217(FM)

The First Minister: We are making good progress on delivering our ‘One Wales’ programme.

Nick Ramsay: Thank you for that answer, First Minister. I wish to ask you specifically about the problem of child poverty, because your Government gave an undertaking in ‘One Wales’ to alleviate child poverty. However, the last estimate shows that around 94,000 children in Wales are still in that situation. How do you propose to tackle this difficult problem that affects families the length and breadth of Wales? When do you anticipate making real inroads into this figure to give children in Wales the future that they deserve?

The First Minister: We will do so by working with local authorities and others to minimise child poverty in Wales, but that is not being helped by your party in Government at Westminster, is it? Cutting housing benefits will not help child poverty. Never was such a policy rolled out across the UK based only on what was happening in central London—as if it were a problem across the whole of the UK. Here we have the party opposite trying to put itself forward as a party supporting the tackling of child poverty, but every policy that it puts in place in London—ably supported by the Lib Dems—is inimical to that.

Brian Gibbons: First Minister, are you aware of the report from the Institute for

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn cytuno, a byddaf yn ysgrifennu atoch gyda'r ffigurau hynny. Mae'n bwysig bod pobl yn manteisio ar y cyfleoedd sydd ar gael i wneud y gorau o'r cyfarpar sy'n cael eu darparu i gynhyrchu ynni ar lefel ficro. Serch hynny, byddaf yn ysgrifennu atoch â'r ffigurau diweddaraf.

‘One Wales’ Commitments

11. Nick Ramsay: Will the First Minister provide an update on the One Wales commitments. OAQ(3)3217(FM)

Y Prif Weinidog: Rydym yn gwneud cynnydd da â'r gwaith o gyflawni'n rhaglen ‘Cymru’n Un’.

Nick Ramsay: Diolch am yr ateb hwnnw, Brif Weinidog. Hoffwn ofyn cwestiwn penodol i chi ynglŷn â phroblem tlodi plant, oherwydd rhoddodd eich Llywodraeth addewid yn ‘Cymru’n Un’ y byddai'n lleihau tlodi plant. Serch hynny, mae'r amcangyfrif diwethaf yn dangos bod tua 94,000 o blant yng Nghymru yn dal yn y sefyllfa honno. Sut y bwriadwch fynd i'r afael â'r broblem anodd hon sy'n effeithio ar deuluoedd ym mhob cwr o Gymru? Pa bryd yr ydych yn rhagweld y byddwch yn gwneud gwahaniaeth gwirioneddol i'r ffigur hwn er mwyn rhoi i blant yng Nghymru y dyfodol y maent yn ei haeddu?

Y Prif Weinidog: Byddwn yn gwneud hynny drwy weithio gydag awdurdodau lleol ac eraill i leihau tlodi plant yng Nghymru, ond nid yw'r ffaith fod eich plaid chi mewn Llywodraeth yn San Steffan yn helpu pethau, onid yw? Ni fydd cwtogi budd-daliadau tai yn helpu tlodi plant. Ni welsom erioed bolisi o'r fath yn cael ei gyflwyno drwy'r DU ar sail yr hyn a oedd yn digwydd yng nghanol Llundain yn unig—fel pe bai'n broblem ym mhob rhan o'r DU. Dyma enghraifft o'r blaid gyferbyn yn ceisio cyflwyno'i hun fel plaid sy'n cefnogi mynd i'r afael â thlodi plant, ond mae pob polisi y mae'n ei gyflwyno yn Llundain—â chefnogaeth barod y Democratiaid Rhyddfrydol—yn andwyol i hynny.

Brian Gibbons: Brif Weinidog, a ydych yn ymwbyddol o'r adroddiad gan y Sefydliad

Fiscal Studies that shows that when the Conservatives was last in Government, child poverty increased from 15 to 27 per cent, which was one of the worst rates in Europe? During the period of the previous United Kingdom Government, however, child poverty in Wales decreased from 29 to 20 per cent.

The First Minister: Brian, the Conservative Government before this one gave us division, unemployment, inequality and hopelessness. *Plus ça change.*

Astudiaethau Cyllid sy'n dangos bod tlodi plant wedi codi o 15 i 27 y cant y tro diwethaf yr oedd y Ceidwadwyr mewn Llywodraeth, sef un o'r cyfraddau gwaethaf yn Ewrop? Yn ystod cyfnod Llywodraeth flaenorol y Deyrnas Unedig, fodd bynnag, gostyngodd tlodi plant yng Nghymru o 29 y cant i 20 y cant.

Y Prif Weinidog: Brian, rhoddodd y Llywodraeth Geidwadol cyn hon raniadau, diweithdra, anghydraddoldeb ac anobaith i ni. *Plus ça change.*

Datganiad a Chyhoeddiad Busnes Business Statement and Announcement

The Minister for Business and Budget (Jane Hutt): I have no changes to report to this week's planned Government business. Business for the next three weeks is as set out in the business statement announcement, which can be found among the agenda papers that are available to Members electronically.

Mark Isherwood: I call for a statement on two matters, the first of which is the Welsh Government's approach to HIV/AIDS support in Wales. In the wake of a recent campaign in England and following the spending review there, the UK Government has understood the increasing need for social respite care for people affected by HIV and AIDS, and has identified additional funds. In fact, it has increased funding from £25.5 million this year to £36.2 million by 2014-15, with specific amounts for HIV social care needs within the local authority grant. What, therefore, is being done in Wales to address the same need? Tyddyn Bach in Penmaenmawr is the only social respite care provider in Wales, and it continues to care for those affected by HIV/AIDS, but it needs long-term sustainable funding to rely on if it is to continue offering that care. It currently relies on respite fees, its own fundraising efforts and public donations, which are becoming increasingly difficult to obtain, leaving people in vital need of respite desperately trying to manage their lives in difficult home situations. I hope that the Welsh Government will agree that people in Wales living with HIV and AIDS should not

Y Gweinidog dros Fusnes a'r Gyllideb (Jane Hutt): Nid oes gennyf newidiadau i'w cyhoeddi ym musnes arfaethedig y Llywodraeth yr wythnos hon. Bydd y busnes ar gyfer y tair wythnos nesaf fel y mae wedi'i nodi yn y datganiad a chyhoeddiad busnes, sydd ymhlith papurau'r agenda sydd ar gael i'r Aelodau'n electronig.

Mark Isherwood: Galwaf am ddatganiad ar ddau fater. Yn gyntaf, agwedd Llywodraeth Cymru at gymorth HIV/AIDS yng Nghymru. O ganlyniad i ymgyrch yn Lloegr yn ddiweddar ac yn dilyn yr adolygiad o wariant yno, mae Llywodraeth y DU wedi deall yr angen cynyddol am ofal seibiant cymdeithasol i bobl sydd wedi cael eu heffeithio gan HIV ac AIDS, ac mae wedi nodi arian ychwanegol. Mewn gwirionedd, mae wedi cynyddu'r cyllid o £25.5 miliwn eleni i £36.2 miliwn erbyn 2014-15, â symiau penodol ar gyfer anghenion gofal HIV yn y grant i awdurdodau lleol. Beth, felly, sy'n cael ei wneud yng Nghymru i fynd i'r afael â'r un angen? Tyddyn Bach ym Mhenmaenmawr yw'r unig ddarparwr gofal seibiant cymdeithasol yng Nghymru, ac mae'n dal i ofalu am y rhai hynny sydd wedi cael eu heffeithio gan HIV/AIDS, ond mae arno angen cyllid cynaliadwy hirdymor y gall ddibynnu arno os yw'n mynd i ddal i gynnig y gofal hwnnw. Ar hyn o bryd mae'n dibynnu ar ffioedd seibiant, ei ymdrechion codi arian ei hun a rhoddion gan y cyhoedd, sy'n fwyfwy anodd i'w cael, ac mae pobl sydd wirioneddol angen seibiant yn ymdrechu'n galed iawn i reoli eu bywydau

receive less than equivalent people across the border in England, and I look forward to the response accordingly.

Secondly, and finally, at lunch time, I attended the launch of the 'Paying lip service' report into the provision of lip-reading classes in Wales, which was hosted by Ann Jones, the chair of the cross-party group on deaf issues. I was asked to raise this issue in Plenary and I therefore ask for a statement from the Welsh Government in response to that report. As one person quoted within the report says, being able to lip-read means less isolation and increased participation in day-to-day lives. The report says that:

'One of the biggest factors for the low numbers of classes is the lack of trained lipreading tutors'.

It goes on to say that:

'Even where lipreading classes are available, many are not free.'

That is largely the result of the way in which they are funded. For example, classes are free in north Wales but cost £7.70 in south Glamorgan. There are 480,000 people in Wales who are deaf or hard of hearing, but fewer than 250 attend lip-reading classes. In some regions, classes are prohibitively expensive. I would therefore be grateful if the Welsh Government would agree to provide a response to this vital report.

Jane Hutt: It is appropriate that you have drawn attention to the forthcoming World AIDS Day on 1 December, and that you have recognised that our work to support people with HIV and AIDS ever since the Assembly came into being is a key part of our health agenda. That requires the follow-through of sustainable support. I will get an update on policy on that matter and on your second

mewn sefyllfaoedd anodd yn eu cartrefi. Rwy'n gobeithio y bydd Llywodraeth Cymru'n cytuno na ddylai pobl yng Nghymru sy'n byw gyda HIV ac AIDS gael llai nag y mae pobl yr un fath â hwy dros y ffin yn Lloegr yn ei gael, ac edrychaf ymlaen at yr ymateb yn unol â hynny.

Yn ail, ac yn olaf, amser cinio, euthum i lansiad adroddiad 'Paying lip service' ar ddarparu dosbarthiadau darllen gwefusau yng Nghymru. Ann Jones, cadeirydd y grŵp trawsbleidiol ar faterion pobl fyddar, oedd yn cynnal y digwyddiad. Gofynnwyd i mi godi'r mater hwn yn y Cyfarfod Llawn ac felly gofynnaf am ddatganiad gan Lywodraeth Cymru mewn ymateb i'r adroddiad hwnnw. Fel y dywed un unigolyn sy'n cael ei ddyfynnu yn yr adroddiad, mae gallu darllen gwefusau'n golygu bod yn llai ynysig a gallu cymryd rhan mewn bywyd bob dydd. Yn ôl yr adroddiad:

Un o'r prif resymau pam y mae cyn lleied o ddsbarthiadau yw prinder tiwtoriaid darllen gwefusau sydd wedi cael eu hyfforddi.

Mae'n mynd ymlaen i ddweud:

Hyd yn oed lle mae dosbarthiadau darllen gwefusau ar gael, mae'r rhan fwyaf yn codi tâl.

Mae hynny'n bennaf oherwydd y ffordd y maent yn cael eu hariannu. Er enghraifft, mae dosbarthiadau am ddim yng ngogledd Cymru ond maent yn costio £7.70 yn ne Morgannwg. Mae 480,000 o bobl yng Nghymru sy'n fyddar neu'n drwm eu clyw, ond mae llai na 250 yn mynd i ddsbarthiadau darllen gwefusau. Mewn rhai ardaloedd, mae cost dosbarthiadau'n cadw pobl draw. Byddwn yn ddiolchgar felly pe bai Llywodraeth Cymru'n cytuno i ddarparu ymateb i'r adroddiad hollbwysig hwn.

Jane Hutt: Mae'n briodol eich bod wedi tynnu sylw at Ddiwrnod AIDS y Byd a fydd yn cael ei gynnal ar 1 Rhagfyr, a'ch bod wedi cydnabod bod ein gwaith i gefnogi pobl sydd â HIV ac AIDS ers i'r Cynulliad ddod i rym yn rhan allweddol o'n hagenda iechyd. Mae angen dilyn hynny â chymorth cynaliadwy. Gofynnaf am y polisi diweddaraf ar y mater hwnnw ac ar eich ail bwynt pwysig.

important point.

The dynamic cross-party group on deaf issues is chaired by Ann Jones, and I was pleased that many Members were updated on developments in the field of lip-reading as a result of the 'Paying lip service' report. I am sure that Ministers will want to respond to that.

Chris Franks: Can we have an oral statement from the Minister for Children, Education and Lifelong Learning on the governance of the University of Wales and its international role? I understand that a written statement was e-mailed to people earlier this afternoon. Does the Minister for business agree that great care should be taken by members of the Welsh Government when making statements to the media? Was the Minister for education aware of the reports of the Quality Assurance Agency for Higher Education before he vented his criticism, and can you make him aware of the great offence that his comments have caused in Malaysia and of the response of the Malaysian Minister of education?

Jane Hutt: Chris, I suggest that you look at the written statement that has been produced by the Minister for education, in which he makes quite clear his position on the matter of the reputation of Wales and on ensuring that these serious issues are addressed appropriately.

Jenny Randerson: On the same subject, Minister, I asked you last week for a statement about the University of Wales. I am pleased that the written statement was issued this afternoon, and I accept that the Minister has a clear action plan and has set various investigations in train, but he says in his statement that he expects them to be completed soon after Christmas. When you look in your diary at the forward work of Plenary meetings after Christmas, I ask you to schedule an oral statement on the outcome of those investigations. This is an extremely important issue for Wales, for our higher education institutions and for our economy—in south Wales in particular, but throughout the whole of Wales as well.

Mae'r grŵp trawsbleidiol gweithgar ar faterion pobl fyddar yn cael ei gadeirio gan Ann Jones, ac roeddwn yn falch bod llawer o'r Aelodau wedi cael yr wybodaeth ddiweddaraf am ddatblygiadau ym maes darllen gwefusau o ganlyniad i'r adroddiad 'Paying lip service'. Rwy'n siŵr y bydd y Gweinidogion yn awyddus i ymateb i hynny.

Chris Franks: A gawn ni ddatganiad llafar gan y Gweinidog dros Blant, Addysg a Dysgu Gydol Oes ar drefniadau llywodraethu Prifysgol Cymru a'i rôl ryngwladol? Deallaf fod datganiad ysgrifenedig wedi cael ei e-bostio at bobl yn gynharach y prynhawn yma. A yw'r Gweinidog dros fusnes yn cytuno y dylai aelodau o Lywodraeth Cymru fod yn ofalus iawn wrth wneud datganiadau i'r cyfryngau? A oedd y Gweinidog dros addysg yn ymwybodol o adroddiadau'r Asiantaeth Sicrhau Ansawdd ar gyfer Addysg Uwch cyn iddo fynegi ei feirniadaeth, ac a allwch ei wneud yn ymwybodol o'r tramgwydd mawr y mae ei sylwadau wedi ei achosi ym Malaysia ac o ymateb Gweinidog addysg Malaysia?

Jane Hutt: Chris, awgrymaf eich bod yn edrych ar y datganiad ysgrifenedig sydd wedi cael ei lunio gan y Gweinidog dros addysg, lle mae'n nodi'n gwbl glir beth yw ei farn ynglŷn ag enw da Cymru ac ynglŷn â sicrhau bod y materion difrifol hyn yn cael sylw priodol.

Jenny Randerson: Ar yr un pwnc, Weinidog, gofynnais i chi yr wythnos diwethaf am ddatganiad ynglŷn â Phrifysgol Cymru. Rwy'n falch bod y datganiad ysgrifenedig wedi cael ei gyhoeddi y prynhawn yma, a derbyniaf fod gan y Gweinidog gynllun gweithredu clir a'i fod wedi cychwyn ymchwiliadau amrywiol, ond mae'n dweud yn ei ddatganiad ei fod yn disgwyl y byddant wedi cael eu cwblhau yn fuan ar ôl y Nadolig. Pan fyddwch yn edrych yn eich dyddiadur ar flaenraglen waith y Cyfarfod Llawn ar ôl y Nadolig, gofynnaf i chi neilltuo amser ar gyfer datganiad llafar ar ganlyniad yr ymchwiliadau hynny. Mae hwn yn fater pwysig dros ben i Gymru, i'n sefydliadau addysg uwch ac i'n heconomi—yn ne Cymru yn fwyaf penodol, ond drwy

Gymru gyfan hefyd.

2.30 p.m.

On another issue, the Welsh Language Board has made critical comments about the annual 'Iaith Pawb' report and the Welsh language scheme in respect of the Welsh Assembly Government's activities. They are very trenchant comments, which raise doubts about the Government's ability at present to provide leadership to others on the Welsh language. The board refers to the importance of the link between the language and the economy, but says that work in this respect lacks a clear, strategic direction. It also talks about the lack of progress on developing the language in the new regional offices, and refers to the fact that information is outstanding and still required from the 2008-09 report. This is a very serious situation, because we have to rely on the Welsh Assembly Government to provide clear leadership on the language. At a time when the Government itself is introducing and pressing through legislation on the Welsh language, it is very important that the Government's Welsh language scheme is operating well. Therefore, can we have, at the very least, an oral statement by Ministers on this report on 'Iaith Pawb' and the Welsh language scheme? I would prefer a debate on it, but I accept that I am more likely to have success on the issue of an oral statement. I would very strongly press you for such a statement.

Jane Hutt: As I said to Chris Franks a few minutes ago, I believe that the Minister for Children, Education and Lifelong Learning has responded appropriately and speedily to this matter; following your request, a statement has been delivered today. I know that he will want to respond to the Assembly on the delivery of that action plan, which is urgent in terms of its implications for the reputation of the University of Wales and partner bodies here and abroad.

The Welsh Language Board's report on 'Iaith Pawb' is, again, something on which the Government will want to respond in due course.

Darren Millar: You will be aware that I

Ar fater arall, mae Bwrdd yr Iaith Gymraeg wedi gwneud sylwadau beirniadol ynglŷn ag adroddiad blynyddol 'Iaith Pawb' a'r cynllun iaith Gymraeg ar gyfer gweithgareddau Llywodraeth Cynulliad Cymru. Maent yn sylwadau miniog iawn, sy'n codi amheuon ynglŷn â gallu'r Llywodraeth ar hyn o bryd i roi arweiniad i eraill ar fater yr iaith Gymraeg. Mae'r bwrdd yn cyfeirio at bwysigrwydd y cysylltiad rhwng yr iaith a'r economi, ond mae'n dweud nad oes cyfeiriad strategol clir i waith yn y cyswllt hwn. Mae hefyd yn sôn am y diffyg cynnydd wrth ddatblygu'r iaith yn y swyddfeydd rhanbarthol newydd, a chyfeiria at y ffaith fod gwybodaeth yn dal heb ddod i law ac yn dal yn ofynnol o adroddiad 2008-09. Mae hon yn sefyllfa ddifrifol iawn, oherwydd rhaid i ni ddibynnu ar Lywodraeth Cynulliad Cymru i ddarparu arweiniad clir ar yr iaith. Ar adeg pan mae'r Llywodraeth ei hun yn cyflwyno ac yn gwthio deddfwriaeth ar yr iaith Gymraeg, mae'n bwysig iawn bod cynllun iaith Gymraeg y Llywodraeth yn gweithio'n dda. Felly, a gawn ni, o leiaf, ddatganiad llafar gan Weinidogion ar yr adroddiad hwn ar 'Iaith Pawb' a'r cynllun iaith Gymraeg? Byddai'n well gennyf gael dadl arno, ond derbynïaf fy mod yn fwy tebygol o gael llwyddiant wrth ofyn am ddatganiad llafar. Byddwn yn erfyn yn daer iawn arnoch am ddatganiad o'r fath.

Jane Hutt: Fel y dywedais wrth Chris Franks ychydig funudau yn ôl, credaf fod y Gweinidog dros Blant, Addysg a Dysgu Gydol Oes wedi ymateb yn briodol ac yn gyflym i'r mater hwn; yn dilyn eich cais, mae datganiad wedi'i gyhoeddi heddiw. Gwn y bydd yn awyddus i ymateb i'r Cynulliad ynglŷn â chyflawni'r cynllun gweithredu hwnnw, sy'n hollbwysig o ran ei oblygiadau i enw da Prifysgol Cymru a chyrrff sy'n bartneriaid yma a thramor.

Mae adroddiad Bwrdd yr Iaith Gymraeg ar 'Iaith Pawb', unwaith eto, yn fater y bydd y Llywodraeth yn awyddus i ymateb iddo maes o law.

Darren Millar: Byddwch yn ymwybodol fy

have long campaigned for the re-establishment of a direct rail link between north Wales and Liverpool. Transport links are extremely important to the north Wales economy and to the north-west economy, particularly in terms of tourism and people commuting backwards and forwards for work. Can we have a statement from the Minister with responsibility for transport on discussions that Ministers are having with their counterparts in the UK Government in a bid to improve cross-border transport links? Clearly, we cannot ignore the fact that the border is very porous, particularly in north and mid Wales, and we must ensure that proper links exist for people who want to cross the border.

Jane Hutt: Our main concern now in terms of waiting for announcements is whether the UK Government is going to deliver what Wales is expecting, namely the electrification of the railway line from London to Swansea. That is what we are pressing for, and that is what we are expecting from the UK Government, given the expectations and promises made. Unfortunately, Wales is being side-lined and bypassed by the UK Government in terms of transport policies and investment.

Kirsty Williams: Minister, I asked you on 13 October whether you would ask the Deputy First Minister to make a statement to the Chamber with regard to his plans to abolish the Mid Wales Trunk Road Agency. Will you confirm that you have made that request to the Deputy First Minister, and will you explain why, to date, we have had no such statement? There is widespread concern within Powys and Ceredigion councils about the effects of abolition—concern of which you are well aware, because you have been briefed personally. Not only do we have the prospect of job losses in that area, but, perhaps even more significantly, losing the synergy of cross-border working that has been established to deliver a first-class road service for local residents. I am concerned at the Deputy First Minister's department's failure to release any information about the business case related to this closure, and at the way that it has handled the situation. For instance, the initial letter that was sent to

mod wedi bod yn ymgyrchu ers tro dros ailsefydlu cyswllt rheilffordd uniongyrchol rhwng gogledd Cymru a Lerpwl. Mae cysylltiadau trafniadaeth yn bwysig iawn i economi gogledd Cymru ac i economi'r gogledd-orllewin, yn enwedig o ran twristiaeth a phobl yn cymudo yn ôl ac ymlaen i'w gwaith. A gawn ddatganiad gan y Gweinidog sydd â chyfrifoldeb am drafniadaeth ar drafodaethau y mae Gweinidogion yn eu cael gyda'u cymheiriaid yn Llywodraeth y DU mewn ymgais i wella cysylltiadau trafniadaeth trawsffiniol? Mae'n amlwg na allwn anwybyddu'r ffaith fod llawer iawn o fynd a dod ar draws y ffin, yn enwedig yng ngogledd a chanolbarth Cymru, a rhaid i ni sicrhau bod cysylltiadau priodol yn bodoli i bobl sy'n dymuno croesi'r ffin.

Jane Hutt: Ein prif bryder nawr, o ran aros am gyhoeddiadau, yw a yw Llywodraeth y DU yn mynd i gyflawni'r hyn y mae Cymru'n ei ddisgwyl, sef trydaneiddio llinell y rheilffordd o Lundain i Abertawe. Dyna beth yr ydym yn pwysu amdano, a dyna beth yr ydym yn ei ddisgwyl gan Lywodraeth y DU, ac ystyried y disgwyliadau a'r addewidion a wnaethpwyd. Yn anffodus, mae Cymru'n cael ei gwthio i'r cyrion a'i hosgoi gan Lywodraeth y DU o ran polisïau trafniadaeth a buddsoddi.

Kirsty Williams: Weinidog, gofynnais i chi ar 13 Hydref a fyddech yn gofyn i'r Dirprwy Brif Weinidog wneud datganiad ynglŷn â'i gynlluniau i ddiddymu Asiantaeth Cefnffyrdd Canolbarth Cymru. A wnewch gadarnhau eich bod wedi gwneud y cais hwnnw i'r Dirprwy Brif Weinidog, ac a wnewch egluro pam, hyd yn hyn, nad ydym wedi cael unrhyw ddatganiad o'r fath? Mae cryn bryder yng nghynghorau Powys a Cheredigion ynglŷn ag effeithiau diddymu—pryder yr ydych yn gwybod amdano, gan eich bod wedi cael gwybodaeth bersonol amdano. Rydym yn wynebu'r posibilrwydd o golli swyddi yn yr ardal honno, ac yn fwy arwyddocaol o bosibl, y posibilrwydd o golli synergedd gwaith trawsffiniol sydd wedi cael ei sefydlu er mwyn darparu gwasanaeth ffordd o'r radd flaenaf i drigolion lleol. Rwy'n bryderus nad yw adran y Dirprwy Brif Weinidog wedi rhyddhau unrhyw wybodaeth ynglŷn â'r achos busnes sy'n gysylltiedig â'r cau hwn, ac ynglŷn â'r ffordd y mae wedi ymdrin â'r

Powys council informing it of the decision was not sent to the current chief executive, nor even the most recent former chief executive: it was sent to the chief executive who retired some eight years ago. That is how up-to-date the department is in dealing with the local authority. Could you again try to persuade the Deputy First Minister to come to the Chamber to explain why he is pursuing that particular policy?

Jane Hutt: This is a point that you have made to me before. I can assure you that stakeholders are being consulted, including local authorities in mid-Wales, as a result of the comprehensive review that was undertaken regarding the three public sector agency models that had been set up, including the Mid Wales Trunk Road Agency. I reassure you that that consultation is about the size of, and appropriate boundary between, trunk road management teams, and discussions are taking place between officials and senior officers from Powys and Ceredigion councils to establish how working relationships between local authority supply chains and proposed new management teams may be streamlined. Therefore, this matter is under discussion with consultation and it does not preclude a continuation of partnership working between the Welsh Assembly Government and local authorities in mid Wales. This is about how we can ensure that we drive efficiencies from the supply chain and realise further savings. That is the key point that we have to face in these times of constrained public finance, as I am sure that you will agree.

Jonathan Morgan: Minister, last week the Minister for Health and Social Services confirmed that the cost of prescribing antidepressant drugs, such as diazepam and other benzodiazepine medicines, has increased quite significantly in the last 10 years. The cost of diazepam has gone up by more than 40 per cent and that of other benzodiazepine medicines has gone up by more than 100 per cent over a 10 year period. A few months ago, the Minister for health

sefyllfa. Er enghraifft, ni chafodd y llythyr cychwynnol a anfonwyd at gyngor Powys yn ei hysbysu ynglŷn â'r penderfyniad ei anfon at y prif weithredwr presennol, na hyd yn oed at y cyn brif weithredwr diweddaraf: cafodd ei anfon at y prif weithredwr a ymddeolodd tua wyth mlynedd yn ôl. Dyna pa mor gyfredol yw'r adran wrth ymdrin â'r awdurdod lleol. A allech unwaith eto geisio perswadio'r Dirprwy Brif Weinidog i ddod i'r Siambr i egluro pam y mae'n dilyn y polisi penodol hwnnw?

Jane Hutt: Mae hwn yn bwynt yr ydych wedi ei ddwyn i'm sylw o'r blaen. Gallaf eich sicrhau ein bod yn ymgynghori â rhanddeiliaid, gan gynnwys awdurdodau lleol yng nghanolbarth Cymru, o ganlyniad i'r adolygiad cynhwysfawr a gynhaliwyd o'r tri model asiantaeth sector cyhoeddus a oedd wedi cael eu sefydlu, gan gynnwys Asiantaeth Cefnffyrdd Canolbarth Cymru. Gallaf eich sicrhau bod yr ymgynghoriad hwnnw yn ymwneud â maint, a'r ffin briodol rhwng, timau rheoli cefnffyrdd, ac mae trafodaethau'n cael eu cynnal rhwng swyddogion ac uwch swyddogion o gynghorau Powys a Cheredigion er mwyn canfod sut y gellid symleiddio'r berthynas waith rhwng cadwyni cyflenwi awdurdodau lleol a thimau rheoli newydd. Felly, mae'r mater hwn yn cael ei drafod gydag ymgynghoriad ac nid yw'n golygu na all Llywodraeth Cynulliad Cymru ac awdurdodau lleol yng nghanolbarth Cymru ddal i weithio mewn partneriaeth. Mae a wnelo hyn â sut y gallwn sicrhau ein bod yn ysgogi arbedion effeithlonrwydd yn y gadwyn gyflenwi ac yn gwireddu rhagor o arbedion. Dyna'r pwynt allweddol y mae'n rhaid i ni ei wynebu mewn cyfnod o gwtogi arian cyhoeddus, fel y byddwch yn cytuno rwy'n siŵr.

Jonathan Morgan: Weinidog, yr wythnos diwethaf cadarnhaodd y Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol fod cost rhagnodi cyffuriau gwrth-iselder, fel diazepam a meddyginiaethau bensodiasepin eraill, wedi cynyddu'n sylweddol yn ystod y 10 mlynedd diwethaf. Mae cost diazepam wedi cynyddu dros 40 y cant ac mae cost meddyginiaethau bensodiasepin eraill wedi codi dros 100 y cant dros gyfnod o 10 mlynedd. Ychydig fisoedd yn ôl,

confirmed that a study was going to be undertaken, looking at the trends of benzodiazepine dependency across Wales, with a view to publishing a report in September. I am not sure whether a report has been published, but it is important that the Minister comes to the Assembly to provide an oral statement, because there are a growing number of concerns about the level of dependency that now exists on these antidepressant drugs. They are meant to be used for a short period of time, but are being prescribed for much longer, and have psychological consequences for the people they are meant to help. It is important that the study is brought to a conclusion and that the Minister is able to come here to give Assembly Members an update.

Jane Hutt: That is a matter for clinical consideration and care, and I can confirm that the Minister will come back to the Assembly with an update on this report.

Eleanor Burnham: Despite the First Minister's assertions that it was not anything to do with him, I wonder whether we can have a statement from the Deputy First Minister about the ongoing driver strikes at Arriva Trains Wales. In view of the fact that £100 million is given to Arriva Trains by the Welsh Government, there is some concern, and, as our leader said earlier, there is inconvenience for everybody, including supporters attending important international matches. That aside, it is not good that, despite all this money, Arriva Trains, which is now owned by another company, has all these difficulties. Surely, we desperately need a statement to know that the Government has its hand on the till. [*Laughter.*]

Jane Hutt: Eleanor, till is not quite the correct word. I have nothing further to add.

2.40 p.m.

Mick Bates: Minister, I support the call by Kirsty Williams for the Deputy First Minister to make a statement on the future of the Mid Wales Trunk Road Agency. I am deeply

cadarnhaodd y Gweinidog dros iechyd fod astudiaeth yn mynd i gael ei chynnal, a fyddai'n edrych ar dueddiadau dibyniaeth ar bensodiasepin yng Nghymru, gyda'r bwriad o gyhoeddi adroddiad ym mis Medi. Nid wyf yn siŵr a oes adroddiad wedi cael ei gyhoeddi, ond mae'n bwysig bod y Gweinidog yn dod i'r Cynulliad i roi datganiad llafar, oherwydd mae nifer cynyddol o bryderon ynglŷn â'r ddibyniaeth sy'n bodoli erbyn hyn ar y cyffuriau gwrth-iselder hyn. Bwriadwyd iddynt gael eu defnyddio am gyfnod byr, ond maent yn cael eu rhagnodi am lawer mwy, ac maent yn arwain at ganlyniadau seicolegol i'r bobl y maent i fod i'w helpu. Mae'n bwysig bod yr astudiaeth yn cael ei chwblhau a bod y Gweinidog yn gallu dod yma i gyflwyno'r wybodaeth ddiweddaraf i Aelodau'r Cynulliad.

Jane Hutt: Mae hynny'n fater ar gyfer ystyriaeth a gofal clinigol, a gallaf gadarnhau y bydd y Gweinidog yn dod yn ôl i'r Cynulliad â'r wybodaeth ddiweddaraf am yr adroddiad hwn.

Eleanor Burnham: Er gwaethaf honiadau'r Prif Weinidog nad oedd a wnelo hynny ddim ag ef, tybed a allwn gael datganiad gan y Dirprwy Brif Weinidog ynglŷn â streiciau gyrywyr Trenau Arriva Cymru. Gan fod £100 miliwn yn cael ei roi i Drenau Arriva gan Lywodraeth Cymru, mae cryn bryder, ac, fel y dywedodd ein harweinydd yn gynharach, mae anhwylystod i bawb, gan gynnwys cefnogwyr sy'n mynd i gemau rhyngwladol pwysig. Ar wahân i hynny, nid yw'n beth da, er gwaetha'r holl arian hwn, bod Trenau Arriva, sydd bellach yn eiddo i gwmni arall, yn cael yr holl anawsterau hyn. Yn sicr, mae gwir angen datganiad anonom er mwyn gwybod bod y Llywodraeth yn cadw'i dwylo ar y til. [*Chwerthin.*]

Jane Hutt: Eleanor, efallai nad til yw'r gair cywir. Nid oes gennyf ddim byd arall i'w ychwanegu.

Mick Bates: Weinidog, cefnogaf yr alwad gan Kirsty Williams i'r Dirprwy Brif Weinidog wneud datganiad ar ddyfodol Asiantaeth Cefnffyrdd Canolbarth Cymru.

concerned about this for reasons of transparency and openness in view of your earlier reply to Kirsty. You stated that there was a consultation; I have asked for the consultation documents, but they have not been forthcoming. On 6 October, I asked for the full review presenting the business case for the projected abolition of the Mid Wales Trunk Road Agency, which could lead to mid Wales being dealt with by the southern or northern agency. On 12 October we asked for this statement to be made. Do you agree that the Deputy First Minister should make the business case clear to us? We had a meeting yesterday where figures were bandied about by members of both Ceredigion and Powys councils, but they do not know for certain what the business case is. I ask you again, as I did on 12 October: will the Deputy First Minister please make a statement on the business case for abolition of the Mid Wales Trunk Road Agency? Will he also look at the Scottish model, which has already proved that local authorities that previously dealt with trunk road work lose out under centralisation? We would lose the local contact that is so important to us in mid Wales.

Jane Hutt: I have already given an update to Kirsty Williams on this matter. You have also met with the local authorities yourselves. As a consultation is ongoing, it is not appropriate to bring as a statement to the Chamber at this stage.

Rwy'n bryderus iawn ynglŷn â hyn am resymau yn ymwneud â bod yn dryloyw ac yn agored yn dilyn eich ymateb cynharach i Kirsty. Dywedasoed fod ymgynghoriad yn cael ei gynnal; rwyf wedi gofyn am y dogfennau ymgynghori, ond nid wyf wedi eu cael. Ar 6 Hydref, gofynnais am yr adolygiad llawn a oedd yn cyflwyno'r achos busnes ar gyfer diddymiad arfaethedig Asiantaeth Cefnffyrdd Canolbarth Cymru, a allai olygu bod canolbarth Cymru'n dod dan ofal asiantaeth y de neu'r gogledd. Gofynasom am y datganiad hwn ar 12 Hydref. A ydych yn cytuno y dylai'r Dirprwy Brif Weinidog wneud yr achos busnes yn glir i ni? Cawsom gyfarfod ddoe lle cyfeiriwyd at ffigurau gan aelodau o gynghorau Ceredigion a Phowys, ond nid ydynt yn gwybod i sicrwydd beth yw'r achos busnes. Gofynaf ichi eto, fel y gwneuthum ar 12 Hydref: a wnaiff y Dirprwy Brif Weinidog os gwelwch yn dda wneud datganiad ar yr achos busnes dros ddiddymu Asiantaeth Cefnffyrdd Canolbarth Cymru? A wnaiff hefyd edrych ar fodel yr Alban, sydd eisoes wedi profi bod awdurdodau lleol a oedd yn arfer ymdrin â gwaith cefnffyrdd ar eu colled dan drefniadau canoli? Byddem yn colli'r cysylltiad lleol sydd mor bwysig i ni yng nghanolbarth Cymru.

Jane Hutt: Rwyf wedi rhoi diweddariad ar y mater hwn i Kirsty Williams yn barod. Rydych chithau wedi cyfarfod yr awdurdodau lleol. Gan fod ymgynghoriad yn cael ei gynnal, nid yw'n briodol cyflwyno'r wybodaeth fel datganiad i'r Siambr ar hyn o bryd.

Datganiad am Ymateb Llywodraeth Cynulliad Cymru i'r Adroddiad ar yr Adolygiad o'r Tribiwnlysoedd sy'n Gweithredu yng Nghymru **Statement on the Welsh Assembly Government's Response to the Review of Tribunals Operating in Wales Report**

The Counsel General and Leader of the Legislative Programme (John Griffiths): Earlier this year, Cabinet considered the first special report of the review undertaken by the Welsh Committee of the Administrative Justice and Tribunals Council and supported the broad thrust of its recommendations. This statement provides an update for Members on the response to the review.

Y Cwnsler Cyffredinol ac Arweinydd y Rhaglen Ddeddfwriaethol (John Griffiths): Yn gynharach eleni, ystyriodd y Cabinet adroddiad arbennig cyntaf yr adolygiad a gynhaliwyd gan Bwyllgor Cymreig y Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol a Thribiwnlysoedd a chefnogodd fyrdwn cyffredinol ei argymhellion. Mae'r datganiad hwn yn rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf i'r Aelodau ynglŷn â'r ymateb i'r adolygiad.

Administration of justice is generally not a devolved area. However, devolution has had an impact on the administration of justice in Wales in a number of ways. The first phase of devolution, under the Government of Wales Act 1998, devolved executive responsibility for policy areas such as education, health and social services, and housing. This included the transfer of certain executive responsibilities for some tribunals concerned with those policy areas in Wales; for example, the Special Educational Needs Tribunal for Wales and the Mental Health Review Tribunal for Wales. The National Assembly also acquired the power to create new tribunals and appeal mechanisms in some devolved policy areas.

Tribunals operating in Wales generally fall into two categories—those that I will refer to as Welsh tribunals, which operate in fields in devolved areas where all or some executive responsibility has been devolved to the Welsh Assembly Government, and cross-border tribunals, which operate in fields that are not devolved.

Welsh tribunals have developed on an ad hoc basis, resulting in a fragmented system with wide variations in many areas, including appointment processes, budgets, training, appraisal and support for users. In January 2010, the Welsh Committee of the Administrative Justice and Tribunals Council, or AJTC, published its first special report following its review of tribunals operating in Wales. The report judged the operation of tribunals against a set of general principles that took into account the Welsh Assembly Government's commitment to citizen-centred service delivery as well as human rights law. With these principles in mind it made recommendations for the modernisation and development of Welsh tribunals.

Yn gyffredinol, nid yw gweinyddu cyfiawnder yn faes sydd wedi cael ei ddatganoli. Serch hynny, mae datganoli wedi cael effaith ar weinyddu cyfiawnder yng Nghymru mewn llawer o ffyrdd. Roedd cam cyntaf datganoli, dan Ddeddf Llywodraeth Cymru 1998, yn dirprwyo cyfrifoldeb gweithredol am feysydd polisi fel addysg, iechyd a gwasanaethau cymdeithasol, a thai. Roedd hyn yn cynnwys trosglwyddo cyfrifoldebau gweithredol penodol am rai tribiwnlysoedd a oedd yn ymwneud â'r meysydd polisi hynny yng Nghymru; er enghraifft, Tribiwnlys Anghenion Addysgol Arbennig Cymru a Thribiwnlys Adolygu Iechyd Meddwl Cymru. Cafodd y Cynulliad Cenedlaethol hefyd y pŵer i greu tribiwnlysoedd a mecanweithiau apelio newydd mewn rhai meysydd polisi datganoledig.

Mae tribiwnlysoedd sy'n gweithredu yng Nghymru, yn gyffredinol, yn perthyn i ddau gategori—y rhai hynny y byddaf yn cyfeirio atynt fel tribiwnlysoedd Cymru, sy'n gweithredu mewn meysydd datganoledig lle mae'r holl gyfrifoldeb gweithredol neu rywfaint ohono wedi cael ei ddatganoli i Lywodraeth Cynulliad Cymru, a thribiwnlysoedd trawsffiniol, sy'n gweithredu mewn meysydd nad ydynt wedi cael eu datganoli.

Mae tribiwnlysoedd Cymru wedi datblygu ar sail ad hoc, ac mae hynny wedi arwain at system dameidiog ag amrywiadau eang mewn llawer o feysydd, gan gynnwys prosesau penodi, cyllidebau, hyfforddiant, gwerthuso a chefnogaeth i ddefnyddwyr. Yn Ionawr 2010, cyhoeddodd Pwyllgor Cymreig y Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol a Thribiwnlysoedd ei adroddiad arbennig cyntaf yn dilyn ei adolygiad o dribiwnlysoedd sy'n gweithredu yng Nghymru. Roedd yr adroddiad yn barnu gweithrediad y tribiwnlysoedd yn ôl cyfres o egwyddorion cyffredinol a oedd yn ystyried ymrwymiad Llywodraeth Cynulliad Cymru i gyflenwi gwasanaeth sy'n canolbwyntio ar ddinasyddion yn ogystal â chyfraith hawliau dynol. Gan gadw'r egwyddorion hyn mewn cof gwnaeth argymhellion ar gyfer moderneiddio a datblygu tribiwnlysoedd Cymru.

The Welsh Assembly Government accepted the broad thrust of the recommendations earlier in the year, and more recently accepted the action plan for the implementation of those recommendations.

The implementation of the AJTC recommendations provides an opportunity for the Welsh Assembly Government to affirm that a citizen-centred approach is at the heart of policy, as set out in 'One Wales'. When citizens seek redress, the process should be—and should be seen to be—independent of the body appealed against, and the changes will help with that. We will demonstrate that we are not looking at things from a portfolio viewpoint, but from a coherent, cross-Government perspective.

A post to project-manage the handling of the report and to develop the future structure for tribunal administration was established earlier this year. The new team will address the core recommendations as quickly as possible and will then develop a rolling programme to address the remaining recommendations. The main thrust of the project has been to scope the internal actions needed for the implementation of the recommendations and the preparation of an implementation action plan for Cabinet approval. One of the central recommendations is that there should be an administrative justice focal point responsible for the policy and administration of the tribunals.

Up to now, responsibility for policy and administration has rested with the department whose policy area covers the subject area of the tribunal. However, in the future, responsibility for these tribunals will transfer to the Department for the First Minister and Cabinet, which will be the focal point. Staff who support tribunals and are currently working in policy divisions will transfer, with the relevant budgets, to the Department for the First Minister and Cabinet. These transfers will be cost neutral. The new arrangements should not only help to protect the independence and impartiality of the tribunals, but will also enable policy to be formulated that will be in the context of administrative justice and the needs of the

Derbyniodd Llywodraeth Cynulliad Cymru fyrddwn cyffredinol yr argymhellion yn gynharach yn y flwyddyn, ac yn fwy diweddar derbyniodd y cynllun gweithredu ar gyfer rhoi'r argymhellion hynny ar waith.

Mae gweithredu argymhellion y Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol a Thribiwnlysoedd yn gyfle i Lywodraeth Cynulliad Cymru gadarnhau bod dull sy'n canolbwyntio ar ddinasyddion yn ganolog i'w pholisi, fel y nodwyd yn 'Cymru'n Un'. Pan fo dinasyddion am weld cam yn cael ei unioni, dylai'r broses fod—a dylai gael ei gweld—yn annibynnol ar y corff yr apelir yn ei erbyn, a bydd y newidiadau o gymorth â hynny. Byddwn yn dangos nad ydym yn edrych ar bethau o safbwynt portffolio, ond yn hytrach o safbwynt cydlynol, traws-Lywodraethol.

Crëwyd swydd i reoli'r prosiect o ymdrin â'r adroddiad a datblygu strwythur i weinyddu tribiwnlysoedd yn y dyfodol yn gynharach eleni. Bydd y tîm newydd yn rhoi sylw i'r argymhellion craidd cyn gynted ag y bo modd ac yna bydd yn datblygu rhaglen dreigl i fynd i'r afael â gweddill yr argymhellion. Prif fyrddwn y prosiect yw canfod pa gamau mewnol y mae angen eu cymryd er mwyn gweithredu'r argymhellion a pharatoi cynllun gweithredu i gael ei gymeradwyo gan y Cabinet. Un o'r argymhellion canolog yw y dylid cael canolbwynt cyfiawnder gweinyddol i fod yn gyfrifol am bolisi a gweinyddiaeth y tribiwnlysoedd.

Hyd yn hyn, mae'r cyfrifoldeb am bolisi a gweinyddiaeth wedi bod yn nwylo'r adran y mae ei maes polisi'n ymdrin â maes pwnc y tribiwnlys. Fodd bynnag, yn y dyfodol, bydd cyfrifoldeb am y tribiwnlysoedd hyn yn trosglwyddo i Adran y Prif Weinidog a'r Cabinet, a fydd yn gweithredu fel canolbwynt. Bydd staff sy'n cefnogi tribiwnlysoedd ac sy'n gweithio ar hyn o bryd mewn is-adrannau polisi yn trosglwyddo, â'r cyllidebau perthnasol, i Adran y Prif Weinidog a'r Cabinet. Bydd y trosglwyddiadau hyn yn niwtral o ran cost. Dylai'r trefniadau newydd helpu i ddiogelu annibyniaeth a didueddrwydd y tribiwnlysoedd, a byddant hefyd yn golygu bod modd llunio polisi a fydd yng nghyd-

end user.

We face a period of change, opportunity and challenge. I mentioned cross-border tribunals that were not within the scope of the review, but it is worth noting that, in a recent development, it has been proposed that, throughout England and Wales, Her Majesty's Courts Service and the Tribunals Service are to merge. If this proposal is implemented, the cross-border tribunals, to the extent that they operate in Wales, will be administered by a joint courts and tribunals service based in Cardiff and Mold. In terms of challenge, the UK Government recently announced its plans to abolish the AJTC, including the Welsh committee, as part of its Public Bodies Bill.

The AJTC has provided us with a valuable source of information and advice, and it would have been useful to have had it to guide us through the implementation of the recommendations and to carry out further complementary work. Therefore, we are currently looking at various options for maintaining some level of support.

There is a real opportunity for the Welsh Assembly Government to lead the way in reforming the way in which devolved tribunals operate, and to ensure a quality system for the citizens of Wales from the start of the process—the original decision from Government, and the reasons given for the decision—to the end of the process. The establishment of a focal point in the Department for the First Minister and Cabinet is the first step on that journey of reform. Diolch yn fawr.

Nick Bourne: I thank the Counsel General for the statement, which, in general terms, we welcome. A few questions and points arise, which I will now put to John.

First, you mentioned that there are many tribunals with responsibility for devolved areas of policy. I wonder, since this is an area

destun cyfiawnder gweinyddol ac anghenion y defnyddiwr terfynol.

Rydym yn wynebu cyfnod o newid, cyfle a her. Cyfeiriais at dribiwnlysoedd trawsffiniol nad oeddent yn rhan o gwmpas yr adolygiad, ond mae'n werth nodi bod cynnig wedi'i wneud, mewn datblygiad yn ddiweddar, y dylai Gwasanaeth Llysoedd Ei Mawrhydi a'r Gwasanaeth Tribiwnlysoedd yng Nghymru a Lloegr uno. Os bydd y cynnig hwn yn cael ei weithredu, bydd y tribiwnlysoedd trawsffiniol, i'r graddau y maent yn gweithredu yng Nghymru, yn cael eu gweinyddu gan wasanaeth llysoedd a thribiwnlysoedd ar y cyd wedi'i leoli yng Nghaerdydd a'r Wyddgrug. O ran her, cyhoeddodd Llywodraeth y DU yn ddiweddar ei chynlluniau i ddiddymu'r Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol a Thribiwnlysoedd, gan gynnwys y pwyllgor Cymreig, fel rhan o'i Bil Cyrff Cyhoeddus.

Mae'r Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol a Thribiwnlysoedd wedi bod yn ffynhonnell wybodaeth a chynghor werthfawr iawn i ni, a byddai wedi bod yn fuddiol ei gael i'n harwain drwy'r gwaith o weithredu'r argymhellion a gwneud rhagor o waith ategol. Felly, rydym yn edrych ar hyn o bryd ar ddewisiadau amrywiol er mwyn cadw rhywfaint o gefnogaeth.

Mae cyfle gwirioneddol i Lywodraeth Cynulliad Cymru arwain y ffordd drwy ddiwygio'r ffordd y mae tribiwnlysoedd yn gweithredu, a sicrhau system o safon ar gyfer dinasyddion Cymru o ddechrau'r broses—y penderfyniad gwreiddiol gan y Llywodraeth, a'r rhesymau a roddwyd dros y penderfyniad—i ddiwedd y broses. Sefydlu canolbwynt yn Adran y Prif Weinidog a'r Cabinet yw'r cam cyntaf ar y daith ddiwygio honno. Diolch yn fawr.

Nick Bourne: Diolch i'r Cwnsler Cyffredinol am y datganiad. Mae'n un yr ydym yn ei groesawu'n gyffredinol. Mae ychydig o gwestiynau a phwyntiau'n codi, a chyfeiriai hwy at John nawr.

Yn gyntaf, dywedasoch fod nifer o dribiwnlysoedd sydd â chyfrifoldeb am feysydd polisi datganoledig. Tybed, gan fod

in which we are not steeped in the detail, whether it would be possible to issue a list of those to Members, so that we, as an Assembly, are aware of what those tribunals are. That would be useful. Secondly, you referred to the National Assembly having the power to create new tribunals and appeal mechanisms; I have no problem with that, but have any new ones been created since we have had the power, or are any proposed?

2.50 p.m.

Any redress that will be available has to be, and has to be seen to be, independent of the body that is appealed against. That is fundamental, and we support that totally. We see no problem with regard to the transfer of responsibility to the First Minister and Cabinet; that sounds sensible, and I welcome the fact that the transfers will be cost-neutral, in particular. With that, I give our backing to the Counsel General's statement.

John Griffiths: I welcome your welcoming of the general terms of the statement and the direction of travel that we propose, and, in particular, of the creation of a focal point in the Department for the First Minister and Cabinet. That is essential in addressing the need to ensure greater independence and impartiality, which service users and others have every right to expect. When we create new tribunals, such as the tribunal that will be created by the proposed Welsh language Measure, for example, it is important that we do so in a coherent and consistent way, so that they abide by the accepted principles regarding best practice for the operation of a tribunal, as set out by the AJTC. That is very much the spirit in which we will take forward the creation of new tribunals. Those principles are well accepted as ones that need to be observed in the operation and administration of tribunals.

We need to provide Members with the list that you mentioned, Nick, because I am sure

hwn yn faes nad ydym yn gyfarwydd iawn â'r manylion amdano, a fyddai'n bosibl anfon rhestr o'r rheini at yr Aelodau, er mwyn i ni, fel Cynulliad, fod yn ymwybodol o'r tribiwnlysoedd hynny. Byddai hynny'n ddefnyddiol. Yn ail, dywedasoeh fod gan y Cynulliad Cenedlaethol bŵer i greu tribiwnlysoedd a mecanweithiau apelio newydd; nid oes gennyf broblem â hynny, ond a oes rhai newydd wedi cael eu creu ers inni gael y pŵer, neu a oes rhai wedi cael eu cynnig?

Rhaid i unrhyw gamau gwneud iawn a fydd ar gael fod yn annibynnol ar y corff yr apelir yn ei erbyn, a rhaid iddynt gael eu gweld felly. Mae hynny'n sylfaenol, a byddem yn cefnogi hynny'n llwyr. Nid ydym yn gweld unrhyw broblem o ran trosglwyddo cyfrifoldeb i'r Prif Weinidog a'r Cabinet; mae hynny'n swnio'n synhwyrol, ac, yn fwyaf arbennig, rwy'n croesawu'r ffaith y bydd y trosglwyddiadau'n niwtral o ran cost. Â hynny, rwy'n rhoi ein cefnogaeth i ddatganiad y Cwnsler Cyffredinol.

John Griffiths: Rwy'n falch eich bod yn croesawu cyd-destun cyffredinol y datganiad a'r cyfeiriad y bwriadwn anelu tuag ato, ac, yn fwyaf arbennig, y syniad o greu canolbwynt yn Adran y Prif Weinidog a'r Cabinet. Mae hynny'n hanfodol er mwyn mynd i'r afael â'r angen i sicrhau mwy o annibyniaeth a didueddrwydd, y mae gan ddefnyddwyr gwasanaeth ac eraill bob hawl i'w ddisgwyl. Pan fyddwn yn creu tribiwnlysoedd newydd, fel y tribiwnlys a fydd yn cael ei greu gan y Mesur arfaethedig ar yr iaith Gymraeg, er enghraifft, mae'n bwysig ein bod yn gwneud hynny mewn ffordd gydlynol a chyson, fel eu bod yn cadw at yr egwyddorion a dderbyniwyd ynglŷn â'r arferion gorau ar gyfer gweithredu tribiwnlys, a nodwyd gan y Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol a Thribiwnlysoedd. Yn yr ysbryd hwnnw y byddwn yn mynd ati i greu tribiwnlysoedd newydd. Mae'r egwyddorion hynny wedi cael eu derbyn fel rhai y mae angen rhoi sylw iddynt wrth weithredu a gweinyddu tribiwnlysoedd.

Mae angen inni roi'r rhestr y cyfeiriasoch ati i'r Aelodau, Nick, oherwydd rwy'n siŵr bod

that there are some tribunals that are operating wholly or mainly in Wales in devolved areas with which Members would not be familiar. Indeed, it would also be important to list those tribunals that are not operating mainly or wholly in Wales in devolved areas. Therefore, to provide that clarity, I would be pleased to provide that list as you have suggested.

David Lloyd: I welcome the Counsel General's statement on the Welsh Assembly Government's response to the report of the review that has been undertaken by the Welsh committee of the Administrative Justice and Tribunals Council. Clearly, that was one of its last acts, because, as I see from the statement, that body is proposed to be abolished as part of the Public Bodies Bill. There is nothing like going out with a bang, I suppose.

Like Nick, some of us have a rather hazy view of the tribunals system in Wales, and we would like more information on it. Over the years, as an Assembly Member, I have been made aware of some of the deficiencies of special educational needs tribunals, for example—or at least of the results as applied to some of my constituents—and the workings of the mental health tribunals. Counsel General, you said in your statement that Welsh tribunals have developed on an ad hoc basis over the years, which has resulted in a fragmented system. Some of that fragmentation may well be due to the huge geographical variations in Wales. In order for there to be a more co-ordinated and focused response, and to do away with that fragmentation, could the Counsel General elucidate how we will address the geographical anomalies that pertain to Wales? Sometimes, meetings have to take place in a certain location just because of the geography.

You mentioned the principle that, when our people seek redress, the process should be truly independent of the body that is appealed against. That has not always been the case, but that pivotal recommendation should indeed be adhered to. With regard to the

rhai tribiwnlysoedd sy'n gweithredu'n gyfan gwbl neu'n bennaf yng Nghymru mewn meysydd sydd wedi cael eu datganoli na fyddai'r Aelodau'n gyfarwydd â hwy. Yn wir, byddai'n bwysig hefyd rhestru'r tribiwnlysoedd hynny nad ydynt yn gweithredu'n bennaf neu'n gyfan gwbl yng Nghymru mewn meysydd datganoledig. Felly, er mwyn darparu'r eglurder hwnnw, byddwn yn falch o ddarparu'r rhestr honno fel yr awgrymasoch.

David Lloyd: Rwy'n croesawu datganiad y Cwnsler Cyffredinol ar ymateb Llywodraeth y Cynulliad i adroddiad yr adolygiad a gynhaliwyd gan bwyllgor Cymreig y Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol a Thribiwnlysoedd. Mae'n amlwg mai dyna un o'i weithredoedd olaf, oherwydd, fel y gwelaf o'r datganiad, bwriedir diddymu'r corff hwnnw fel rhan o'r Bil Cyrff Cyhoeddus. Mae'n debyg nad oes dim byd tebyg i orffen ar nodyn uchel.

Fel Nick, mae gwybodaeth rhai ohonom am y system tribiwnlysoedd yng Nghymru braidd yn niwlog, a byddem yn hoffi cael mwy o wybodaeth amdani. Dros y blynyddoedd, fel Aelod Cynulliad, rwyf wedi cael fy hysbysu ynglŷn â rhai o ddiffygion tribiwnlysoedd anghenion addysgol arbennig, er enghraifft—neu o leiaf y canlyniadau a gafodd rhai o'm hetholwyr—a sut y mae'r tribiwnlysoedd iechyd meddwl yn gweithio. Gwnsler Cyffredinol, yn eich datganiad dywedasoch fod tribiwnlysoedd Cymru wedi datblygu ar sail ad hoc dros y blynyddoedd, gan arwain at system dameidiog. Gallai rhywfaint o'r darnio hwnnw fod o ganlyniad i'r amrywiadau daearyddol aruthrol sydd gennym yng Nghymru. Er mwyn cael ymateb mwy cydgysylltiedig a penodol, a chael gwared ar y darnio hwnnw, a allai'r Cwnsler Cyffredinol egluro wrthym sut y byddwn yn mynd i'r afael â'r anghysondebau daearyddol sy'n berthnasol i Gymru? Weithiau, mae cyfarfodydd yn gorfod cael eu cynnal mewn lleoliad penodol am resymau daearyddol.

Cyfeiriasoch at yr egwyddor, pan fo pobl yn ceisio unioni cam, y dylai'r broses fod yn gwbl annibynnol ar y corff yr apelir yn ei erbyn. Nid yw hynny wedi digwydd bob amser, ond dylid dilyn yr argymhelliad hollbwysig hwnnw ar bob cyfrif. O ran yr

central recommendation that there should be one administrative justice focal point responsible for all this, placed within the Department for the First Minister and Cabinet, that is also to be welcomed.

Within the context of legal matters not being devolved, tribunal matters involving devolved issues are, and there is a blurring of the margins there between legal matters that are not devolved and those that are. Therefore, there are challenges not only in terms of the abolition of the Administrative Justice and Tribunals Council, but also in terms of the changing devolution field, as it were. In relation to the new focus on these administrative tribunals, what thoughts has the Counsel General had about trying to build in something that will be able to respond quickly, if necessary, to the changing terrain now that we have LCOs and Measures, bringing new laws through Measures in the fields of, for example, mental health and education? Following what we hope will be a resounding 'yes' vote next March, there will be a new legal background. What processes are in place to ensure that our tribunals are ready to respond to that new challenge as well?

John Griffiths: Once again, thank you for the general welcome that you have given and the recognition of the importance of achieving greater impartiality with the creation of that focal point for tribunals in the Department for the First Minister and Cabinet. We have already established a post of head of administrative justice to manage the changes that need to take place. Some of these changes will be incremental over a period of two to three years, but they will all be important in creating the coherence and consistency that we want to see.

As you said, Dai, geographical variation is an issue, but, hopefully, that focal point will establish the best practice for administrative justice and tribunals in terms of their operation and management, and that would be consistent across Wales. That centralised focal point will be about achieving that consistency and coherence. Therefore, wherever they operate, I hope that those

argymhelliad canolog y dylid cael un canolbwynt cyfiawnder gweinyddol i fod yn gyfrifol am hyn oll, wedi'i leoli yn Adran y Prif Weinidog a'r Cabinet, mae hynny hefyd i'w groesawu.

Yng nghyd-destun materion cyfreithiol nad ydynt wedi cael eu datganoli, mae materion tribiwnlysoedd sy'n ymwneud â materion datganoledig wedi cael eu datganoli, ac mae'r ffiniau'n aneglur yno rhwng materion cyfreithiol nad ydynt yn cael eu datganoli a'r rhai hynny sydd. Felly, mae heriau nid yn unig o ran diddymu'r Cyngor Cyfiawnder Gweinyddol a Thribiwnlysoedd, ond hefyd o ran y newidiadau ym maes datganoli, fel petai. O ran y ffocws newydd ar y tribiwnlysoedd gweinyddol hyn, pa syniadau y mae'r Cwnsler Cyffredinol wedi'u cael ynglŷn â cheisio cynnwys rhywbeth a fydd yn gallu ymateb yn gyflym, os oes angen, i'r sefyllfa sy'n newid gan fod gennym bellach LCOs a Mesurau, sy'n cyflwyno deddfau newydd drwy Fesurau ym meysydd iechyd meddwl ac addysg er enghraifft? Yn dilyn yr hyn a fydd gobeithio yn bleidlais 'ie' gref fis Mawrth nesaf, bydd gennym gefndir cyfreithiol newydd. Pa brosesau sydd wedi eu sefydlu er mwyn sicrhau bod ein tribiwnlysoedd yn barod i ymateb i'r her newydd honno hefyd?

John Griffiths: Unwaith eto, diolch ichi am y croeso cyffredinol rydych wedi ei roi ac am y gdnabyddiaeth o bwysigrwydd cael mwy o ddiueddrwydd drwy greu'r canolbwynt hwnnw i dribiwnlysoedd yn Adran y Prif Weinidog a'r Cabinet. Rydym eisoes wedi creu swydd pennaeth cyfiawnder gweinyddol i reoli'r newidiadau sydd eu hangen. Bydd rhai o'r newidiadau hyn yn cael eu cyflwyno'n raddol dros gyfnod o ddwy neu dair blynedd, ond byddant i gyd yn bwysig er mwyn creu'r cydlynid a'r cysondeb y dymunwn ei weld.

Fel y dywedaso, Dai, mae amrywiadau daearyddol yn broblem, ond, bydd y canolbwynt hwnnw, gobeithio, yn sefydlu'r arferion gorau ar gyfer cyfiawnder gweinyddol a thribiwnlysoedd, o ran eu gweithrediad a'u rheolaeth, a byddai hynny'n gyson ledled Cymru. Bydd y canolbwynt canolog yn sicrhau'r cysondeb a'r cydlynid hwnnw. Felly, lle bynnag y byddant yn

principles will be applied and that we will have consistency.

With regard to what the future holds, non-devolved and devolved tribunals and responsibilities, the Tribunals Service is set to merge with Her Majesty's Courts Service, as I mentioned in my statement. Therefore, we are seeing change already, which has implications for devolution and devolved responsibilities. As you rightly said, Dai, the referendum is significant in those terms. It may well be that, for example, in looking at the architecture of the tribunals operating in Wales, in due course, we might think about mergers as well as creating new tribunals. The greater powers that we will have if we get that 'yes' vote in the referendum will be very useful in shaping that architecture. Therefore, I hope that we get the right result.

Peter Black: I also welcome the statement and the thrust of the proposal to bring the overall oversight and co-ordination of Welsh tribunals into the office of the First Minister. That is very much in line with what the report recommended; it is a fascinating report.

*Daeth y Dirprwy Lywydd i'r Gadair am 2.58 p.m.
The Deputy Presiding Officer took the Chair at 2.58 p.m.*

The report raised the issues of scrutiny and oversight. Accepting that bringing this co-ordination to the First Minister's office provides a level of scrutiny and oversight, what will the involvement of the Assembly be in that process? In particular, will you, for example, consider bringing a combined annual report to the Assembly, or one of the committees of the Assembly, so that we can scrutinise and consider it? How will the work that the First Minister does on the tribunals be open to question and examination by Assembly Members?

3.00 p.m.

John Griffiths: Thank you very much, Peter, for welcoming the statement and the changes

gweithredu, rwy'n gobeithio y bydd yr egwyddorion hynny'n cael eu dilyn ac y bydd gennym gysondeb.

O ran y dyfodol, tribiwnlysoedd a chyfrifoldebau nad ydynt wedi cael eu datganoli a rhai sydd wedi cael eu datganoli, bydd y Gwasanaeth Tribiwnlysoedd yn uno â Gwasanaeth Llysoedd Ei Mawrhydi, fel y crybwyllais yn fy natganiad. Felly, rydym yn gweld newid yn barod, sydd â goblygiadau i ddatganoli a chyfrifoldebau datganoledig. Fel y dywedaso, Dai, yn gwbl briodol, mae'r refferendwm yn bwysig iawn yn y cyswllt hwnnw. Mae'n ddigon posibl, er enghraifft, wrth edrych ar bensaerniaeth y tribiwnlysoedd sy'n gweithredu yng Nghymru, y gallem feddwl, maes o law, am uno yn ogystal â chreu tribiwnlysoedd newydd. Bydd y pwerau mwy a fydd gennym os cawn y bleidlais 'ie' honno yn y refferendwm yn ddefnyddiol iawn wrth ffurfio'r bensaerniaeth honno. Felly, rwy'n gobeithio y byddwn yn cael y canlyniad iawn.

Peter Black: Rwyf finnau'n croesawu'r datganiad a byrdwn y cynnig i ddod â goruchwyliaeth a chydlynad cyffredinol tribiwnlysoedd Cymru i swyddfa'r Prif Weinidog. Mae hynny'n cyd-fynd yn llwyr â'r hyn a argymhellwyd yn yr adroddiad; mae'n adroddiad diddorol iawn.

Cododd yr adroddiad faterion craffu a goruchwyllo. Gan dderbyn bod dod â'r cydlynad hwn i swyddfa'r Prif Weinidog yn darparu rhyw gymaint o graffu a goruchwyllo, beth fydd rhan y Cynulliad yn y broses honno? Yn fwyaf arbennig, a fyddwch, er enghraifft, yn ystyried dod ag adroddiad blynyddol cyfun i'r Cynulliad, neu un o bwyllgorau'r Cynulliad, fel y gallwn graffu arno a'i ystyried? Sut y bydd y gwaith y bydd y Prif Weinidog yn ei wneud ar y tribiwnlysoedd yn agored i gwestiynau ac archwiliad gan Aelodau'r Cynulliad?

John Griffiths: Diolch yn fawr iawn, Peter, am groesawu'r datganiad a'r newidiadau a'r

and work that are proposed. Some might suggest, Peter, that the fact that you find all of this fascinating reinforces the view of Liberal Democrats as people who don't anoraks, but I would never go down that road, given the importance of these matters and the fact that, with my responsibilities as Counsel General, I, too, must find them entirely fascinating and enthralling.

It is very important that we have proper scrutiny, as that is crucial in these matters. There is a recommendation in the report that the Assembly should take forward effective scrutiny and ensure that the scrutiny takes place, at least in part, during our Plenary meetings. That is, of course, a matter for the Assembly rather than the Executive. I very much hope that there is robust and meaningful scrutiny, because these tribunals deal with many important matters that count for people across Wales. Therefore, there certainly must be effective scrutiny.

gwaith sy'n cael eu cynnig. Byddai rhai'n awgrymu, Peter, fod y ffaith eich bod yn gweld hyn oll yn ddiddorol yn cadarnhau'r syniad bod Democratiaid Rhyddfrydol yn bobl sy'n gwisgo anoracs, ond ni fyddwn i byth yn dilyn y trywydd hwnnw, o gofio pa mor bwysig yw'r materion hyn a'r ffaith fod yn rhaid i minnau hefyd, â'm cyfrifoldeb fel Cwnsler Cyffredinol, eu gweld yn hynod ddiddorol a gafaelgar.

Mae'n bwysig iawn bod gennym drefniadau craffu priodol, gan fod hynny'n hollbwysig yn y materion hyn. Mae argymhelliad yn yr adroddiad y dylai'r Cynulliad gyflawni gwaith craffu effeithiol a sicrhau bod y craffu'n digwydd, yn rhannol o leiaf, yn ystod ein Cyfarfodydd Llawn. Mae hynny, wrth gwrs, yn fater i'r Cynulliad yn hytrach na'r Weithrediaeth. Rwy'n gobeithio'n fawr iawn y bydd y trefniadau craffu'n rhai cadarn ac ystyrlon, gan fod y tribiwnlysoedd hyn yn ymdrin â llawer o faterion pwysig sy'n cyfrif i bobl ledled Cymru. Yn sicr, felly, rhaid cael trefniadau craffu effeithiol.

Budd-dal Tai Housing Benefit

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendment 1 in the name of Nick Ramsay and amendments 2 and 3 in the name of Peter Black.

Y Dirprwy Lywydd: Rwyf wedi dethol gwelliant 1 yn enw Nick Ramsay a gwelliannau 2 a 3 yn enw Peter Black.

Cynnig NDM4587 Jane Hutt

Motion NDM4587 Jane Hutt

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

The National Assembly for Wales:

1. Yn gresynu wrth yr effaith y byddai'r newidiadau y mae Llywodraeth y DU yn bwriadu eu cyflwyno i fudd-daliadau yn ei chael ar y bobl dlotaf yng Nghymru;

1. Regrets the impact that the UK Government's proposed changes to housing benefit would have on the poorest people in Wales;

2. Yn cymeradwyo'r gwaith y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn ei wneud wrth gydweithio â sefydliadau eraill er mwyn helpu i ddiwallu anghenion pobl am dai.

2. Endorses the work that the Welsh Assembly Government is undertaking in collaboration with other organisations to help meet people's housing needs.

The Deputy Minister for Housing and Regeneration (Jocelyn Davies): I move the motion.

Y Dirprwy Weinidog dros Dai ac Adfywio (Jocelyn Davies): Cynigiau y cynnig.

Housing benefit is not a devolved matter, and the proposed changes are a result of the UK

Nid yw budd-dal tai yn fater datganoledig, ac mae'r newidiadau arfaethedig yn deillio o

coalition Government's emergency budget in June and the comprehensive spending review in October. However, the proposals will have a significant impact on the 48,700 claimants in Wales, 40 per cent of whom are in low-paid work. Our initial scoping suggests that the impact will be detrimental to many aspects of housing in Wales and bring social difficulties to which we as a Government will need to respond. It is therefore important that we have the opportunity to debate the issues in this Chamber.

In his amendment, Nick Ramsay refers to the need for a fairer system. Well, I am not sure that I can see the fairness given that the most defenceless in society will be financially penalised as a result of these changes. This Government believes that 'fair' means protecting the most vulnerable and not targeting them with punitive policies. As for Peter Black's amendments, I do not consider them to be relevant to today's debate. We will not be supporting any of the amendments.

I do not intend to reiterate the reforms in full here; I will focus on the areas of greatest concern and the areas for which the Welsh Government will now need to prepare. Next year's changes will result in over 99 per cent of all claimants in Wales being an average of £9 a week worse off. This is in addition to the 63 per cent of customers who currently make up shortfalls between their local housing allowance and the rents that they pay. There are very dramatic changes for those claimants who are currently in receipt of the five-bedroom local housing allowance rate and whose benefit reduces to a new maximum of the four-bedroom rate at the thirtieth percentile. That will follow reviews of their claims from October onwards.

What will this mean for larger families? It will mean that, in the Vale of Glamorgan, they will be worse off by £132 per week, while in Swansea it will be £130 per week. In Cardiff, it will be £86 a week, and in Monmouth, they will be £57 a week worse off. In Wrexham, that sum will be £52 a week, while in north-west Wales overall, the

gyllideb frys Llywodraeth glymblaid y DU ym Mehefin a'r adolygiad cynhwysfawr o wariant ym mis Hydref. Serch hynny, bydd y cynigion yn cael effaith sylweddol ar y 48,700 o hawlwr yng Nghymru, y mae 40 y cant ohonynt mewn swyddi cyflogau isel. Mae ein gwaith cwmpasu cychwynnol yn awgrymu y bydd effaith andwyol ar lawer agwedd ar dai yng Nghymru ac y bydd yn arwain at anawsterau cymdeithasol y bydd angen i ni fel Llywodraeth ymateb iddynt. Mae'n bwysig felly ein bod yn cael cyfle i drafod y materion yn y Siambr hon.

Yn ei welliant, cyfeiria Nick Ramsay at yr angen am system decach. Wel, nid wyf yn siŵr a allaf weld y tegwch ac ystyried y bydd y bobl fwyaf diamddiffyn mewn cymdeithas yn cael eu cosbi'n ariannol o ganlyniad i'r newidiadau hyn. Mae'r Llywodraeth hon yn credu bod 'teg' yn golygu diogelu'r bobl fwyaf agored i niwed a pheidio â'u targedu â pholisïau cosbol. O ran gwelliannau Peter Black, nid wyf yn eu hystyried yn berthnasol i ddadl heddiw. Ni fyddwn yn cefnogi unrhyw un o'r gwelliannau.

Nid wyf yn bwriadu ailadrodd y diwygiadau yn llawn yma; canolbwyntiaf ar y meysydd sy'n peri'r pryder mwyaf a'r meysydd y bydd angen i Lywodraeth Cymru baratoi ar eu cyfer yn awr. O ganlyniad i newidiadau'r flwyddyn nesaf bydd dros 99 y cant o'r holl hawlwr yng Nghymru £9 ar gyfartaledd yn waeth eu byd. Mae hyn yn ychwanegol at y 63 y cant o gwsmeriaid sydd ar hyn o bryd yn talu'r gwahaniaeth rhwng eu lwfans tai lleol a'r rhenti y maent yn ei dalu. Mae newidiadau dramatig iawn i'r hawlwr hynny sydd ar hyn o bryd yn cael y gyfradd lwfans tai lleol pum ystafell wely ac sydd â'u budd-dal yn gostwng i uchafswm newydd o'r gyfradd pedair ystafell wely ar y ddegfed ganradd ar hugain. Bydd hynny'n dilyn adolygiadau o'u hawliadau o fis Hydref ymlaen.

Beth fydd hyn yn ei olygu i deuluoedd mwy? Bydd yn golygu y byddant £132 yr wythnos yn waeth eu byd ym Mro Morgannwg, a £130 yr wythnos yn Abertawe. Yng Nghaerdydd, bydd yn £86 yr wythnos, ac ym Mynwy, byddant £57 yr wythnos yn waeth eu byd. Yn Wrecsam, bydd y swm hwnnw'n £52 yr wythnos, ac yng ngogledd-orllewin

figure is about £51 a week. In Brecon and Radnor, they will lose £35 a week, and in Ceredigion, they will lose £31 a week.

The Department for Work and Pensions has estimated that, following the changes, the number of properties attainable by people claiming housing benefit will reduce from five properties in every 10 to three out of every 10. This does not take into account the possibility that landlords may not be prepared to rent to people who are in receipt of housing benefit, so the real figure is bound to be lower. With fewer affordable properties available, and assuming that landlords do not reduce their rents, it is likely that demand will increase for properties in the social sector. If the social sector is unable to handle the increase in demand, it will inevitably lead to people moving into temporary accommodation and bed and breakfast accommodation, and it will ultimately lead to homelessness. Our prevention approach would then be in tatters.

A further change announced in the comprehensive spending review is to extend the age limit for single-room rent and shared-room rent from single under-25s to single under-35s from April 2012. You will all know that, in the past, the Assembly has been united in the view that young people should not be treated like this.

Changes planned for 2013 include uprating these allowances using the consumer prices index, which excludes housing costs and is generally lower than the retail prices index. The social sector is also affected. Those who are employed and living in social housing will see their benefits reduced if they are considered to be over-accommodated. Of course, the most spiteful of changes is that there will be a further 10 per cent reduction in housing benefit for those on jobseeker's allowance who have been unemployed for 12 months or more. Do not forget that people on jobseeker's allowance have to demonstrate that they are doing all that they can to find work. So, even if you do everything you can to find work, your housing benefit will still be reduced. I would love to hear someone

Cymru yn gyffredinol, mae'r ffigur tua £51 yr wythnos. Ym Mrycheiniog a Maesyfed, byddant yn colli £35 yr wythnos, ac yng Ngheredigion, byddant yn colli £31 yr wythnos.

Mae'r Adran Gwaith a Phensiynau wedi amcangyfrif, yn dilyn y newidiadau, y bydd nifer yr eiddo y gall pobl sy'n hawlio budd-dal tai eu fforddio yn lleihau o bum eiddo o bob 10 i dri o bob 10. Nid yw hyn yn ystyried y posibilrwydd na fydd landlordiaid efallai yn barod i rentu i bobl sy'n cael budd-dal tai, felly mae'r ffigur go iawn yn siŵr o fod yn is. Â llai o eiddo fforddiadwy ar gael, a chan gymryd na fydd landlordiaid yn gostwng eu rhenti, mae'n debygol y bydd y galw am eiddo yn y sector cymdeithasol yn cynyddu. Os na fydd y sector cymdeithasol yn gallu ymdopi â'r cynnydd yn y galw, mae'n siŵr o olygu y bydd pobl yn symud i lety dros dro a llety gwely a brecwast, a bydd yn arwain at ddigartrefedd yn y pen draw. Byddai ein dull gweithredu sy'n seiliedig ar atal yn deilchion wedyn.

Newid arall a gyhoeddwyd yn yr adolygiad cynhwysfawr o wariant yw codi'r terfyn oedran ar gyfer rhent ystafell sengl a rhent ystafell a rennir o bobl ifanc sengl dan 25 oed i bobl ifanc sengl dan 35 oed o Ebrill 2012 ymlaen. Byddwch i gyd yn gwybod bod y Cynulliad, yn y gorffennol, wedi bod yn unfryd na ddylai pobl ifanc gael eu trin fel hyn.

Mae'r newidiadau a gynlluniwyd ar gyfer 2013 yn cynnwys uwchraddio'r lwfansau hyn gan ddefnyddio'r mynegai prisiau defnyddwyr, nad yw'n cynnwys costau tai ac sydd fel arfer yn is na'r mynegai prisiau manwerthu. Mae'r sector cymdeithasol yn cael ei effeithio hefyd. Bydd y rhai hynny sy'n gyflogedig ac sy'n byw mewn tai cymdeithasol yn gweld eu budd-daliadau'n cael eu lleihau os ystyrir bod ganddynt fwy o ystafelloedd nag y mae arnynt eu hangen. Wrth gwrs, y newid mwyaf maleisus yw y bydd gostyngiad pellach o 10 y cant mewn budd-dal tai i'r rhai hynny ar lwfans ceisio gwaith sydd wedi bod yn ddi-waith am 12 mis neu fwy. Cofiwch fod pobl sy'n cael lwfans ceisio gwaith yn gorfod dangos eu bod yn gwneud popeth posibl i ddod o hyd i

morally justify that change.

Assuming landlords do not reduce their rents to reflect these new rates, there is no doubt that claimants will become marginalised and have to make life-changing decisions. They will have to move. They could borrow every week to pay the rent. They could go into low-quality housing. Families could split up or go without heat and food. At its worst, this could lead to increased homelessness and greater reliance on temporary accommodation. There is very clear evidence of the damaging effects of homelessness and temporary accommodation, including relationship breakdown and the long-term lowering of children's life chances.

As I said, the social sector is likely to experience greater pressure. The DWP's analysis shows a likely reduction of 20 per cent in the availability of private rented accommodation. These developments would conflict directly with Welsh Assembly Government policy. We have made great strides in homelessness prevention and in reducing the number of people in temporary accommodation. We already have programmes in place to tackle financial exclusion and to protect people from loan sharks, but these will now come under further pressure. We have also been working with the sector to improve the quality and availability of private rented sector accommodation, and it is a great disappointment that this may now be threatened.

However, we have started to work positively with the housing sector to identify how Government can work with it to mitigate the worst impact of these changes. Since these changes were announced in June, Rent Officers Wales has been providing monthly updates detailing the changes and the indicative rates. I will ensure that these are sent to Members. I would be grateful for Members' views on the proposed changes.

waith. Felly, hyd yn oed os ydych yn gwneud popeth posibl i ddod o hyd i waith, bydd eich budd-dal tai yn dal i gael ei leihau. Hoffwn glywed rhywun yn rhoi cyfiawnhad moesol dros y newid hwnnw.

Gan gymryd nad yw landlordiaid yn gostwng eu rhenti i adlewyrchu'r cyfraddau newydd hyn, bydd hawl wyr heb os nac oni bai yn cael eu gwthio i'r cyrion a byddant yn gorfod gwneud newidiadau a fydd yn newid eu bywydau. Bydd yn rhaid iddynt symud. Gallent fenthyca bob wythnos i dalu'r rhenti. Gallent fynd i dai o safon isel. Gallai teuluoedd wahanu neu fynd heb wres a bwyd. Ar ei waethaf, gallai hyn arwain at gynnydd mewn digartrefedd a mwy o ddibyniaeth ar lety dros dro. Mae tystiolaeth glir iawn o effeithiau niweidiol digartrefedd a llety dros dro, gan gynnwys chwalu perthynas a lleihau cyfleoedd plant mewn bywyd yn yr hirdymor.

Fel y dywedais, mae'r sector cymdeithasol yn debygol o ddod dan fwy o bwysau. Mae dadansoddiad yr Adran Gwaith a Phensiynau'n dangos gostyngiad tebygol o 20 y cant yn y llety rhent preifat sydd ar gael. Byddai'r datblygiadau hyn yn gwrthdaro'n uniongyrchol â pholisi Llywodraeth Cynulliad Cymru. Rydym wedi symud ymlaen yn sylweddol wrth geisio atal digartrefedd a lleihau nifer y bobl sydd mewn llety dros dro. Mae gennym eisoes raglenni i fynd i'r afael ag allgáu ariannol a diogelu pobl rhag benthydwyr arian didrwydded, ond bydd y rhain yn dod dan fwy o bwysau yn awr. Rydym hefyd wedi bod yn gweithio gyda'r sector er mwyn gwella ansawdd ac argaeledd llety yn y sector rhentu preifat, ac mae'n siom fawr y gallai hyn fod dan fygythiad yn awr.

Serch hynny, rydym wedi dechrau gweithio gyda'r sector tai mewn ffordd gadarnhaol er mwyn nodi sut y gall y Llywodraeth weithio gydag ef er mwyn lliniaru effeithiau gwaethaf y newidiadau hyn. Ers cyhoeddi'r newidiadau hyn ym Mehefin, mae Swyddogion Rhenti Cymru wedi bod yn darparu diweddariadau misol yn rhoi manylion am y newidiadau a'r cyfraddau dangosol. Byddaf yn sicrhau bod y rhain yn cael eu hanfon at yr Aelodau. Byddwn yn falch o glywed barn yr Aelodau ynglŷn â'r newidiadau arfaethedig.

Gwelliant 1 Nick Ramsay

Dileu'r cyfan a rhoi yn ei le:

'Mae Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

1) Yn nodi newidiadau arfaethedig Llywodraeth y DU i fudd-dal tai a'r angen am system decach;

2) Yn cymeradwyo gwaith y Sector Tai yng Nghymru, ac yn gresynu wrth raddfa'r problemau tai yng Nghymru a achoswyd gan bolisi Llywodraeth Cynulliad Cymru er 1999'.

Mark Isherwood: I move amendment 1.

Despite International Monetary Fund warnings, Labour spent the money and left the UK banking system the most exposed to sub-prime lending. The IMF has now described the UK coalition's deficit reduction plan as 'essential'. Housing benefit expenditure has ballooned over the past decade from £11 billion to £20 billion, more than three times what we pay for policing, with expenditure on working-age recipients doubling to £14 billion. Without reform, total expenditure is forecast to reach £25 billion in five years' time, and the need to tackle the record deficit makes reform even more pressing. Like Labour, our amendment notes the need for a fairer system. Alistair Darling and Yvette Cooper admitted that housing benefit was out of control. Labour's UK manifesto, written by one Ed Miliband, said:

'Housing Benefit will be reformed to ensure that we do not subsidise people to live in the private sector on rents that other ordinary working families could not afford'.

Labour has said that it backs the principles behind the UK Government's changes. The measures announced will see that steps are taken to ensure that people on benefits are not—

Irene James: Will you take an intervention?

Amendment 1 Nick Ramsay

Delete all and replace with:

'The National Assembly for Wales:

1) Notes the UK Government's planned changes to housing benefit and the need for a fairer system;

2) Endorses the work of the Housing Sector in Wales, and regrets the scale of housing problems in Wales created by Welsh Assembly Government policy since 1999'.

Mark Isherwood: Cynigaf welliant 1.

Er gwaethaf rhybuddion y Gronfa Ariannol Ryngwladol, gwariodd Llafur yr arian a gadael system fancio'r DU fel yr un fwyaf agored i effeithiau benthyca eilaidd. Mae'r Gronfa Ariannol Ryngwladol bellach wedi dweud bod cynllun lleihau diffyg clymblaid y DU yn 'hanfodol'. Mae gwariant budd-dal tai wedi cynyddu yn ystod y degawd diwethaf o £11 biliwn i £20 biliwn, dros dair gwaith yr hyn yr ydym yn ei dalu am blismona, gyda gwariant ar dderbynyddion oed gweithio yn dyblu i £14 biliwn. Heb ddiwygio, rhagwelir y bydd cyfanswm y gwariant yn cyrraedd £25 biliwn ymhen pum mlynedd, ac mae'r angen i fynd i'r afael â'r diffyg mwy nag erioed yn golygu bod mwy fyth o angen diwygio. Fel Llafur, mae ein gwelliant yn nodi bod angen system decach. Cyfaddefodd Alistair Darling ac Yvette Cooper fod budd-dal tai allan o reolaeth. Roedd maniffesto Llafur ar gyfer y DU, a ysgrifennwyd gan rywun o'r enw Ed Miliband, yn dweud:

Bydd Budd-dal Tai yn cael ei ddiwygio i sicrhau nad ydym yn rhoi cymhorthdal sy'n caniatáu i bobl fyw yn y sector preifat am rent na allai teuluoedd arferol sy'n gweithio mo'i fforddio.

Mae Llafur wedi dweud ei bod yn cefnogi'r egwyddorion sy'n sail i newidiadau Llywodraeth y DU. Bydd y mesurau a gyhoeddwyd yn gofalu bod camau'n cael eu cymryd er mwyn sicrhau nad yw pobl sy'n cael budd-daliadau—

Irene James: A gymerwch chi ymyriad?

Mark Isherwood: By all means, yes.

Irene James: Thank you for that, Mark. In my area, 2,160 people are set to lose between £5 and £20 a week as a result of the announced changes to housing benefit. What would you say to these people who are extremely vulnerable and looking at losing that money?

Mark Isherwood: First, you should perhaps speak to Ed Miliband, who wrote that in your manifesto, and secondly, you should consider all the policies in the round rather than cherry-picking the bad news and ignoring the good. The measures announced are steps to ensure that people on benefits are not living in accommodation that would be out of the reach of most people who are in work, thereby creating a fairer system for low-income working families and for the taxpayer. The proposed UK cap is equivalent to a gross annual salary of £80,000 per annum. The proposals will change the local housing allowance rate so that the maximum rate will be for a four-bedroomed property. Up to nine people spanning three generations live in my four-bedroomed house; we chose to have a large family and we live in a home that we can afford.

3.10 p.m.

In Wales, 8 per cent of individuals receive housing benefit. Of these, 187,400 are unaffected by the changes. Although only 22 per cent of the 48,500 in Wales who will be affected are officially unemployed, the majority fall into the additional 500,000 working-age people not in work in Wales. Many of these people are registered as disabled, who want to work but are prevented by barriers, including the current tax and benefit system. That is why the White Paper, 'Universal Credit: welfare that works', proposes reducing the highest marginal deduction rate for low-earning workers from around 96 per cent to 65 per cent for those earning below the personal tax threshold, and to around 76 per cent for basic-rate taxpayers.

Mark Isherwood: Gwnaf, ar bob cyfrif.

Irene James: Diolch ichi am hynny, Mark. Yn fy ardal i, bydd 2,160 o bobl yn colli rhwng £5 ac £20 yr wythnos o ganlyniad i'r newidiadau sydd wedi eu cyhoeddi i fudd-dal tai. Beth fydddech chi'n ei ddweud wrth y bobl hyn sy'n agored iawn i niwed ac a allai golli'r arian hwnnw?

Mark Isherwood: Yn gyntaf, efallai y dylech gael gair ag Ed Miliband, a ysgrifennodd hynny yn eich maniffesto, ac yn ail, dylech ystyried yr holl bolisiau yn y rownd yn hytrach na dewis y newyddion drwg ac anwybyddu'r da. Mae'r mesurau a gyhoeddwyd yn gamau er mwyn sicrhau nad yw pobl sy'n cael budd-daliadau yn byw mewn llety a fyddai allan o gyrraedd y rhan fwyaf o bobl sydd mewn gwaith, a thrwy hynny greu system decach ar gyfer teuluoedd sy'n gweithio am incwm isel ac ar gyfer y trethdalwr. Mae cap arfaethedig y DU yn cyfateb i gyflog blynyddol gros o £80,000 y flwyddyn. Bydd y cynigion yn newid y gyfradd lwfans tai lleol fel bod y gyfradd uchaf ar gyfer eiddo pedair llofft. Mae hyd at naw o bobl yn rhychwantu tair cenhedlaeth yn byw yn fy nhŷ pedair llofft i; dewisasom gael teulu mawr ac rydym yn byw mewn cartref y gallwn ei fforddio.

Yng Nghymru, mae 8 y cant o unigolion yn cael budd-dal tai. Nid yw'r newidiadau'n effeithio ar 187,400 ohonynt. Er mai dim ond 22 y cant o'r 48,500 yng Nghymru a fydd yn cael eu heffeithio sy'n swyddogol ddi-waith, mae'r mwyafrif yn perthyn i'r 500,000 yn rhagor o bobl oed gweithio nad ydynt mewn gwaith yng Nghymru. Mae llawer o'r bobl hyn wedi eu cofrestru fel pobl anabl, sydd eisiau gweithio ond sy'n cael eu hatal gan rwystrau, gan gynnwys y system dreth a budd-daliadau bresennol. Dyna pam y mae'r Papur Gwyn, 'Universal Credit: welfare that works', yn cynnig lleihau'r gyfradd ddi-dynnu ymylol uchaf ar gyfer gweithwyr ar gyflog isel o tua 96 y cant i 65 y cant ar gyfer y rhai hynny sy'n ennill llai na'r trothwy treth personol, ac i tua 76 y cant ar gyfer trethdalwyr cyfradd sylfaenol.

The current system locks too many into being dependent on the state. The real issue is one of helping people to get back on their feet and on a journey back, rewarding people as their journey takes them onwards and upwards. At least one local authority in England is responding to this by adopting an approach that helps residents on their journey as they find their feet again. As it states, if you look at the poorest households, you will see that they are not people on housing benefit, but those in low-paid work who have an income that is far below the income level of those on benefits and will never be enough to afford a mortgage or pay private sector rents. As we heard in evidence to the Communities and Culture Committee last week, we need to build better relationships and links between local authorities, letting agents and private sector landlords to prepare for and manage the changes. Cymorth Cymru has rightly called for persons in supported homelessness to be protected.

The UK Government has announced the inclusion of an additional bedroom within the size criteria used to assess housing benefit claims in the private rented sector where a disabled person or someone with a long-term condition has a proven need for overnight care that is provided by a non-resident carer. It has completed an equality impact assessment that found that, taking all the measures together, this does not show a disproportionate impact on any one group. It has announced that it will be working with devolved Governments and local authorities to assess the wider impact on their housing functions and that it will publish a full impact assessment when legislation is laid before Parliament. It has also stated that people with mental health issues will not lose benefit if they refuse to work, and has announced a tripling in funding to local authorities for discretionary housing payments to provide additional support when it is most needed. We therefore need the Welsh Government to replace endless political point scoring with positive engagement with Westminster. After all, Wales has a housing crisis because of policy failure and cuts over 11 years by Labour-led devolved Welsh Governments.

Mae'r system bresennol yn rhwymo gormod o bobl i fod yn ddibynnol ar y wladwriaeth. Y prif beth y mae angen ei wneud yw helpu pobl i gael eu traed tanynt unwaith eto a chychwyn ar daith yn ôl, gan wobrwyo pobl wrth fynd yn eu blaenau ar eu taith. Mae o leiaf un awdurdod lleol yn Lloegr yn ymateb i hyn drwy fabwysiadu dull gweithredu sy'n helpu trigolion ar eu taith wrth iddynt gael eu traed tanynt unwaith eto. Fel y mae'n dweud, os edrychwch ar yr aelwydydd tlotaf, byddwch yn gweld nad pobl ar fudd-dal tai ydynt, ond y rhai hynny mewn swyddi cyflogau isel sydd ag incwm sy'n llawer is na lefel incwm y rhai hynny ar fudd-daliadau ac na fydd byth yn ddigon i fforddio morgais nac i dalu rhenti sector preifat. Fel y clywsom mewn tystiolaeth i'r Pwyllgor Cymunedau a Diwylliant yr wythnos diwethaf, mae angen inni adeiladu gwell perthynas a chysylltiad rhwng awdurdodau lleol, asiantau gosod a landlordiaid sector preifat, paratoi ar gyfer y newidiadau a'u rheoli. Mae Cymorth Cymru wedi dweud yn gwbl briodol y dylai pobl mewn tai â chymorth gael eu diogelu.

Mae Llywodraeth y DU wedi cyhoeddi y bydd ystafell wely ychwanegol yn cael ei chynnwys yn y meini prawf maint a ddefnyddir i asesu hawliadau budd-dal tai yn y sector rhentu preifat lle bo gan unigolyn anabl neu rywun sydd â chyflwr hirdymor angen a brofwyd am ofal dros nos sy'n cael ei ddarparu gan ofalwr nad yw'n byw gydag ef. Mae wedi cwblhau asesiad o'r effaith ar gydraddoldeb, a daethpwyd i'r casgliad, o gymryd yr holl fesurau gyda'i gilydd, nad yw hyn yn dangos effaith anghymesur ar unrhyw grŵp penodol. Mae wedi cyhoeddi y bydd yn gweithio gyda Llywodraethau datganoledig ac awdurdodau lleol er mwyn asesu'r effaith ehangach ar eu swyddogaethau tai ac y bydd yn cyhoeddi asesiad llawn o'r effaith pan gyflwynir deddfwriaeth gerbron y Senedd. Mae hefyd wedi dweud na fydd pobl sydd â phroblemau iechyd meddwl yn colli budd-dal os byddant yn gwrthod gweithio, ac mae wedi cyhoeddi y bydd cyllid i awdurdodau lleol ar gyfer taliadau tai dewisol i ddarparu cymorth ychwanegol lle mae ei angen fwyaf yn treblu. Felly mae angen i Lywodraeth Cymru roi'r gorau i geisio sgorio pwyntiau gwleidyddol a dechrau ymwneud â San Steffan mewn ffordd gadarnhaol. Wedi'r cyfan, mae gan Gymru argyfwng tai

oherwydd methiant polisi a thoriadau dros 11 o flynyddoedd gan Lywodraethau datganoledig dan arweiniad Llafur yng Nghymru.

Gwelliant 2 Peter Black

Amendment 2 Peter Black

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Add as new point at end of motion:

'Yn nodi addewid maniffesto etholiad 2010 y blaid Lafur y byddai Budd-dal Tai yn cael ei ddiwygio i sicrhau nad ydym yn rhoi cymhorthdal sy'n caniatáu i bobl fyw yn y sector preifat am rent na allai teuluoedd arferol sy'n gweithio mo'i fforddio.'

'Notes the Labour party's 2010 election manifesto promise that "Housing Benefit will be reformed to ensure that we do not subsidise people to live in the private sector on rents that other ordinary working families could not afford".'

Gwelliant 3 Peter Black

Amendment 3 Peter Black

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y cynnig:

Add as new point at end of motion:

'Yn credu bod methiant Llywodraeth Cynulliad Cymru i gyrraedd ei thargedau i gynyddu'r cyflenwad o dai fforddiadwy yn sylweddol yn rhoi straen ychwanegol ar farchnadoedd tai cymdeithasol a fforddiadwy.'

'Believes that the failure of the Welsh Assembly Government to meet its targets to significantly increase the supply of affordable housing is putting additional strains on the social and affordable housing markets.'

Peter Black: I move amendments 2 and 3.

Peter Black: Cynigiau welliannau 2 a 3.

I draw attention to amendment 2 in particular, which Mark Isherwood has quoted from. It states that, in the previous Labour manifesto, the exact objectives that the present Government is trying to achieve were encapsulated in the statement that we have set out in that amendment, namely that

Tynnaf sylw at welliant 2 yn fwyaf penodol, y dyfynnodd Mark Isherwood ohono. Mae'n dweud bod yr union amcanion y mae'r Llywodraeth bresennol yn ceisio eu cyflawni yn cael eu crynhoi ym maniffesto blaenorol Llafur yn y datganiad yr ydym wedi ei nodi yn y gwelliant hwnnw, sef

'Housing Benefit will be reformed to ensure that we do not subsidise people to live in the private sector on rents that other ordinary working families could not afford'.

Bydd Budd-dal Tai yn cael ei ddiwygio i sicrhau nad ydym yn rhoi cymhorthdal sy'n caniatáu i bobl fyw yn y sector preifat am rent na allai teuluoedd arferol sy'n gweithio mo'i fforddio.

I assume therefore that having agreed the principle across parties, we are debating that detail and how the principle will be applied. If Jocelyn is saying as Deputy Minister for housing that the principle of these housing benefit reforms is wrong, she is isolated within her own Government, because the Labour party has accepted that principle and intends to implement it. This was evidenced by Alistair Darling's last budget, in which he

Cymeraf felly, gan ein bod wedi cytuno ar yr egwyddor ar draws y pleidiau, ein bod yn trafod y manylion a sut y bydd yr egwyddor yn cael ei chymhwyso. Os yw Jocelyn yn dweud fel Dirprwy Weinidog dros dai bod egwyddor y diwygiadau budd-dal tai hyn yn anghywir, mae wedi ei hynysu o fewn ei Llywodraeth ei hun, oherwydd mae'r blaid Lafur wedi derbyn yr egwyddor honno ac mae'n bwriadu ei gweithredu. Cafwyd

said that

‘The current approach to calculating housing benefit pays very high rates to a small number of tenants in expensive areas. That discourages employment and is unfair. I can tell the House that we are taking steps to address that, so from October of next year the most expensive’—

Leanne Wood: Will you give way, Peter?

Peter Black: May I finish this quotation first, Leanne?

Leanne Wood: You may.

Peter Black: He said that,

‘from October next year the most expensive properties across the country will be excluded from the housing benefit calculation in each area. In addition to measures to prevent fraud and error, that will save nearly £250 million a year by the end of the forecast period.’

Leanne Wood: The point that you have just raised may well be valid in London. Do you really think that it is valid in Wales?

Peter Black: The point that I have just raised is valid across the United Kingdom because housing benefit is not a devolved issue. If you follow the publicity on the cuts in housing benefit, most of the controversy centres on the limitation of £400-a-week rents, which affects 22,000 claimants across the UK, 17,000 of which live in central London. Therefore, it clearly does have an impact in London, as much as it does across the rest of the UK.

I have talked about the principle, but this debate is about the detail. I will say from the outset that I do not agree with all the detail of the changes. There are things that need to be changed about the way in which this is to be implemented, and that is one of the reasons why we were not prepared to put our name to

tystiolaeth o hyn yng nghyllideb ddiwethaf Alistair Darling, pan ddywedodd

Mae'r dull presennol o gyfrifo budd-dal tai'n talu cyfraddau uchel iawn i nifer bach o denantiaid mewn ardaloedd drud. Nid yw hynny'n annog cyflogaeth ac mae'n annheg. Gallaf ddweud wrth y Tŷ ein bod yn cymryd camau i fynd i'r afael â hynny, felly o fis Hydref y flwyddyn nesaf ni fydd yr eiddo mwyaf costus—

Leanne Wood: A wnewch chi ildio, Peter?

Peter Black: A gaf fi orffen y dyfyniad hwn yn gyntaf, Leanne?

Leanne Wood: Cewch.

Peter Black: Dywedodd,

o fis Hydref y flwyddyn nesaf ni fydd yr eiddo mwyaf costus mewn gwahanol rannau o'r wlad yn cael eu cynnwys yn y cyfrifiad budd-dal tai ym mhob ardal. Yn ychwanegol at fesurau i atal twyll a gwallau, bydd hynny'n arbed bron i £250 miliwn y flwyddyn erbyn diwedd y cyfnod sy'n cael ei ragweld.

Leanne Wood: Efallai fod y pwynt rydych newydd ei godi'n ddilys yn Llundain. A ydych yn credu mewn gwirionedd ei fod yn ddilys yng Nghymru?

Peter Black: Mae'r pwynt rwyf newydd ei godi yn ddilys drwy'r Deyrnas Unedig oherwydd nid yw budd-dal tai'n fater datganoledig. Os dilynwch y cyhoeddusrwydd ar y toriadau mewn budd-dal tai, mae'r rhan fwyaf o'r dadlau'n ymwneud â chyfyngu ar renti £400 yr wythnos, sy'n effeithio ar 22,000 o hawlwr ledled y DU, ac mae 17,000 o'r rhain yn byw yng nghanol Llundain. Felly, mae'n amlwg ei fod yn cael effaith yn Llundain, fel yng ngweddill y DU.

Rwyf wedi siarad am yr egwyddor, ond mae'r ddadl hon yn ymwneud â'r manylion. Dywedaf o'r dechrau nad wyf yn cytuno â holl fanylion y newidiadau. Mae pethau y mae angen eu newid o ran y ffordd y bydd hyn yn cael ei weithredu, a dyna un o'r rhesymau pam nad oeddem yn barod i roi ein

a cross-party motion in this debate. It is our view—which I think is a valid view—that this debate is premature because the final proposals as to how housing benefits are to be reformed have not yet been published. There is still a consultation to be completed and discussions to be undertaken around the changes. In particular, the proposal to take 10 per cent off someone's benefit who has been unemployed for a year is up for discussion and I hope that it will be dropped, because I consider that to be the worst of the proposals.

Sandy Mewies: [*Inaudible.*]—your colleagues in the coalition Government?

Peter Black: As with all consultation periods, I will be protesting during the consultation period and not waiting until a decision has been taken. It is important that my voice is heard, just as it is important that the voice of many Liberal Democrats around the country and some Conservatives is heard on the exact detail of these proposals. It is important that we get this right; it is important that we meet the objectives that have been agreed across many of the political parties to ensure that housing—

Irene James: Will you take an intervention?

Peter Black: I need to get on as I have already taken a couple of interventions.

In moving this motion, Jocelyn said that the amendments were irrelevant. I find it difficult to believe that the provision of affordable housing is irrelevant to a debate on housing benefit. One of the reasons why the cost of housing benefit has spiralled out of control is because of the failure not just of the Welsh Government, but the UK Government, to meet their objectives in terms of the delivery of affordable housing in this country, and also to deliver the demand for affordable housing in this country. I separate the two because I think that the demand is greater than the targets that have been set. If you are trying to reduce the housing benefit bill, the best way to do so is to provide affordable housing. That is something that the UK Government has taken up, and it has

henw ar gynnig trawsbleidiol yn y ddatl hon. Ein safbwynt ni—sy'n safbwynt dilys yn fy marn i—yw bod y ddatl hon yn gynamserol gan nad yw'r cynigion terfynol ynglŷn â sut y bydd budd-dal tai'n cael ei ddiwygio wedi cael eu cyhoeddi eto. Mae ymgynghoriad i'w gwblhau eto ac mae trafodaethau i'w cynnal ynglŷn â'r newidiadau. Yn fwyaf arbennig, mae angen trafod y cynnig i dynnu 10 y cant oddi ar fudd-dal rhywun sydd wedi bod yn ddi-waith am flwyddyn, ac rwy'n gobeithio y bydd yn cael ei ollwng, oherwydd dyna'r gwaethaf o'r cynigion yn fy marn i.

Sandy Mewies: [*Anghlywadwy.*]—eich cyfeillion yn y Llywodraeth glymblaid?

Peter Black: Fel gyda phob cyfnod ymgynghori, byddaf yn protestio yn ystod y cyfnod ymgynghori yn hytrach nag aros nes bydd penderfyniad wedi cael ei wneud. Mae'n bwysig bod fy llais yn cael ei glywed, fel y mae'n bwysig bod llais y Democratiaid Rhyddfrydol niferus ar hyd a lled y wlad a rhai Ceidwadwyr yn cael ei glywed ynglŷn ag union fanylion y cynnig hyn. Mae'n bwysig ein bod yn cael hyn yn iawn; mae'n bwysig ein bod yn cyflawni'r amcanion y cytunwyd arnynt gan nifer o'r pleidiau gwleidyddol er mwyn sicrhau bod tai—

Irene James: A gymerwch chi ymyriad?

Peter Black: Mae angen i mi fynd yn fy mlaen, oherwydd rwyf eisoes wedi cymryd un neu ddau o ymyriadau.

Wrth gynnig y cynnig hwn, dywedodd Jocelyn fod y gwelliannau'n amherthnasol. Mae'n anodd gennyf gredu bod darparu tai fforddiadwy'n amherthnasol i ddatl ar fudd-dal tai. Un o'r rhesymau pam y mae cost budd-dal tai wedi codi a mynd allan o reolaeth yw methiant Llywodraeth Cymru, a Llywodraeth y DU, i gyflawni eu hamcanion o ran darparu tai fforddiadwy yn y wlad hon, a bodloni'r galw am dai fforddiadwy yn y wlad hon hefyd. Rwy'n gwahanu'r ddau oherwydd credaf fod y galw'n fwy na'r targedau a osodwyd. Os ydych yn ceisio lleihau'r bil budd-dal tai, y ffordd orau o wneud hynny yw drwy ddarparu tai fforddiadwy. Mae hynny'n rhywbeth y mae Llywodraeth y DU wedi rhoi sylw iddo, ac mae wedi cyhoeddi cynlluniau i gynyddu

announced plans to increase the number of affordable houses across the UK by significant numbers. I just hope that after the Assembly elections come, we will be able to do something similar to increase the number of affordable houses in Wales, because we are barely up to half the One Wales Government's target of increasing the number of units by 6,500. It is the lack of affordable housing that is adding to the strain in the social and affordable markets, because people who are unable to afford inflated property prices have no option but to turn to the private sector, with the ultimate consequence being an increase in private sector rents.

In concluding, I will make one further point on the discretionary housing payments budget, which is there to help local authorities to meet additional need in relation to housing benefit. Ten local authorities underspent on that budget last year. In the last three years, over £130,000 has been sent back to London from those budgets. If we should have a crisis in Wales, we will be using those budgets in full.

Sandy Mewies: I hope that Peter will be one of the Liberal Democrat AMs who will join Labour's campaign against cutting housing benefit for people who have been out of work for 12 months, if he feels that way. Does he also agree with Simon Hughes that the proposals to cut housing benefit for those unemployed for more than 12 months by 10 per cent is both harsh and draconian?

3.20 p.m.

Peter Black: Will you take an intervention? I have just said that I disagree with that. Do you agree with that, given that it was in your manifesto that you were going to do the same thing?

Sandy Mewies: The only comment that I would make on that is that we see before us a package of swingeing cuts containing no rebalancing whatsoever. We are looking at vulnerable people—the people who find it hardest to get work—being moved off incapacity benefit and on to jobseeker's

nifer y tai fforddiadwy yn sylweddol ledled y DU. Fy unig obaith yw y byddwn ninnau, ar ôl etholiadau'r Cynulliad, yn gallu gwneud rhywbeth tebyg i gynyddu nifer y tai fforddiadwy yng Nghymru, oherwydd prin ein bod hanner ffordd at gyrraedd targed Llywodraeth Cymru'n Un o ddarparu 6,500 yn rhagor o unedau. Y prinder tai fforddiadwy sy'n ychwanegu at y straen yn y marchnadoedd cymdeithasol a fforddiadwy, oherwydd nid oes gan bobl sy'n methu â fforddio prisiau uchel eiddo unrhyw ddewis ond troi at y sector preifat, a chanlyniad hynny yn y pen draw yw cynnydd yn rhenti'r sector preifat.

I gloi, gwnaf un pwynt arall ynglŷn â'r gyllideb taliadau tai dewisol, sydd yno i helpu awdurdodau lleol i ddiwallu angen ychwanegol yng nghyswllt budd-dal tai. Roedd deg awdurdod lleol wedi tanwario ar y gyllideb honno y llynedd. Yn y tair blynedd diwethaf, mae dros £130,000 wedi ei anfon yn ôl i Lundain o'r cyllidebau hynny. Os byddwn yn wynebu argyfwng yng Nghymru, byddwn yn defnyddio'r cyllidebau hynny'n llawn.

Sandy Mewies: Rwy'n gobeithio y bydd Peter yn un o ACau y Democratiaid Rhyddfrydol a fydd ymuno ag ymgyrch Llafur yn erbyn cwtogi budd-dal tai i bobl sydd wedi bod allan o waith am 12 mis, os yw'n teimlo felly. A yw hefyd yn cytuno â Simon Hughes bod y cynigion sy'n ymwneud â thoriad o 10 y cant yn y budd-dal tai i'r rhai hynny sydd wedi bod yn ddi-waith am fwy na 12 mis yn llym ac yn ddiostur?

Peter Black: A gymerwch chi ymyriad? Rwyf newydd ddweud fy mod yn anghytuno â hynny. A ydych yn cytuno â hynny, o gofio bod y maniffesto yn dweud eich bod yn mynd i wneud yr un peth?

Sandy Mewies: Yr unig sylw y byddwn yn ei wneud ynglŷn â hynny yw ein bod yn gweld o'n blaenau becyn o doriadau llym nad ydynt yn cynnwys unrhyw ail-fantoli o gwbl. Rydym yn edrych ar bobl agored i niwed—y bobl sy'n cael yr anhawster mwyaf i gael gwaith—yn cael eu symud oddi ar fudd-dal

allowance after 12 months, no matter how hard they try. We already know that people with mental health problems find it far harder to find work because employers are reluctant to employ them. It is a package of swingeing cuts and I am surprised that any of you, knowing some of your principles, can possibly defend it.

When it comes to regretting the impact of changes in housing benefit on the poorest people in Wales, I feel that a much stronger word than 'regret' is needed, because these changes will devastate the lives of many of our most vulnerable people. They have been met with dismay from individuals and organisations alike. Mark Isherwood mentioned the evidence that came before the Communities and Culture Committee. He seems to have forgotten that Shelter Cymru stated in its evidence that the proposals by the Westminster Government,

'are likely to have serious impacts on the private rented sector in Wales'.

It went on to say that,

'Reducing the Local Housing Allowance to cover only the lowest third of local rents will reduce the housing available to low income households and mean more people will have to pay higher shortfalls'.

Mark Isherwood: Do you acknowledge that we took that evidence before the White Paper on universal credit, which also reforms housing benefit, had even been published, and that the evidence was therefore based on conjecture, rather than on what has since been announced? Do you disagree with what Alistair Darling, Yvette Cooper and Ed Miliband said before the general election?

Sandy Mewies: I have given my view on what this means to people in totality. If you want to go out there and defend it, Mark, go and do it. I would like to see you do it. I was at a meeting of a carers' panel recently. One thing that was discussed was what would happen to carers, because many of them are on housing allowances and housing benefits, and they are extremely worried. They are

analluogrwydd ac ymlaen i lwfans ceisio gwaith ar ôl 12 mis, ni waeth pa mor galed y maent yn ymdrechu. Gwyddom eisoes fod pobl sydd â phroblemau iechyd meddwl yn cael llawer mwy o anhawster i gael gwaith gan fod cyflogwyr yn gyndyn o'u cyflogi. Mae'n becyn o doriadau llym ac rwy'n synnu bod unrhyw rai ohonoch, o wybod am rai o'ch egwyddorion, yn gallu ei amddiffyn.

Pan fo'n fater o resynu at effaith newidiadau mewn budd-dal tai ar y bobl dlotaf yng Nghymru, teimlaf fod angen gair llawer cryfach na 'gresynu', oherwydd bydd y newidiadau hyn yn dinistrio bywydau llawer o'r bobl fwyaf agored i niwed. Mae unigolion a sefydliadau fel ei gilydd wedi mynegi eu siom. Cyfeiriodd Mark Isherwood at y dystiolaeth a ddaeth gerbron y Pwyllgor Cymunedau a Diwylliant. Ymddengys ei fod wedi anghofio bod Shelter Cymru wedi dweud yn ei dystiolaeth bod y cynigion gan Lywodraeth San Steffan,

yn debygol o gael effeithiau difrifol ar y sector rhentu preifat yng Nghymru.

Aeth ymlaen i ddweud:

Bydd gostwng y Lwfans Tai Lleol i dalu traean isaf rhenti lleol yn unig yn lleihau nifer y tai a fydd ar gael i aelwydydd incwm isel ac yn golygu y bydd rhagor o bobl yn gorfod talu diffygion mwy.

Mark Isherwood: A ydych yn cydnabod ein bod wedi cael y dystiolaeth honno cyn i'r Papur Gwyn ar gredyd cynhwysol, sydd hefyd yn diwygio budd-dal tai, gael ei gyhoeddi hyd yn oed, a bod y dystiolaeth felly'n seiliedig ar ddyfaliad, ac nid ar yr hyn sydd wedi cael ei gyhoeddi ers hynny? A ydych yn cytuno â'r hyn a ddywedodd Alistair Darling, Yvette Cooper ac Ed Miliband cyn yr etholiad cyffredinol?

Sandy Mewies: Rwyf wedi mynegi fy marn ynglŷn â beth y mae hyn yn ei olygu i bobl yn gyffredinol. Os oes arnoch eisiau mynd allan a'i amddiffyn, Mark, ewch i wneud hynny. Hoffwn eich gweld yn gwneud hynny. Roeddwn mewn cyfarfod o banel gofawyr yn ddiweddar. Un peth a drafodwyd oedd beth fyddai'n digwydd i ofalwyr, oherwydd mae llawer ohonynt yn cael lwfansau tai a

vulnerable people and that was one of the first questions that they asked. I had to say to them that George Osborne stated on 4 October that the carers allowance would become one of the benefits that would fit under the cap and that they would therefore be penalised. Go out there and try to defend it, Mark. I do not think that you will be able to do it very well.

Perhaps at this point it is worth dispelling one or two of the myths that comfort those who think that this policy is somehow both effective and moral. The first is that pressure will encourage landlords to lower rents. It will not happen. This is how a lot of landlords get their income and for some it is their only income. It is highly unlikely that rents will be lowered in places where demand outstrips provision, as is the case in many places in Wales. The second is that those who receive housing benefit are avoiding work. The majority are on low incomes, but they are working. The Department for Work and Pensions, by its own reckoning, realises that this package of cuts will negatively affect 48,530 local housing allowance claimants in Wales. That is out of a total of 48,710.

According to Citizens Advice, the changes for those on jobseeker's allowance are expected to fall hardest on those who face disadvantage in the labour market, including people in poor health or with a disability who failed the harsher medical test for incapacity benefit and unemployment support and have been moved onto jobseeker's allowance. People with those sorts of disabilities will find it very hard. I think that we are storing up misery and disaster for people in Wales with these terrible and draconian measures that you people want to defend.

Leanne Wood: The attack on housing benefit forms part of a much wider assault on benefit claimants. We have seen a small number of sensational examples that are being used to demonise people who claim benefits in order to boost public support for a

budd-dal tai, ac maent yn bryderus iawn. Maent yn bobl agored i niwed a dyna oedd un o'r cwestiynau cyntaf a ofynnwyd ganddynt. Roedd yn rhaid imi ddweud wrthynt bod George Osborne wedi dweud ar 4 Hydref y byddai'r lwfans gofalwyr yn dod yn un o'r budd-daliadau a fyddai'n ffitio dan y cap ac a fyddai felly'n cael ei gosbi. Ewch allan a cheisiwch ei amddiffyn, Mark. Nid wyf yn credu y byddwch yn gallu gwneud hynny'n dda iawn.

Efallai, bryd hyn, y byddai'n werth clirio un neu ddau o'r mythau sy'n cysuro'r rhai hynny sy'n credu bod y polisi hwn rywsut neu'i gilydd yn effeithiol ac yn foisol. Y cyntaf yw y bydd pwysau yn annog landlordiaid i ostwng rhenti. Ni fydd yn digwydd. Dyma sut y mae llawer o landlordiaid yn cael eu hincwm, ac i rai, dyma eu hunig incwm. Mae'n annhebygol iawn y bydd rhenti'n cael eu gostwng mewn lleoedd lle mae'r galw'n fwy na'r ddarpariaeth, fel sydd i'w weld mewn llawer o leoedd yng Nghymru. Yr ail yw bod y rhai hynny sy'n cael budd-dal tai yn osgoi gwaith. Mae'r mwyafrif ar incwm isel, ond maent yn gweithio. Mae'r Adran Gwaith a Phensiynau, drwy ei hamcangyfrifon ei hun, yn sylweddoli y bydd y pecyn hwn o doriadau'n cael effaith negyddol ar 48,530 o hawlwr lwfans tai lleol yng Nghymru. Mae hynny allan o gyfanswm o 48,710.

Yn ôl Cyngor Ar Bopeth, disgwylir y bydd y newidiadau i'r rhai hynny sy'n cael lwfans ceisio gwaith yn cael yr effaith fwyaf ar y rhai hynny sy'n wynebu anfantais yn y farchnad lafur, gan gynnwys pobl mewn iechyd gwael neu bobl ag anabledd a fethodd y prawf meddygol llymach ar gyfer budd-dal analluogrwydd a chymorth diweithdra ac sydd wedi cael eu symud i lwfans ceisio gwaith. Bydd pobl sydd â'r mathau hynny o anableddau'n cael cryn anhawster. Credaf ein bod yn crynhoi gofid a thrychineb i bobl Cymru â'r mesurau llym a dychrynlyd hyn y mae arnoch eisiau i bobl eu hamddiffyn.

Leanne Wood: Mae'r ymosodiad ar fudd-dal tai'n rhan o ymosodiad llawer ehangach ar hawlwr budd-dal. Rydym wedi gweld nifer bach o enghreifftiau anhygoel sy'n cael eu defnyddio i bardduo'r bobl hyn sy'n hawlio budd-daliadau er mwyn hybu cefnogaeth

wholesale attack on the entire benefits system. Therefore, I will start my contribution to this debate by stating a basic principle: the vast majority of people who rely on state benefits do so because there is no other option. It is not right to blame the unemployed for unemployment, and although doing so might be a fashionable pastime in London, I sincerely hope that that sort of politics does not rear its ugly head here. It makes absolutely no sense whatsoever to attack and undermine the welfare state, which is designed to support people who are not in work, at exactly the same time as more people find themselves out of work, or are unable to find jobs. That makes absolutely no sense at all. I am still unable to understand how on earth we have arrived at a situation whereby people on benefits, who we could argue are among the poorest people living in our society, will be the ones who end up paying for the mistakes of the bankers.

The Department for Work and Pensions estimates that people will lose, on average, £9 a week as a result of these changes, which is an awful lot of money when you are on a low income. We are constantly told that we are all supposed to be in this together. However, these housing benefit reforms threaten to increase debt, arrears, homelessness, poverty—in particular, child poverty—and health problems, particularly mental health problems. The local housing allowance will be cut by 10 per cent, once people have been claiming jobseeker's allowance for a year. At a time when inflation is rising and jobs are scarce, we will see those people, who through no fault of their own are not able to find work, being severely punished by having their safety net cut.

As others have said, some people will fare worse than others. People with mental health problems, for example, may find even more difficulty in maintaining a tenancy under the new regime than they do now. According to the mental health charity Gofal, one in four people with serious mental health problems already have rent arrears and face losing their homes. This problem can only get worse. We should all be well aware of the discrimination that is rife within the labour market as a

gyhoeddus i ymosodiad ar raddfa fawr ar y system fudd-daliadau yn ei chyfanrwydd. Felly, dechreuaf fy nghyfraniad i'r ddadl hon drwy ddweud egwyddor syml: mae'r mwyafrif helaeth o'r bobl sy'n dibynnu ar fudd-daliadau'r wladwriaeth yn gwneud hynny gan nad oes ganddynt ddewis arall. Nid yw'n iawn beio'r di-waith am ddiweithdra, ac efallai ei bod yn ffasiynol gwneud hynny yn Llundain, ond rwy'n gobeithio'n fawr na fydd y math yna o wleidyddiaeth yn codi'i ben annymunol yma. Nid yw tanseilio ac ymosod ar y wladwriaeth les, sydd wedi'i chynllunio er mwyn cefnogi pobl nad ydynt mewn gwaith, ar adeg pan fo mwy o bobl yn canfod eu hunain heb waith, neu'n methu â chael swyddi, yn gwneud synnwyr o gwbl. Rwy'n dal i fethu â deall sut ar wyneb y ddaear rydym wedi cyrraedd sefyllfa lle bydd pobl ar fudd-daliadau, y gallem ddadlau eu bod ymhlith y bobl dlotaf sy'n byw yn ein cymdeithas, yn talu am gamgymeriadau'r bancwyr.

Mae'r Adran Gwaith a Phensiynau'n amcangyfrif y bydd pobl yn colli £9 yr wythnos, ar gyfartaledd, o ganlyniad i'r newidiadau hyn, sy'n llawer iawn o arian os ydych ar incwm isel. Dywedir wrthym o hyd ein bod i gyd i fod yn hyn gyda'n gilydd. Serch hynny, mae'r diwygiadau hyn i fudd-daliadau tai'n bygwth cynyddu dyledion, ôl-ddyledion, digartrefedd, tloidi—yn enwedig tloidi plant—a phroblemau iechyd, yn enwedig problemau iechyd meddwl. Bydd y lwfans tai lleol yn cael ei dorri 10 y cant, ar ôl i bobl fod yn hawlio lwfans ceisio gwaith am flwyddyn. Ar adeg pan mae chwyddiant yn codi a swyddi'n brin, byddwn yn gweld y bobl hynny sy'n methu â chael gwaith, er nad eu bai hwy yw hynny, yn cael eu cosbi'n llym drwy golli eu rhwyd ddiogelwch.

Fel y mae eraill wedi dweud, bydd rhai pobl yn dioddef mwy na'i gilydd. Gallai pobl sydd â phroblemau iechyd meddwl, er enghraifft, gael mwy fyth o anhawster i gadw tenantiaeth dan y trefniadau newydd nag y maent yn ei gael nawr. Yn ôl elusen iechyd meddwl Gofal, mae un o bob pedwar unigolyn sydd â phroblemau iechyd meddwl difrifol eisoes yn wynebu ôl-ddyledion rhent a'r perygl o golli eu cartrefi. Ni all y problem hon ond gwaethygu. Dylai pob un ohonom

result of the stigma associated with mental ill health, so there is no doubt in my mind that people with mental health problems risk getting squeezed in more ways than one by the changes proposed to the benefits system.

My final point comes in the form of a question to the Tories, although there are not many of them here. Earlier, during questions to the First Minister, one of the frontbench Tory Members, professed to being concerned about child poverty. How on earth do you expect child poverty rates to improve while you are ideologically dismantling the welfare state? Children live in poverty when parents live in poverty, and these measures will increase poverty. How can you deny this and how on this earth can you justify it?

Joyce Watson: I am grateful for the opportunity to speak during this debate on the reform of the housing benefit system and how it affects Wales. I would like to make it clear from the start that there is agreement across the board that there is a need to reform benefits. The Labour Party has explicitly said that. However, the effects of the reforms proposed by the UK Government on people in Wales who claim the local housing allowance are punitive, disproportionate and, ultimately, counter-productive.

I am fortunate enough to represent an area of Wales that is vast and diverse, covering five local authorities. However, the thing that these local authorities have in common is that, in each of them, those who claim housing benefit will be worse off. The issue with the housing benefit plan is that a remedy that is needed in Mayfair is being spread uniformly across the country. It is primarily a policy for areas such as Park Lane, but it is being implemented in Pembrokeshire. There are 2,100 people who claim housing benefit in Pembrokeshire: a total of 940 of whom will lose over £11 a week as a result of this particular reform. This may not seem like a lot to those who have implemented the reform, but if they think that it will not have an impact on the lives of those 940 people then they are out of touch with reality. In

fod yn ymwybodol o'r gwahaniaethu sy'n rhemp yn y farchnad lafur o ganlyniad i'r stigma sy'n gysylltiedig â salwch meddwl, felly rwy'n gwbl sicr bod pobl sydd â phroblemau iechyd meddwl mewn perygl o gael eu gwasgu mewn sawl ffordd gan y newidiadau arfaethedig i'r system fudd-daliadau.

Mae fy mhwynt olaf ar ffurf cwestiwn i'r Torïaid, er nad oes llawer ohonynt yma. Yn gynharach, yn ystod y cwestiynau i'r Prif Weinidog, cyfaddefodd un o Aelodau Torïaidd y fainc flaen, ei fod yn bryderus ynglŷn â thlodi plant. Sut ar wyneb y ddaear yr ydych yn disgwyl i gyfraddau tlodi plant wella tra rydych yn dymchwel y wladwriaeth les ar sail ideoleg? Mae plant yn byw mewn tlodi pan fo rhieni'n byw mewn tlodi, a bydd y mesurau hyn yn cynyddu tlodi. Sut y gallwch chi wadu hyn a sut ar wyneb y ddaear y gallwch ei gyfiawnhau?

Joyce Watson: Rwy'n ddiolchgar am y cyfle i siarad yn ystod y ddadl hon ar ddiwygio'r system budd-daliadau tai a sut y mae'n effeithio ar Gymru. Hoffwn nodi'n glir o'r dechrau bod cytundeb cyffredinol bod angen diwygio budd-daliadau. Mae'r Blaid Lafur wedi dweud hynny'n glir. Serch hynny, mae effeithiau'r diwygiadau sy'n cael eu cynnig gan Lywodraeth y DU ar bobl yng Nghymru sy'n hawlio'r lwfans tai lleol yn gosbol, yn anghymesur ac, yn y pen draw, yn wrthgynhyrchiol.

Rwy'n ddigon ffodus i gynrychioli rhan o Gymru sy'n eang ac yn amrywiol, ac yn cynnwys pum awdurdod lleol. Serch hynny, yr hyn sy'n gyffredin i bob un o'r awdurdodau lleol hyn yw y bydd y rhai hynny sy'n hawlio budd-dal tai, ym mhob un ohonynt, yn waeth eu byd. Y broblem gyda'r cynllun budd-daliadau tai yw bod ateb sydd ei angen ym Mayfair yn cael ei daenu'n unffurf drwy Brydain gyfan. Yn bennaf oll mae'n bolisi ar gyfer ardaloedd fel Park Lane, ond mae'n cael ei weithredu yn sir Benfro. Mae 2,100 o bobl yn hawlio budd-dal tai yn sir Benfro: bydd cyfanswm o 940 o'r rhain yn colli dros £11 yr wythnos o ganlyniad i'r diwygiad penodol hwn. Efallai nad yw hyn yn ymddangos yn llawer i'r rhai hynny sydd wedi gweithredu'r diwygiad, ond os ydynt yn credu na fydd yn cael effaith ar

many cases, it may lead to tenants falling into arrears, and facing the threat of eviction and homelessness. Do not take my word for this; this is the view of John Puzey, director of Shelter Cymru. I want to know what part of cutting income for those people and areas that have suffered the most from the recession the Conservatives and the Liberal Democrats believe is fair and proportionate.

fywydau'r 940 o bobl hynny yna maent wedi colli cysylltiad â realiti. Mewn llawer o achosion, gallai olygu bod tenantiaid yn cael ôl-ddyledion, ac yn wynebu'r bygythiad o gael eu troi o'u cartrefi a bod yn ddigartref. Peidiwch â chymryd fy ngair i am hyn; dyma farn John Puzey, cyfarwyddwr Shelter Cymru. Mae arnaf eisiau gwybod pa ran o dorri incwm i'r bobl a'r ardaloedd hynny sydd wedi dioddef fwyaf o ganlyniad i'r dirwasgiad sy'n deg ac yn gymesur ym marn y Ceidwadwyr a'r Democratiaid Rhyddfrydol.

3.30 p.m.

There are many pensioners who depend on housing benefit, and it can mean the difference between coping and not being able to pay the bills. Pensioners cannot go and find a job to make up for the amount that they are going to lose. What they receive in benefit, in many cases, is how they get by. These are the people who have worked their whole lives and contributed to the public purse through tax and national insurance. Now they are told that the state will cut its support for them at a time when the economic climate means that every pound has to go further. Is taking money away from the pensioners who need it to make ends meet fair and proportionate? I do not believe that it is, and I suspect that few Liberal Democrats believe that.

Mae llawer o bensiynwyr yn dibynnu ar fudd-dal tai, a gall olygu'r gwahaniaeth rhwng ymdopi a methu â thalu'r biliau. Ni all pensiynwyr fynd i chwilio am waith er mwyn cael arian yn lle'r hyn y maent yn mynd i'w golli. Y budd-dal, mewn llawer o achosion, sy'n eu galluogi i dalu eu ffordd. Y rhain yw'r bobl sydd wedi gweithio drwy eu hoes a chyfrannu at y pwrs cyhoeddus drwy dreth ac yswiriant gwladol. Dywedir wrthynt yn awr y bydd y wladwriaeth yn cwtdogi ei chefnogaeth iddynt ar adeg pan mae'r hinsawdd economaidd yn golygu bod yn rhaid i bob punt fynd ymhellach. A yw cymryd arian oddi ar y pensiynwyr, sydd ei angen er mwyn cael deupen llinyn ynghyd, yn deg ac yn gymesur? Nid wyf yn credu ei fod, ac rwy'n amau mai ychydig o'r Democratiaid Rhyddfrydol sy'n credu hynny.

My final point concerns the 10 per cent cut in the jobseeker's allowance for people who have been searching for work for 12 months. It strikes me that this is another area in which the UK Government has shown itself to be out of touch. There were more than 23,500 people between the ages of 18 and 24 claiming the jobseeker's allowance in September, the vast majority of whom were trying to get onto the employment ladder and begin a career. Overall, there are five people seeking employment for every job available, and so the fact is that there are simply not enough jobs to meet the demand. Let us place ourselves for a moment in the position of a young person who has applied for countless jobs for an entire year, only to receive no reply or to be rejected at every turn: a letter comes through our door stating that the

Mae a wnelo fy mhwynt olaf â'r toriad o 10 y cant yn y lwfans ceisio gwaith i bobl sydd wedi bod yn chwilio am waith am 12 mis. Mae'n ymddangos i mi bod hwn yn faes arall lle mae Llywodraeth y DU wedi dangos ei bod wedi colli cysylltiad. Roedd mwy na 23,500 o bobl rhwng 18 a 24 oed yn hawlio'r lwfans ceisio gwaith ym mis Medi, ac roedd y rhan fwyaf ohonynt yn ceisio cael troed ar yr ysgol gyflogaeth a dechrau gyrfa. Yn gyffredinol, am bob swydd sydd ar gael, mae pum unigolyn yn chwilio am waith, a'r gwir amdani felly yw nad oes digon o swyddi i ateb y galw. Gadewch i ni roi ein hunain am eiliad yn sefyllfa person ifanc sydd wedi ymgeisio am swyddi di-rif am flwyddyn gyfan, gan beidio â chael ateb o gwbl neu gael ei wrthod bob tro: daw llythyr drwy'r post yn dweud bod y swm y gallwn ei hawlio

amount that we are entitled to claim has dropped by 10 per cent, at a time when all costs and bills are on the increase. Would we believe that to be fair and proportionate? Simon Hughes, the president of the Liberal Democrats no less, thinks it draconian, and I agree.

In conclusion, threatening the homes of pensioners and punishing young people for not being given the chance to work cannot be said to be fair. The Conservatives and the Liberal Democrats in Westminster, supported by their colleagues in the Chamber, are in my opinion abandoning the people of Wales when support is needed the most. Abandoning the unemployed is the latest chapter in the divide-and-rule policy of the Tories, which follows the abandonment of single mums the last time they were in power. The question that we should perhaps be concerned about is whose turn it will be next.

Brian Gibbons: Last week, Iain Duncan Smith published what could fairly be said to be a pretty radical prospectus for restructuring the welfare state. He went so far as to claim that it was the most radical change since Beveridge—although, of course, for the sake of accuracy, he should have known that the welfare state was introduced by the Welsh Labour MP Jim Griffiths, a keen devolutionist and the first Secretary of State for Wales. However, there is much to commend the aspirations that Iain Duncan Smith outlined in his document, namely to simplify the benefits system, to make work pay, and for work to be the most financially rewarding option for people. However, the issue surrounding housing benefit and the way in which the Westminster Government is implementing change to the housing benefit highlight the weaknesses inherent in the universal credit system. That is not least because, as Mark pointed out, housing benefit in its various forms is to become integrated with the universal credit system in due course. We can see straight away that the proposals to reduce the housing benefit will have the effect of reducing the overall benefit pot, so that pot will get smaller. If you continue to exert downward pressure on the size of the welfare benefit pot, clearly people will be reduced to

wedi gostwng 10 y cant, ar adeg pan mae'r costau a'r biliau i gyd yn codi. A fyddem yn credu bod hynny'n deg ac yn gymesur? Mae Simon Hughes, llywydd y Democratiaid Rhyddfrydol hyd yn oed, yn credu ei fod yn llym, ac rwy'n cytuno.

I gloi, ni ellir dweud bod bygwth cartrefi pensiynwyr a chosbi pobl ifanc am beidio â chael cyfle i weithio yn deg. Mae'r Ceidwadwyr a'r Democratiaid Rhyddfrydol yn San Steffan, sy'n cael eu cefnogi gan eu cyd-Aelodau yn y Siambr, yn fy marn i, yn troi eu cefnau ar bobl Cymru pan mae arnynt fwyaf o angen cefnogaeth. Troi cefn ar y di-waith yw'r bennod ddiweddaraf ym mholisi rhannu a rheoli'r Torïaid, sy'n dilyn troi cefn ar famau sengl y tro diwethaf yr oeddent mewn grym. Yr hyn y dylem fod yn bryderus yn ei gylch, o bosibl, yw tro pwy fydd hi nesaf.

Brian Gibbons: Yr wythnos diwethaf, cyhoeddodd Iain Duncan Smith brosbectws, y byddai'n deg dweud ei fod yn un gweddol radical, ar gyfer ad-drefnu'r wladwriaeth les. Aeth cyn belled â honni mai dyma'r newid mwyaf radical ers Beveridge—er, wrth gwrs, a bod yn fanwl gywir, dylai fod yn gwybod bod y wladwriaeth les wedi cael ei chyflwyno gan yr AS Llafur Cymreig, Jim Griffiths, cefnogwr datganoli brwd ac Ysgrifennydd Gwladol cyntaf Cymru. Serch hynny, mae lle i ganmol y dyheadau a amlinellwyd gan Iain Duncan Smith yn ei ddogfen, o ran symleiddio'r system fudd-daliadau, gwneud i waith dalu, ac i waith gael ei weld fel y dewis gorau o safbwynt ariannol i bobl. Fodd bynnag, mae mater budd-dal tai a'r ffordd y mae Llywodraeth San Steffan yn gweithredu newid i'r budd-dal tai yn tynnu sylw at wendidau'r system credyd cynhwysol. Un rheswm am hynny, fel y nododd Mark, yw bod budd-dal tai yn ei ffurfiau amrywiol yn mynd i gael ei gyfuno â'r system credyd cynhwysol maes o law. Gallwn weld ar unwaith y bydd y cynigion i leihau'r budd-dal tai yn arwain at leihau'r gronfa fudd-daliadau gyffredinol, felly bydd y gronfa honno'n mynd yn llai. Os byddwch yn dal i roi pwysau ar y gronfa fudd-daliadau lles a'i gwneud yn llai, mae'n amlwg y bydd pobl yn cael eu darostwng i lefelau bodolaeth neu

subsistence levels of existence or penury, and, in those circumstances, it will clearly be possible to make even the most measly, lowest-paid and dead-end job pay. However, that cannot be the basis on which people will be encouraged to get back to work in a society based on the principles of social justice.

If we look at the details of this housing benefit, we see that it will in fact create a kind of economic pass law, such as those which existed in South Africa, so that low-income families are not able to live in affluent areas except in segregated social housing. By driving people into lower-cost areas, they will disrupt links with families, schools and work. As people are moved out of more affluent areas, the challenges of getting into work become more difficult, because work is more likely to be available in an affluent area. Therefore, these pass-law type provisions will drive people further from the labour market geographically, and will increase their travel-to-work costs, making work much less likely to pay at the end of the day.

Linked to that is the change in council tax benefit, and particularly the localisation provisions for local authorities. At the moment, the council tax benefit is fairly consistent across the United Kingdom, but this localisation, alongside the cut in council tax benefit, will reduce the benefit pot and make the system more complex, working against the very principles behind the universal credit system and its aspiration towards simplicity. As the council tax tends to be higher in areas of greater social need, and people are forced to move into areas where housing costs are lower, the pressure on local services will increase at the very time when the money being made available to local government is decreasing. Council taxes will therefore either have to increase in communities already under pressure, or those councils will be unable to pay for the services that are needed.

The final twist in this rather nasty scenario, which started with the good aspirations of the

brinder, ac, yn yr amgylchiadau hynny, mae'n amlwg y bydd yn bosibl gwneud i hyd yn oed y swyddi mwyaf diwerth, â'r cyflogau isaf, heb unrhyw ragolygon ar gyfer y dyfodol dalu. Fodd bynnag, ni ellir defnyddio hynny fel sail i annog pobl i fynd yn ôl i waith mewn cymdeithas sy'n seiliedig ar egyddorion cyfiawnder cymdeithasol.

Os edrychwn ar fanylion y budd-dal tai hwn, gwelwn y bydd mewn gwirionedd yn creu math o ddeddf trwydded economaidd, fel y rhai hynny a oedd yn bodoli yn Ne Affrica, fel nad yw teuluoedd ar incwm isel yn gallu byw mewn ardaloedd cefnog ac eithrio mewn tai cymdeithasol ar wahân. Drwy yrru pobl i ardaloedd cost is, byddant yn amharu ar gysylltiadau â theuluoedd, ysgolion a gwaith. Wrth i bobl gael eu symud o ardaloedd mwy cefnog, bydd yn anos iddynt gael gwaith, oherwydd mae gwaith yn fwy tebygol o fod ar gael mewn ardal gefnog. Felly, bydd y darpariaethau hyn, sy'n debyg i ddeddfau trwydded, yn gyrru pobl ymhellach oddi wrth y farchnad lafur yn ddaearyddol, ac yn cynyddu eu costau teithio i waith, gan wneud gwaith yn llawer llai tebygol o dalu yn y pen draw.

Elfen arall sy'n gysylltiedig â hynny yw'r newid ym mudd-dal y dreth gyngor, ac, yn fwyaf arbennig, y darpariaethau lleoleiddio ar gyfer awdurdodau lleol. Ar hyn o bryd, mae budd-dal y dreth gyngor yn weddol gyson ar draws y Deyrnas Unedig, ond bydd y lleoleiddio hwn, ochr yn ochr â chwtogi budd-dal y dreth gyngor, yn lleihau'r gronfa fudd-daliadau ac yn gwneud y system yn gymhlethach, gan weithio yn erbyn yr union egyddorion sy'n sail i'r system credyd cynhwysol a'i dyhead i fod yn syml. Gan fod y dreth gyngor yn tueddu i fod yn uwch mewn ardaloedd lle mae'r angen cymdeithasol yn fwy, a chan fod pobl yn cael eu gorfodi i symud i ardaloedd lle mae costau tai yn is, bydd y pwysau ar wasanaethau lleol yn cynyddu ar yr union adeg pan mae'r arian sydd ar gael i lywodraeth leol yn lleihau. O ganlyniad, bydd yn rhaid i drethi cyngor godi mewn cymunedau sydd eisoes dan bwysau, neu bydd y cynghorau hynny'n methu â thalu am y gwasanaethau sydd eu hangen.

Y tro yng nghynffon y senario ddigon annymunol hon, a ddechreuodd â dyheadau

universal credit, has been the massive attack on capital funding here in Wales. If people are not forced into the private sector for their social housing, they will depend on public service provision, but such provision simply will not be possible with the massive cuts in capital spending. People will therefore be obliged to rely on the private sector, and we know from the experience in London that many in the private sector are prepared to make massive profits on the back of council tax benefits and exploit the shortage of social housing for their own superprofit gains.

Lynne Neagle: This is a timely and essential debate, and I am pleased to see that Wales is beginning to wake up to the storm that is brewing on our doorstep. With the media relentlessly focused on how the changes to housing benefit will impact on households in London and inner-city areas, there was a real danger that the wider impact of these worrying reforms would get lost amid the deficit frenzy that has gripped the UK Government. While we would all agree that the housing benefit system needs reform, the scope and scale of the changes that are on the way from Westminster are truly frightening—and by the way, Mark, we never committed to doing what you have said you would do; we committed to reform, not to these changes.

We already know that housing in Wales is under immense pressure. We have 90,000 people on housing waiting lists, with a severe shortage of affordable homes to rent or buy, and thousands of young people unable to get on the housing ladder. Yet, despite the incredible stress that the system is under and the impact of cuts to jobs, public services and capital investment, the UK Government is pressing ahead with a raft of reckless measures that threaten to make a challenging situation far worse. By changing the way in which the local housing allowance is calculated, the proportion of affordable homes in an area will fall from 50 to 30 per cent and large swathes of the country will become no-go areas for the poor. These changes deliberately diminish the value of

da'r credyd cynhwysol, yw'r ymosodiad dychrynlyd ar gyllid cyfalaf yma yng Nghymru. Os nad yw pobl yn cael eu gorfodi i'r sector preifat i gael eu tai cymdeithasol, byddant yn dibynnu ar ddarpariaeth gwasanaeth cyhoeddus, ond, yn syml iawn, ni fydd darpariaeth o'r fath yn bosibl â'r toriadau aruthrol mewn gwariant cyfalaf. O ganlyniad, bydd pobl yn gorfod dibynnu ar y sector preifat, a gwyddom o'r profiad yn Llundain bod llawer yn y sector preifat yn barod i wneud elw mawr ar draul budd-daliadau'r dreth gyngor a manteisio ar y prinder tai cymdeithasol er mwyn gwneud mwy fyth o elw iddynt hwy eu hunain.

Lynne Neagle: Mae hon yn ddadl amserol a hanfodol, ac rwy'n falch o weld bod Cymru'n dechrau deffro i weld y storm sy'n codi ar garreg y drws. Â'r cyfryngau'n canolbwyntio'n ddidostur ar y modd y bydd y newidiadau hyn i fudd-dal tai'n effeithio ar gartrefi yn Llundain ac ardaloedd canol dinasoedd, roedd perygl gwirioneddol y byddai effaith ehangach y diwygiadau hyn sy'n peri pryder yn mynd ar goll yng nghanol yr holl gynnwrf ynglŷn â diffyg sydd wedi cydio yn Llywodraeth y DU. Er y byddem i gyd yn cytuno bod angen diwygio'r system budd-daliadau tai, mae cwmpas a maint y newidiadau sydd ar y ffordd o San Steffan yn wirioneddol ddychrynlyd—gyda llaw, Mark, ni wnaethom ni erioed ymrwymo i wneud yr hyn rydych chi wedi dweud y byddech yn ei wneud; ymrwymo i ddiwygio wnaethom ni, nid i'r newidiadau hyn.

Gwyddom yn barod fod tai yng Nghymru dan bwysau aruthrol. Mae gennym 90,000 o bobl ar restr aros am dai, â phrinder difrifol o gartrefi fforddiadwy i'w rhentu neu eu prynu, a miloedd o bobl ifanc yn methu â chael troed ar yr ysgol dai. Ac eto, er gwaetha'r straen anhygoel sydd ar y system ac effaith cwtogi swyddi, gwasanaethau cyhoeddus a buddsoddiadau cyfalaf, mae Llywodraeth y DU yn bwrw ymlaen â thoreth o fesurau byrbwyll sy'n bygwth gwneud sefyllfa anodd yn llawer gwaeth. Drwy newid y ffordd y cyfrifir y lwfans tai lleol, bydd cyfran y cartrefi fforddiadwy mewn ardal yn gostwng o 50 i 30 y cant a bydd rhannau helaeth o'r wlad yn dod yn ardaloedd lle na all y tlawd fynd iddynt. Mae'r newidiadau hyn yn lleihau gwerth budd-dal tai yn fwriadol dros

housing benefit over time, through linking increases to the consumer prices index instead of the retail price index, and by punishing—

Mark Isherwood: Do you recognise that more than 80 per cent of current housing benefit recipients in Wales are not affected by these changes at all?

Lynne Neagle: According to our figures, very significant numbers will be affected by these changes, on a range of levels—and those figures are from the Department for Work and Pensions.

3.40 p.m.

Brian Gibbons: To counteract what Mark Isherwood has just said, in my constituency, in the order of 2,500 people are in receipt of the housing benefit and, of those, 2,000 will lose out. It is time to do your sums, Mark.

Lynne Neagle: These reforms to slash housing benefit for jobseekers will punish the jobless, regardless of their circumstances, the local job market and the efforts that they have made to look for work. According to the DWP figures, in Torfaen alone, nearly 1,000 recipients of the local housing allowance are set to lose an average of £500 a year, with many losing significantly more. I simply do not understand how the UK Government expects these people to make ends meet, especially when you consider the added burden of the VAT rise and the other changes to the benefits system.

It is all very well telling people to get on a bus and look for work, but how are they supposed to afford the fare when their disposable income has been slashed? There is another aspect to all this. While the Tories and their friends in the right-wing media have relished characterising these moves as an assault on scroungers and the workshy, they have neglected to mention that pensioners and those in low-paid jobs will be severely affected, too. Therefore, instead of sticking to their promises to make work pay and to protect the elderly and vulnerable, the

gyfnod, drwy gysylltu cynnydd â'r mynegai prisiau defnyddwyr yn hytrach na'r mynegai prisiau manwerthu, a thrwy gosbi—

Mark Isherwood: A ydych yn cydnabod na fydd y newidiadau hyn yn cael unrhyw effaith o gwbl ar fwy nag 80 y cant o'r rhai hynny sy'n derbyn budd-dal tai yng Nghymru ar hyn o bryd?

Lynne Neagle: Yn ôl ein ffigurau ni, bydd nifer sylweddol iawn yn cael eu heffeithio gan y newidiadau hyn, ar lefelau amrywiol—a chafwyd y ffigurau hynny gan yr Adran Gwaith a Phensiynau.

Brian Gibbons: I wrthbwyso'r hyn y mae Mark Isherwood newydd ei ddweud, yn fy etholaeth i, mae tua 2,500 o bobl yn cael y budd-dal tai ac, o'r rheini, bydd 2,000 ar eu colled. Mae'n amser ichi wneud eich symiau, Mark.

Lynne Neagle: Bydd y diwygiadau hyn i dorri budd-dal tai i geiswyr swyddi yn cosbi'r di-waith, beth bynnag eu hamgylchiadau, y farchnad swyddi leol a'r ymdrechion y maent wedi eu gwneud i chwilio am waith. Yn ôl ffigurau'r Adran Gwaith a Phensiynau, yn Nhorfaen yn unig, bydd bron i 1,000 o'r rhai sy'n derbyn y lwfans tai lleol yn colli £500 y flwyddyn ar gyfartaledd, a bydd llawer yn colli cryn dipyn yn fwy. Nid wyf yn deall sut y mae Llywodraeth y DU yn disgwyl i'r bobl hyn gael deupen llinyn ynghyd, yn enwedig o ystyried baich ychwanegol y cynnydd mewn TAW a'r newidiadau eraill i'r system fudd-daliadau.

Mae'n ddigon hawdd dweud wrth bobl am fynd ar fws a chwilio am waith, ond sut y maent i fod i fforddio'r tocyn os yw eu hincwm gwario wedi cael ei dorri? Mae agwedd arall i hyn oll. Tra mae'r Torïaid a'u cyfeillion yn y cyfryngau adain dde wedi cael blas ar ddisgrifio'r cynigion hyn fel ymosodiad ar bobl ddiog a phobl sy'n byw'n fras ar bwrs y wlad, maent wedi anghofio dweud y bydd effaith ddifrifol hefyd ar bensynwyr a phobl sydd mewn swyddi cyflogau isel. Felly, yn hytrach na chadw at eu haddewidion i wneud i waith dalu a

coalition Government is introducing changes that will hit 280 people in low-paid employment and 40 pensioners in my constituency of Torfaen alone. Surely that cannot be right. Let there be no doubt about it: these changes will lead to increased rent arrears, evictions, homelessness and the return of the cardboard cities that blighted towns and cities in the 1980s and 1990s. Slashing housing support for jobseekers will make it harder, not easier, for them to find work.

Despite the fact that all the powers in relation to housing have been devolved to the Welsh Assembly Government, given the scale and the scope of these cuts, it will be impossible for the Assembly Government to mitigate fully the impact of these measures. However, we must try to do everything that we can for those affected. That will include ensuring that local authorities and social landlords are adequately prepared for the changes, and ensuring that advice, support and advocacy services are properly funded and easily accessible. However, because of these moves by the coalition Government, we ultimately face a far greater challenge: we will have to build more affordable homes to buy and rent in Wales.

The Deputy Minister for Housing and Regeneration (Jocelyn Davies): This debate has given us the opportunity to obtain a better understanding of the implications of these reforms and how they will affect Wales.

Mark, I suspected that you would want to blame Labour, but you should not get the poor to pay the bill. I know that you made a valiant defence of the reforms and demonstrated how the housing benefit bill is rising, but I am afraid that your definition of 'fair' differs from mine and, I think, from that of most Members in the Chamber. I simply cannot believe your views on large families. It is okay for you to have a large family because you can afford it, but poor people should not because they might not be able to afford it. That beggars belief. This is the first time ever that I have seen you definitely on-

diogelu pobl oedrannus a phobl sy'n agored i niwed, mae'r Llywodraeth glymblaid yn cyflwyno newidiadau a fydd yn taro 280 o bobl mewn swyddi cyflogau isel a 40 o bensynwyr yn fy etholaeth i yn unig, sef Torfaen. Go brin y gall hynny fod yn iawn. Heb os nac oni bai, bydd y newidiadau hyn yn arwain at fwy o ôl-ddyledion rhent, pobl yn cael eu troi o'u cartrefi, digartrefedd ac ailymddangosiad y dinasoedd cardfwrdd a oedd mor gyffredin yn nhrefi a dinasoedd y 1980au a'r 1990au. Bydd torri cymorth tai i geiswyr swyddi'n ei gwneud yn anos, nid yn haws, iddynt gael gwaith.

Er bod yr holl bwerau sy'n ymwneud â thai wedi cael eu datganoli i Lywodraeth Cynulliad Cymru, oherwydd maint a chwmpas y toriadau hyn, bydd yn amhosibl i Lywodraeth y Cynulliad liniaru effaith y mesurau hyn yn llawn. Serch hynny, rhaid inni geisio gwneud popeth posibl er mwyn y rhai hynny sy'n cael eu heffeithio. Bydd hynny'n cynnwys sicrhau bod awdurdodau lleol a landlordiaid cymdeithasol yn cael eu paratoi'n ddigonol ar gyfer y newidiadau, a sicrhau bod cyngor, cymorth a gwasanaethau eiriolaeth yn cael eu hariannu'n briodol ac ar gael yn rhwydd. Fodd bynnag, oherwydd y cynigion hyn gan y Llywodraeth glymblaid, rydym yn wynebu her lawer mwy yn y pen draw: bydd yn rhaid inni adeiladu mwy o gartrefi fforddiadwy i'w prynu a'u rhentu yng Nghymru.

Y Dirprwy Weinidog dros Dai ac Adfywio (Jocelyn Davies): Mae'r ddatl hon wedi rhoi cyfle inni gael gwell dealltwriaeth o oblygiadau'r diwygiadau hyn a sut y byddant yn effeithio ar Gymru.

Mark, roeddwn yn amau y byddech am feio Llafur, ond ni ddylech gael y tlawd i dalu'r bil. Gwn eich bod wedi gwneud ymgais ddewr i amddiffyn y diwygiadau a'ch bod wedi dangos sut y mae'r bil budd-dal tai'n codi, ond mae arnaf ofn bod eich diffiniad chi o'r gair 'teg' yn wahanol i'm diffiniad i ohono ac yn wahanol, byddwn yn tybio, i ddiffiniad y rhan fwyaf o'r Aelodau yn y Siambr ohono. Ni allaf gredu eich safbwynt ynglŷn â theuluoedd mawr. Mae'n iawn i chi gael teulu mawr gan eich bod yn gallu fforddio hynny, ond ni ddylai teulu tlawd gael teulu mawr gan ei bod yn bosibl na

message from Tory London HQ.

Was it not you who, a little while ago, was calling for help for those who could not pay their mortgages? You did not get up in the Chamber at the time to say that they had borrowed too much. Therefore, home owners are clearly to be treated differently from renters, who are, to you, second-class citizens. You mentioned the discretionary payment, but local authorities in these times of austerity will not be able to find the match-funding, so that is not a get-out-of-jail-free card for you.

Peter, I must tell you that I have absolutely no interest whatsoever in Labour's UK manifesto, and I am not isolated in this Government in condemning these reforms. I can assure you that this Cabinet is of the view that the impacts in Wales are punitive on poor people and on people who are trying to work and who are in work. You say that this debate is premature, but I can assure you that we intend to let the UK Government know our views on this and, hopefully, it will see the error of its ways. If you are not prepared to support these reforms, I fail to follow your logic that the Labour Members here should support them, because of something that was in the UK Labour manifesto. After all, Labour lost the election. Therefore, is it only the Lib Dems who have the liberty to depart from unpopular policy on a UK level?

Peter Black: If you had listened to what I said, Jocelyn, you would have heard me say that the debate is clearly about the detail. While I support the thrust of these reforms, there are some details that I would like to see changed. That is a perfectly reasonable position given that we are in the process of having a consultation.

Jocelyn Davies: Yes, but your logic is that I must be isolated because Labour Members here must be supporting the reforms. It is your logic that is flawed; Labour Members here do not support the reforms. However, I

fyddent yn gallu ei fforddio. Mae hynny'n gwbl anghredadwy. Dyma'r tro cyntaf erioed imi eich gweld ar yr un donfedd yn llwyr â phencadlys y Toriaid yn Llundain.

Onid chi, ychydig amser yn ôl, oedd yn galw am gymorth i'r rhai hynny oedd yn methu â thalu eu morgeisi? Ni wnaethoch godi yn y Siambr ar y pryd i ddweud eu bod wedi benthyca gormod. Felly, mae perchnogion cartrefi yn amlwg i gael eu trin yn wahanol i bobl sy'n rhentu, sydd, i chi, yn ddinasyddion eilradd. Cyfeiriasoch at y taliad dewisol, ond ni fydd awdurdodau lleol, ar adeg pan mae angen bod yn ddarbodus, yn gallu dod o hyd i'r arian cyfatebol, felly nid yw hynny'n gerdyn dod-o'r-carchar-am-ddim i chi.

Peter, rhaid i mi ddweud wrthyfch nad oes gennyf unrhyw ddiddordeb o gwbl ym maniffesto'r blaid Lafur ar gyfer y DU, ac nid fi yw'r unig un yn y Llywodraeth hon sy'n condemnio'r diwygiadau hyn. Gallaf eich sicrhau bod y Cabinet hwn yn credu y bydd hyn yn cosbi pobl dlawd a phobl sy'n ceisio gweithio ac sydd mewn gwaith yng Nghymru. Rydych yn dweud bod y ddadl hon yn gynamserol, ond gallaf eich sicrhau ein bod yn bwriadu dweud wrth Lywodraeth y DU beth yw ein barn ynglŷn â hyn, a gobeithio y bydd yn gweld ei chamgymeriad. Os nad ydych yn barod i gefnogi'r diwygiadau hyn, ni allaf ddilyn eich rhesymeg y dylai'r Aelodau Llafur yma eu cefnogi, oherwydd rhywbeth a oedd ym maniffesto Llafur y DU. Wedi'r cyfan, collodd Llafur yr etholiad. Felly, ai'r Democratiaid Rhyddfrydol yn unig sydd â'r hawl i wyro oddi wrth bolisi amhoblogaidd ar lefel y DU?

Peter Black: Pe baech wedi gwrandao ar yr hyn a ddywedais, Jocelyn, byddech wedi fy nghlywed yn dweud bod y ddadl yn amlwg yn ymwneud â'r manylion. Er fy mod yn cefnogi byrdwn y diwygiadau hyn, hoffwn weld rhai o'r manylion yn cael eu newid. Mae hynny'n safiad cwbl resymol gan ein bod yn y broses o ymgynghori.

Jocelyn Davies: Ydyw, ond rydych chi'n rhesymu drwy ddweud fy mod i ar fy mhen fy hun, oherwydd mae'n rhaid bod yr Aelodau Llafur yma'n cefnogi'r diwygiadau. Eich rhesymeg chi sy'n wallus; nid yw'r

must move on.

You said that, to reduce the housing benefit bill, there needs to be more affordable housing. If that is the case, could you explain why your Government in Westminster is slashing the affordable housing budget by 50 per cent?

Peter Black: As it happens, my Government has made a proposal to increase the level of affordable housing in the UK by far more than the previous Government did. What are you doing about it? It is your target, but you have not met it.

Jocelyn Davies: Doing that in the Lib Dem way, you slash the budget by 50 per cent. What we want is a vibrant private rented sector in Wales, available to poor people, and not this idea that the poor go into public housing and the better-off go into private housing. That is not the big society; that is the divided society, and we are having none of it.

Sandy, you mentioned the swingeing cuts, and I agree with you. You were right: 'regret' is not the right word. It was not the word that I wanted to use, but I was not allowed to use the un-governmental language that I was apparently using when I wrote the motion. We hear that it is all based on perception, but is it not based on the announcements that Tory Ministers have loved making about the changes over the past few months? They have portrayed the poor as scroungers and have not been careful about the language that they are using. Anyway, we should wait for the White Paper, apparently. You were also right, Sandy, in saying that the reforms are storing up misery for the future.

Leanne, you mentioned demonising, and you are right: we must not blame the poor for poverty. The reforms will mean that, in some areas, there will no longer be any poor people. You were also right about the vulnerable, especially those who have mental

Aelodau Llafur yma'n cefnogi'r diwygiadau. Fodd bynnag, rhaid imi symud ymlaen.

Dywedasoch fod angen cael mwy o dai fforddiadwy er mwyn lleihau'r bil budd-dal tai. Os hynny, a allech egluro pam y mae eich Llywodraeth yn San Steffan yn torri'r gyllideb tai fforddiadwy 50 y cant?

Peter Black: Fel mae'n digwydd, mae fy Llywodraeth i wedi cyflwyno cynnig i gynyddu nifer y tai fforddiadwy yn y DU o lawer mwy nag a wnaeth y Llywodraeth flaenorol. Beth yr ydych yn ei wneud ynglŷn â hyn? Eich targed chi yw hwn, ond nid ydych wedi ei gyrraedd.

Jocelyn Davies: Mae'r Democratiaid Rhyddfrydol yn gwneud hynny drwy dorri'r gyllideb 50 y cant. Yr hyn y mae arnom ni ei eisiau yw sector rhentu preifat llewyrchus yng Nghymru, sydd ar gael i bobl dlawd, ac nid y syniad hwn bod y tlawd yn mynd i dai cyhoeddus a phobl sydd â mwy o fodd yn mynd i dai preifat. Nid dyna'r gymdeithas fawr; y gymdeithas ranedig yw honno, ac nid ydym yn cefnogi hynny.

Sandy, cyfeiriasoch at y toriadau llym, ac rwy'n cytuno â chi. Roeddech yn iawn: nid 'gresynu' yw'r gair cywir. Nid dyna'r gair yr oedd arnaf eisiau ei ddefnyddio, ond ni chefais ddefnyddio'r iaith anllywodraethol yr oeddwn yn ei defnyddio mae'n debyg pan ysgrifennais y cynnig. Rydym yn clywed bod y cyfan yn seiliedig ar ganfyddiad, ond onid yw'n seiliedig ar y cyhoeddiadau y mae Gweinidogion Torïaidd wedi mwynhau eu gwneud ynglŷn â'r newidiadau yn ystod y misoedd diwethaf? Maent wedi cyfleu'r tlawd fel pobl sy'n byw'n fras ar bwrs y wlad ac nid ydynt wedi bod yn ofalus ynglŷn â'r iaith y maent yn ei defnyddio. Pa un bynnag, mae'n debyg y dylem aros am y Papur Gwyn. Roeddech hefyd yn iawn, Sandy, wrth ddweud bod y diwygiadau'n crynhoi gofid ar gyfer y dyfodol.

Leanne, cyfeiriasoch at bardduo, ac roeddech yn iawn: rhaid inni beidio â beio'r tlawd am dlodi. Bydd y diwygiadau'n golygu na fydd pobl dlawd mwyach mewn rhai ardaloedd. Roeddech yn iawn hefyd ynglŷn â'r bobl sy'n agored i niwed, yn enwedig y rhai hynny

health problems, who are most at risk from homelessness. It is sometimes deeply politically unpopular to help those people, but we must do it, because that is what a fair society does.

Joyce, you were right: problem in London, solution in Pembrokeshire. Those in Pembroke who are affected by the rate for a house with four bedrooms that we mentioned earlier will lose £40 a week, which could lead to eviction and homelessness. It is not just Shelter that says that; the Department for Work and Pensions' own assessment says the same. With the changes to those who receive jobseeker's allowance they are showing their true colours, and the nasty party is making a comeback.

Brian, you gave an excellent critique of what may be in front of us—making it worth paying but by reducing benefits to a subsistence level. It is not just about the deficit; it is being done under the cloak of the deficit. We will see short-term gains, but there will be long-term consequences, and the bill will be bigger. Lynne, you were right in what you said. It is not for me to defend Alistair Darling, but his proposal was to cap the top 1 per cent. Assessment of that proposal showed that it would not have affected anyone in Wales, whereas these reforms affect over 99 per cent.

Lynne Neagle: Is it not ironic that the Conservative Government is now bringing this in, given that it was the Conservatives who removed fair rent controls back in the 1980s? They wanted the market to determine the rents, and now they are punishing the poor again.

Jocelyn Davies: Yes, of course. Ninety-nine per cent will be affected—nearly 49,000 households in Wales. In Torfaen, if there are people there who will be affected by the rate for a house with four bedrooms, those large families will be worse off by £47 a week. However, you can always tell them that Mark Isherwood said that they should have thought of that. I have to tell you, Mark: you cannot

sydd â phroblemau iechyd meddwl, sy'n wynebu'r risg fwyaf o fod yn ddigartref. Mae helpu'r bobl hynny'n beth hynod amhoblogaidd i'w wneud weithiau, o safbwynt gwleidyddol, ond mae'n rhaid inni wneud hynny, oherwydd dyna beth y mae cymdeithas deg yn ei wneud.

Joyce, yr oeddech yn iawn: problem yn Llundain, ateb yn sir Benfro. Bydd y rhai hynny yn sir Benfro sy'n cael eu heffeithio gan y gyfradd ar gyfer tŷ â phedair ystafell wely y cyfeiriasom ati yn gynharach yn colli £40 yr wythnos, a allai arwain at droi pobl o'u cartrefi ac at ddigartrefedd. Nid Shelter yn unig sy'n dweud hynny; mae asesiad yr Adran Gwaith a Phensiynau ei hun yn dweud yr un peth. Gyda'r newidiadau i'r rhai hynny sy'n cael lwfans ceisio gwaith maent yn dangos eu gwir liwiau, ac mae'r blaid gas yn dod yn ôl.

Brian, rhoddasoch ddadansoddiad gwych o'r hyn a allai fod o'n blaenau—sichrau ei bod yn werth talu ond drwy leihau'r budd-daliadau i lefel cynhaliath. Nid yw'n ymwneud â'r diffyg yn unig; mae'n cael ei wneud dan gochl y diffyg. Byddwn yn gweld enillion tymor byr, ond bydd canlyniadau hirdymor, a bydd y bil yn fwy. Lynne, roedd yr hyn a ddywedasoch yn iawn. Nid fy lle i yw amddiffyn Alistair Darling, ond ei gynnig ef oedd capio'r 1 y cant uchaf. Dangosodd asesiad o'r cynnig hwnnw na fyddai wedi effeithio ar neb yng Nghymru, tra mae'r diwygiadau hyn yn effeithio ar dros 99 y cant.

Lynne Neagle: Onid yw'n eironig bod y Llywodraeth Geidwadol yn cyflwyno hyn yn awr, o gofio mai'r Ceidwadwyr a ddiddymodd reolyddion rhenti teg yn ôl yn y 1980au? Roedd arnynt eisiau i'r farchnad bennu'r rhenti, ac maent yn cosbi'r tlawd eto nawr.

Jocelyn Davies: Ydyw, wrth gwrs. Bydd yn effeithio ar naw deg naw y cant—bron i 49,000 o gartrefi yng Nghymru. Yn Nhorfaen, os oes pobl yno a fydd yn cael eu heffeithio gan y gyfradd ar gyfer tŷ â phedair ystafell wely, bydd y teuluoedd mawr hynny £47 yr wythnos yn waeth eu byd. Fodd bynnag, gallwch bob amser ddweud wrthynt bod Mark Isherwood wedi dweud y dylent

send your children back once you have had them. That is not possible.

Mark Isherwood: I have a large family. We knew that we could only afford to house them in a house that we could afford, which is where they remain. I have six children and one grandchild; we love them dearly, and they are happy and healthy people, thankfully, despite problems that some of them have had in their lives. I do not understand why other people who have large families should not take the same approach.

3.50 p.m.

Jocelyn Davies: I will just let that stand on the record and I will explain it to you when we have more time, perhaps. Please, Tories, do not pretend that you understand poverty, because we have just heard the view of your social justice spokesperson.

Lynne made a good point about the fact that the Assembly Government will have to do something to mitigate the effects of this. I am not sure what we will be able to do, but we will do our best. I think that it would be useful if we were to write to the UK Government with a summary of this debate to ensure that the impact that we are expecting in Wales is brought to its attention and, hopefully, it will change its mind.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree amendment 1. Does any Member object? I see that there is objection. Therefore, I defer all voting until voting time.

Gohiriwyd y pleidleisiau tan y cyfnod pleidleisio.

Votes deferred until voting time.

Adroddiad Blynyddol Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru The Annual Report of the Older People Commissioner

Cynnig NDM4585 Jane Hutt

Motion NDM4585 Jane Hutt

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose the National Assembly for Wales:

Yn croesawu adroddiad Comisiynydd Pobl

Welcomes the report of the Commissioner for

fod wedi meddwl am hynny. Rhaid imi ddweud wrthyich, Mark: ni allwch anfon eich plant yn ôl ar ôl ichi eu cael. Nid yw hynny'n bosibl.

Mark Isherwood: Mae gennyf deulu mawr. Gwyddem mai dim ond mewn tŷ y gallem ei fforddio y gallem fforddio eu cadw, ac yno y maent. Mae gennyf chwech o blant ac un wyres; rydym yn eu caru'n fawr, ac maent yn hapus ac yn iach, diolch byth, er gwaetha'r problemau y mae rhai ohonynt wedi eu cael yn eu bywydau. Nid wyf yn deall pam na ddylai pobl eraill sydd â theuluoedd mawr fod â'r un agwedd.

Jocelyn Davies: Gadawaf i hynny gael ei gofnodi ac egluraf wrthyich pan fydd gennym fwy o amser, efallai. Da chi, Dorïaid, peidiwch â chymryd arnoch eich bod yn deall tloidi, oherwydd rydym newydd glywed barn eich llefarydd ar gyfiawnder cymdeithasol.

Gwnaeth Lynne bwynt da ynglŷn â'r ffaith y bydd yn rhaid i Lywodraeth y Cynulliad wneud rhywbeth i liniaru effeithiau hyn. Nid wyf yn siŵr beth y gallwn ei wneud, ond gwnawn ein gorau. Credaf y byddai'n fuddiol pe baem yn ysgrifennu at Lywodraeth y DU â chrynodeb o'r ddadl hon er mwyn sicrhau bod yr effaith a ddisgwyliwn yng Nghymru'n cael ei dwyn i'w sylw, gan obeithio y bydd yn newid ei meddwl.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw derbyn gwelliant 1. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf fod gwrthwynebiad. Felly, gohiriaf yr holl bleidleisio tan y cyfnod pleidleisio.

Hŷn 2009/10 y cafodd copi ohono ei osod yn y Swyddfa Gyflwyno ar 9 Tachwedd 2010.

Y Dirprwy Weinidog dros Wasanaethau Cymdeithasol (Gwenda Thomas): Cynigiaf y cynnig.

Dyma drydydd adroddiad blynyddol Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru yr wyf wedi ei gyflwyno i chi. Yng Nghymru, yr ydym wedi arwain yn fyd-eang wrth ddelio â'r heriau a'r manteision a ddaw gyda phoblogaeth sy'n heneiddio. Yr oedd creu swydd comisiynydd pobl hŷn yn ddim ond un o'r pethau arloesol a wnaethom. Fodd bynnag, fel popeth arall yr ydym wedi ei wneud i ddatblygu a gweithredu ein strategaeth, cafodd hyn ei wneud ar sylfaen dystiolaeth gadarn.

As Assembly Members know, the commissioner is a champion and voice for older people and is independent of the Assembly Government. She is a source of information and support for older people as well as being an advocate for them. This year, Ruth launched her first inquiry using her statutory powers. She has elected to look at the experiences of older people in a healthcare setting, particularly in relation to dignity in care. She has established a board to undertake this review chaired by Dame Deidre Hine, who I am sure you will all remember as the chief medical officer at the former Welsh Office. I await with interest the review's findings. I am sure that there will be robust recommendations for us to consider that will help us in our ambition to improve the lives of older people living in Wales. We welcome this challenge and look forward to receiving the final report. This review is timely and fits with the programme of work that I have committed to complete on dignity within this term of government. Last year, I set up an independent commission on the future of social services in Wales and started to consult on proposals to reform the system of paying for care. Transforming social services and reforming paying for care remain priorities for us and will continue to be major areas of concern up to and beyond the Assembly elections in May.

Older People 2009/10, a copy of which was laid in Table Office on 9 November 2010.

The Deputy Minister for Social Services (Gwenda Thomas): I move the motion.

This is the third annual report of the Commissioner for Older People in Wales that I have presented to you. In Wales, we have taken the lead globally in dealing with the challenges and the benefits that come with an ageing population. The creation of the post of the commissioner for older people was just one of the innovative things that we did. However, like everything else we have done to develop and implement our strategy, this has been done on the basis of sound evidence.

Fel y gŵyr Aelodau'r Cynulliad, mae'r comisiynydd yn hyrwyddwr ac yn llais i bobl hŷn ac mae'n annibynnol ar Lywodraeth y Cynulliad. Mae'n ffynhonnell gwybodaeth a chefnogaeth i bobl hŷn yn ogystal â bod yn eiriolwr drostynt. Eleni, lansiodd Ruth ei hymchwiliad cyntaf gan ddefnyddio ei phwerau statudol. Mae wedi dewis edrych ar brofiadau pobl hŷn mewn lleoliad gofal iechyd, yn fwyaf arbennig o ran urddas mewn gofal. Mae wedi sefydlu bwrdd i gynnal yr adolygiad hwn dan gadeiryddiaeth y Fonesig Deidre Hine, y byddwch i gyd yn ei chofio rwy'n siŵr fel prif swyddog meddygol yn y Swyddfa Gymreig flaenorol. Edrychaf ymlaen yn eiddgar at ganfyddiadau'r adolygiad. Rwy'n siŵr y bydd argymhellion pendant inni eu hystyried ac y byddant yn ein helpu â'n huchelgais i wella bywydau pobl hŷn sy'n byw yng Nghymru. Rydym yn croesawu'r her hon ac yn edrych ymlaen at yr adroddiad terfynol. Mae'r adolygiad hwn yn amserol ac mae'n cyd-fynd â'r rhaglen waith ar urddas yr wyf wedi ymrwymo i'w chwblhau yn ystod tymor y llywodraeth hon. Y llynedd, sefydlais gomisiwn annibynnol ar ddyfodol gwasanaethau cymdeithasol yng Nghymru a dechreuais ymgynghori ar gynigion i ddiwygio'r system o dalu am ofal. Mae trawsnewid gwasanaethau cymdeithasol a diwygio talu am ofal yn dal yn flaenoriaethau i ni a byddant yn dal yn feysydd pwysig sy'n peri pryder hyd at etholiadau'r Cynulliad ym mis Mai ac ar ôl hynny.

The Independent Commission on Social Services in Wales has undertaken a major programme of consultation and engagement with stakeholders over the past year, and I know that it is committed to reflecting stakeholder views and concerns in its report, which will be published by the end of the month. I look forward to receiving its recommendations, which we will consider carefully.

Our intention, as I announced in my speech to the Wales social services conference in July, is to publish a consultation document on social services early next year. This will build upon the foundations laid in 'Fulfilled Lives, Supportive Communities', and will seek to build a consensus on how to transform social services, taking into account the commission's recommendations. The consultation document will equip the next Assembly Government with firm proposals on how social services should be delivered in the future. Other reviews due by the end of the year, on the social care workforce, regulation and improvement, as well as ongoing work on new service models and on adult and child protection, will also feed into the consultation document.

The transformation of social services will need to be located in the context of the wider public sector reform process. The commissioner will have an important role in this, helping us through her independent role to ensure that the voices of the most vulnerable are heard as we take our ambitions forward.

Mohammad Asghar: I would like to begin my contribution by expressing my gratitude to Ruth Marks and her staff for their efforts over the last year, highlighting the important role that the commissioner has in representing older people. In aiming to widen the policy debate, and through making numerous representations, Ruth Marks has an essential role to play in acting as an official champion for older people.

Mae'r Comisiwn Annibynnol ar Wasanaethau Cymdeithasol yng Nghymru wedi cyflawni rhaglen ymgynghori ac ymgysylltu drylwyr gyda rhanddeiliaid yn ystod y flwyddyn ddiwethaf, a gwn ei fod wedi ymrwymo i adlewyrchu barn a phryderon rhanddeiliaid yn ei adroddiad, a fydd yn cael ei gyhoeddi cyn diwedd y mis. Edrychaf ymlaen at ei argymhellion, a byddwn yn eu hystyried yn ofalus.

Ein bwriad, fel y cyhoeddais yn fy araith i gynhadledd gwasanaethau cymdeithasol Cymru ym mis Gorffennaf, yw cyhoeddi dogfen ymgynghori ar wasanaethau cymdeithasol yn gynnar y flwyddyn nesaf. Bydd hyn yn adeiladu ar y sylfeini a osodwyd yn 'Bywydau Bodlon, Cymunedau Cefnogol', a bydd yn ceisio ffurfio consensws ynglŷn â sut i drawsnewid gwasanaethau cymdeithasol, gan ystyried argymhellion y comisiwn. Bydd y ddogfen ymgynghori'n arfogi'r Llywodraeth Cynulliad nesaf â chynigion pendant ynglŷn â sut y dylid darparu gwasanaethau cymdeithasol yn y dyfodol. Bydd adolygiadau eraill sydd i fod i gael eu cyhoeddi cyn diwedd y flwyddyn, ar y gweithlu gofal cymdeithasol, rheoleiddio a gwella, yn ogystal â gwaith sy'n mynd rhagddo ar fodelau gwasanaeth newydd ac ar amddiffyn oedolion a phlant, hefyd yn bwydo i mewn i'r ddogfen ymgynghori.

Bydd angen gosod trawsnewid gwasanaethau cymdeithasol yng nghyd-destun y broses ehangach o ddiwygio'r sector cyhoeddus. Bydd gan y comisiynydd rôl bwysig i'w chwarae yn y cyswllt hwn, gan ein helpu drwy ei rôl annibynnol i sicrhau bod lleisiau'r bobl fwyaf agored i niwed yn cael eu clywed wrth inni geisio cyflawni ein huchelgeisiau.

Mohammad Asghar: Hoffwn ddechrau fy nghyfraniad drwy fynegi fy niolch i Ruth Marks a'i staff am eu hymdrechion dros y flwyddyn ddiwethaf, i dynnu sylw at y rôl bwysig sydd gan y comisiynydd wrth gynrychioli pobl hŷn. Drwy geisio ehangu'r ddadl ar bolisi, a thrwy wneud nifer o sylwadau, mae gan Ruth Marks rôl hanfodol i'w chwarae fel hyrwyddwr swyddogol i bobl hŷn.

We all agree that older people in Wales must be treated with dignity and respect, and the immense contribution that they make to society must be appreciated. It is deeply concerning—and unacceptable—that 39,000 older people in Wales are currently victims of abuse. Sadly, figures suggest that Wales has the highest prevalence of elder abuse of any UK nation.

Of course, older people cannot be labelled simply as one group. By 2031, one in three Welsh adults will be aged 65 or over, according to estimates. We must ensure that older people have every opportunity to live independent lives for as long as possible. I welcome the work that the commissioner has done in this field, alongside the Joseph Rowntree Foundation. I urge the Welsh Assembly Government to do what it can to promote independent living. The commissioner's report highlights how older people should have the right to work for as long as they choose to, and as long as they are able. I agree with this, and I welcome the UK Government's readiness to explore removing the compulsory retirement age. While I welcome any work that has been done to this end, it is worrying that concern has been voiced by Age Cymru regarding a lack of strategic direction from the Welsh Assembly Government with regard to promoting physical activity for older people in this country. It notes that activities that are beneficial to physical, mental and emotional health and wellbeing could be improved, which is obviously an issue that we should note. In recent days, Age Cymru has also voiced concern regarding the future funding of the strategy for older people in Wales. While we face necessary times of austerity, has the Deputy Minister had any discussions over the future funding for this strategy?

Almost one in nine enquiries received by the older people's commissioner over the previous year centred on health. With our population comparatively older than that of other UK nations, it is essential that the NHS in Wales deals effectively with older people's needs. In my mind, this strengthens calls on this side of the Chamber for the Welsh

Rydym i gyd yn cytuno bod yn rhaid i bobl hŷn yng Nghymru gael eu trin ag urddas a pharch, a rhaid inni werthfawrogi'r cyfraniad aruthrol y maent yn ei wneud i gymdeithas. Mae'n destun gofid mawr—ac mae'n annerbyniol—bod 39,000 o bobl hŷn yn cael eu cam-drin yng Nghymru ar hyn o bryd. Yn anffodus, mae'r ffigurau'n awgrymu bod mwy o achosion o gam-drin pobl hŷn yng Nghymru nag yn unrhyw wlad arall yn y DU.

Wrth gwrs, ni ellir labelu pobl hŷn fel un grŵp. Erbyn 2031, bydd un o bob tri oedolyn yng Nghymru yn 65 oed neu hŷn, yn ôl yr amcangyfrifon. Rhaid inni sicrhau bod pobl hŷn yn cael pob cyfle i fyw bywydau annibynnol am gyhyd ag sy'n bosibl. Rwy'n croesawu'r gwaith y mae'r comisiynydd wedi'i wneud yn y maes hwn, ar y cyd â Sefydliad Joseph Rowntree. Rwy'n annog Llywodraeth Cynulliad Cymru i wneud beth bynnag y gall i hybu byw'n annibynnol. Mae adroddiad y comisiynydd yn pwysleisio sut y dylai pobl hŷn gael yr hawl i weithio cyhyd ag y maent yn dewis, a chyhyd ag y maent yn gallu. Rwy'n cytuno â hyn, ac rwy'n croesawu parodrwydd Llywodraeth y DU i edrych ar y posibilrwydd o gael gwared ar yr oed ymddeol gorfodol. Er fy mod yn croesawu unrhyw waith sydd wedi cael ei wneud i'r perwyl hwn, mae'n ofid bod Age Cymru wedi mynegi pryder ynglŷn â diffyg cyfeiriad strategol gan Lywodraeth Cynulliad Cymru o ran hybu gweithgaredd corfforol i bobl hŷn yn y wlad hon. Mae'n nodi y gellid gwella gweithgareddau sy'n fanteisiol i iechyd a lles corfforol, meddyliol ac emosiynol, sy'n amlwg yn fater y dylem ei nodi. Yn ystod y diwrnodau diwethaf, mae Age Cymru hefyd wedi mynegi pryder ynglŷn ag ariannu'r strategaeth ar gyfer pobl hŷn yn y dyfodol yng Nghymru. Er ein bod o reidrwydd yn wynebu cyfnod o fod yn ddarbodus, a yw'r Dirprwy Weinidog wedi cael unrhyw drafodaethau ynglŷn ag arian ar gyfer y strategaeth hon yn y dyfodol?

Roedd bron i un o bob naw ymholiad a ddaeth i law'r comisiynydd pobl hŷn yn ystod y flwyddyn flaenorol yn ymwneud ag iechyd. Gan fod ein poblogaeth yn hŷn na phoblogaeth gwledydd eraill y DU, mae'n hanfodol bod y GIG yng Nghymru yn ymdrin yn effeithiol ag anghenion pobl hŷn. Yn fy marn i, mae hyn yn cryfhau galwadau ar yr

Assembly Government to adequately protect health spending to ensure that our NHS is equipped to deal with our ageing population. Ruth Marks has commissioned a review into the treatment of older people in health settings, and I eagerly await the results as its findings will be hugely important.

I also wanted to touch on the issue of rural communities. Many rural areas have a very high population of older people, and the Welsh Assembly Government and relevant local authorities face a number of challenges to ensure that services in these communities meet their needs. A recent survey by Age Cymru, for example, suggested that older people report a significant disparity in experiences between people in urban communities and rural communities with regard to the quality of public transport provision. In future years, I would like to see the commissioner include a section in her report that focuses specifically on older people in Welsh rural communities, as there are clearly a number of key challenges in this area.

I understand that just under one third of AMs in the Chamber are over 60. However, in all seriousness, in the workplace, in the family, in the third sector, as friends and so on, older people make a tremendous contribution in Wales, and that must always be appreciated.

4.00 p.m.

The Deputy Presiding Officer: Order. Can you wind up, please?

Mohammad Asghar: I look forward to monitoring the work of the commissioner in future, and I welcome her commitment to broadening the scope of her work over the next 12 months.

Joyce Watson: I am pleased to have the opportunity to speak during this debate, and I would like to thank Ruth Marks and her team for their work over the past 12 months to

ochr hon i'r Siambr ar i Lywodraeth Cynulliad Cymru ddiogelu gwariant iechyd yn ddigonol er mwyn sicrhau bod ein GIG wedi ei harfogi i ymdopi â'n poblogaeth sy'n heneiddio. Mae Ruth Marks wedi comisiynu adolygiad o'r modd y mae pobl hŷn yn cael eu trin mewn lleoliadau iechyd, ac edrychaf ymlaen yn eiddgar at y canlyniadau oherwydd bydd y canfyddiadau'n bwysig iawn.

Roeddwn yn awyddus hefyd i gyfeirio at fater cymunedau gwledig. Mae gan lawer o ardaloedd gwledig boblogaeth uchel iawn o bobl hŷn, ac mae Llywodraeth Cynulliad Cymru ac awdurdodau lleol perthnasol yn wynebu nifer o heriau er mwyn sicrhau bod gwasanaethau yn y cymunedau hyn yn diwallu eu hanghenion. Awgrymodd arolwg a gwblhawyd yn ddiweddar gan Age Cymru, er enghraifft, bod pobl hŷn yn dweud bod anghysondeb sylweddol rhwng profiadau pobl mewn cymunedau trefol a phobl mewn cymunedau gwledig o ran ansawdd y ddarpariaeth trafniadaeth gyhoeddus. Yn y dyfodol, hoffwn weld y comisiynydd yn cynnwys adran yn ei hadroddiad sy'n canolbwyntio'n benodol ar bobl hŷn mewn cymunedau gwledig yng Nghymru, gan ei bod yn amlwg bod nifer o heriau allweddol yn y maes hwn.

Deallaf fod ychydig dros draean o'r ACau yn y Siambr dros 60. Fodd bynnag, a bod yn ddifrifol, yn y gweithlu, yn y teulu, yn y trydydd sector, fel ffrindiau ac ati, mae pobl hŷn yn gwneud cyfraniad aruthrol yng Nghymru, a rhaid inni werthfawrogi hynny bob amser.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. A allwch ddirwyn i ben, os gwelwch yn dda?

Mohammad Asghar: Edrychaf ymlaen at fonitro gwaith y comisiynydd yn y dyfodol, a chroesawaf ei hymrwymiad i ehangu cwrpas ei gwaith yn ystod y 12 mis nesaf.

Joyce Watson: Rwy'n falch o gael cyfle i siarad yn ystod y ddadl hon, a hoffwn ddiolch i Ruth Marks a'i thîm am y gwaith y maent wedi ei wneud yn ystod y 12 mis diwethaf er

ensure that the views of older people are heard. It has been said that older people do not receive the attention that they deserve when policy is being devised as it is always young people who make the policy—although that has just been disproved here. By having an older people's commissioner and the opportunity to have debates such as this, Wales is showing itself to be ahead of the game.

I would like to focus my contribution on two particular areas. The first is elder abuse. I know from the report that the commissioner attended a conference on this topic in Flintshire. I would also like to say that I recognise the work that the Welsh Assembly Government is doing to tackle this issue, following the publication of 'In Safe Hands'. Age Cymru recently released its elder abuse manifesto, which highlights the fact that thousands of older people across Wales are being abused. Such abuse can take several forms, such as physical, financial or emotional. At the root of such abuse is age discrimination, and the tool with which we can eradicate this is public awareness. It is essential that the message of respecting older people and maintaining their dignity is heard as, at the moment, I am sorry to say that that is not the case uniformly across the country.

Although I recognise that, in the vast majority of cases, staff who look after older people are dedicated, professional and caring, Age Cymru believes that there are instances when care drops below expected standards. If we can get all staff to be as good as the majority, elder abuse would be significantly decreased. Elder abuse can take some rather more subtle guises, such as the lack of access to justice. The perception that older people do not make reliable witnesses is insulting and acts as a barrier to those who seek justice for being mistreated. If criminal convictions are not possible, the option of claiming compensation through the civil courts should be considered. Of course, this will not have been helped by the announcement this week that millions of pounds of legal aid is being withdrawn by the coalition Government in Westminster.

mwyn sicrhau bod barn pobl hŷn yn cael ei chlywed. Dywedwyd nad yw pobl hŷn yn cael y sylw y maent yn ei haeddu pan fo polisi'n cael ei lunio gan mai pobl ifanc sy'n gwneud y polisi bob amser—er bod hynny newydd gael ei wrthbrofi yma. Drwy gael comisiynydd pobl hŷn a'r cyfle i gael dadleuon fel hon, mae Cymru'n dangos ei bod ar flaen y gad.

Hoffwn ganolbwyntio ar ddau faes penodol. Y cyntaf yw cam-drin pobl hŷn. Gwn o'r adroddiad fod y comisiynydd wedi bod mewn cynhadledd ar y pwnc hwn yn sir y Fflint. Hoffwn ddweud hefyd fy mod yn cydnabod y gwaith y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru'n ei wneud er mwyn mynd i'r afael â'r broblem hon, yn dilyn cyhoeddi 'Mewn Dwylo Diogel'. Rhyddhaodd Age Cymru ei fanifesto cam-drin pobl hŷn yn ddiweddar, sy'n tynnu sylw at y ffaith fod miloedd o bobl hŷn ledled Cymru'n cael eu cam-drin. Gall cam-drin o'r fath fod ar sawl ffurf, megis cam-drin corfforol, ariannol neu emosiynol. Yr hyn sydd wrth wraidd cam-drin o'r fath yw gwahaniaethu ar sail oed, a'r arf y gallwn ei ddefnyddio i ddileu hyn yw ymwybyddiaeth y cyhoedd. Mae'n hanfodol bod y neges ynglŷn â pharchu pobl hŷn a chadw'u hurddas yn cael ei chlywed oherwydd, ar hyn o bryd, mae'n ddrwg gennyf ddweud nad yw hynny'n digwydd i'r un graddau ym mhob rhan o'r wlad.

Er fy mod yn cydnabod, yn y rhan fwyaf o achosion, bod staff sy'n gofalu am bobl hŷn yn ymroddedig, yn broffesiynol ac yn ofalgar, mae Age Cymru yn credu bod achosion lle mae gofal yn gostwng yn is na'r safonau disgwylidig. Os gallwn gael y staff i gyd i fod cystal â'r mwyafrif, byddai cam-drin pobl hŷn yn cael ei leihau'n sylweddol. Gall cam-drin pobl hŷn ddigwydd mewn ffyrdd eraill nad ydynt mor amlwg, megis diffyg mynediad at gyfiawnder. Mae'r canfyddiad nad yw pobl hŷn yn dystion dibynadwy yn sarhaus ac mae'n rhwystr i'r rhai hynny sy'n ceisio cyfiawnder am gael eu cam-drin. Os nad yw collfarnau troseddol yn bosibl, dylid ystyried y dewis o hawlio iawndal drwy'r llysoedd sifil. Wrth gwrs, ni fydd y cyhoeddiad yr wythnos hon bod miliynau o bunnoedd o gymorth cyfreithiol yn cael ei dynnu'n ôl gan y Llywodraeth

glymblaid yn San Steffan o gymorth yn y cyswllt hwn.

This leads me to the second point that I would like to make, on the effects that the comprehensive spending review will have on older people. The cut in housing benefit has been widely commented on as being unfair. Little attention has been paid to the effect that it will have on pensioners, who depend on it to make ends meet. Cutting, on average, around £8 a week is significant to the thousands of pensioners who need to watch how each pound is spent. This is particularly true as the VAT increase will be introduced in January, meaning that budgets will be further stretched as prices increase while pensioners' incomes decrease.

The approach that the UK Government has adopted to older people is encapsulated in its decision to cut £200 million from the Warm Front scheme in England, which is the equivalent of our home energy efficiency scheme. Pensioners are more dependent on keeping warm than other age groups, and cutting the funding that allows them to heat their homes during winter is a draconian step. The Welsh Assembly Government invested £100 million in HEES to help more than 100,000 pensioners and low-income households. Can the Deputy Minister give an assurance that the Government here in Cardiff will not follow the example of Westminster, but continue to do all that it can to support pensioners to stay out of fuel poverty? It is actions, not words, that count, and hot air will not keep people warm this winter. I would like to thank the commissioner for a thorough report and for her hard work on what is an extremely important area.

Eleanor Burnham: I would also like to thank Ruth Marks and her team, because I believe that raising awareness of older people and the issue of ageism and age discrimination—as Joyce eloquently set out—is extremely important. We see it even in the BBC because, although Bruce Forsyth presents *Strictly Come Dancing* and Ann Widdecome is doing very well on that programme, the other side of the coin is that

Mae hyn yn fy arwain at yr ail bwynt yr hoffwn ei wneud, ynglŷn ag effeithiau'r adolygiad cynhwysfawr o wariant ar bobl hŷn. Clywsom lawer ynglŷn â pha mor annheg yw'r toriad yn y budd-dal tai. Nid oes llawer o sylw wedi ei roi i'r effaith y bydd hynny'n ei gael ar bensynwyr, sy'n dibynnu arno er mwyn cael deupen llinyn ynghyd. Mae torri tua £8 yr wythnos, ar gyfartaledd, yn gwneud gwahaniaeth mawr i'r miloedd o bensynwyr y mae angen iddynt fod yn ofalus sut y mae pob punt yn cael ei gwario. Mae hyn yn arbennig o wir gan fod y cynnydd mewn TAW yn cael ei gyflwyno ym mis Ionawr, gan olygu y bydd mwy fyth o bwysau ar gyllidebau wrth i brisiau godi tra mae incwm pensynwyr yn gostwng.

Mae agwedd Llywodraeth y DU tuag at bobl hŷn yn cael ei chrynhoi yn ei phenderfyniad i dynnu £200 miliwn oddi ar y cynllun Warm Front yn Lloegr, sy'n cyfateb i'n cynllun effeithlonrwydd ynni cartref ni. Mae pensynwyr yn fwy dibynnol ar gadw'n gynnes na grwpiau oedran eraill, ac mae torri'r cyllid sy'n caniatáu iddynt wresogi eu cartrefi yn y gaeaf yn gam llym iawn. Buddsoddodd Llywodraeth Cynulliad Cymru £100 miliwn yn y cynllun effeithlonrwydd ynni cartref er mwyn helpu dros 100,000 o bensynwyr ac aelwydydd incwm isel. A all y Dirprwy Weinidog roi sicrwydd na fydd y Llywodraeth yma yng Nghaerdydd yn dilyn esiampl San Steffan, ac y bydd, yn hytrach, yn dal i wneud popeth posibl i helpu pensynwyr i gadw allan o dlodi tanwydd? Gweithredoedd sy'n cyfri, nid geiriau, ac ni fydd malu awyr yn cadw pobl yn gynnes y gaeaf hwn. Hoffwn ddiolch i'r comisiynydd am adroddiad trylwyr ac am ei gwaith caled mewn maes hynod o bwysig.

Eleanor Burnham: Byddwn innau'n hoffi diolch i Ruth Marks a'i thîm, oherwydd credaf fod codi ymwybyddiaeth o bobl hŷn a mater rhagfarn a gwahaniaethu ar sail oedran—a amlinellwyd yn huawdl gan Joyce—yn bwysig dros ben. Rydym yn ei weld yn y BBC hyd yn oed oherwydd, er bod Bruce Forsyth yn cyflwyno *Strictly Come Dancing* ac Ann Widdecome yn gwneud yn dda iawn ar y rhaglen honno, ochr arall y

women are being turfed off other programmes because they are old. The BBC is not helping in this matter.

On a more serious note, pensioner poverty is one of the key issues raised by the commissioner. I believe that the coalition Government in Westminster has something to add in that regard: the restoration of the link between pensions and earnings should help somewhat because, every year, pensions will increase in line with the earnings of everyone else. On top of that, I understand that there is a triple-lock guarantee, which means that pensions will rise in accordance with the earnings index or the price index or by 2.5 per cent, whichever is the highest. That means that even if average earnings do not increase much, pensions will still increase to take account of the increase in the cost of living.

The report shows that, in the last year, the biggest concerns for older people were health, housing, social care and fuel poverty, which has previously been mentioned. In the health service, one of their biggest concerns is age discrimination. It is unclear whether this is explicit or implicit, but either way I would appreciate a response from the Deputy Minister on this, to reassure older people that everything possible is being done to stamp out all forms of discrimination in the health service, and age discrimination in particular.

The five main objectives of the older people's commissioner according to the report are promoting awareness of the interests of older people, the elimination of age discrimination, encouraging best practice, keeping under review the adequacy and effectiveness of the law, and delivering those four functions in a way that is proper and regular, prudent and economical, and that makes efficient and effective use of resources and identifies and manages risks. I look forward to seeing how this will be done, because we all know that we are in deep waters in economic terms. We are all ageing—I had ageing parents, and understand some of the issues—and it is a huge step change once you leave work and become, in

geiniog yw bod merched yn cael eu taflu allan o raglenni eraill gan eu bod yn rhy hen. Nid yw'r BBC yn helpu gyda'r mater hwn.

Ar nodyn mwy difrifol, tlodi pensiynwyr yw un o'r prif faterion a godwyd gan y comisiynydd. Credaf fod gan y Llywodraeth glymblaid yn San Steffan rywbeth i'w ychwanegu yn y cyswllt hwnnw: dylai adfer y cysylltiad rhwng pensiynau ac enillion helpu rhywfaint oherwydd, bob blwyddyn, bydd pensiynau'n codi yn unol ag enillion pawb arall. Ar ben hynny, deallaf fod gwarant clo triphlyg, sy'n golygu y bydd pensiynau'n codi yn unol â'r mynegai enillion neu'r mynegai prisiau neu 2.5 y cant, pa un bynnag yw'r mwyaf. Mae hynny'n golygu, hyd yn oed os nad yw enillion cyfartalog yn cynyddu llawer, y bydd pensiynau'n dal i gynyddu gan ystyried y cynnydd mewn costau byw.

Mae'r adroddiad yn dangos mai'r prif faterion a oedd yn peri pryder i bobl hŷn yn ystod y flwyddyn ddiwethaf oedd iechyd, tai, gofal cymdeithasol a thlodi tanwydd, y cyfeiriwyd ato'n gynharach. Un o'r pryderon mwyaf yn y gwasanaeth iechyd yw gwahaniaethu ar sail oedran. Nid yw'n glir a yw hyn yn ddatganedig neu'n oblygedig, ond pa un bynnag byddwn yn gwerthfawrogi ymateb gan y Dirprwy Weinidog ynglŷn â hyn, er mwyn rhoi sicrwydd i bobl hŷn bod popeth posibl yn cael ei wneud i ddileu gwahaniaethu o bob math yn y gwasanaeth iechyd, yn enwedig gwahaniaethu ar sail oedran.

Pum prif amcan y comisiynydd pobl hŷn yn ôl yr adroddiad yw hybu ymwybyddiaeth o fuddiannau pobl hŷn, dileu gwahaniaethu ar sail oedran, annog yr arferion gorau, adolygu digonolrwydd ac effeithiolrwydd y gyfraith, a chyflawni'r pedair swyddogaeth hynny mewn ffordd sy'n briodol ac yn rheolaidd, yn ddoeth ac yn ddarbodus, ac sy'n gwneud defnydd effeithlon ac effeithiol o adnoddau ac yn nodi ac yn rheoli risgiau. Edrychaf ymlaen at weld sut y bydd hyn yn cael ei wneud, oherwydd rydym i gyd yn gwybod ein bod mewn dyfroedd dyfnion o safbwynt economaidd. Rydym i gyd yn mynd yn hŷn—roedd gen i rieni a oedd yn heneiddio, ac rwy'n deall rhai o'r problemau—ac mae'n newid aruthrol ar ôl i chi adael gwaith a

many respects, a bit divorced from the life you knew when working. I would like to pay further tribute to Ruth Marks, because the job that she is doing is essential, and I look forward to seeing evidence of her active consultation and engagement with older people. I also look forward to the forthcoming review that the Deputy Minister has previously mentioned. I believe that it is vital that we do everything to ensure that ground is not lost and that progress on the older people's agenda is constantly maintained.

Janet Ryder: It is interesting to hear people making reference to age when you consider that the official definition of an older person is anyone over the age of 50, and Oscar referred to the fact that a third of the people in this Chamber are over 60. According to the Office for National Statistics, a third of the population of Wales, or 36 per cent, is over 50. That highlights the importance of the role of the older people's commissioner—perhaps many of us in this room should declare an interest, as we are speaking about our commissioner. It is interesting. Eleanor underlined the things that the report looked at: health, social care, housing, concerns about paying for energy and fuel, and, in relation to income, concerns about being able to pay the rent and the weekly bills. These are concerns that people have now.

We have just had a debate on housing benefit and its possible implications. We all know that we are looking at a budget that will see many councils having to cut their services, and we know that many of the cuts will impact on that 36 per cent of the population that the older people's commissioner represents. If she has had a busy year this year, I think that the older people's commissioner will unfortunately be experiencing a very busy year next year. It will be interesting to see how she can maximise the capacity that she has, by working with other groups that also represent older people.

4.10 p.m.

Citizens Advice is a group that comes readily to mind. According to Citizens Advice, more

chanfod eich hunan, mewn nifer o ffyrdd, wedi eich ysgaru i ryw raddau oddi wrth y bywyd y gwyddech amdano pan oeddech yn gweithio. Hoffwn roi teyrnged unwaith eto i Ruth Marks, oherwydd y mae'r gwaith y mae hi'n ei wneud yn hanfodol, ac edrychaf ymlaen at weld tystiolaeth o'i gwaith yn ymgynghori ac yn ymgysylltu â phobl hŷn. Edrychaf ymlaen hefyd at yr adolygiad y cyfeiriodd y Dirprwy Weinidog ato yn gynharach. Credaf ei bod yn hanfodol ein bod yn gwneud popeth er mwyn sicrhau nad ydym yn colli tir a'n bod yn dal i wneud cynnydd â'r agenda pobl hŷn.

Janet Ryder: Mae'n ddiddorol clywed pobl yn cyfeirio at oedran pan fyddwch yn ystyried mai'r diffiniad swyddogol o berson hŷn yw rhywun sydd dros 50 oed, a chyfeiriodd Oscar at y ffaith fod traean o'r bobl sydd yn y Siambr hon dros 60. Yn ôl y Swyddfa Ystadegau Gwladol, mae traean o boblogaeth Cymru, neu 36 y cant, dros 50. Mae hynny'n dangos pwysigrwydd rôl y comisiynydd pobl hŷn—efallai y dylai llawer ohonom yn yr ystafell hon ddatgan diddordeb, gan ein bod yn siarad am ein comisiynydd ni. Mae'n ddiddorol. Rhestrod Eleanor y pethau yr edrychwyd arnynt yn yr adroddiad: iechyd, gofal cymdeithasol, tai, pryder ynglŷn â thalu am ynni a thanwydd, ac, o ran incwm, pryder ynglŷn â gallu talu'r rhent a'r biliau wythnosol. Mae'r rhain yn byrderon sydd gan bobl nawr.

Rydym newydd gael dadl ar fudd-dal tai a'i oblygiadau posibl. Gwyddom i gyd ein bod yn edrych ar gyllideb a fydd yn gorfodi llawer o gynghorau i dorri eu gwasanaethau, a gwyddom y bydd llawer o'r toriadau'n effeithio ar y 36 y cant hynny o'r boblogaeth y mae'r comisiynydd pobl hŷn yn eu cynrychioli. Os yw wedi cael blwyddyn brysur eleni, credaf y bydd y comisiynydd pobl hŷn, yn anffodus, yn cael blwyddyn brysur iawn y flwyddyn nesaf. Bydd yn ddiddorol gweld sut y gall wneud y gorau o'r capasiti sydd ganddi, drwy weithio gyda grwpiau eraill sydd hefyd yn cynrychioli pobl hŷn.

Mae Cyngor ar Bopeth yn un grŵp sy'n dod i'm meddwl. Yn ôl Cyngor ar Bopeth,

than 48,000 problems were brought to it in 2009, 14,000 of which came from older people. Therefore, older people do not only go to the older people's commissioner; they will also go to their local citizens advice bureau. There might be a doubling-up on issues or they might be different people bringing forward the same issues, but there is a big problem out there. It is very interesting when you look at the citizens advice bureaux and the work that they do. This comes at a time when the citizens advice bureaux are overstretched. We know that the UK coalition Government is increasing the workload of the bureaux by adding the responsibilities of Consumer Focus, the Office of Fair Trading and trading standards to their work. When I look at my local bureaux, I wonder how they can possibly cope with that increase in workload at a time when there will be an increase in the number of people who would normally go to them when bills rise and when they are facing more problems at home. How will they be able to meet that increase without an increase in their resources? In Wales, we might need to encourage closer working between Citizens Advice and the older people's commissioner.

It is also interesting to look at some of the Conservative party's proposals for Wales, where it is talking about ring-fencing the health service budget. Health is an issue that was highlighted by the older people's commissioner as being of concern to many.

Closely related to health, as the Deputy Minister will be aware, is social services. As we heard from the First Minister, if you ring-fence health you will create a cut of at least 20 per cent in budgets such as social services. That would be devastating for many older people in Wales, because social care is what keeps them in their homes, keeps them mobile and enables them to take an active part in their community. If the social care budget is cut, affected, restricted, or rationed in any way—they are all words that we have heard people use—it will have a damaging impact on the increasing number of older people in Wales, and the number of demands on the older people's commissioner will rise. We must be careful when we approach these budget cuts, and think them through

daethpwyd â dros 48,000 o broblemau iddo yn 2009, ac roedd 14,000 o'r rhain gan bobl hŷn. Felly, nid at y comisiynydd pobl hŷn yn unig y mae pobl hŷn yn mynd; byddant hefyd yn mynd i'w canolfannau cyngor ar bopeth lleol. Efallai fod rhai problemau'n cael eu cyfri ddwywaith neu efallai fod gwahanol bobl yn dod â'r un problemau, ond mae yna broblem fawr. Mae'n ddiddorol iawn pan fyddwch yn edrych ar y canolfannau cyngor ar bopeth a'r gwaith y maent hwy'n ei wneud. Mae hyn yn dod ar adeg pan mae'r canolfannau cyngor ar bopeth wedi eu hymestyn i'r eithaf. Gwyddom fod Llywodraeth glymblaid y DU yn cynyddu llwyth gwaith y canolfannau drwy ychwanegu cyfrifoldebau Llais Defnyddwyr, y Swyddfa Masnachu Teg a safonau masnach at eu gwaith. Pan fyddaf yn edrych ar fy nghanolfan leol i, mae'n anodd gwybod sut y mae posibl iddi ymdopi â'r cynnydd hwnnw mewn llwyth gwaith ar adeg pan fydd cynnydd yn nifer y bobl a fyddai fel arfer yn mynd ati pan fo biliau'n codi a rhagor o broblemau'n codi gartref. Sut y byddant yn gallu talu'r cynnydd hwnnw heb gynnydd yn eu hadnoddau? Yng Nghymru, efallai y bydd angen inni annog cydweithio agosach rhwng Cyngor ar Bopeth a'r comisiynydd pobl hŷn.

Mae'n ddiddorol edrych hefyd ar rai o gynigion y blaid Geidwadol ar gyfer Cymru, lle mae'n siarad am neilltuo cyllideb y gwasanaeth iechyd. Mae iechyd yn fater y cyfeiriwyd ato gan y comisiynydd pobl hŷn fel mater sy'n peri pryder i lawer.

Mater arall sydd â chysylltiad agos ag iechyd, fel y bydd y Dirprwy Weinidog yn ymwybodol, yw gwasanaethau cymdeithasol. Fel y clywsom gan y Prif Weinidog, os byddwch yn neilltuo cyllid iechyd byddwch yn achosi toriad o 20 y cant o leiaf mewn cyllidebau fel gwasanaethau cymdeithasol. Byddai hynny'n drychinebus i lawer o bobl hŷn yng Nghymru, gan mai gofal cymdeithasol sy'n eu cadw yn eu cartrefi, yn eu galluogi i ddal i symud ac i chwarae rhan weithredol yn eu cymunedau. Os bydd y gyllideb gofal cymdeithasol yn cael ei thorri, ei heffeithio, ei chyfyngu, neu ei dogni mewn unrhyw ffordd—maent i gyd yn eiriau yr ydym wedi clywed pobl yn eu defnyddio—bydd yn cael effaith niweidiol ar y nifer cynyddol o bobl hŷn yng Nghymru, a bydd

carefully. The increase in the work of the citizens advice bureaux will have an impact on older people and their ability to use advocates. A 20 per cent cut in social services in any area would be devastating and I do not envy the work that the older people's commissioner may face in the year to come.

Jonathan Morgan: I thank the older people's commissioner for the report, and I also thank her and her staff for the enormous amount of work that they do. Many of us here were sceptical of the original decision to appoint an older person's commissioner, but having gone through the process that led to the appointment of Ruth Marks, I am delighted that we have a commissioner in Wales who is exceptionally robust and is someone who wants to take on a challenging agenda. An obvious example of where she is willing to do that is her first major inquiry: anyone who is willing to undertake an inquiry into how the health service treats older people with dignity understands the enormity of the challenges that older people face.

I welcome the fact that she will be doing that piece of work. While I have incredible respect for the nursing profession—we are well blessed in this country by having a highly professional body of nurses—there has been a number of examples in my constituency in cases that have been brought to me where the standard of nursing has sadly fallen below what we would have expected of a well-trained profession, particularly when that profession has been dealing with older people. Therefore, it is right that we look at how we treat people in a hospital setting, and we should be setting out what those minimum expectations should be, particularly in terms of access to single-sex accommodation, toilet and bathing facilities, and the right to privacy when discussing treatment or being examined. Oh, that we should expect to have public services that treat older people with a high degree of dignity. It has been appalling to see so many high-level cases that have fallen below

nifer y galwadau ar y comisiynydd pobl hŷn yn cynyddu. Rhaid inni fod yn ofalus wrth ymdrin â'r toriadau hyn yn y gyllideb, a'u hystyried yn ofalus. Bydd y cynnydd yng ngwaith y canolfannau cyngor ar bopeth yn cael effaith ar bobl hŷn a'u gallu i ddefnyddio eiriolwyr. Byddai toriad o 20 y cant mewn gwasanaethau cymdeithasol mewn unrhyw faes yn drychinebus ac nid wyf yn eiddgeddus o'r gwaith y gallai'r comisiynydd pobl hŷn fod yn ei wynebu yn ystod y flwyddyn sydd i ddod.

Jonathan Morgan: Diolchaf i'r comisiynydd pobl hŷn am yr adroddiad, a diolchaf hefyd iddi hi a'i staff am yr holl waith y maent yn ei wneud. Roedd llawer ohonom yma'n amheus o'r penderfyniad gwreiddiol i benodi comisiynydd pobl hŷn, ond o fod wedi mynd drwy'r broses a arweiniodd at benodi Ruth Marks, rwy'n falch iawn bod gennym gomisiynydd yng Nghymru sy'n eithriadol o gadarn ac sy'n awyddus i ymgymryd ag agenda anodd. Un enghraifft amlwg o'i pharodrwydd i wneud hynny yw ei hymchwiliad mawr cyntaf: mae unrhyw un sy'n barod i ymgymryd ag ymchwiliad i'r modd y mae'r gwasanaeth iechyd yn trin pobl hŷn ag urddas yn deall cymaint o heriau y mae pobl hŷn yn eu hwynebu.

Rwy'n croesawu'r ffaith y bydd hi'n gwneud y gwaith hwnnw. Er bod gennyf barch mawr iawn i'r proffesiwn nyrsio—rydym yn ffodus iawn yn y wlad hon bod gennym gorff hynod broffesiynol o nyrsys—mae nifer o enghreifftiau wedi bod yn fy etholaeth i, mewn achosion sydd wedi eu dwyn i'm sylw i, lle mae safon y nyrsio, yn anffodus, wedi gostwng yn is na'r hyn y byddem wedi ei ddisgwyl gan broffesiwn sydd wedi ei hyfforddi'n dda, yn enwedig pan mae'r proffesiwn wedi bod yn ymdrin â phobl hŷn. Felly, mae'n iawn ein bod yn edrych ar y ffordd yr ydym yn trin pobl mewn ysbytai, a dylem fod yn nodi beth y dylai'r disgwyliadau sylfaenol hynny fod, yn enwedig o ran mynediad at lety, toiledau a chyfleusterau ymolchi un rhyw, a'r hawl i breifatrwydd wrth drafod triniaeth neu gael archwiliad. Och, y dylem ddisgwyl cael gwasanaethau cyhoeddus sy'n trin pobl hŷn ag urddas. Mae wedi bod yn arswydus gweld cynifer o achosion lefel uchel sydd wedi

acceptable standards. The older persons' commissioner is right to take up this particular challenge.

There are enormous issues to be faced over the next 10 to 20 years, however, and the commissioner can add significant value here. We know that, in about 20 years' time, the people in work will be outnumbered by those of retirement age. In a sense, that is a good thing, because it means that more people live longer. However, there is a challenge, because the older you live, the more complex your needs become and your chances of developing a variety of conditions become more acute, particularly dementia. It is worth noting that on this World Alzheimer's Day, on 21 September, the authors of the 'World Alzheimer Report 2010' stated that

'dementia poses the most significant health and social crisis of the century as its global financial burden continues to escalate'.

Tackling some of those acute challenges, such as how we provide better services for older people who, by virtue of living longer, have a greater chance of developing conditions such as dementia, will be extremely important. It is estimated that the socioeconomic cost of dementia in the UK is in the region of £7 billion to £14 billion. That is higher than for heart disease, stroke and cancer. It is right for us as an Assembly to consider some of the wider societal, health and social care challenges that older people will face by virtue of the fact that they will be living longer. This will require budget planning and social care planning on the part of the Assembly Government.

When you look at the development of social care in Wales, you see that it is incredibly important that we start to right some of the wrongs that older people face. Age Cymru suggests that the figures for recorded cases of elder abuse show its prevalence in Wales, as they are the highest in the UK at 6 per cent in Wales, compared with 4.3 per cent in Scotland, 3.9 per cent in England and 3 per cent in Northern Ireland. That is why the commissioner is right to keep legislation

disgyn yn is na'r safonau derbyniol. Mae'r comisiynydd pobl hŷn yn llygad ei le bod angen mynd i'r afael â'r her benodol hon.

Mae problemau aruthrol i'w hwynebu yn ystod y 10 i 20 mlynedd nesaf, fodd bynnag, a gall y comisiynydd ychwanegu gwerth sylweddol yma. Gwyddom y bydd mwy o bobl wedi cyrraedd oed ymddeol nag o bobl mewn gwaith ymhenn rhyw 20 mlynedd. Ar un ystyr, mae hynny'n beth da, oherwydd mae'n golygu bod mwy o bobl yn byw'n hŷn. Serch hynny, mae'n her, oherwydd po hynaf yr ydych yn byw, po fwyaf cymhleth fydd eich anghenion a bydd mwy o siawns ichi ddatblygu cyflyrau amrywiol, yn enwedig dementia. Mae'n werth nodi bod awduron Adroddiad Alzheimer y Byd 2010 wedi nodi ar Ddiwrnod Alzheimer y Byd, sef 21 Medi, mai

dementia yw argyfwng mwyaf arwyddocaol y ganrif o safbwynt iechyd a materion cymdeithasol wrth i'w faich ariannol bydeang ddal i gynyddu.

Bydd mynd i'r afael â rhai o'r heriau enbyd hynny, megis sut yr ydym yn darparu gwell gwasanaethau i bobl hŷn sydd, oherwydd eu bod yn byw'n hŷn, â mwy o siawns o ddatblygu cyflyrau fel dementia, yn bwysig dros ben. Amcangyfrifir bod cost cymdeithasol-economaidd dementia yn y DU rhwng £7 biliwn a £14 biliwn. Mae hynny'n uwch nag ar gyfer clefyd y galon, strôc a chanser. Mae'n iawn i ni fel Cynulliad ystyried rhai o'r heriau cymdeithasol, iechyd a gofal cymdeithasol ehangach y bydd pobl hŷn yn eu hwynebu oherwydd y ffaith y byddant yn byw'n hwy. Bydd hyn yn galw am waith cynllunio cyllidebau a chynllunio gofal cymdeithasol ar ran Llywodraeth y Cynulliad.

Pan fyddwch yn edrych ar ddatblygiad gofal cymdeithasol yng Nghymru, byddwch yn gweld ei bod yn bwysig dros ben ein bod yn dechrau datrys rhai o'r problemau y mae pobl hŷn yn eu hwynebu. Mae Age Cymru yn awgrymu bod y ffigurau ar gyfer achosion a gofnodwyd o gam-drin pobl hŷn yn dangos bod y broblem yn waeth yng Nghymru nag yn unman arall yn y DU, â chanran o 6 y cant, o'i chymharu â 4.3 y cant yn yr Alban, 3.9 y cant yn Lloegr a 3 y cant yng Ngogledd

under review to ensure that it is simplified and all-encompassing. When we provide services for older people, we need to ensure that when they are at their most vulnerable, perhaps in a care setting such as a residential care home, we do whatever we can to improve the regulatory, inspection and statutory abilities of the Care and Social Services Inspectorate Wales to crack down on elder abuse in Wales. It is not right that we lead the rest of the UK in the figures for the prevalence of elder abuse. That needs to be tackled as a matter of urgency, which is why I am delighted that the Wales Audit Office has decided to conduct a review of CSSIW to see whether that body is fit for purpose to ensure that it can do its job properly.

I congratulate the commissioner. This is a tremendous piece of work, but it further underlines the challenges that we all face.

The Deputy Minister for Social Services (Gwenda Thomas): I thank Members for their contribution to this afternoon's debate. Mohammad, and every other speaker, has mentioned elder abuse. The review of 'In Safe Hands' is a great piece of work. I am grateful to Dr Win Tadd for chairing the dignity in care group and to the members of the adult protection project board for their work in leading the review of 'In Safe Hands'. Mohammad, you mentioned older people's right to work. That was strengthened by the Equality Act 2010, which was introduced by the previous Labour Government. That Act has set in law certain provisions that will, hopefully, lead to the avoidance of discrimination against people on the grounds of age. Our strategy is recognised internationally and is seen as the best strategy and the one that offers the greatest hope of leading to improvements in policy. You mentioned the contribution of older people to society; I wholeheartedly agree with you on that.

4.20 p.m.

Iwerddon. Dyna pam y mae'r comisiynydd yn iawn i adolygu'r ddeddfwriaeth yn rheolaidd er mwyn sicrhau ei bod wedi cael ei symleiddio a'i bod yn hollgynhwysol. Pan fyddwn yn darparu gwasanaethau i bobl hŷn, mae angen inni sicrhau ein bod yn gwneud beth bynnag sydd yn ein gallu, pan fyddant yn fwyaf agored i niwed, mewn lleoliad gofal fel cartref gofal preswyl efallai, i wella trefniadau rheoleiddio ac arolygu a gallu statudol Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru er mwyn mynd i'r afael â cham-drin pobl hŷn yng Nghymru. Nid yw'n iawn ein bod yn arwain gweddill y DU â'r ffigurau ar gyfer nifer yr achosion o gam-drin pobl hŷn. Mae angen mynd i'r afael â hynny fel mater o frys, a dyna pam yr wyf yn falch bod Swyddfa Archwilio Cymru wedi penderfynu cynnal adolygiad o AGGCC er mwyn gweld a yw'r corff hwnnw'n addas ar gyfer y diben a sicrhau ei fod yn gallu gwneud ei waith yn iawn.

Rwy'n llongyfarch y comisiynydd. Mae hwn yn waith rhagorol, ond mae hefyd yn dangos cymaint o her sydd gan bob un ohonom.

Y Dirprwy Weinidog dros Wasanaethau Cymdeithasol (Gwenda Thomas): Diolch i'r Aelodau am eu cyfraniad i'r ddadl y prynhawn yma. Mae Mohammad, a phob siaradwr arall, wedi cyfeirio at gam-drin pobl hŷn. Mae'r adolygiad o 'Mewn Dwylo Diogel' yn waith rhagorol. Rwy'n ddiolchgar i Dr Win Tadd am gadeirio'r grŵp urddas mewn gofal ac i aelodau'r bwrdd prosiect amddiffyn oedolion am eu gwaith yn arwain yr adolygiad o 'Mewn Dwylo Diogel'. Mohammad, cyfeiriasoch at hawl pobl hŷn i weithio. Cryfhawyd hynny gan Ddeddf Cydraddoldeb 2010, a gyflwynwyd gan y Llywodraeth Lafur flaenorol. Mae'r Ddeddf honno wedi gosod mewn cyfraith rai darpariaethau a fydd, gobeithio, yn arwain at osgoi gwahaniaethu yn erbyn pobl ar sail oedran. Mae ein strategaeth yn cael ei chydabod yn rhyngwladol ac mae'n cael ei gweld fel y strategaeth orau a'r un sy'n cynnig y gobaith mwyaf o arwain at welliannau mewn polisi. Cyfeiriasoch at gyfraniad pobl hŷn at gymdeithas; Rwy'n cytuno'n llwyr â chi ynglŷn â hynny.

Joyce, you also talked about elder abuse, and I can only say that it should not be tolerated. I think that we have a more acute way of raising awareness of elder abuse in Wales, and that might explain the higher numbers in part—this is nonetheless a matter for everybody. We do not have a protection register, as we do for children. The abuse of older people should shock each and every one of us just as much as the abuse of children does. We need to put the two on a par.

Joyce, you mentioned the comprehensive spending review—I saw the commissioner’s press release this morning. The day before the budget, anything that I say about resources will be interpreted or misinterpreted. Therefore, I think that we will wait for tomorrow’s budget, which will give us an opportunity to air our views. Joyce, you mentioned fuel poverty as well, and I wish that I had time to go through all the things that have been introduced to tackle fuel poverty by the Welsh Assembly Government.

Eleanor, you talked about age discrimination as well, and the same goes for the Equality Act 2010, and what that has done for us.

I should declare my interest before I refer to you, Janet. Your point is valued. I am sure that we all recall the Consumer Focus Wales report that was launched at a reception chaired by Dai at the Pierhead a few weeks ago. The report told us about people entering retirement with debts. This is a big issue, and I think that Ruth does mention that she will be working with Citizens Advice in developing advice for pensioners. You commented on the risks associated with ring-fencing health expenditure, and I agree with that, too.

Jonathan, thank you for your positive comments regarding the commissioner. You mentioned the importance of protecting dignity and you welcomed the commissioner’s review.

Nick Ramsay: I hear what you are saying

Joyce, cyfeiriasoch chwithau at gam-drin pobl hŷn, ac ni allaf ond dweud na ddylai gael ei oddef. Credaf fod gennym ffordd fwy craff o gynyddu ymwybyddiaeth o gam-drin pobl hŷn yng Nghymru, a gallai hynny egluro’r niferoedd uchel yn rhannol—mae hyn fodd bynnag yn fater i bawb. Nid oes gennym gofrestr amddiffyn, fel sydd gennym ar gyfer plant. Dylai cam-drin pobl hŷn ddychryn pob un ohonom gymaint ag y mae cam-drin plant yn ei wneud. Mae angen i ni roi’r ddau ar yr un lefel.

Joyce, cyfeiriasoch at yr adolygiad cynhwysfawr o wariant—gwelais ddatganiad y comisiynydd i’r wasg y bore yma. Y diwrnod cyn y gyllideb, bydd unrhyw beth y byddaf yn ei ddweud am adnoddau’n cael ei ddehongli neu ei gamddechongli. Felly, credaf y gwnawn ni aros am gyllideb yfory, a fydd yn rhoi cyfle inni wyntyllu ein barn. Joyce, cyfeiriasoch at dlodi tanwydd hefyd, a hoffwn pe bawn wedi cael amser i fynd drwy’r holl bethau sydd wedi cael eu cyflwyno i fynd i’r afael â thlodi tanwydd gan Lywodraeth Cynulliad Cymru.

Eleanor, cyfeiriasoch at wahaniaethu ar sail oedran hefyd, ac mae’r un peth yn wir am Ddeddf Cydraddoldeb 2010, a’r hyn y mae’r ddeddf honno wedi ei wneud i ni.

Dylwn ddatgan fy niddordeb cyn i mi gyfeirio atoch chi, Janet. Rwy’n gwerthfawrogi eich pwynt. Rwy’n siŵr ein bod i gyd yn cofio adroddiad Llais Defnyddwyr Cymru a lansiwyd mewn derbyniad dan gadeiryddiaeth Dai yn y Pierhead ychydig wythnosau yn ôl. Roedd yr adroddiad yn sôn wrthym am bobl yn dechrau ar eu hymddeoliad â dyledion. Mae hon yn broblem fawr, a chredaf fod Ruth yn dweud y bydd yn gweithio gyda Chyngor ar Bopeth er mwyn datblygu cyngor i bensiynwyr. Cyfeiriasoch at y risgiau sy’n gysylltiedig â neilltuo gwariant iechyd, ac rwy’n cytuno â hynny, hefyd.

Jonathan, diolch am eich sylwadau cadarnhaol ynglŷn â’r comisiynydd. Cyfeiriasoch at bwysigrwydd diogelu urddas a dywedasoch eich bod yn croesawu adolygiad y comisiynydd.

Nick Ramsay: Rwy’n clywed yr hyn rydych

about your thoughts being interpreted or misinterpreted. You just said that you agree with Janet Ryder's comments on ring-fencing the health budget. Janet Ryder said that she did not want to see a 20 per cent cut to social services in Wales. Will you tell us what level of cut you would find acceptable tomorrow?

Gwenda Thomas: I have told you that any comment that I would make would be interpreted or misinterpreted, so I am sure that, although we are so excited about it, it would be better to wait for tomorrow's budget when we will all have an opportunity to air our views.

Jonathan made an interesting comment on the proportion of working people to retired people or non-working people. We can look back to the turn of the last century, when for every one retired person, 19 people were working. Today, for every one retired person, four people are working. That focuses the mind and shows how the population is ageing.

Your comments on dementia are well made, but I would also make the point that many carers are getting older, too. I am sure that you join me in welcoming the fact that the Carers Strategies (Wales) Measure 2010 was given Royal Approval on 10 November, and that we will now move to developing regulations. However, as your party is part of the coalition Government, I will ask you to look seriously at what is happening to carers. The Prime Minister this morning announced an investment in carers' breaks in England, but you need to look at the capping of benefits for workless households, as we have heard this afternoon. Carers' allowances are included in the list that I have seen, so it would be helpful if you would confirm whether you agree with that, or whether you agree with me that many households are workless because they have a caring responsibility. That message is causing a lot of concern among carers. I am sure that you will respond to that when you have an opportunity to look at the small print, if you like, of the Westminster Government's proposals. It is a serious issue.

yn ei ddweud ynglŷn â'ch meddyliau'n cael eu dehongli neu eu camdehongli. Rydych newydd ddweud eich bod yn cytuno â sylwadau Janet Ryder ynglŷn â neilltuo'r gyllideb iechyd. Dywedodd Janet Ryder nad oedd yn dymuno gweld cwtogiad o 20 y cant i wasanaethau cymdeithasol yng Nghymru. A wnewch chi ddweud wrthym faint o doriad y byddech yn ei ystyried yn dderbyniol yfory?

Gwenda Thomas: Rwyf wedi dweud wrthyhych y byddai unrhyw sylw y byddwn yn ei wneud yn cael ei ddehongli neu ei gamdehongli, felly rwy'n siŵr, er ein bod yn teimlo'n gyffrous iawn ynglŷn â'r mater, y byddai'n well aros tan y gyllideb yfory pan fydd pawb yn cael cyfle i ddweud ei farn.

Gwnaeth Jonathan sylw diddorol am gyfran y bobl sy'n gweithio o'i chymharu â phobl sydd wedi ymddeol neu nad ydynt yn gweithio. Gallwn edrych yn ôl i droad y ganrif ddiwethaf, pan oedd 19 o bobl yn gweithio am bob un unigolyn a oedd wedi ymddeol. Heddiw, am bob un unigolyn sydd wedi ymddeol, mae pedwar unigolyn yn gweithio. Mae hynny'n hoelio ein sylw ac yn dangos sut y mae'r boblogaeth yn heneiddio.

Mae eich sylwadau ar ddementia wedi cael eu cyflwyno'n dda, ond byddwn hefyd yn nodi'r pwynt bod llawer o ofalwyr yn mynd yn hŷn, hefyd. Rwy'n siŵr y byddech yn ymuno â mi i groesawu'r ffaith bod Mesur Strategaethau ar gyfer Gofalwyr (Cymru) 2010 wedi cael Cydsyniad Brenhinol ar 10 Tachwedd, ac y byddwn yn symud ymlaen nawr i ddatblygu rheoliadau. Fodd bynnag, gan fod eich plaid yn rhan o'r Llywodraeth glymblaid, gofynnaf ichi edrych o ddifrif ar yr hyn sy'n digwydd i ofalwyr. Cyhoeddodd y Prif Weinidog y bore yma fuddsoddiad mewn seibiant i ofalwyr yn Lloegr, ond mae angen ichi edrych ar gapio budd-daliadau i aelwydydd heb waith, fel yr ydym wedi clywed y prynhawn yma. Mae lwfansau gofalwyr yn cael eu cynnwys yn y rhestr yr wyf wedi ei gweld, felly byddai'n fuddiol pe baech yn cadarnhau a ydych yn cytuno â hynny, ynteu a ydych yn cytuno â mi bod llawer o aelwydydd heb waith oherwydd bod ganddynt gyfrifoldeb gofalu. Mae'r neges honno'n peri cryn ofid ymhlith gofalwyr. Rwy'n siŵr y byddwch yn ymateb i hynny pan fyddwch yn cael cyfle i edrych, os

dymunwch, ar brint mân cynigion Llywodraeth San Steffan. Mae'n fater difrifol.

The commissioner for older people is most likely a world-first, and she continues to make progress as a direct result of her engagement with older people. Ruth is well aware that she has a central role to play in addressing the implications of an ageing Wales. Her first review will be a landmark moment for the commission and it will set the stage for her next year in office. I am sure that she will help us as we consider how, in these challenging times, we provide services for older people living in Wales.

Mae'n debyg mai'r comisiynydd pobl hŷn yw'r un cyntaf o'i fath yn y byd, ac mae'n dal i wneud cynnydd o ganlyniad i'w hymgysylltu uniongyrchol â phobl hŷn. Mae Ruth yn gwybod yn iawn bod ganddi rôl ganolog i'w chwarae wrth fynd i'r afael â goblygiadau poblogaeth sy'n heneiddio yng Nghymru. Bydd ei hadolygiad cyntaf yn achlysur arbennig i'r comisiwn a bydd yn gosod y llwyfan ar gyfer ei blwyddyn nesaf yn y swydd. Rwy'n siŵr y bydd yn ein helpu wrth inni ystyried sut y byddwn yn darparu gwasanaethau i bobl hŷn sy'n byw yng Nghymru yn y dyddiau anodd hyn.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is that the motion be agreed. Is there any objection? I see that there is not. In accordance with Standing Order No. 7.35, the motion is therefore agreed.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw bod y cynnig yn cael ei dderbyn. A oes gwrthwynebiad? Gwelaf nad oes. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, felly, caiff y cynnig ei dderbyn.

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion agreed.*

Effaith Gymdeithasol yr Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant The Social Impact of the Comprehensive Spending Review

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendments 1, 2 and 3 in the name of Nick Ramsay.

Y Dirprwy Lywydd: Rwyf wedi dewis gwelliannau 1, 2 a 3 yn enw Nick Ramsay.

Cynnig NDM4586 Jane Hutt

Motion NDM4586 Jane Hutt

Cynnig bod Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

To propose that the National Assembly for Wales:

1. Yn cydnabod pwysigrwydd gwasanaethau cyhoeddus effeithiol wrth ddiogelu'r rhai mwyaf agored i niwed yn ein cymunedau ac yn nodi ymrwymiad Llywodraeth Cynulliad Cymru i gymdeithas deg sydd wedi'i hadeiladu ar sylfeini cadarn cyfiawnder cymdeithasol a chyfle cyfartal;

1. Recognises the importance of effective public services in protecting the most vulnerable in our communities and notes the Welsh Assembly Government's commitment to a fair society that is built on strong foundations of social justice and equality of opportunity;

2. Yn nodi bod Llywodraeth Cynulliad Cymru yn gresynu bod llywodraeth y DU yn diystyru canlyniadau'r Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant yng Nghymru ar y rhai hynny sy'n derbyn ac yn darparu gwasanaethau cyhoeddus o'r fath.

2. Notes that the Welsh Assembly Government deplores the UK government's disregard of the consequences of the Comprehensive Spending Review in Wales on those receiving and providing such public services.

The Deputy Minister for Children (Huw Lewis): I move the motion.

The Assembly Government is committed to a fair society that is built on strong foundations of social justice and equality of opportunity, and which recognises the importance of effective public services to protect the most vulnerable in our communities. It is therefore more than disappointing that the combined effects of the June budget, the comprehensive spending review and the welfare reforms already announced will have a significant impact on some of our most vulnerable groups, and that some of the poorest people in Wales will end up having to pay the most.

The comprehensive spending review announced welfare cuts of £7 billion on top of the £11 billion from the June budget. That includes changes to housing benefit, employment and support allowance, disability allowance and council tax benefit.

The UK coalition Government said that its spending review would be fair, but the Treasury's own modelling shows that changes to benefit entitlement will take more from lower income groups than from higher income groups. Families with children will be hit hardest by changes to tax credits across the income spectrum. Changes in the working tax credit and the cut in the childcare subsidy from 80 per cent to 70 per cent by April 2011 will also affect more women than men, since lone-parent households are disproportionately headed by women.

House of Commons research sponsored by Yvette Cooper found that 70 per cent of the tax and benefit savings in the June budget and the spending review will be borne by women, with the ultimate beneficiaries of those benefits often being the children within those families. Those registered as disabled will also be significantly affected, with employment and support allowance for some people being limited to one year, while there will be cuts to disability living allowance for those in care homes. These cuts highlight particular concerns for those vulnerable

Y Dirprwy Weinidog dros Blant (Huw Lewis): Cynigiau y cynnig.

Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi ymrwmo i gymdeithas deg sydd wedi ei hadeiladu ar sylfeini cyfiawnder cymdeithasol a chyfle cyfartal cryf, ac sy'n cydnabod pwysigrwydd gwasanaethau cyhoeddus effeithiol i ddiogelu'r bobl fwyaf agored i niwed yn ein cymunedau. Mae'n siom aruthrol felly y bydd effeithiau cyfunol cyllideb mis Mehefin, yr adolygiad cynhwysfawr o wariant a'r diwygiadau lles sydd wedi eu cyhoeddi'n barod yn cael effaith sylweddol ar rai o'n grwpiau mwyaf agored i niwed, ac y bydd rhai o'r bobl dlotaf yng Nghymru'n gorfod talu mwy na neb.

Cyhoeddodd yr adolygiad cynhwysfawr o wariant doriadau lles o £7 biliwn ar ben yr £11 biliwn o gyllideb Mehefin. Mae hynny'n cynnwys newidiadau i fudd-dal tai, lwfans cyflogaeth a chymorth, lwfans anabledd a budd-dal y dreth gyngor.

Dywedodd Llywodraeth glymblaid y DU y byddai ei hadolygiad o wariant yn deg, ond mae model y Trysorlys ei hun yn dangos y bydd newidiadau i'r budd-daliadau y gellir eu hawlio'n cymryd mwy oddi ar grwpiau incwm isel nag oddi ar grwpiau incwm uwch. Teuluoedd â phlant fydd yn cael eu heffeithio fwyaf gan newidiadau i gredydau treth ar draws y sbectwm incwm. Bydd newidiadau yn y credyd treth gwaith a'r toriad yn y cymhorthdal gofal plant o 80 y cant i 70 y cant erbyn Ebrill 2011 hefyd yn cael mwy o effaith ar ferched nag ar ddynion, gan fod mwy o ferched yn ben ar aelwydydd un rhiant.

Canfu ymchwil gan Dŷ'r Cyffredin a noddwyd gan Yvette Cooper mai merched fyddai'n ysgwyddo 70 y cant o'r arbedion treth a budd-dal yng nghyllideb Mehefin a'r adolygiad o wariant, a buddiolwyr terfynol y budd-daliadau hynny yn aml iawn yw plant yn y teuluoedd hynny. Bydd effaith sylweddol hefyd ar y rhai hynny sydd wedi eu cofrestru'n anabl, gyda lwfans cyflogaeth a chymorth i rai pobl yn cael ei gyfyngu i un y flwyddyn, tra bydd toriadau i lwfans byw i'r anabl ar gyfer y rhai hynny sydd mewn cartrefi gofal. Mae'r toriadau hyn yn tynnu

groups for whom employment may not be a viable route out of poverty, either because of a disability or, as Gwenda Thomas has already said, because of caring responsibilities.

The spending review also announced real cuts in UK Government departments, and some of the biggest losses from the review will be felt by those who would have benefited most from the public services that are being cut.

In Wales, we continue to take a distinctive Welsh approach to safeguard essential services that support efficiency and innovation, by putting the citizen at the heart of service delivery. All over Wales, there are services and initiatives that demonstrate that it is co-operation between publicly owned services that can provide better service delivery and, ultimately, better service outcomes. We remain committed to protecting investment in schools, skills and healthcare, and those support services, such as early intervention and preventative measures, will become even more essential in times of economic uncertainty. The degree of protection for these areas will be set out in the draft budget, which will be laid before the National Assembly tomorrow.

The scale and speed of the UK Government's cuts make it all the more important that we continue to build resilience into our communities. Local communities can be a powerful force for change that matters to the local area and the people living in it—and Communities First can help them to achieve these changes.

4.30 p.m.

Concentrations of poverty are often associated with entrenched social problems and those living in our poorest areas often face multiple challenges. We believe that in order to address issues holistically, with the aim of achieving sustainable change, it is appropriate that part of our response to

sylw at bryderon penodol i'r grwpiau agored i niwed hynny nad yw cyflogaeth o bosibl yn llwybr hyfyw o dlodi, naill ai oherwydd anabledd neu, fel y mae Gwenda Thomas wedi dweud yn barod, oherwydd cyfrifoldebau gofalu.

Cyhoeddodd yr adolygiad o wariant hefyd doriadau gwirioneddol yn adrannau Llywodraeth y DU, a bydd rhai o golledion mwyaf yr adolygiad yn cael eu teimlo gan y rhai hynny a fyddai wedi cael y budd mwyaf o'r gwasanaethau cyhoeddus sy'n cael eu torri.

Rydym yn dal i gefnogi dull gwahanol o ddiogelu gwasanaethau hanfodol yng Nghymru. Mae'r dull hwn yn cefnogi effeithlonrwydd ac arloesi drwy roi'r dinesydd yn ganolog i'r broses o ddarparu gwasanaeth. Ledled Cymru, ceir gwasanaethau a chynlluniau sy'n dangos mai cydweithrediad rhwng gwasanaethau sy'n eiddo i'r cyhoedd sy'n mynd i sicrhau gwell darpariaeth gwasanaeth ac, yn y pen draw, gwell canlyniadau gwasanaeth. Rydym yn parhau â'n hymrwymiad i ddiogelu buddsoddiad mewn ysgolion, sgiliau a gofal iechyd, a bydd y gwasanaethau cymorth hynny, megis ymyriad cynnar a chamau ataliol, yn dod hyd yn oed yn fwy hanfodol mewn cyfnod o ansicrwydd economaidd. Bydd y diogelwch a gynigir i'r meysydd hyn yn cael ei amlinellu yn y gyllideb ddrafft, a fydd yn cael ei chyflwyno gerbron y Cynulliad Cenedlaethol yfory.

Oherwydd maint a chyflymder toriadau Llywodraeth y DU mae'n bwysicach fyth ein bod yn dal i ddatblygu gwytnwch ein cymunedau. Gall cymunedau lleol fod yn arf pwerus er mwyn sicrhau newid sy'n cyfrif i'r ardal leol a'r bobl sy'n byw ynddi—a gall Cymunedau yn Gyntaf eu helpu i gyflawni'r newidiadau hyn.

Mae crynodiadau o dlodi'n cael eu cysylltu'n aml â phroblemau cymdeithasol sydd wedi gwreiddio, ac mae'r rhai hynny sy'n byw yn ein hardaloedd tlotaf yn aml yn wynebu nifer o heriau. Er mwyn mynd i'r afael â'r problemau mewn modd cyfannol, gyda'r bwriad o sicrhau newid cynaliadwy, credwn

tackling poverty is through our Communities First programme. Since its inception, the Welsh Assembly Government has made it consistently clear that tackling child poverty is a fundamental element of its social justice agenda. The Assembly Government's new child poverty strategy will set out our vision for tackling child poverty, which is a Wales where no child or young person is disadvantaged by poverty by 2020. Delivering this vision will require a renewed focus on the provision of services and support to families living in low-income households.

The strategy will set out three new strategic objectives for tackling child poverty: first, to reduce the number of families living in workless households; secondly, to improve the skills of parents and young people so that they can secure better employment; and, thirdly, to reduce the inequalities that exist in the health, education and economic outcomes for children living in poverty. We will also maintain a focus on early-years investment, backed by the evidence that this is our most effective chance of long-term success in transforming the life chances of children from low-income families. Responding to the strong evidence that employment is the most sustainable route out of poverty, we will also promote and facilitate employment opportunities for families with children. That includes the delivery of support mechanisms, such as appropriate and high-quality childcare, and providing parents with the skills needed to secure better-paid employment.

The new child poverty strategy for Wales will also prioritise the development of local partnership working that can offer coherent support for families living in poverty across a range of different issues. Families in Wales need to be able to access a seamless, integrated and comprehensive programme of support that meets their needs. Partnership working is essential to provide such a programme.

I recently announced the first tranche of Families First pioneers: one in the north of

ei bod yn briodol bod rhan o'n hymateb i fynd i'r afael â thlodi'n cael ei gyfeirio drwy'n rhaglen Cymunedau yn Gyntaf. Ers ei sefydlu, mae Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi nodi'n glir ac yn gyson bod mynd i'r afael â thlodi plant yn elfen sylfaenol o'i hagenda cyfiawnder cymdeithasol. Bydd strategaeth tlodi plant newydd Llywodraeth y Cynulliad yn nodi ein gweledigaeth ar gyfer mynd i'r afael â thlodi plant, sef Cymru lle nad oes unrhyw blentyn na pherson ifanc dan anfantais oherwydd tlodi erbyn 2020. Er mwyn gwireddu'r weledigaeth hon bydd angen canolbwyntio o'r newydd ar ddarparu gwasanaethau a chymorth i deuluoedd sy'n byw ar aelwydydd incwm isel.

Bydd y strategaeth yn gosod tri amcan strategol newydd ar gyfer mynd i'r afael â thlodi plant: yn gyntaf, lleihau nifer y teuluoedd sy'n byw ar aelwydydd heb waith; yn ail, gwella sgiliau rhieni a phobl ifanc er mwyn iddynt allu cael swyddi gwell; ac, yn drydydd, lleihau'r anghydraddoldeb sy'n bodoli o ran iechyd, addysg a chanlyniadau economaidd plant sy'n byw mewn tlodi. Byddwn hefyd yn dal i ganolbwyntio ar fuddsoddiad yn y blynyddoedd cynnar, yn cael ei gefnogi gan y dystiolaeth mai dyma'r cyfle mwyaf effeithiol inni sicrhau llwyddiant hirdymor a thrawsnewid cyfleoedd plant o deuluoedd incwm isel mewn bywyd. Gan ymateb i'r dystiolaeth gref mai cyflogaeth yw'r llwybr mwyaf cynaliadwy allan o dlodi, byddwn hefyd yn hybu ac yn hwyluso cyfleoedd cyflogaeth i deuluoedd sydd â phlant. Mae hynny'n cynnwys darparu mecanweithiau cefnogi, megis gofal plant priodol o safon uchel, a rhoi i rieni y sgiliau sydd eu hangen er mwyn cael swyddi a chyflog gwell.

Bydd strategaeth tlodi plant newydd Cymru hefyd yn rhoi blaenoriaeth i ddatblygu partneriaethau lleol a all gynnig cymorth cydlynol i deuluoedd sy'n byw mewn tlodi â nifer o wahanol broblemau. Mae angen i deuluoedd yng Nghymru allu cael mynediad at raglen gymorth integredig, gynhwysfawr a di-dor sy'n diwallu eu hanghenion. Mae gweithio mewn partneriaeth yn hanfodol er mwyn darparu rhaglen o'r fath.

Cyhoeddais yn ddiweddar y gyfran gyntaf o arloeswyr Teuluoedd yn Gyntaf: un yng

Wales, led by Wrexham, with Flintshire and Denbighshire alongside; and one in the south of Wales, led by Rhondda Cynon Taf, with Merthyr Tydfil and Blaenau Gwent alongside. Families First aims to identify ways that efforts can be better focused on meeting the strategic objectives in the draft child poverty strategy and to ensure that our investment to support families is delivered in the most economic, efficient and effective way possible, making the best use of the resources available to us.

Through greater integration between programmes and interventions, and greater collaboration between providers, we will continue to build on the platform of fairness and equality that is the touchstone of the Assembly Government and we remain committed to doing everything that we can to narrow inequalities, not to widen them. The Welsh Assembly Government therefore deplores the UK Government's disregard of the consequences of the CSR in Wales for those receiving such services and those providing them.

It goes without saying that I oppose all the amendments. The Assembly Government will continue to take a distinctive Welsh approach to safeguard essential services in Wales. Our duty to promote fairness and equality in the way that we allocate resources, which will be best for the economy, as well as for the social fabric of our country, is intrinsic to that approach. The substantial cuts in real spending on public services, combined with the reductions in welfare benefits, are likely to disproportionately affect those living in or close to poverty. As the Treasury's own modelling has shown, these changes to benefit entitlement will take more from lower income groups than from higher income groups. The Welsh Assembly Government, in complete contrast, will keep faith with our commitments to the least well off and our work for social justice.

Gwelliant 1 Nick Ramsay

ngogledd Cymru, dan arweiniad Wrecsam, gyda sir y Fflint a sir Ddinbych ochr yn ochr; ac un yn ne Cymru, dan arweiniad Rhondda Cynon Taf, gyda Merthyr Tudful a Blaenau Gwent ochr yn ochr. Nod Teuluoedd yn Gyntaf yw nodi sut y gellir canolbwyntio ymdrechion yn well ar gyflawni'r amcanion strategol sydd yn y strategaeth tlodi plant ddrafft a sicrhau bod ein buddsoddiad i gefnogi teuluoedd yn cael ei ddarparu yn y ffordd fwyaf economaidd, effeithlon ac effeithiol posibl, gan wneud y defnydd gorau o'r adnoddau sydd ar gael inni.

Drwy fwy o integreiddio rhwng rhaglenni ac ymyriadau, a mwy o gydweithio rhwng darparwyr, byddwn yn dal i adeiladu ar lwyfan tegwch a chydaddoldeb, sef maen prawf Llywodraeth y Cynulliad, ac rydym yn parhau â'n hymrwymiad i wneud popeth posibl i leihau anghydaddoldeb, yn hytrach na'i ehangu. Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru felly'n gresynu bod Llywodraeth y DU wedi anwybyddu canlyniadau'r adolygiad cynhwysfawr o wariant yng Nghymru ar gyfer y rhai sy'n cael gwasanaethau o'r fath a'r rhai sy'n eu darparu.

Nid oes angen imi ddweud fy mod yn gwrthwynebu pob un o'r gwelliannau. Bydd Llywodraeth y Cynulliad yn dal i ddilyn dull penodol Cymru o ddiogelu gwasanaethau hanfodol yng Nghymru. Mae ein dyletswydd i hybu tegwch a chydaddoldeb yn y ffordd yr ydym yn dyrannu adnoddau, a fydd o'r budd gorau i'r economi, yn ogystal â gwneud cymdeithasol ein gwlad, yn elfen hollbwysig o'r agwedd honno. Mae'r toriadau sylweddol mewn gwariant real ar wasanaethau cyhoeddus, ynghyd â'r cwtogiadau mewn budd-daliadau lles, yn debygol o gael effaith anghymesur ar y rhai hynny sy'n byw mewn tlodi neu'n agos at dlodi. Fel y mae model y Trysorlys ei hun wedi dangos, bydd y newidiadau hyn i'r hawl i fudd-daliadau'n cymryd mwy oddi ar grwpiau incwm is nag oddi ar grwpiau incwm uwch. Bydd Llywodraeth Cynulliad Cymru, ar y llaw arall, yn cynnal ffydd yn ein hymrwymadau i'r bobl fwyaf anghenus ac yn ein gwaith i sicrhau cyfiawnder cymdeithasol.

Amendment 1 Nick Ramsay

Ym mhwynt 1 dileu:

'ac yn nodi ymrwymiad Llywodraeth Cynulliad Cymru i gymdeithas deg sydd wedi'i hadeiladu ar sylfeini cadarn cyfiawnder cymdeithasol a chyfle cyfartal'.

Gwelliant 2 Nick Ramsay

Dileu pwynt 2 a rhoi yn ei le:

'Yn cydnabod y bydd y newidiadau sy'n cael eu cynnig yn yr Adolygiad Cynhwysfawr o Wariant gan Lywodraeth y DU yn gwella darpariaeth gwasanaethau cyhoeddus ar gyfer cefnogaeth dychwelyd i waith'.

Gwelliant 3 Nick Ramsay

Ychwanegu pwynt newydd ar ddiwedd y Cynnig:

'Yn gresynu wrth fethiant Llywodraeth Cynulliad Cymru i adeiladu cymdeithas deg'.

Mark Isherwood: I move amendments 1, 2 and 3.

This is yesterday's debate when we should be discussing today's agenda, if Wales is not to be left even further behind, hence our amendments today regretting the failure of the Welsh Government to build a fair society. There is nothing fair about future generations paying for our spending today. It is not fair that, since devolution, the Welsh Government has concentrated on the top 2 to 3 per cent of the poorest, but neglected the most vulnerable, locking them into dependency. Social justice is not about subsidising deprivation; it is about tackling it.

The Communities First programme is the Welsh Government's multi-million pound flagship programme, yet the poverty gap has widened, and Wales is now the poorest part of the UK. Social mobility has stalled, and one in three adults of working age in Wales were not in work even before the recession. Wales has the highest level of child poverty in the UK, with one child in three living in poverty, and rates were rising for years

In point 1 delete:

'and notes the Welsh Assembly Government's commitment to a fair society that is built on strong foundations of social justice and equality of opportunity'.

Amendment 2 Nick Ramsay

Delete point 2 and replace with:

'Recognises the changes proposed in the Comprehensive Spending Review by the UK Government will enhance public service provision for back to work support'.

Amendment 3 Nick Ramsay

Add new point at end of motion:

'Regrets the failure of the Welsh Assembly Government to build a fair society'.

Mark Isherwood: Cynigiau welliannau 1, 2 a 3.

Dadl ddoe yw hon pan ddylem fod yn trafod agenda heddiw, os nad yw Cymru am gael ei gadael hyd yn oed ymhellach ar ôl, a dyna'r rheswm dros ein gwelliannau heddiw yn gresynu wrth fethiant Llywodraeth Cymru i adeiladu cymdeithas deg. Nid oes dim byd yn deg ynglŷn â chenedlaethau'r dyfodol yn talu am ein gwariant ni heddiw. Nid yw'n deg bod Llywodraeth Cymru, ers datganoli, wedi canolbwyntio ar y 2 i 3 y cant uchaf o'r bobl dlotaf, ac wedi esgeuluso'r rhai mwyaf agored i niwed, gan eu rhwymo i fod yn ddibynnol. Nid yw cyfiawnder cymdeithasol yn ymwneud â rhoi cymhorthdal ar gyfer amddifadedd; mae'n ymwneud â mynd i'r afael ag ef.

Mae Cymunedau yn Gyntaf, rhaglen flaenllaw Llywodraeth Cymru, yn werth miliynau o bunnoedd, ac eto mae'r bwlch tloti wedi mynd yn fwy, a Chymru erbyn hyn yw rhan dlotaf y DU. Mae symudedd cymdeithasol wedi dod i ben, ac roedd un o bob tri oedolyn oed gweithio yng Nghymru heb fod mewn gwaith hyd yn oed cyn y dirwasgiad. Cymru sydd â'r lefel uchaf o dlodi plant yn y DU, gydag un o bob tri

before the recession. Youth unemployment is at its highest level since records began, and without abstinence-based policies, addiction has risen. So much for fairness.

The Wales Audit Office found that the Communities First programme was blighted from the start by an absence of basic human-resource and financial planning. The Wales Council for Voluntary Action found that the initial enthusiasm of local people for the programme was hampered by its design flaws. The Joseph Rowntree Foundation found that Communities First has led to marginal improvements only, and that positive changes are mainly down to a mix of housing tenures and younger people with higher level skills moving in.

The comprehensive spending review promotes work and personal responsibility through the new universal credit, and enhances support for those who face the greatest barriers to employment through the work programme. The Welsh Government tabled the motion before the welfare reform White Paper was even published. It practised the politics of FEAR: false expectations appearing real. It should instead be debating the role that the voluntary sector and social enterprises can play in tackling worklessness; how we can tackle intergenerational worklessness; the introduction of a universal credit to simplify the benefits system and improving work incentives; and, the importance of a national work programme to overcome the barriers of long-term unemployment.

We need to remove the barriers to work in the tax and benefits system that have been identified by the Joseph Rowntree Foundation. The universal credit seeks to ensure that work always pays, and it will help to move more claimants into work, while ensuring that they keep more of their income than is the case now. The White Paper will help people to get off benefits and back to work, help low-paid workers to keep more of what they earn, help people to move in and out of work without losing benefits, and cut benefits if work is refused, while protecting

phlentyn yn byw mewn tlodi, ac roedd cyfraddau'n codi am flynyddoedd hyd yn oed cyn y dirwasgiad. Mae diweithdra ieuenticid yn uwch nag y mae wedi bod erioed, ers dechrau cadw cofnodion, a heb bolisiau sy'n ymwneud ag ymwrthod, mae dibyniaeth wedi cynyddu. Naw wfft i degwch.

Canfu Swyddfa Archwilio Cymru fod y rhaglen Cymunedau yn Gyntaf ar ei throed ôl o'r dechrau oherwydd diffyg adnoddau dynol sylfaenol a chynllunio ariannol. Canfu Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru fod brwdfrydedd cychwynnol pobl leol dros y rhaglen yn cael ei fygu oherwydd diffygion ei dyluniad. Canfu Sefydliad Joseph Rowntree fod Cymunedau yn Gyntaf wedi arwain at fân welliannau yn unig, a bod y newidiadau cadarnhaol wedi digwydd o ganlyniad i gyfuniad o ddeiliadaethau tai a phobl iau â sgiliau lefel uwch yn symud i mewn.

Mae'r adolygiad cynhwysfawr o wariant yn hybu gwaith a chyfrifoldeb personol drwy'r credyd cynhwysol newydd, ac yn rhoi mwy o gymorth i'r rhai hynny sy'n wynebu'r rhwystrau mwyaf wrth geisio cael gwaith drwy'r rhaglen waith. Cyflwynodd Llywodraeth Cymru'r cynnig cyn i'r Papur Gwyn ar ddiwygio lles gael ei gyhoeddi hyd yn oed. Roedd yn ymarfer gwleidyddiaeth FEAR: *false expectations appearing real*. Yn lle hynny, dylai fod yn trafod y rôl y gall y sector gwirfoddol a mentrau cymdeithasol ei chwarae wrth fynd i'r afael â bod heb waith; sut y gallwn fynd i'r afael â diweithdra rhwng cenedlaethau; cyflwyno credyd cynhwysol i symleiddio'r system fudd-daliadau a gwella cymhellion i weithio; a phwysigrwydd rhaglen waith genedlaethol er mwyn goresgyn rhwystrau diweithdra hirdymor.

Nododd Sefydliad Joseph Rowntree rwystrau yn y system dreth a budd-daliadau sy'n atal pobl rhag cael gwaith, ac mae angen inni gael gwared arnynt. Mae'r credyd cynhwysol yn ceisio sicrhau bod gwaith bob amser yn talu, a bydd yn helpu i symud mwy o hawlwyd i waith, gan sicrhau eu bod yn cadw mwy o'u hincwm nag sy'n digwydd ar hyn o bryd. Bydd y Papur Gwyn yn helpu pobl i symud oddi wrth fudd-daliadau a mynd yn ôl i waith, yn helpu gweithwyr ar gyflogau isel i gadw mwy o'r hyn y maent yn ei ennill, yn helpu pobl i symud i mewn ac allan o waith

those who have mental health issues and other issues.

To protect the most vulnerable, the UK coalition Government has protected the winter fuel allowance and TV licences for the over-75s; made the temporary increases to cold weather payments permanent; increased support for low-income families, which has been funded by withdrawing child benefit from higher rate taxpayers—surely, that is something that any socialist would approve of; and it has lifted 800,000 people out of having to pay tax altogether, with more to come. As Iain Duncan Smith has stated,

‘Our reforms are about reconnecting with that group parked out of sight from the rest of us’.

That will help them to go back to work and will get children out of poverty. He also said,

‘We want them to be able to seize the opportunity for work as the economy grows. Even today, there are around 450,000 vacancies in the economy.’

He said that Labour did create over 4 million jobs in 13 years, but that there were still 4.5 million people without work when it finished. He also said:

‘Seventy percent of...net jobs were taken by people from overseas because people in this country were not capable or able to take those jobs. That’s the sin, that’s the problem.’

We must also ask why the public sector imagines that it has to do the same thing with less money, when the same thing is not always working. Focusing on more efficiency does not work when the policies themselves are ineffective. There is a presumption in the motion that the public sector is the only option for delivering services. The voluntary sector often has a greater reach, more flexibility and is generally better at providing more intensive personalised support. The public sector has a tendency to distort its

heb golli budd-daliadau, ac yn torri budd-daliadau os gwrthodir gwaith, tra’n diogelu’r rhai hynny sydd â phroblemau iechyd meddwl a phroblemau eraill.

Er mwyn diogelu’r bobl fwyaf agored i niwed, mae Llywodraeth glymblaid y DU wedi diogelu’r lwfans tanwydd gaeaf a thrwyddedau teledu i bobl dros 75 oed; gwneud y cynnydd dros dro i daliadau tywydd oer yn barhaol; cynyddu cymorth i deuluoedd incwm isel, sydd wedi cael ei ariannu drwy dynnu budd-dal plant oddi ar y rhai sy’n talu treth ar y gyfradd uwch—mae hynny, yn sicr, yn rhywbeth y byddai unrhyw sosialydd yn ei gymeradwyo; mae wedi rhyddhau 800,000 o bobl rhag gorfod talu treth o gwbl, ac mae mwy i ddod. Fel y dywedodd Iain Duncan Smith,

Mae ein diwygiadau’n ymwneud ag ailgysylltu â’r grŵp hwnnw sydd wedi ei leoli o olwg y gweddill ohonom.

Bydd hynny’n eu helpu i fynd yn ôl i weithio a bydd yn cael plant allan o dlodi. Dywedodd hefyd,

Mae arnom eisiau iddynt allu manteisio ar y cyfle i gael gwaith wrth i’r economi dyfu. Hyd yn oed heddiw, mae tua 450,000 o swyddi gweigion yn yr economi.

Dywedodd fod Llafur wedi creu dros 4 miliwn o swyddi mewn 13 blynedd, ond bod 4.5 miliwn o bobl heb waith o hyd pan ddaeth i ben. Dywedodd hefyd:

Cymerwyd saith deg y cant o...swyddi net gan bobl o dramor gan nad oedd pobl yn y wlad hon yn alluog neu’n abl i gymryd y swyddi hynny. Dyna’r cam, dyna’r broblem.

Rhaid inni hefyd ofyn pam y mae’r sector cyhoeddus yn meddwl bod yn rhaid iddo wneud yr un peth â llai o arian, pan nad yw’r un peth yn gweithio bob amser. Nid yw canolbwyntio ar fwy o effeithlonrwydd yn gweithio pan mae’r polisïau eu hunain yn aneffeithiol. Mae rhagdybiaeth yn y cynnig mai’r sector cyhoeddus yw’r unig ddewis er mwyn darparu gwasanaethau. Yn aml iawn mae gan y sector gwirfoddol fwy o gyrraeddad, mwy o hyblygrwydd ac mae’n well yn gyffredinol am ddarparu cymorth

aims and stifle initiative. We need to break the cycle of dependency and poverty, and to deliver real, coherent action for lasting change. The alternative is ruin.

Christine Chapman: I was interested to hear David Cameron's call recently for the levels of happiness and wellbeing in our communities to be monitored. I agree with that, as I have called for that many times. However, I do not think that it will take a huge amount of effort on his part, given the amount of despair and despondency that we are seeing clearly from many quarters as a result of the UK Government's cuts, and which will come from future cuts. We are already seeing a strong reaction in England to the Conservative-Liberal Democrat cuts, with students taking to the streets of Westminster last week. Here in Wales, the UK coalition Government is pursuing cuts on such a scale, with such scope and at such speed that there is a risk to jobs, Welsh growth and Welsh recovery and these cuts will put a squeeze on the most vulnerable in our society. That is shameful, as we know that, behind every cut, there is a human story.

4.40 p.m.

We know from the Fawcett Society report the disproportionate effect that these cuts will have, for example, on women and families. In total, the coalition Government is cutting over £6 billion a year of direct support to children. This includes cuts to child tax credits, child benefit, and the child trust fund. Cutting jobs for women and cutting the help offered to women to go to work is absolutely crazy. It is bad for the economy, it increases child poverty, and will end up costing even more. It also makes it much harder for parents to balance work and family life and shows that the Government really does not understand the pressures that working families face. However, it never really has understood these pressures. In opposition, David Cameron twice voted against the Employment Act 2002, which extended paid maternity leave, introduced paid paternity

personol dwysach. Mae gan y sector cyhoeddus duedd i ystumio ei nodau ac atal menter. Mae angen inni dorri cylch dibyniaeth a thlodi, a darparu camau cydlynol, real ar gyfer newid parhaol. Y dewis arall yw distryw.

Christine Chapman: Roedd yn ddi-ddorol clywed David Cameron yn galw yn ddiweddar am fonitro lefelau hapusrwydd a lles yn ein cymunedau. Rwy'n cytuno â hynny, gan fy mod wedi galw am hynny droeon. Serch hynny, nid wyf yn credu y bydd angen llawer iawn o ymdrech ar ei ran ef, ac ystyried cymaint o anobaith a digalondid yr ydym yn ei weld yn glir o sawl cyfeiriad o ganlyniad i doriadau Llywodraeth y DU, ac a fydd yn deillio o doriadau yn y dyfodol. Rydym eisoes yn gweld ymateb cryf yn Lloegr i doriadau'r Ceidwadwyr-Democratiaid Rhyddfrydol, â myfyrwyr yn gorymdeithio drwy strydoedd San Steffan yr wythnos diwethaf. Yma yng Nghymru, mae Llywodraeth glymblaid y DU yn ceisio gwneud toriadau ar raddfa mor fawr, ac mewn cwmpas mor eang ac ar gymaint o gyflymder fel bod perygl i swyddi, twf yng Nghymru ac adferiad yng Nghymru, a bydd y toriadau hyn yn gwasgu ar y bobl fwyaf agored i niwed yn ein cymdeithas. Mae hynny'n gywilyddus, oherwydd gwyddom fod stori bersonol y tu ôl i bob toriad.

Gwyddom o adroddiad Cymdeithas Fawcett beth fydd effaith anghymesur y toriadau hyn, er enghraifft, ar ferched a theuluoedd. Gyda'i gilydd, mae'r Llywodraeth glymblaid yn torri dros £6 biliwn y flwyddyn o gymorth uniongyrchol i blant. Mae hyn yn cynnwys toriadau i greddyau treth plant, budd-dal plant, a'r gronfa ymddiriedolaeth plant. Mae cwtogi swyddi i ferched a chwtogi'r cymorth a gynigir i ferched i fynd i weithio yn hollol hurt. Mae'n ddrwg i'r economi, mae'n cynyddu tlodi plant, a bydd yn costio mwy fyth yn y pen draw. Mae hefyd yn golygu ei bod yn llawer anos i rieni sicrhau cydbwysedd rhwng gwaith a bywyd teuluol ac mae'n dangos nad yw'r Llywodraeth yn deall dim ynglŷn â'r pwysau sy'n wynebu teuluoedd sy'n gweithio. Fodd bynnag, nid yw erioed wedi deall y pwysau hwn yn iawn. Yn yr wrthblaid, pleidleisiodd David

leave, and allowed the parents of young children to request flexible working.

We also know that young people are despairing about their futures. I am sure that we are all regularly contacted by young people about this. Many have already benefited from Labour's Future Jobs fund, which invested in our young people, giving them the opportunity to gain the confidence and experience that they need to be successful in the jobs market. I know of many successful Future Jobs fund programmes in my constituency. I was in the Bryncynon Community Centre recently, and I talked to a number of young people there who have been involved in its environmental warden scheme. Those young people, who I spoke to at some length, were obviously very worried about their futures as they do not know what is going to happen as a result of the scheme being axed. Therefore, we know that the social effects on the wider community of young people being out of work will be absolutely devastating. We will see similar problems to those that we saw under the Tory Government during the 1980s and 1990s. Therefore, we are going backwards in that respect.

The UK Government needs to take a hard look at the impact that it is having on the lives of ordinary people. Only last week, I spoke to the Samaritans, which told me that there is an increased risk of suicide during an economic downturn such as this one. The statistics are very worrying. If you are bankrupt, if you are worried about debt and about whether you will be able to keep a roof over your head, it can lead, for example, to mental health problems. I would like to commend the work of the Samaritans in Wales to support those who may be in this situation.

In conclusion, we face enormous challenges in Wales. I welcome what the Labour-led Welsh Assembly Government is doing to try to offset the effect of the awful things that will happen. At difficult times like these, it is

Cameron ddwywaith yn erbyn Deddf Cyflogaeth 2002, a oedd yn ymestyn absenoldeb mamolaeth, yn cyflwyno absenoldeb tadolaeth â thâl, ac yn caniatáu i rieni plant ifanc ofyn am drefniadau gweithio hyblyg.

Rydym hefyd yn gwybod bod pobl ifanc yn anobeithio ynglŷn â'u dyfodol. Rwy'n siŵr bod pobl ifanc yn cysylltu'n rheolaidd â phob un ohonom ynglŷn â hyn. Mae llawer wedi elwa'n barod o ganlyniad i gronfa Swyddi'r Dyfodol y blaid Lafur, a fuddsoddodd yn ein pobl ifanc, gan roi iddynt y cyfle i gael yr hyder a'r profiad y mae arnynt ei angen i fod yn llwyddiannus yn y farchnad swyddi. Gwn am nifer o raglenni llwyddiannus sy'n gysylltiedig â chronfa Swyddi'r Dyfodol yn fy etholaeth i. Roeddwn yng Nghanolfan Gymunedol Bryncynon yn ddiweddar, a bŵm yn siarad â nifer o bobl ifanc yno sydd wedi bod yn ymwneud â chynllun warden amgylcheddol. Roedd y bobl ifanc hynny, y bŵm yn siarad cryn dipyn â hwy, yn amlwg yn bryderus iawn ynglŷn â'u dyfodol gan nad ydynt yn gwybod beth sy'n mynd i ddigwydd o ganlyniad i ddileu'r cynllun. Felly, gwyddom y bydd yr effeithiau cymdeithasol ar y gymuned ehangach o bobl ifanc sydd heb waith yn drychinebus. Byddwn yn gweld problemau tebyg i'r rhai hynny a welsom dan y Llywodraeth Doriaidd yn ystod y 1980au a'r 1990au. Felly, yn y cyswllt hwnnw, rydym yn cymryd cam yn ôl.

Mae angen i Lywodraeth y DU edrych o ddifrif ar yr effaith y mae hyn yn ei gael ar fywydau pobl gyffredin. Bŵm yn siarad â'r Samariaid yr wythnos diwethaf, a dywedwyd wrthyf fod mwy o risg o hunanladdiad yn ystod dirywiad economaidd fel hwn. Mae'r ystadegau'n peri cryn ofid. Os ydych yn fethdalwr, os ydych yn poeni am ddyled ac am eich gallu i gadw to uwch eich pen, gall arwain, er enghraifft, at broblemau iechyd meddwl. Hoffwn ganmol gwaith y Samariaid yng Nghymru sy'n cefnogi'r rhai hynny a allai fod yn y sefyllfa hon.

I gloi, mae her aruthrol o'n blaenau yng Nghymru. Rwy'n croesawu'r hyn y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru dan arweiniad Llafur yn ei wneud er mwyn gwrthbwysio effaith y pethau ofnadwy a fydd yn digwydd.

more important than ever that we get this right.

Peter Black: We are getting to the stage where we are spending more time debating what the Westminster Government is doing than debating our own policies and programmes, to the extent that the One Wales Government is turning into an opposition Government rather than a Government that is doing something for Wales.

We have a lot to do in the next six months and I hope that the two debates that we have had here, important as they are, will not be indicative of the debates that we will have in the run-up to the Assembly elections, because we have legislation to pass, and we have issues in Wales that we need to talk about. There are issues relating to the way in which the One Wales Government is handling a range of areas, such as the Welsh language, health, transport and education—all of which have their own problems and all of which are within the grasp of the Assembly and the Welsh Government to put right. Therefore, I hope that we will start to focus on those particular issues.

However, you have tabled this debate and, looking at the motion that we have in front of us, I agree with you regarding the importance of effective public services in protecting the most vulnerable in our communities. We need that commitment to social justice and equality of opportunity. However, I disagree with your portrayal of the Westminster Government as not being interested in those issues and not delivering on them. It is my view that it is delivering on them. In fact, the way in which it is conducting itself over the changes made through the budget indicates that. It has so far taken 50,000 low earners in Wales out of paying tax altogether, and there is more to come—

Alun Davies *rose*—

Peter Black: Give me a chance, Alun. There

Ar adegau anodd fel y rhain, mae'n bwysicach nag erioed ein bod yn cael hyn yn iawn.

Peter Black: Rydym yn cyrraedd sefyllfa lle rydym yn treulio mwy o amser yn trafod yr hyn y mae Llywodraeth San Steffan yn ei wneud na'n polisiau a'n rhaglenni ein hunain, i'r graddau bod Llywodraeth Cymru'n Un yn troi'n Llywodraeth wrthwynebu yn hytrach na Llywodraeth sy'n gwneud rhywbeth dros Gymru.

Mae gennym lawer i'w wneud yn y chwe mis nesaf ac rwy'n gobeithio na fydd y ddwy ddadl yr ydym wedi eu cael yma, er mor bwysig ydynt, yn arwydd o'r dadleuon y byddwn yn eu cael yn y cyfnod cyn etholiadau'r Cynulliad, oherwydd mae gennym ddeddfwriaeth i'w phasio, ac mae gennym faterion yng Nghymru y mae angen inni siarad amdanynt. Mae materion yn ymwneud â'r ffordd y mae Llywodraeth Cymru'n Un yn ymdrin â nifer o feysydd, fel yr iaith Gymraeg, iechyd, trafnidiaeth ac addysg—sydd i gyd â'u problemau eu hunain ac sydd i gyd yn feysydd y gall y Cynulliad a Llywodraeth Cymru eu hunioni. Felly, rwy'n gobeithio y byddwn yn dechrau canolbwyntio ar y materion penodol hynny.

Fodd bynnag, rydych wedi cyflwyno'r ddadl hon ac, o edrych ar y cynnig sydd gennym o'n blaenau, rwy'n cytuno â chi ynglŷn â phwysigrwydd gwasanaethau cyhoeddus effeithiol er mwyn diogelu'r bobl fwyaf agored i niwed yn ein cymunedau. Mae arnom angen yr ymrwymiad hwnnw i gyfiawnder cymdeithasol a chyfle cyfartal. Serch hynny, rwy'n anghytuno â'ch portread o Lywodraeth San Steffan fel un nad oes ganddi ddiddordeb yn y materion hynny ac nad yw'n cyflawni dim yn y meysydd hynny. Credaf ei bod yn cyflawni yn y meysydd hynny. Mewn gwirionedd, mae'r ffordd y mae'n ymddwyn yng nghyswllt y newidiadau sydd wedi cael eu gwneud drwy'r gyllideb yn dangos hynny. Hyd yn hyn mae wedi rhyddhau 50,000 o bobl ar gyflogau isel yng Nghymru rhag talu unrhyw dreth o gwbl, ac mae mwy i ddod—

Alun Davies *a gododd*—

Peter Black: Rhowch gyfle imi, Alun. Mae

is more to come as we move towards our aim of raising the tax threshold to £10,000. We have linked pensions to earnings, which the Labour Party did not do during its 13 years in Government. We have added an extra £2 billion to child tax credits to help the poorest people in the UK. All that has an impact in Wales and helps people facing poverty and deprivation. We are also reforming the benefits system to a credit-based system to try to help people to get back into work. That is really important. Look at where we are starting from: the gross domestic product in Wales is one of the lowest in the country. That is the legacy of 13 years of Labour Government.

Alun Davies: You talk about ‘we’, referring to the Liberals and Conservatives, in such an easy fashion that I find it quite off-putting at times. However, the overall impact of the budget was regressive. Taken as a whole, we can see that the poorest are hit the hardest, and are paying for the mistakes that were largely those of the banking sector. It is a terrible thing, and you do not believe it, Peter.

Peter Black: The findings of the Institute for Fiscal Studies are that those who earn the most are being hit the hardest. It then argues that those who are being hit the next hardest are poorer people. The impact depends on how you make the assessment. The institute based its assessment on benefit dependency, which we are trying to get away from. We are trying to create jobs, wealth and prosperity, and get people back to work. In getting people back to work, we will start tackling the poor GDP figures that your Government allowed this country to slip into. Some of the poorest communities in Wales have been failed by this One Wales Government: its Communities First programme has failed to address that issue, the Government has failed to create jobs, and its economic development policies have failed to address the issue. Moreover, the huge amounts of money that the Government has received in European funding have failed to address the issue. If we are to debate failing the poorest in our society, we need to debate the record of this One Wales Government. It is this

mwy i ddod wrth inni symud tuag at ein nod o godi'r trothwy treth i £10,000. Rydym wedi cysylltu pensiynau ag enillion, ac ni wnaeth y Blaid Lafur hynny yn ystod ei 13 blynedd mewn Llywodraeth. Rydym wedi rhoi £2 biliwn yn ychwanegol at gredydau treth plant er mwyn helpu'r bobl dlotaf yn y DU. Mae hynny i gyd yn cael effaith yng Nghymru ac yn helpu pobl sy'n wynebu tlodi ac amddifadedd. Rydym hefyd yn diwygio'r system fudd-daliadau i greu system yn seiliedig ar greyd er mwyn ceisio helpu pobl i fynd yn ôl i waith. Mae hynny'n wirioneddol bwysig. Edrychwch ar ein man cychwyn: cynnyrch mewnwladol crynswth Cymru yw un o'r rhai isaf yn y DU. Dyna waddol 13 blynedd o Lywodraeth Lafur.

Alun Davies: Rydych yn dweud ‘ni’ mor rhwydd, wrth sôn am y Rhyddfrydwyr a'r Ceidwadwyr, nes fy mod yn cael fy nhaflu oddi ar fy echel weithiau. Fodd bynnag, roedd effaith gyffredinol y gyllideb yn gam yn ôl. O edrych ar y darlun cyflawn, gallwn weld mai'r bobl dlotaf sy'n cael eu taro waethaf, a'u bod yn talu am y camgymeriadau a wnaethpwyd yn bennaf gan y sector bancio. Mae'n beth ofnadwy, ac nid ydych yn credu hynny, Peter.

Peter Black: Canfu'r Sefydliad Astudiaethau Cyllid mai'r rhai sy'n ennill mwyaf sy'n cael eu taro waethaf. Mae'n dadlau wedyn mai pobl dlawd sy'n ail ar restr y grwpiau sy'n cael eu taro waethaf. Mae'r effaith yn dibynnu ar sut rydych yn gwneud yr asesiad. Seiliodd y sefydliad ei asesiad ar ddibyniaeth ar fudd-dal, ac rydym yn ceisio cefnu ar hynny. Rydym yn ceisio creu swyddi, cyfoeth a ffyniant, a chael pobl yn ôl i waith. Wrth gael pobl yn ôl i waith, byddwn yn dechrau mynd i'r afael â'r ffigurau cynnyrch mewnwladol crynswth isel y caniatuodd eich Llywodraeth chi i'r wlad lithro iddynt. Mae'r Llywodraeth Cymru'n Un hon wedi gwneud cam â rhai o'r cymunedau tlotaf yng Nghymru: mae ei rhaglen Cymunedau yn Gyntaf wedi methu â mynd i'r afael â'r broblem honno, mae'r Llywodraeth wedi methu â chreu swyddi, ac mae ei pholisïau datblygu economaidd wedi methu â mynd i'r afael â'r mater. Yn fwy na hynny, mae'r symiau aruthrol o arian y mae'r Llywodraeth wedi eu cael mewn arian Ewropeaidd wedi methu â mynd i'r afael â'r mater. Os ydym yn

Government that has let down our people, our communities, our children and the fuel poor. This Government has failed to meet its targets on child poverty, on fuel poverty, on affordable housing and on a whole range of other subjects. We have a health service in which £1 billion is being misspent, but it has failed to address that. As a result, the outcomes for health in Wales are poorer than those over the border. You may be proud of that, Alun, but I am not. I want to see real action being taken by this One Wales Government instead of the 'whingeing'—to quote Gerry Holtham—that is going on about how UK Government policy is impacting on Wales. The UK Government has the best interests of Wales at heart. It is doing its best to deliver an improved economy and improvements in people's living standards. If you do not recognise that, I do, and you need to get your act together before criticising us.

David Lloyd: It is a pleasure to contribute to this debate on the social impact of the comprehensive spending review cuts handed down to us from London. It is the job of Government to look after the most vulnerable, yet the horrendous cuts in public spending from Westminster present huge challenges for the Welsh Government. Cutting savagely and deeply now is perverse. Yes, there is a need to cut public spending because of the antics of the bankers, but it should be done in a measured and planned way to be most effective and fair. Cutting too deep and too fast will mean disaster for our communities throughout Wales.

On top of that, Wales has had the worst CSR settlement of all, compared with Scotland and Northern Ireland. What have we done to the Westminster Government? The Holtham commission discredited the Barnett formula long ago and showed how short-changed this nation has been for a generation. On top of that, the comprehensive spending review cuts, cutting ever deeper and cutting more than in Scotland and Northern Ireland, are

mynd i drafod gwneud cam â'r bobl dlotaf yn ein cymdeithas, mae angen inni drafod record y Llywodraeth Cymru'n Un hon. Y Llywodraeth hon sydd wedi gwneud cam â'n pobl, ein cymunedau, ein plant a phobl sy'n byw mewn tloidi tanwydd. Mae'r Llywodraeth hon wedi methu â chyrraedd ei thargedau ar gyfer tloidi plant, tloidi tanwydd, tai fforddiadwy a nifer fawr o bynciau eraill. Mae gennym wasanaeth iechyd lle mae £1 biliwn yn cael ei wario'n ofer, ond mae wedi methu â mynd i'r afael â hynny. O ganlyniad, mae'r canlyniadau i iechyd yng Nghymru'n waeth na'r rhai hynny dros y ffin. Efallai eich bod yn falch o hynny, Alun, ond nid wyf fi. Mae arnaf eisiau gweld y Llywodraeth Cymru'n Un hon yn cymryd camau pendant yn hytrach na 'swnian'—i ddyfynnu Gerry Holtham—ynglŷn â sut y mae polisi Llywodraeth y DU yn effeithio ar Gymru. Mae Llywodraeth y DU yn meddwl am bennaf les Cymru. Mae'n gwneud ei gorau i wella'r economi ac i wella safonau byw pobl. Os nad ydych chi'n gweld hynny, yr wyf fi, ac mae angen i chi gael trefn ar bethau cyn ein beirniadu ni.

David Lloyd: Mae'n bleser cyfrannu at y ddadl hon ynglŷn ag effaith gymdeithasol toriadau'r adolygiad o wariant cynhwysfawr sydd wedi cael eu pasio ymlaen i ni o Lundain. Gwaith y Llywodraeth yw edrych ar ôl y bobl fwyaf agored i niwed, ond mae'r toriadau dychrynlyd mewn gwariant cyhoeddus gan San Steffan yn her aruthrol i Lywodraeth Cymru. Mae torri'n llym ac yn ddwfn nawr yn wrthnysig. Oes, mae angen torri gwariant cyhoeddus oherwydd campau'r bancwyr, ond dylid gwneud hynny mewn ffordd fesuredig, sydd wedi ei chynllunio, er mwyn sicrhau'r canlyniad mwyaf effeithiol a theg. Bydd torri'n rhy ddwfn ac yn rhy gyflym yn drychineb i gymunedau ym mhob cwr o Gymru.

Ar ben hynny, mae Cymru wedi cael setliad gwaeth yn yr adolygiad cynhwysfawr o wariant na'r Alban a Gogledd Iwerddon. Beth yr ydym wedi ei wneud i Lywodraeth San Steffan? Bwriodd comisiwn Holtham amheuaeth ar fformiwla Barnett amser maith yn ôl a dangosodd cymaint o gam y mae'r wlad hon wedi'i gael am genhedlaeth gyfan. Ar ben hynny, mae toriadau'r adolygiad cynhwysfawr o wariant, sy'n torri'n ddyfnach

just heaping injustice upon injustice. In respect of social impact, poverty is the single factor that brings about Wales's adverse health statistics. People are always asking me, as a GP, why people in Wales are more unhealthy and why we have the worst health statistics. It is because we are the poorest part of the United Kingdom—and we are about to get poorer. Scrapping child trust funds, raising VAT, higher unemployment: we are about to get poorer. The health stats will get worse.

4.50 p.m.

In respect of social impact, poor housing equals poor health. As we heard in the earlier debate, cutting housing benefit will result in people being poorer and having to live in sub-standard accommodation for longer, which will undermine their health. There is a social impact in respect of education and student tuition fees. The betrayals are stacking up for the Liberal Democrats here—a sideshow, perhaps. The removal of the cap on student tuition fees means that students from a normal background like mine will never be the doctors of the future. They will come only from privileged backgrounds, much as they did in previous generations. In respect of the social impact of social care, local government will take a hit through the spending cuts. Social services and care of the elderly and vulnerable will be hit particularly hard.

We depend on the huge contribution of the voluntary sector, but it is about to be horrendously undermined by the savage CSR cuts from Westminster. The voluntary sector represents the very fabric of our society. Bodies such as Citizens Advice, the Alzheimer's Society, Crossroads Care and a myriad other organisations supporting the most vulnerable people in Wales are about to be savagely hit.

Another social impact is the effect on S4C,

ac yn nes at yr asgwrn nag yn yr Alban a Gogledd Iwerddon, yn pentyrru anghyfiawnder ar ben anghyfiawnder. O ran effaith gymdeithasol, tlodi yw'r ffactor unigol sy'n gyfrifol am ystadegau iechyd anffafriol Cymru. Mae pobl bob amser yn gofyn i mi, fel meddyg teulu, pam y mae pobl yng Nghymru'n cael mwy o broblemau iechyd a pham mai gennym ni y mae'r ystadegau iechyd gwaethaf. Y rheswm am hynny yw mai ni yw'r rhan dlotaf o'r Deyrnas Unedig—ac rydym ar fin mynd yn dlotach. Dileu cronfeydd ymddiriedaeth plant, codi TAW, diweithdra uwch: rydym ar fin mynd yn dlotach. Bydd yr ystadegau iechyd yn gwaethygu.

O ran effaith gymdeithasol, mae tai gwael yn gyfystyr ag iechyd gwael. Fel y clywsom yn y ddadl gynharach, bydd torri budd-dal tai'n gwneud pobl yn dlotach. Byddant yn gorfod byw mewn llety safon isel am fwy o amser, a bydd hynny'n amharu ar eu hiechyd. Mae effaith gymdeithasol yng nghyswllt addysg a ffioedd dysgu myfyrwyr. Mae'r enghreifftiau o frad y Democratiaid Rhyddfrydol yn pentyrru yma—sioe ymylol, efallai. Mae diddymu'r cap ar ffioedd dysgu myfyrwyr yn golygu na fydd myfyrwyr o gefndir normal fel fy un i byth yn dod yn feddygon y dyfodol. Dim ond o gefndiroedd breintiedig y byddant hwy'n dod, fel yn y cenedlaethau blaenorol i raddau helaeth. O ran effaith gymdeithasol gofal cymdeithasol, bydd llywodraeth leol yn cael ei tharo drwy'r toriadau gwariant. Bydd gwasanaethau cymdeithasol a gofalu am yr henoed a phobl sy'n agored i niwed yn cael eu taro'n arbennig o galed.

Rydym yn dibynnu ar gyfraniad aruthrol y sector gwirfoddol, ond mae ar fin cael ei danseilio'n ddychrynlyd gan San Steffan a thoriadau llym yr adolygiad cynhwysfawr o wariant. Mae'r sector gwirfoddol yn cynrychioli gwedd ein cymdeithas. Mae cyrff fel Cyngor ar Bopeth, Cymdeithas Alzheimer, Gofal Croesffyrdd a llu o sefydliadau eraill sy'n cefnogi'r bobl fwyaf agored i niwed yng Nghymru ar fin cael eu taro'n galed iawn.

Effaith gymdeithasol arall yw'r effaith ar

which faces total annihilation courtesy of the antics of the Westminster Government. The beating heart of our nationhood is sidelined at a stroke for fiscal gain from London. Westminster ideology—

Andrew R.T. Davies: Now that you have been ranting for three minutes and 43 seconds, I would be most grateful if you could offer an alternative to what is being proposed.

David Lloyd: You should have been listening at the start—

Andrew R.T. Davies: You did not offer an alternative.

David Lloyd: I did. I said that cutting fast and cutting deep is not the way to do it; you must do it in a planned, programmed fashion. Just listen, Andrew, because Westminster ideology means savage cuts to public services, with no thought for the consequences for our people here in Wales. That is why you have had this list of injustices—injustice heaped upon injustice for the people of Wales. The Welsh Government faces a severe challenge indeed.

Lynne Neagle: I want to make one thing clear from the start: I do not shy away from the stark reality of the scale of the deficit. I am definitely not a deficit denier. I also understand that cutting spending is never easy and that it is often an incredibly painful process. It is true to say that, whichever party had won the general election in May, we would be facing some incredibly tough decisions here in Wales. However, the coalition Government has hard choices to make throughout this process. It simply did not need to cut as fast or as deeply as it has chosen to. Even Labour's plans to halve the deficit over four years would have meant hardship for some of the communities that we represent here in Wales, but the prospect now of the years that lie ahead is, frankly, terrifying, particularly for the elderly and vulnerable, the disabled, and those who are out of work and are struggling to find a job, bring up children or find a place to live.

S4C, sy'n wynebu difodiad llwyr o ganlyniad i gampau Llywodraeth San Steffan. Mae calon fyw ein cenedl yn cael ei gwthio o'r neilltu ar amrantiad gan Lundain er mwyn arian. Ideoleg San Steffan—

Andrew R.T. Davies: A chithau wedi bod yn rhefr am dri munud a 43 eiliad, byddwn yn ddiolchgar iawn pe gallech gynnig dewis arall yn lle'r hyn sy'n cael ei gynnig.

David Lloyd: Dylasech fod yn gwrando ar y dechrau—

Andrew R.T. Davies: Ni wnaethoch gynnig dewis arall.

David Lloyd: Gwneuthum. Dywedais nad torri'n gyflym a thorri'n ddwfn yw'r ffordd o wneud hyn; rhaid i chi ei wneud mewn ffordd sydd wedi ei chynllunio a'i rhaglennu. Gwrandewch, Andrew, oherwydd mae ideoleg San Steffan yn golygu toriadau llym i wasanaethau cyhoeddus, heb feddwl am y canlyniadau i'n pobl ni yma yng Nghymru. Dyna pam yr ydych wedi cael y rhestr hon o anghyfiawnderau—anghyfiawnder ar ben anghyfiawnder i bobl Cymru. Mae Llywodraeth Cymru'n wynebu her ddifrifol iawn.

Lynne Neagle: Hoffwn wneud un peth yn glir o'r dechrau: nid wyf yn ceisio osgoi realiti erchyll maint y diffyg. Yn sicr, nid wyf yn gwadu'r diffyg. Rwyf hefyd yn deall nad yw torri gwariant byth yn hawdd a'i fod yn aml yn broses boenus iawn. Mae'n wir dweud, pa blaid bynnag a fyddai wedi ennill yr etholiad cyffredinol ym mis Mai, y byddem yn wynebu rhai penderfyniadau anodd iawn yma yng Nghymru. Serch hynny, mae gan y Llywodraeth glymblaid ddewisiadau anodd i'w gwneud drwy gydol y broses hon. Nid oedd angen iddi dorri mor gyflym nac mor ddwfn ag y mae wedi dewis gwneud. Byddai hyd yn oed cynlluniau Llafur i haneru'r diffyg dros bedair blynedd wedi golygu caledi i rai o'r cymunedau yr ydym yn eu cynrychioli yma yng Nghymru, ond mae'r rhagolygon bellach ar gyfer y blynyddoedd sydd o'n blaenau, a bod yn onest, yn ddychrynlyd, yn enwedig i bobl oedranus ac agored i niwed, pobl anabl, a'r rhai hynny sy'n ddi-waith ac sy'n cael anhawster i gael gwaith, magu plant neu gael

rywle i fyw.

As the Institute for Fiscal Studies, the Fawcett Society and countless others have demonstrated in study after study, instead of living up to its grand promises and rhetoric on fairness and protecting the poorest, the UK Government has consistently decided to hit those with the least most, whether it is the VAT hike that hits the poorest hardest placing an even greater squeeze on hard-pressed weekly budgets; the drastic cuts to housing benefit that we have already heard about this afternoon; the attack on families and children that we have seen with cuts to tax credits and child benefit, support for pregnant mums and the trust funds for their children's future; or cutting benefits and support for the unemployed, while slashing jobs in the public sector and strangling the very growth that will create jobs in the private sector.

Fel y mae'r Sefydliad Astudiaethau Cyllid, Cymdeithas Fawcett a nifer o gyrff eraill wedi dangos yn y naill astudiaeth ar ôl y llall, yn hytrach na chadw at ei haddewidion mawr a'i rhethreg ynglŷn â thegwch a diogelu'r tlotaf, mae Llywodraeth y DU wedi penderfynu dro ar ôl tro mai'r rhai y bydd yn eu taro galetaf yw'r rhai hynny sydd â'r lleiaf o fodd, boed drwy'r cynnydd mewn TAW sy'n taro'r bobl dlotaf galetaf ac yn gwasgu mwy fyth ar gyllidebau wythnosol sydd eisoes dan bwysau; y toriadau dychrynlyd i fudd-dal tai yr ydym wedi clywed amdanynt yn barod y prynhawn yma; yr ymosodiad ar deuluoedd a phlant yr ydym wedi ei weld â thoriadau i gredydau treth a budd-dal plant, cymorth i famau beichiog a'r cronfeydd ymddiriedaeth ar gyfer dyfodol eu plant; neu dorri budd-daliadau a chymorth i'r di-waith, tra'n torri swyddi yn y sector cyhoeddus ac yn atal yr union dwf a fydd yn creu swyddi yn y sector preifat.

I am sure that we are all growing weary of attacking the Welsh Liberal Democrats every week for policies that they clearly do not believe in and decisions that they do not agree with, but one really has to wonder what influence the Liberal Democrats have had in all this. So much for being the conscience of the coalition, you have ended up wielding the knife on those most in need. What student, council house tenant or public sector worker will ever trust the Liberal Democrats again? By joining the Tories in peddling the anti-state myth that we all got here because the state grew too large, you have taken the pressure off the bankers and the casino capitalists who really caused this mess, giving the Conservatives cover for a full-scale assault on the state that is driven by ideology and will do untold damage to the very people and communities you purport to represent.

Rwy'n siŵr ein bod i gyd yn blino ymosod ar Ddemocratiaid Rhyddfrydol Cymru bob wythnos am bolisiâu y mae'n amlwg nad ydynt yn credu ynddynt a phenderfyniadau nad ydynt yn cytuno â hwy, ond mae'n rhaid i rywun ofyn pa ddylanwad y mae'r Democratiaid Rhyddfrydol wedi ei gael yn hyn oll. Wfft i fod yn gydwybod y glymblaid. Rydych yn dal cylllell at yddfau'r rhai sydd â'r angen mwyaf. Pa fyfyrwr, tenant tŷ cyngor neu weithiwr sector cyhoeddus fydd yn gallu ymddiried yn y Democratiaid Rhyddfrydol eto? Drwy ymuno â'r Torïaid i bedlera'r myth gwrth-wladwriaeth ein bod ni i gyd wedi cyrraedd yma gan fod y wladwriaeth wedi tyfu'n rhy fawr, rydych wedi tynnu'r pwysau oddi ar y bancwyr a'r cyfalafwyr casino a achosodd y llanastr hwn, gan ddiogelu'r Ceidwadwyr ar gyfer ymosodiad ar raddfa fawr ar y wladwriaeth sy'n cael ei yrru ymlaen gan ideoleg ac a fydd yn gwneud difrod aruthrol i'r union bobl a chymunedau yr ydych yn honni eich bod yn eu cynrychioli.

Jenny Randerson: Lynne, you started so well, but you are a big disappointment. You ask how we got here, but you know very well how we got here. It was because the Labour Party put us in the most dreadful financial

Jenny Randerson: Lynne, dechreuasoch mor dda, ond rydych yn fy siomi'n fawr. Gofynnwch sut y daethom i'r sefyllfa hon, ond gwyddoch yn iawn sut y daethom yma. Rydym yn y llanastr ariannol dychrynlyd

mess. You would be far better off admitting the fact that the previous Labour Government left the current Government in an impossible position, and working constructively, as you started your speech, to help us to deliver a reasonable outcome.

Lynne Neagle: Jenny, I recognise that the Liberal Democrats are deep in denial over all this, and nothing was a clearer example of that than Peter's speech earlier. We are in this mess because of the bankers and because we had to salvage what we could from the global financial crisis.

Jenny Randerson: Will you give way?

Lynne Neagle: No, Jenny, as I want to finish my speech. We are not here because the previous Labour Government spent too much money on public services; we are here because those City bankers playing Russian roulette with our economy took one risk too many and blew a hole in the global economic system that caused the most severe economic storm we have seen for over a century. Yes, Labour invested heavily in the NHS, our education system and the police. We had to, to try to repair some of the damage caused by 18 years of Tory neglect. The fact is that Labour reduced the overall budget deficit from 2.7 per cent of national income in 1997 to just 0.3 per cent on the eve of the banking crisis. Public sector debt had fallen dramatically, and the UK had the second lowest debt-to-GDP ratio in the entire G8. It was the bankers who caused this mess, so why is this Government making families, the unemployed, the disabled and the elderly shoulder most of the burden?

Jeff Cuthbert: When the comprehensive spending review was unveiled by the Chancellor last month, he protested that its guiding central theme was fairness. In fact, as we know, much independent analysis carried out since then has demonstrated that its effects will be anything but fair. Now the

hwn gan fod y Blaid Lafur wedi'n harwain iddo. Byddai'n well pe baech yn cyfaddef bod y Llywodraeth Lafur flaenorol wedi gadael y Llywodraeth bresennol mewn sefyllfa amhosibl, a gweithio'n adeiladol, fel y dechreuasoch eich araith, i'n helpu i sicrhau canlyniad rhesymol.

Lynne Neagle: Jenny, rwy'n sylweddoli bod y Democratiaid Rhyddfrydol yn gwadu'r cwbl, ac ni welwyd enghraifft gliriach o hynny nag araith Peter yn gynharach. Rydym yn y llanastr hwn oherwydd y bancwyr ac oherwydd ein bod wedi gorfod achub beth bynnag y gallem o'r argyfwng ariannol bydeang.

Jenny Randerson: A wnewch chi ildio?

Lynne Neagle: Na wna, Jenny, oherwydd mae arnaf eisiau gorffen fy araith. Nid ydym yma oherwydd bod y Llywodraeth Lafur flaenorol wedi gwario gormod o arian ar wasanaethau cyhoeddus; rydym yma oherwydd bod y bancwyr hynny yn y Ddinas, a oedd yn chwarae gêm beryglus â'n heconomi, wedi cymryd un risg yn ormod ac wedi gwneud twll yn y system economaidd fyd-eang sydd wedi achosi'r storm economaidd fwyaf difrifol a welsom ers dros ganrif. Do, buddsoddodd Llafur lawer o arian yn y GIG, yn ein system addysg ac yn yr heddlu. Roedd yn rhaid inni, er mwyn ceisio dadwneud rhywfaint o'r difrod a achoswyd gan 18 mlynedd o esgeulustod gan y Toriaid. Y gwir amdani yw bod Llafur wedi lleihau cyfanswm y diffyg yn y gyllideb o 2.7 y cant o incwm cenedlaethol yn 1997 i ddim ond 0.3 y cant ar noswyl yr argyfwng bancio. Roedd dyled y sector cyhoeddus wedi gostwng yn syfrdanol, a'r DU oedd â'r gymhareb dyled-i-gynnyrch mewnwladol crynswth isaf ond un o holl wledydd y G8. Y bancwyr a achosodd y llanastr hwn, felly pam y mae'r Llywodraeth hon yn gwneud i deuluoedd, pobl ddi-waith, pobl anabl a phobl oeddrannus ysgwyddo'r rhan fwyaf o'r baich?

Jeff Cuthbert: Pan ddatgelwyd yr adolygiad cynhwysfawr o wariant gan y Canghellor y mis diwethaf, protestiodd mai ei thema ganolog arweiniol oedd tegwch. Mewn gwirionedd, fel y gwyddom, mae gwaith dadansoddi annibynnol helaeth ers hynny wedi dangos na fydd ei effeithiau'n deg o bell

mask has slipped. We all know that the burden of spending cuts will fall overwhelmingly on the poor and more vulnerable of society. That will affect many people who live in my constituency.

One of the most worrying aspects of this all-out attack on the welfare state will be the old-fashioned stigmatisation of the unemployed. The weekend before last, we had the Secretary of State for Work and Pensions float the idea of benefit claimants being forced to undertake manual work. Let me make it clear that I believe in the work ethic—absolutely. However, I always thought that part of the deal of working was that you were paid for doing it. I also understand—and I think that it is a very good idea—the need to have jobs for people to go to, but we know that that is not likely to be the case. I thought that the days of the Poor Law and its false differentiation between the deserving and undeserving poor were consigned to the past. That is evidently not the case in the UK Lib Dem-Conservative coalition Government.

On top of that, it is acknowledged by the UK Government itself that the CSR will lead to public sector job losses—perhaps as many as 38,000 in Wales, according to reports. I fear that unskilled workers will be hit disproportionately. Another proposal coming from the Secretary for work and pensions is that those receiving the jobseeker's allowance take part in unpaid work placement schemes. We could end up in the bizarre, horrendous and farcical situation of unskilled workers being laid off by local authorities but then being forced back to their old employers to undertake work that they used to get paid for but now carry out in exchange for maintaining their benefits.

5.00 p.m.

A further area in which the impact of the CSR will be sharply felt is in that of capital infrastructure spending. We know that, due to

ffordd. Mae'r mwgwd wedi llithro erbyn hyn. Gwyddom i gyd y bydd baich toriadau gwariant yn disgyn ar ysgwyddau pobl dlawd a mwy bregus cymdeithas. Bydd hynny'n effeithio ar lawer o bobl sy'n byw yn fy etholaeth i.

Un o'r agweddau sy'n peri'r gofid mwyaf yng nghyswllt yr ymosodiad llym hwn ar y wladwriaeth les fydd yr arfer hen-ffasiwn o stigmatiddio diweithdra. Y penwythnos cyn diwethaf, roedd yr Ysgrifennydd Gwladol dros Waith a Phensiynau'n chwifio'r syniad o orfodi hawl wyr budd-daliadau i wneud gwaith llaw. Gadewch i mi nodi'n glir fy mod yn credu yn y syniad o waith—yn gryf iawn. Serch hynny, roeddwn bob amser yn meddwl mai rhan o'r fargen o weithio oedd eich bod yn cael tâl am wneud. Deallaf hefyd—ac rwy'n credu ei fod yn syniad da iawn—yr angen i gael swyddi i bobl fynd iddynt, ond gwyddom nad yw hynny'n debygol o ddigwydd. Roeddwn yn credu bod dyddiau Deddf y Tlodion a'i ffug wahaniaethu rhwng y tlawd haeddiannol ac anhaeddiannol yn perthyn i'r gorffennol. Mae'n amlwg nad yw hynny'n wir yn achos Llywodraeth glymblaid y Democratiaid Rhyddfrydol a'r Ceidwadwyr yn y DU.

Ar ben hynny, mae Llywodraeth y DU ei hun yn cydnabod y bydd yr adolygiad cynhwysfawr o wariant yn arwain at golli swyddi yn y sector cyhoeddus—cynifer â 38,000 yng Nghymru efallai, yn ôl yr adroddiadau. Rwy'n ofni y bydd gweithwyr di-grefft yn cael eu taro'n waeth. Cynnig arall sy'n cael ei wneud gan yr Ysgrifennydd dros waith a phensiynau yw y dylai'r rhai sy'n cael lwfans ceisio gwaith gymryd rhan mewn cynlluniau lleoliad gwaith di-dâl. Gallen ganfod ein hunain yn y sefyllfa ryfedd, arswydus a chwerthinllyd lle mae gweithwyr di-grefft yn cael eu rhoi ar y clwt gan awdurdodau lleol ond yn cael eu gorfodi wedyn i fynd yn ôl at eu hen gyflogwyr i wneud gwaith yr oeddent yn arfer cael tâl am ei wneud ond yn ei wneud yn awr yn gyfnewid am gadw eu budd-daliadau.

Maes arall lle bydd effaith yr adolygiad cynhwysfawr o wariant i'w deimlo'n llym iawn yw gwariant seilwaith cyfalaf.

the capital spending restrictions being imposed on us by the UK coalition Government, it will be difficult for us in Wales to fund the construction of new hospitals and other health centres. In my constituency, the new Ysbyty Ystrad Fawr near Ystrad Mynach is on course to be completed on schedule, and I am grateful that the funding for that building was secured before this Government came into power in Westminster. However, there are already serious question marks over proposed new medical centres in the Aber valley and Llanbradach. Residents of these communities will want to be assured that these vital projects will go ahead, but I fear that they will be disappointed.

I also fear that spending on transport infrastructure—

Nick Ramsay: I am grateful to Jeff Cuthbert for giving way. I hear what you have been saying, so do you agree that it would be far better to protect the health budget rather than slash it, as your Government will do tomorrow?

Jeff Cuthbert: You are cutting the money that is available to us for capital infrastructure by 40 per cent. Come off it—new health centres and hospitals are capital infrastructure. You really must gain a better understanding.

I fear that spending on transport infrastructure will also be hit. In the fifth cohesion report published by the European Commission—a document of vital importance to Wales—we were told that, despite the growing importance of digital networks, the capacity to move people and goods by rail and road remains critically important. Parts of my constituency need easy access by road and rail to areas of employment growth. I dearly hope that the Welsh Government's ability to invest in transport improvements in Caerphilly will not be compromised by the neanderthal spending settlement passed down to us by the UK coalition Government.

Gwyddom, oherwydd y cyfyngiadau ar wariant cyfalaf sy'n cael eu gorfodi arnom gan Lywodraeth glymblaid y DU, y bydd yn anodd i ni yng Nghymru ariannu'r gwaith o adeiladu ysbytai newydd a chanolfannau iechyd eraill. Yn fy etholaeth i, mae Ysbyty Ystrad Fawr, ysbyty newydd ger Ystrad Mynach, ar fin cael ei gwblhau yn unol â'r amserlen, ac rwy'n ddiolchgar bod y cyllid ar gyfer yr adeilad hwnnw wedi cael ei sicrhau cyn i'r Llywodraeth hon ddod i rym yn San Steffan. Serch hynny, mae cwestiynau difrifol yn barod ynglŷn â chanolfannau meddygol newydd arfaethedig yng nghwmn Aber a Llanbradach. Bydd ar drigolion y cymunedau hyn eisiau sicrwydd y bydd y prosiectau hanfodol hyn yn mynd yn eu blaenau, ond ofnaf y byddant yn cael eu siomi.

Ofnaf hefyd y bydd gwariant ar seilwaith trafniadaeth—

Nick Ramsay: Rwy'n ddiolchgar i Jeff Cuthbert am ildio. Clywaf yr hyn yr ydych wedi bod yn ei ddweud, felly a ydych yn cytuno y byddai'n llawer gwell diogelu'r gyllideb iechyd yn hytrach na'i thorri, fel y bydd eich Llywodraeth chi'n gwneud yfory?

Jeff Cuthbert: Rydych chi'n torri'r arian sydd ar gael i ni ar gyfer seilwaith cyfalaf 40 y cant. Wynebwech y ffeithiau—mae canolfannau iechyd ac ysbytai newydd yn seilwaith cyfalaf. Mae'n rhaid i chi gael gwell dealltwriaeth.

Ofnaf y bydd gwariant ar seilwaith trafniadaeth yn cael ei daro hefyd. Yn y pumed adroddiad ar gydlyniant a gyhoeddwyd gan y Comisiwn Ewropeaidd—dogfen o'r pwys mwyaf i Gymru—dywedwyd wrthym, er gwaethaf pwysigrwydd cynyddol rhwydweithiau digidol, bod y gallu i symud pobl a nwyddau ar y rheilffyrdd a'r ffyrdd yn dal yn bwysig iawn. Mae ar rannau o'm hetholaeth i angen mynediad rhwydd drwy ffyrdd a rheilffyrdd i ardaloedd twf cyflogaeth. Rwy'n gobeithio'n fawr na fydd gallu Llywodraeth Cymru i fuddsoddi mewn gwelliannau trafniadaeth yng Nghaerffili yn cael ei rhoi yn y fantol oherwydd y setliad gwariant neanderthalaidd sydd wedi cael ei basio ymlaen i ni gan Lywodraeth glymblaid y DU.

I have laid out a few areas where I fear the CSR will disproportionately impact upon the poor and vulnerable in our society. If we are not careful, the social impact of the CSR could see us dragged back to the 1980s, when an entire generation of young people and entire post-industrial swathes of the country were left to their own fate. Never before was the failure of market forces put into such sharp context, and it cannot be allowed to happen again. I am so grateful that we have a Labour-led Welsh Assembly Government that will do all that it can to protect those in need from the ravages of the Con-Dem cuts.

Alun Davies: It is striking how few people have spoken from the opposition benches in this debate. They clearly do not have the confidence to defend the policies of their own party in the UK Government. *[Interruption.]* I will take an intervention from Darren.

Darren Millar: I thought that it was rather astonishing that, when we put forward a similar debate last week, there was only one Labour speaker. If your party is so interested in debating with us on this issue, why did you not put up more speakers last week?

Alun Davies: I seem to remember taking part in that debate last week. *[Interruption.]* I am not going to spend my speech arguing with you. What we are talking about here is the failure of your colleagues to recognise the impact that the CSR will have on the poorest and most vulnerable in Wales and elsewhere, and the failure to even be bothered enough to stand up and defend it. That condemns you twice.

We have heard enough times—
[Interruption.]

The Deputy Presiding Officer: Order. We will have no more interventions from a sedentary position.

Alun Davies: We have heard enough times

Rwyf wedi nodi ychydig o feysydd lle rwy'n ofni y bydd yr adolygiad cynhwysfawr o wariant yn cael effaith anghymesur ar y tlawd a'r bregus yn ein cymdeithas. Os nad ydym yn ofalus, gallai effaith gymdeithasol yr adolygiad cynhwysfawr o wariant ein gweld yn cael ein llusgo'n ôl i'r 1980au, pan gafodd cenhedlaeth gyfan o bobl ifanc ac ardaloedd ôl-ddiwydiannol cyfan eu gadael i wynebu eu tynged. Ni welwyd erioed o'r blaen fethiant grymoedd y farchnad yn cael ei roi mewn cyd-destun mor llym, ac ni ellir gadael iddo ddigwydd eto. Rwyf mor ddiolchgar bod Llywodraeth Cynulliad Cymru dan arweiniad Llafur ac y bydd yn gwneud popeth posibl i ddiogelu'r rhai hynny sydd mewn angen rhag anrhaith toriadau'r 'Con-Dem'.

Alun Davies: Mae'n rhyfedd cyn lleied o bobl o feinciau'r wrthblaid sydd wedi siarad yn y ddadl hon. Mae'n amlwg nad oes ganddynt yr hyder i amddiffyn polisiau eu plaid eu hunain yn Llywodraeth y DU. *[Torri ar draws.]* Cymeraf ymyriad gan Darren.

Darren Millar: Roeddwn yn meddwl ei bod braidd yn rhyfedd, pan gyflwynasom dadl debyg yr wythnos diwethaf, mai dim ond un siaradwr Llafur a gafwyd. Os oes gan eich plaid gymaint o ddiddordeb mewn trafod y mater hwn gyda ni, pam na wnaethoch godi mwy o siaradwyr yr wythnos diwethaf?

Alun Davies: Rwy'n credu fy mod yn cofio cymryd rhan yn y ddadl honno yr wythnos diwethaf. *[Torri ar draws.]* Nid wyf yn mynd i wastraffu fy araith yn dadlau gyda chi. Yr hyn yr ydym yn siarad amdano yma yw methiant eich cyd-Aelodau i sylweddoli'r effaith y bydd yr adolygiad cynhwysfawr o wariant yn ei gael ar y bobl dlotaf a mwyaf bregus yng Nghymru ac mewn ardaloedd eraill, a'u diffyg brwdfrydedd hyd yn oed i godi a'i amddiffyn. Mae hynny'n eich condemnio ddwywaith.

Rydym wedi clywed ddigon o weithiau—
[Torri ar draws.]

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Ni fyddwn yn cael mwy o ymyriadau gan rai sydd ar eu heistedd.

Alun Davies: Rydym wedi clywed ddigon o

that there is no alternative and that this is about dealing with Labour's legacy. The parties opposite do not seem to understand that, when they took office in May of this year, they inherited an economy with AAA rating, with a deficit reduction plan that was accepted by the markets and every international financial institution. There was no run on the pound and there was no collapse in market confidence. That came after the 22 July budget—that is when the markets dropped, not before. If you understood the problem—[*Interruption.*] I am not going to let you intervene, Andrew. The problem that the party opposite has is that when I talk about a AAA rating, the finance spokesperson thinks that I am talking about a battery.

They do not do not understand the basics, and then they tell us, as we heard from poor old Peter Black this afternoon, that there is no alternative and that they have no freedom. They sound like the old description of John Major's Government, 'In office, but not in power'. They say that they do not have the intellectual freedom to change what they are doing. I tell them that they do have that freedom, particularly the Liberal Democrats who argued the opposite case in April. The only thing that has changed since April, Peter, is that the deficit is smaller than we thought it was. That is what has happened since then. I do not know what happened when Nick Clegg walked into the Treasury. He must have been kidnapped and taken somewhere else. Perhaps he was told frightening stories about Greece, but he should not have listened. The reality is that the deficit is less now than it was then. They have chosen to take the actions that they have taken—many of which are ideologically driven. We have seen the poorest parts of society condemned to pay a greater proportion of their income to pay for the mistakes of the Tories' friends. I will let the Tories respond.

Nick Ramsay: I am grateful to Alun Davies for giving way. As for batteries, he has clearly run out of his. I have never heard him in such appalling form. Setting fantasy aside, does he agree with the International Monetary Fund, which has said thank

weithiau nad oes dewis arall a bod a wnelo hyn ag ymdrin ag etifeddiaeth Llafur. Nid yw'r pleidiau gyferbyn fel pe baent yn deall eu bod, pan ddaethant i rym ym Mai eleni, wedi etifeddu economi â sgôr AAA, â chynllun lleihau diffyg a oedd yn cael ei dderbyn gan y marchnadoedd a phob sefydliad ariannol rhyngwladol. Nid oedd argyfwng ariannol ac nid oedd hyder yn y farchnad wedi sigo. Daeth hynny ar ôl cyllideb 22 Gorffennaf—dyna pryd y dymchwelodd y marchnadoedd, nid cyn hynny. Pe baech yn deall y broblem—[*Torri ar draws.*] Nid wyf yn mynd i adael i chi ymyrryd, Andrew. Problem y blaid gyferbyn yw bod y llefarydd ar gyllid yn meddwl fy mod yn siarad am fatri pan fyddaf yn sôn am sgôr AAA.

Nid ydynt yn deall y pwyntiau sylfaenol, ac yna maent yn dweud wrthym, fel y clywsom gan Peter Black druan y prynhawn yma, nad oes dewis arall ac nad oes ganddynt ryddid. Maent yn swnio fel yr hen ddisgrifiad o Lywodraeth John Major, '*In office, but not in power*'. Maent yn dweud nad oes ganddynt y rhyddid deallusol i newid yr hyn y maent yn ei wneud. Rwy'n dweud wrthynt bod y rhyddid hwnnw ganddynt, yn enwedig y Democratiaid Rhyddfrydol a ddadleuodd yn hollol groes yn Ebrill. Yr unig beth sydd wedi newid ers Ebrill, Peter, yw bod y diffyg yn llai nag y tybiem. Dyna beth sydd wedi digwydd ers hynny. Ni wn beth ddigwyddodd pan gerddodd Nick Clegg i mewn i'r Trysorlys. Mae'n rhaid ei fod wedi cael ei herwgipio a'i gludo i rywle arall. Efallai fod rhywun wedi dweud storïau am Wlad Groeg wrtho i'w ddychryn, ond ni ddylai fod wedi gwrando. Y gwir amdani yw bod y diffyg yn llai nawr nag yr oedd bryd hynny. Maent wedi dewis cymryd y camau y maent wedi eu cymryd—llawer ohonynt yn seiliedig ar ideoleg. Rydym wedi gweld rhannau tlotafl cymdeithas yn cael eu condemnio i dalu cyfran fwy o'u hincwm i dalu am gamgymeriadau cyfeillion y Torïaid. Gadawaf i'r Torïaid ymateb.

Nick Ramsay: Rwy'n ddiolchgar i Alun Davies am ildio. O ran batris, mae'n amlwg bod ei rai ef wedi gorffen. Nid wyf erioed wedi ei glywed mor echrydus. A rhoi ffantasi o'r neilltu, a yw'n cytuno â'r Gronfa Ariannol Ryngwladol, sydd wedi dweud

goodness that we won the election along with the Liberal Democrats and formed a coalition? That saved our AAA credit rating, which his Government would happily have scrapped.

Alun Davies: That is absolute nonsense. Your researchers can do better than that, Nick. We are seeing cuts that go beyond the wildest dreams of Margaret Thatcher. We are seeing the services upon which the poorest and the most vulnerable depend every day of their lives being cut back. We are seeing job losses, not as a consequence of policy, but as the objective of policy. That is what makes the difference. Labour's legacy to this country was not simply intervening to stop an economic hurricane blowing away the livelihoods of tens of thousands of people; it was also a philosophical legacy, namely a commitment to attack the roots of poverty, to eradicate child poverty and the poverty that we see in this country. That was its legacy, and you have chosen to ignore it. That has not been forced upon you; it has been driven by you. I wish—[*Interruption.*] No, I will not take an intervention. I wish that Peter Black and others would recognise that. I wish that they would go back to where they were six months ago and join us in campaigning to save lives and livelihoods and in continuing to invest in the future of public services and this country's economy.

The Deputy Minister for Children (Huw Lewis): I thank colleagues across the Chamber for their contributions this afternoon. I hope that the debate has at least underlined our commitment as a Government to doing everything that we can to promote fairness in how we allocate resources. I believe that we will see the proof of that tomorrow, when the draft budget is announced. When considered in their entirety, the Tory-Lib Dem cuts in real spending on public services, combined with the reductions in welfare benefits, are, as the IFS has convincingly argued, regressive.

The long-term impact of the spending review will only become clear when we know to what extent the wider economy is capable of

diolch byth ein bod wedi ennill yr etholiad gyda'r Democratiaid Rhyddfrydol ac wedi ffurfio clymblaid? Achubodd hynny ein sgôr credyd AAA, y byddai ei Lywodraeth ef wedi bod yn barod i'w thafu ar y domen.

Alun Davies: Nonsens llwyr yw hynny. Gall eich ymchwilyr wneud yn well na hynny, Nick. Rydym yn gweld toriadau na fyddai Margaret Thatcher hyd yn oed wedi eu dychmygu. Rydym yn gweld y gwasanaethau y mae'r bobl dlotaf a mwyaf bregus yn dibynnu arnynt bob diwrnod o'u hoes yn cael eu torri. Rydym yn gweld swyddi'n cael eu colli, nid o ganlyniad i bolisi, ond fel amcan polisi. Dyna beth sy'n gwneud y gwahaniaeth. Nid ymyrryd i atal corwynt economaidd rhag chwythu bywoliaeth degau o filoedd o bobl i ffwrdd oedd unig waddol Llafur i Brydain; gadawodd hefyd waddol athronyddol, sef ymrwymiad i ymosod ar wreiddiau tlodi, i ddileu tlodi plant a'r tlodi rydym yn ei weld yn y wlad hon. Dyna'i gwaddol, ac rydych wedi dewis ei anwybyddu. Nid yw hynny wedi cael ei orfodi arnoch; mae wedi cael ei yrru gennych. Hoffwn—[*Torri ar draws.*] Na, ni chymeraf ymyriad. Hoffwn pe bai Peter Black ac eraill yn cydnabod hynny. Hoffwn pe baent yn mynd yn ôl i'r lle yr oeddent chwe mis yn ôl ac yn ymuno â ni i ymgyrchu er mwyn achub bywydau a bywoliaeth pobl ac i ddal i fuddsoddi yn nyfodol gwasanaethau cyhoeddus ac yn economi Prydain.

Y Dirprwy Weinidog dros Blant (Huw Lewis): Diolchaf i'm cyd-Aelodau ar draws y Siambr am eu cyfraniadau y prynhawn yma. Rwy'n gobeithio bod y ddadl o leiaf wedi pwysleisio ein hymrwymiad fel Llywodraeth i wneud popeth posibl i hybu tegwch o ran y ffordd yr ydym yn dyrannu adnoddau. Credaf y byddwn yn gweld prawf o hynny yfory, pan gyhoeddir y gyllideb ddrafft. O'u hystyried yn eu cyfanrwydd, mae toriadau'r Torïaid-Democratiaid Rhyddfrydol mewn gwariant go iawn ar wasanaethau cyhoeddus, ynghyd â'r cwtogiadau mewn budd-daliadau lles, fel y mae'r Sefydliad Ariannol Rhyngwladol wedi dadlau'n argyhoeddiadol, yn gam yn ôl.

Ni fydd effaith hirdymor yr adolygiad o wariant yn dod yn glir nes y byddwn yn gwybod i ba raddau y mae'r economi

providing job opportunities. Without job creation, the CSR is an exercise in blind Thatcherite faith. We need to continue to keep our focus on the most vulnerable, particularly those who, through no fault of their own, are unable to move into employment. I know that there are many personal political stories that could be told by Members and by thousands of progressive people across Wales. I have been fighting small-scale Toryism since 1979. In all that time, I have been, at turns, angry, exasperated and despairing of the sheer resilience of the Tories—let us hand it to them—as the salesmen of smallness of mind. They are picking the pockets of the poorest, while demonising those very people. They are now joined in this by the Liberal Democrats, whose role in propping up the radical right will not be forgotten in Wales for decades to come.

However, we will not be passive victims or voices of protest in this Welsh Assembly Government, because now—and this is the great test that we face—we can, if we will it, use devolution to continue to pursue social justice and demonstrate our defiance, by keeping faith with progressive social policy. It is true that the current fiscal environment provides the Assembly Government with a number of challenges, in continuing to build communities and targeting those in poverty. Tomorrow's draft budget will outline our distinctive approach to defending public services and social justice in Wales. We will protect the most vulnerable and shield children in poverty. Tomorrow we will see the beginning of Wales's fight back.

5.10 p.m.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree amendment 1. Are there any objections? I see that there are. I will defer all voting on this item until voting time.

I now intend to go straight to voting time. Does anyone object? I see that there are no objections.

Gohiriwyd y pleidleisiau tan y cyfnod

ehangach yn gallu darparu cyfleoedd i gael gwaith. Heb greu swyddi, mae'r adolygiad o wariant cyhoeddus yn ymarfer mewn ffydd Thatcheriaidd ddi-gwestiwn. Mae angen inni ddal i ganolbwyntio ar y bobl fwyaf agored i niwed, yn enwedig y rhai hynny sydd, er nad oes unrhyw fai arnynt hwy, yn methu â symud i gyflogaeth. Gwn fod llawer o storiâu gwleidyddol personol y gellid eu hadrodd gan Aelodau a chan filoedd o bobl flaengar ledled Cymru. Rwyf wedi bod yn ymladd Toriaeth ar raddfa fach er 1979. Ar wahanol adegau yn ystod y cyfnod hwnnw mae gwytnwch y Toriaid—a rhaid imi gydnabod hwnnw—a'u hunanoldeb wedi bod yn dân ar fy nghroen. Maent yn dwyn o bocedi pobl dlawd, ac yn gweld bai ar yr union bobl hynny. Erbyn hyn mae'r Democratiaid Rhyddfrydol yn gwneud hyn gyda hwy, ac ni fydd Cymru'n anghofio eu rôl hwy yn cefnogi'r dde radical am ddegawdau.

Fodd bynnag, ni fyddwn yn ddiodefwrwyr tawel nac yn lleisiau protest yn y Llywodraeth hon yng Nghynulliad Cymru, oherwydd nawr—a dyma'r prawf mawr yr ydym yn ei wynebu—gallwn, os dymunwn, ddefnyddio datganoli i ddal i geisio sicrhau cyfiawnder cymdeithasol a dangos ein gwrthwynebiad, drwy gadw ffydd mewn polisi cymdeithasol blaengar. Mae'n wir bod Llywodraeth y Cynulliad yn wynebu nifer o heriau oherwydd yr amgylchedd ariannol presennol, wrth ddal i adeiladu cymunedau a thargedu pobl sy'n byw mewn tloidi. Bydd cyllideb ddrafft yfory'n amlinellu ein dull gwahanol o amddiffyn gwasanaethau cyhoeddus a chyfiawnder cymdeithasol yng Nghymru. Byddwn yn diogelu'r bobl fwyaf agored i niwed ac yn gwarchod plant sydd mewn tloidi. Yfory, byddwn yn gweld Cymru'n dechrau ymladd yn ôl.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw derbyn gwelliant 1. A oes gwrthwynebiadau? Gwelaf fod rhai. Gohiriaf yr holl bleidleisio ar yr eitem hon tan y cyfnod pleidleisio.

Bwriadaf fynd yn syth at y cyfnod pleidleisio yn awr. A oes gwrthwynebiad? Gwelaf nad oes gwrthwynebiadau.

pleidleisio.

Votes deferred until voting time.

Cyfnod Pleidleisio Voting Time

Gwelliant 1 i NDM4587: O blaid 10, Ymatal 0, Yn erbyn 36.

Amendment 1 to NDM4587: For 10, Abstain 0, Against 36.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Bourne, Nick
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Bates, Mick
Black, Peter
Burnham, Eleanor
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Franks, Chris
German, Veronica
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
James, Irene
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Jones, Ieuan Wyn
Law, Trish
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Randerson, Jenny
Ryder, Janet
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment not agreed.*

Gwelliant 2 i NDM4587: O blaid 16, Ymatal 0, Yn erbyn 31.

Amendment 2 to NDM4587: For 16, Abstain 0, Against 31.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Bates, Mick
Black, Peter
Bourne, Nick
Burnham, Eleanor
Davies, Andrew R.T.

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn

Davies, Paul
 German, Veronica
 Graham, William
 Isherwood, Mark
 Melding, David
 Millar, Darren
 Morgan, Jonathan
 Ramsay, Nick
 Randerson, Jenny
 Williams, Kirsty

Evans, Nerys
 Franks, Chris
 Gibbons, Brian
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 James, Irene
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Gareth
 Jones, Ieuan Wyn
 Law, Trish
 Lewis, Huw
 Lloyd, David
 Lloyd, Val
 Mewies, Sandy
 Morgan, Rhodri
 Neagle, Lynne
 Ryder, Janet
 Thomas, Gwenda
 Thomas, Rhodri Glyn
 Watson, Joyce
 Wood, Leanne
 Jones, Ieuan Wyn

*Gwrthodwyd y gwelliant.
 Amendment not agreed.*

*Gwelliant 3 i NDM4587: O blaid 16, Ymatal 0, Yn erbyn 30.
 Amendment 3 to NDM4587: For 16, Abstain 0, Against 30.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
 The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
 Bates, Mick
 Black, Peter
 Bourne, Nick
 Burnham, Eleanor
 Davies, Andrew R.T.
 Davies, Paul
 German, Veronica
 Graham, William
 Isherwood, Mark
 Melding, David
 Millar, Darren
 Morgan, Jonathan
 Ramsay, Nick
 Randerson, Jenny
 Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
 The following Members voted against:

Andrews, Leighton
 Chapman, Christine
 Cuthbert, Jeff
 Davies, Alun
 Davies, Andrew
 Davies, Jocelyn
 Evans, Nerys
 Franks, Chris
 Gibbons, Brian
 Gregory, Janice
 Griffiths, John
 Griffiths, Lesley
 James, Irene
 Jones, Alun Ffred
 Jones, Ann
 Jones, Carwyn
 Jones, Elin
 Jones, Gareth
 Jones, Ieuan Wyn
 Law, Trish
 Lewis, Huw
 Lloyd, David
 Lloyd, Val
 Mewies, Sandy
 Morgan, Rhodri
 Neagle, Lynne
 Ryder, Janet
 Thomas, Gwenda
 Watson, Joyce
 Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment not agreed.*

*Cynnig NDM4587: O blaid 29, Ymatal 0, Yn erbyn 17.
Motion NDM4587: For 29, Abstain 0, Against 17.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
James, Irene
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Gareth
Jones, Ieuan Wyn
Law, Trish
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Bates, Mick
Black, Peter
Bourne, Nick
Burnham, Eleanor
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
German, Veronica
Graham, William
Isherwood, Mark
Jones, Elin
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion agreed.*

*Gwelliant 1 i NDM4586: O blaid 16, Ymatal 0, Yn erbyn 31.
Amendment 1 to NDM4586: For 16, Abstain 0, Against 31.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Bates, Mick
Black, Peter
Bourne, Nick
Burnham, Eleanor
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
German, Veronica
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
James, Irene
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn

Jones, Elin
Jones, Gareth
Jones, Ieuan Wyn
Law, Trish
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Ryder, Janet
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment not agreed.*

*Gwelliant 2 i NDM4586: O blaid 15, Ymatal 1, Yn erbyn 31.
Amendment 2 to NDM4586: For 15, Abstain 1, Against 31.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Bates, Mick
Bourne, Nick
Burnham, Eleanor
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
German, Veronica
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
James, Irene
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Jones, Ieuan Wyn
Law, Trish
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Ryder, Janet
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

Ymataliodd yr Aelodau canlynol:
The following Members abstained:

Black, Peter

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment not agreed.*

*Gwelliant 3 i NDM4586: O blaid 16, Ymatal 0, Yn erbyn 31.
Amendment 3 to NDM4586: For 16, Abstain 0, Against 31.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Asghar, Mohammad
Bates, Mick
Black, Peter
Bourne, Nick
Burnham, Eleanor
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
German, Veronica
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
James, Irene
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth
Jones, Ieuan Wyn
Law, Trish
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Ryder, Janet
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment not agreed.*

*Cynnig NDM4586: O blaid 31, Ymatal 0, Yn erbyn 16.
Motion NDM4586: For 31, Abstain 0, Against 16.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Andrews, Leighton
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Davies, Andrew
Davies, Jocelyn
Evans, Nerys
Franks, Chris
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Griffiths, Lesley
James, Irene
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Elin
Jones, Gareth

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Asghar, Mohammad
Bates, Mick
Black, Peter
Bourne, Nick
Burnham, Eleanor
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
German, Veronica
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

Jones, Ieuan Wyn
Law, Trish
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Ryder, Janet
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Watson, Joyce
Wood, Leanne

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion agreed.*

The Deputy Presiding Officer: That brings **Y Dirprwy Lywydd:** Daw hynny â
today's proceedings to a close. chyfarfod heddiw i ben.

*Daeth y cyfarfod i ben am 5.13 p.m.
The meeting ended at 5.13 p.m.*

**Aelodau a'u Pleidiau
Members and their Parties**

Andrews, Leighton (Llafur – Labour)
Asghar, Mohammad (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Barrett, Lorraine (Llafur – Labour)
Bates, Mick (Democrat Rhyddfrydol Annibynnol – Independent Liberal Democrat)
Black, Peter (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Bourne, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Burnham, Eleanor (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Burns, Angela (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Butler, Rosemary (Llafur – Labour)
Cairns, Alun (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Chapman, Christine (Llafur – Labour)
Cuthbert, Jeff (Llafur – Labour)
Davidson, Jane (Llafur – Labour)
Davies, Alun (Llafur – Labour)
Davies, Andrew (Llafur – Labour)
Davies, Andrew R.T. (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Davies, Jocelyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Davies, Paul (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Elis-Thomas, Dafydd (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Evans, Nerys (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Franks, Chris (Plaid Cymru – The Party of Wales)
German, Veronica (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Graham, William (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Gregory, Janice (Llafur – Labour)
Griffiths, John (Llafur – Labour)
Griffiths, Lesley (Llafur – Labour)
Gibbons, Brian (Llafur – Labour)
Hart, Edwina (Llafur – Labour)
Hutt, Jane (Llafur – Labour)
Isherwood, Mark (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
James, Irene (Llafur – Labour)
Jenkins, Bethan (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Alun Ffred (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Ann (Llafur – Labour)
Jones, Carwyn (Llafur – Labour)
Jones, Elin (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Gareth (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Helen Mary (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Ieuan Wyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)

Law, Trish (Annibynnol – Independent)
Lewis, Huw (Llafur – Labour)
Lloyd, David (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Lloyd, Val (Llafur – Labour)
Melding, David (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Mewies, Sandy (Llafur – Labour)
Millar, Darren (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Morgan, Jonathan (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Morgan, Rhodri (Llafur – Labour)
Neagle, Lynne (Llafur – Labour)
Ramsay, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Randerson, Jenny (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Ryder, Janet (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Sargeant, Carl (Llafur – Labour)
Sinclair, Karen (Llafur – Labour)
Thomas, Gwenda (Llafur – Labour)
Thomas, Rhodri Glyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Watson, Joyce (Llafur – Labour)
Williams, Brynle (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Williams, Kirsty (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Wood, Leanne (Plaid Cymru – The Party of Wales)